

KUPLANDI BATIR DESTANI

**Hazırlayan
Ergali ESBOSUN**

Ankara 2015

Ardahan Üniversitesi Yayınları (ARÜ-YAY) No: 4
Manas'ın Görünen Yüzleri: Kayçılar – Akınlar – Ozanlar – Âşıklar Projesi No: 6

ISBN

978–605–87695–3–3

Editör

Erdoğan ALTINKAYNAK

Kapak Resmi

Eylül AYGÜN

Kapak Tasarımı

Erhan İVGİN

Dizgi - Mizampaj

Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti.
Konur Sok. 66/7 Bakanlıklar-ANKARA
Tel: 0.312.425 93 53 Fax: 0.312.419 44 43

Baskı

SAGE Yayıncılık

Baskı Tarihi

Nisan 2015

**Bu alıřma,
Manas'ın Görünen Yüzleri:
Kayçılar – Akınlar – Ozanlar – Ařıklar Projesi
kapsamında hazırlanmıřtır.**

Proje Yürütücüsü:
Erdoęan Altınkaynak

Proje alıřanları:
Süleyman Kayıpov, Kırgızistan
Ekrem Arıkoęlu, Türkiye
Dimitri Vasilyev Vasilyeviç, Rusya Federasyonu
Nadejda Tıdıkova, Altay zerk Cumhuriyeti
Ergali Esbosun, Kazakistan
Fatih Karakoç, Yakutistan
Alina Kara – Sal, Tuva
Fatih řayhan, Türkiye
Abdullah Elcan, Türkiye
Grhan opur, Türkiye
Okan zkara, Türkiye

İÇİNDEKİLER

Sunu/ Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ	VII
Takdim/ Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK	IX
Destan Hakkında	1
Destanın Derlenmesi; Toplanması	1
Destanı Söyleyen Yırcıların Hayat Hikâyeleri.....	2
Destanın Tür ve Şekil Özelliklerine Dair	3
Destanda Geçen Bazı Özel Deyimlere Dair.....	4
Kızılbaşlar	4
Kalmaklar.....	6
Kıyatlar	6
Nogaylar	6
Kıdır Ata	7
Baba Tükti Şaşı Aziz	8
Destanın Araştırılması	8
Kuplandı Batır Destanıyla İlgili Yayımlara Dair (Eski Sovyetler Birliği):.....	9
Kaynaklar:.....	10
Kuplandı Batır Destanı (METİN)	11

S U N U

Üniversitelerin misyonlarından birisi de kurulduğu coğrafyanın kültürel dokusunu, sosyal yapısını, tarihi serüvenini araştırmak, incelemek ve bunun muhafazasını sağlamaktır.

Ardahan Üniversitesi kuruluşundan itibaren bölgesel çalışmaları önemsemiş ve ilk olarak Kafkasya Üniversiteler Birliği'ni tesis ederek bölgesel bir sinerji oluşturmak istemiştir. Henüz bir yaşındaki bir üniversitenin böylesine stratejik bir hamleye girişi; tarihin ve taliin yüklediği misyona verilmiş vizyoner bir cevaptır.

Balkanlardan Karpatlara ve Urallara Avrupa, İran, Kafkasya ve Orta Asya hinterlandı toplumumuzun kaderi ve geleceği ile yakından ilgili bir coğrafyadır. Kuzey Afrika ve Yemen'e kadar uzanan dağılma ve yayılma alanı da bu kaderin ve geleceğin ayrılmaz parçasıdır. Üniversitemizin misyonlarından birisi de kaderimizin geçtiği ve geleceğimizin oluşturulacağı alan üzerinde derinlemesine araştırmalar yapmak, çözümlemelerde bulunmak ve üzerinde yaşadığımız toprakların bilgisini edinmektir. Zira şunu iyi bilmekteyiz ki, bilgisine sahip olamayan toprakların kendisine de sahip olunamıyor. “Manas’ın Görünen Yüzleri: Kayçılar – Akınlar – Ozanlar – Âşıklar” projemiz bu bilgiyi edinme adına hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur.

Sibiryâ, Türkiye akademisyenleri ve akademilerince ihmal edilmiş sayılabilecek çok önemli alanlardan birisidir. Sibiryâ çalışmaları günümüz Türk kültürünü çözümlememizde çok önemli veriler sunmaktadır. Kültürümüzün en eski numuneleri, tıpkı Sibiryâ’nın buzulları gibi donmuş halde burada kalakalmıştır. Üniversitemizin sistematik Sibiryâ çalışmaları, günümüze kadar gelebilen bu kültürel hazinelerini tespit, tasnif ve tahlil etme amacıyla yürütülmektedir.

Destanlar milletlerin tarihlerindeki karanlık dönemlerinden günümüze kadar gelebilen ve o milletin ince zevklerini, sanat duygularını, ideal tiplerini, sevinçlerini, kederlerini, varlıkların oluşumlarını içinde taşıyan edebi değeri yüksek eserlerdir. Bu tür eserleri, sırf edebi metin olarak değerlendirmek eksik olur. Bir destanı, anlatıcı - dinleyici ve anlatım geleneği ile birleştirip bir bütün olarak ele almak gerekir.

Kayçı, akın, olonhosut, ozan, âşık, meddah, manasçı, adı ne olursa olsun halk sanatçıları; halkın duyan kulağı, düşünen beyni, gören gözü, hisseden ruhu, söyleyen dilidir. Ortak değer yargılarını ve geleneği yaşatmak, kültürel bellek mekanlarını gelecek nesillerle ilişkilendirmek, baskılardan kaçıp sığınmak, hoşça vakit geçirtmek, gördükleri aksaklıkları protesto nitelikli olarak ifşa etmek onların ana görevleri arasındadır.

Üniversitemizin değerli araştırmacıları, pek çoğu artık bitti, devam etmiyor denilen ürünleri, anlatıcıları ve gelenekleri; Türkiye başta olmak üzere, Gürcistan, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Ukrayna, Moldova, Moğolistan, Kırım, Dağıstan, Çeçenistan, Karaçay – Çerkez, Altay, Tuva, Hakasya, Yakutistan, Çuvaşistan, Tataristan, Buryat coğrafyalarında, doğal ortamlarında tespit ve kayıt etmiştir. Şu ana kadar 7 terabaytlık veri toplanmış, arşivlenmiştir. Bir yandan derleme – toplama – arşivleme çalışmaları devam ederken bir yandan da değerlendirme çalışmaları sürdürülmektedir. Derlenen bu büyük malzemenin işlenebilmesi için Sibiryaya Araştırmaları Enstitüsü’nü kurma çabası içinde olduğumuzun bilinmesini isterim. Elinizdeki bu yayın, böylesine kapsamlı çalışmaların öncü/müjdecisi ürünlerinden birisidir.

Projemiz sadece anlatım esasına dayalı ürünlere yönelik değildir. Araştırma alanımız içine giren coğrafyalardaki halkbilim ürünlerini, bu toprakların kültürel birikimlerini, kazanımlarını da içermektedir. Yenisey, Lena, İtil, Amuderya, Sirderya, Dicle, Fırat, Coruh, Kür, Aras ırmakları bu kültürün damarlarıdır. Baykal, Aral, Hazar, Issık gölleri bu kültür coğrafyasının nabzıdır. Üzerinde özellikle durulması gereken bakir sahalardır.

Halk kültürüne ait sosyo –genetik kodların homo-semioticus bir tarzda okunması üzerine ciddi düşünceleri de olan Başbakanlık Müsteşarımız Sayın Kemal MADENOĞLU’na; projemize verdiği destek için şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca projenin yürütücülüğünü üstlenen Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK’a ve Prof. Dr. Süleyman KAYIPOV’a; proje bünyesinde büyük bir özveriyle çalışan Arş. Gör. Fatih ŞAYHAN, Arş. Gör. Abdullah ELCAN ve Aygül Balatova ALTINKAYNAK’a emeklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ
Ardahan Üniversitesi Kurucu Rektörü
2015/ Ardahan

TAKDİM

Destanlar çok uzun süre içinde oluşur ve tarihin derinliklerinden, bilinmeyen zamanlardan süzülerek günümüze ulaşan bir milletin ruhunu taşır. Toplum hafızasının ve kültürel genetiğinin yansımaları olarak karşımıza çıkar. Onu meydana getiren milletin bedii zevk ve estetik beğenisinin mihenk taşıdır.

Yakın döneme kadar hayvancılıkla uğraşan ve göçebe hayat tarzını seçen Kazaklarda sözlü kültür geleneği bütün hızı ve ihtişamıyla devam etmektedir. Geleneklere bağlılık Kazak ruhunun vazgeçilmezidir. Kazak akınlarının icralarıyla destancılık geleneği de, dombra çalma ve aytılarda söz yarıştırmalarda olduğu gibi, vazgeçilmezler arasındadır. Bu bir yerde içinde yaşadıkları ekonomik hayat tarzının gereğidir.

Türk milletinin epik nitelikli ürünlerinin metin olarak yapısı, icra geleneği hemen hemen birbirinin aynısı formlar içinde gerçekleşmektedir.

Sahahılarda olonhosutların olonho söyleyişi ve tekst formu ne ise Altaylı akınların kay söyleyişi ve tekst formu birbirinin aynıdır. Özbeklerde kahramanlık destanları, Azerbaycanlılarda kaçak / koçak hikayeleri, Türkmenlerde Köroğlu destanı birbirinden farklı ve kopuk düşünülemez.

Kazak ve Kırgız akınları ile Anadolu sahası kahramanlık destan ve hikâyeleri de aynı form ve icra kalıbındadır. Birbirlerinden farklılıkları sadece metnin nazımdan ibaret oluşu ile nazım nesir karışık olmasından ve kullanılan enstrümanların (saz, dombra, dütar, komuz vb. gibi) farklılığından kaynaklanır. Kuplandı Batır, manzum bir destan olup, çok az nesir kısmı vardır.

Epik nitelikli Türk destanlarının kurgusu birbirinin aynıdır. Kahramanın ailesi, kahramanın biyolojik doğumu, kahramanın eğitimi, kahramanın maceraya atılışı, eş seçimi, kahramanlığı ve geri dönüşten ibaret olan metin kurgusu olağanüstü varlık ve yardımcı hayvanlar ile desteklenir.

Kıdır Ata (Hızır), olağanüstü yeteneklere sahip at, gerektiğinde düşmanla savaşılabilen kadınlar, realist çizgide oluşan aşk, doğulu toplumların kendilerine mahsus gururu, komşu toplumlar ile sürekli mücadele, hayvancılık gibi konu ve motiflerle Dede Korkut Hikâyelerine benzerlik çok açıktır.

Kuplandı Batır Destanı, Dede Korkut Hikâyelerinde karşılaştığımız kahraman tipinin Türk halkları arasında ne denli benimsendiğini ve formun aynılığını anlatıyor. Kuplandı Batır ile Boğaç Han ve Kampüre Bey Oğlu Bamsı Beyrek bir muhayyilenin, bir ideanın ürünüdür.

Altınsarin, Radlof, P.A.Falev, Muhtar Avezov, Saken Seyfullin, Orlov, Malik Gabdullin, Şakir İbrayev gibi bilim adamı ve araştırmacıların dikkatini üzerine çeken destanı, sadece bir edebi metin olarak değil, bir halkın yaşama biçimi olarak görmeli ve ona göre değerlendirmeliyiz.

Kuplandı Batır Destanı, Manas'ın Görünen Yüzleri: Kayçılar – Akınlar – Ozanlar – Aşıklar projesi kapsamında Ergali Esbosun tarafından Türkiye Türkçesine

aktarılmıştır. Destanın üzerinde yapılan çalışmalar, destanı anlatanlar hakkında bilgiler, destan ile ilgili yayınlar, destanda geçen kavimler ve destanın Kazak halkı için önemi yine kendisi tarafından hazırlanmıştır.

Elinizdeki bu kitap, adı geçen proje kapsamında, Karadeniz Dergi Yayınları serisi içinde yayına hazırlanmış ve redaktörlüğü tarafımızca yapılmış olan altıncı kitaptır. Başka kitaplar da yayına hazırlanmaktadır.

Kazak destancılık geleneği içinde önemli bir yere sahip olan bu eserin hazırlanıp sunulmasında emeklerini esirgemeyen Ergali Esbosun'un yeni çalışmalarını bekliyor, başarılarının devamını diliyorum.

Prof. Dr. Erdoğan Altıncaynak

DESTAN HAKKINDA

“Kuplandı Batır Destanı” Kazak Kahramanlık Destanlarından eskilerinden biridir. 29 nushaya sahip olup, 26-sı Kuplandı’yın şahsi kahramanlığına ait ise, kalan 3-ü de sülale-çocuklarıyla ilgilidir. Bu özelliği A.Borovkov gibi bilim adamları da fark etmişlerdir. M.Tınışbayev’e göre Kuplandı Kazakların Abulhayır Han’ı devrinde (15. asır) yaşamış olan bir bahadürdür. Destanın çeşitli nüshaları Kazakistan İlimler Akademisi El Yazmaları Fonu başta olmak üzere Taşkent, Kazan, Nüküs ve Orınbor (Orenburg) şehirlerinde bulunmaktadır. Kazak kahramanlık destanları genellikle, ana motif olarak üç tarihi devreyi kapsar ve o devir birçok millet veya ulusun adlarını da konu edinir. Bu bakımdan konu-tür olarak “köp kabattı” yani “birçok katlı” şeklinde meydana gelirler. Kuplandı Batır buna bir örnektir; Kıpçaklar, Kıyatlar, Kızılbaşlılar, Nogaylar ve Kalmaklar. Tarihi kronoloji gereğince Kıpçaklarla ilgili veriler m.ö. 3. asıra kadar uzarsa, Kıyatlar Moğol devreleriyle ilgili olur, Kızılbaşlılar ise 16. asır başlarıyla alakalı olup, Nogay Ulusu 14-16 asır devrelerini kapsar. Kalmaklarla ilgili materyaller 18. asrın ürünüdür ki, destanı söyleyenler bu devreleri bir birleriyle sıkı bağlamış yada birisini bir başka birisine katarak bir bütünlük halinde sunmaktadırlar, şeklindeki yorumlamalar birçok Kazak araştırmacılarının fikridir. Halk rivayetlerine göreKuplandı’yın mezarı günümüz Kazakistan’ın kuzey-batı kısmında yer alan Aktöbe İlçesi topraklarından geçen Kara Kobda adına nehrin yakınlarındadır (Uluslararası Türkistan Ansiklopedisi, 2000: 424).

Destanı daha çocukken öğrenmiş olan ve hayatı boyunca söyleyen Nurpeyis Bayganın adına kişi şöyle der: “Ben Kuplandı’yı on yaşımdan itibaren söylemeye başlamıştım. O zamanlarda Kuplandı’yı “sulalesi akın ve yarıclardandır” olduğu söylenen Mahuet isimli destancıdan öğrendim. Mahuet de babası Dilmagambet’ten, Dilmagambet babası Bitegen’den, Bitegen babası Terlikbay’dan, Terlikbay babası Bakı’dan, Bakı babası Caskelen’den, Caskelen de babası Tekbergen’den öğrenmiş, hepsi de devrinin bilinen, tanınan destancı ve akınları olmuşlardır. Atadan çocuğa ulaşan şekli benim söylediğim nüsha olmalıdır.Ben aslını bozmadan söylemeye ve yaymaya gayret ettim. Kazakların Ocıray adındaki boyundan Konakbergen ve Kencekara adındaki akınlar da aynı nüshayı söylemektedirler (Gabdullin M., 1974: 186). Marabay, Mergenbay, Bircan Tolımbayev, Aysa Baytabınov, Murın Cıray Sengirbayev, Karakalpakistan’dan Esmurat Nurabıllayev adına akınlar da ustalarının ismini belirterek aynı görüşü paylaşmaktadırlar (a.g.e.: 186 s.).

Destanın tam metinli son yayınlarından biri Kazakistan Kültür Bakanlığı himayesindeki 50 ciltlik “Kazak Askeri Edebiyatı’nın “Sardar Künyesi” altında yayımlayan kitaplar serisinin 1. ciltinde yer almıştır. Asıl metnin çevrisi de o esere göre yapılmıştır (Batırlar cırı, 2006: Kobılandı batır).

DESTANIN DERLENMESİ; TOPLANMASI

Kazak destanlarının yazıya geçirilme devri XIX. asrın sonlarına rastgelir. Bunların arasında “KuplandıBatır”a ilk değinen bilim adamı Ibray Altınsarin olmuştur.

Ibray,Orınbor şehrinde öğrenciyken (1850. yıllar) dönemin Rus bilim adamlarıyla tanışma fırsatını yakalar. Özellikle N.İ.İlminskiy, V.V.Grigoryev gibi tanınmış kişilerin yardımları dokunur. Rusça eğitim görmüş Ibray memleketine dönünce bütün bilgi ve

birliklerini yurttaşlarının bilgilenmesi için, eğitim almaları için harcar, eğitim sahasında büyük çaba gösterir. Aynı anda Ibray Kazakların Arab harflerinden ilk vazgeçen ve Rus Kiril alfabesini “Kazaklaştıran” bilim adamı olarak da bilinir. İlk ilköğretim kitaplarını yazarken Rus arkadaşlarının yardımıyla da halk arasında söylenen masal, efsane ve destanlardan etütler sunar, çocuk mantığıyla ustaca konuşturur. Bu vakitlerde de ilk kitapları da yayınlanmaya başlar. Ibray İlminskiy’ye yolladığı bir mektupta şöyle der: “...Halk arasından bol bol edebi mahsuller toplamaya başladım. Bunların arasından mümkün olduğunca size de postalayacağım” (bknz: N.İlminski (1891): “*Vospominanya ob İ.Altınсарine* (Altınсарinle ilgili hatıralarım)”, “Hatıra Defterinin” 213 s.), (a.g.e.: 187 s.). Zaman geçtikçe Ibray’ın çalışma alanı genişleyerek ciddi verilere sahip olmaya başlar. Ozan, devri akınlarından Balgoca Beğ adına atasına ziyarete gelen ünlü sanat adamları, ozan ve akınlarla tanışır, onların söyledikleri yır ve destanları seve seve dinler, bazılarını da not eder. “...ben 1859 yılında Batı Kazakistan İlçesi’nde yaşayan ozan, atışmacı Marabay Akın’ı Orınbor şehrine davet ettim. Ozan “Er Targın” adına bir destanı söyledi. Ben bunu Arab asıllı Tatar harfleriyle not ettim. Daha sonra “Er Targın’ı” Kazan’da yayınladım (Gabdullin M.: 187 s.).

Ibray, Marabay Akın’la çalışmasını devam ettirerek “Kuplandı Batır”desanını da not eder. Destanın bir bölümünü Orınbor’da “Kırgız Krestomatisi (Kırgız Edebi Mahsulleri)” adındaki kitabında 1879 yılında yayımlar. Bu bölümde destandaki Tayburıl isimli atın güzelliğinden ve olağanüstü özelliklerinden bahseder. Dolayısıyla, “Kuplandı Batır” destanını ilk yayımlayan diye IbrayAltınсарin’i tanımamız yerinde olacaktır. Ama Ibray’ın destanın “Marabay Nüşhası” olarak bilinen varyantını tam yazıp yazmadığından bilgimiz yoktur. Bu şekilde yayınlanan destan daha sonraki bilim adamlarına örnek olarak irili ufaklı parçaları çeşitli yayım türlerinde yer almaya başlar. Örneğin, “Torgay” gazetesinin 1901 yılı No 15 sayısında ve 1910 yılı yayımlanan “Orınbor Bilimsel Derneği Raporu”nun 22. ciltinde kısa özetlemeleri yer alır.

Bu yayınlardan sonra Mahmut-Sultan Tuyakbayev adındaki bir kişi Kazakistan’ın Kostanay İlçesi’ne bağlı Karabalık kazası sâkini Bircan Tolımbayev akından not ettiğini söyler ve 1914 yılında “Karakıpşak Koblandı Batır” adıyla yayımlar. Bunu da destanın ilk zamanlarda yayınlanan asıl metinlerinden sayabiliriz.

Destan’ın “Marabay Nüşhası” 1922 yılında A.Divayev tarafından kitap haline getirilir. Bu dönemlerde destanın Mergenbay, Nurpeyis, Murın, Aysa gibi yırcılar tarafından söylenenleri not edilir, diğer söyleyenler olarak Elemanov (Atrav İlçesi), Amankeldiulı Kınuzak (Karagandı İlçesi, Nura kazası), Atöbe İlçesinden Doscan Akın gibi ozanların isimleri geçer. Destanın “yeni üç nüshası” diye tanımlanan şeklini Aktöbe İlçesinden ŞapayKalmaganbetov adına bir zad teslim eder (a.g.e.: 189 s.).

DESTANI SÖYLEYEN YIRCIların HAYAT HİKÂYELERİ

MarabayKulbayoğlu:

1841 yılında Karaşıganak İlçesi, Köben Gölü kazasında doğmuştur. Marabay daha 18-19 yaşlarındayken “ustaca dombıra çalan” sanatçı olarak ün kazanır. Devrin akın ve ozanlarıyla tanışır, çeşitli düğün-törenlerde beraber bulunur hep dinlemekle, öğrenmeyle meşgul olur. Zamanla kendisi atışmacı şair olarak yetişir.

Bazı rivayetlere göre hocası Şerniyaz adına şair olmuştur. Escan, Doskay, Kulkay, İzbas, İtemgen adında beş oğlu vardır. 1898 yıllarında 57 yaşındayken vefat etmiştir.

Mezarı Batı Kazakistan Vilayeti, Terekli İlçesi, “Cana Konıs” kazasında bulunur. İzbas’ın oğlu Salık, torunu Togaybay’ın aynı memlekette yaşadıkları bilinmektedir. Kuplandı Batır Destanı’nın “Marabay Nüşhası” 1922 yılında Taşkent’te, 1932 ve 1939 yıllarında Almatı’da “Batırlar Cırı” künyesinde yer almıştır.

MergenbayCırav:

Kuplandı Batır destanını tam söyleyenlerin arasında Mergenbay da vardır. Kazakistan’ın kuzey-batı yörelerinden Kostanay ve Aktöbe İlçelerini gezenlerdendir. “Mergenbay Nüşhasını” Aktöbe şehri sâkini Şapay Kalmagambetov Kazakistan Bilimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsüne 1955-1956 yıllarında teslim etmiştir. Bu nüsha Kuplandı’nın çocukluk döneminden ihtiyar haline kadar olan dönemi kapsar, ama elimizde bulunan bilgiler dağınık ve eksik olmasından dolayı bilimsel özelliğini koruyamamaktadır.

Murın Sengirbayoğlu:

Doğum tarihi 1860 y. 18 yaşındayken Aday boyunun akını Nurım’ın yanında bulunur. O sıralarda “Kırım’ın Kırk Batırı” destanını öğrenir. Bulunduğu coğrafyalar çok geniş olup, güneyde Buhara’ya kadar kuzeyde de Hazar denizi kuzey sahilleri şehrinde Astrahan’a kadar geçer.

Murın Cırav Kazak destanlarının çok fazla nüshalarını ezbere bilen bilgili kişi olmuştur. Akının söyledikleri üzerine Kazak İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü 1942 yılında “Kırım’ın Kırk Batırı” destanını not eder, ayrıca, sayesinde Kuplandı, Er Tegis, Er Kögis, Telagıs, Kosay, Kökşe Batır, Alau Batır destanları da kaydedilmiş olur.

MurınCıravAtırav Vilayeti, Mangıstau İlçesinde 1955 yılında vefat etmiştir.

Bircan Tolımbayoğlu:

Destanın “tam” olarak bilinen nüshalarını söyleyenlerdendir. Söylediklerini Mahmut-Sultan Tuyakbayev adına bir zad not ederek, 1914 yılında yayımlamıştır.

NurpeyisBayganın:

1860 yılında Aktöbe Vilayetinde doğmuş, 1945 yılında vefat etmiştir.

Aysa Baytabınov:

1875 yılında Aktöbe Vilayeti, Kobda kazasında doğmuştur. Akın “Kuplandı Batır” destanını Kazak İlimler Akademisine 1943 yılında teslim etmiştir (a.g.e.: 192 s.).

DESTANIN TÜR VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİNE DAİR

Kazakların geleneksel şiir yapısı “Abay öncesi devir” ve “Abay sonrası devre” olarak bilinir (bkz: Cumalyev H. (1948): *Abayga Deyingi Kazak Poezyası cane Abay Poezyasının Tili*. Almatı). “Abay öncesi dervelerde” şiirin genellikle iki türü mevcuttu: 11 heceli şiir ve de cır (destan). Kazaklarda “Kahramanlık Destanlar” 7-8 heceli “cır” şeklinde söylenir. Benzeri heceleme destanı söylerken kesintisiz hareketler ve olaylar zincirlemesine erişebilme talebinden kaynaklanmaktadır. Abartma, küçültme, kötüleme, nutuk içerikli söyleme, moral verme, eğlenceli olmasını kontrol altında tutma gibi şartlar hem sınırlı hem de uyankı hece uyumunun olmasını gerektirir. Üstelik bu tip heceleme âniden söyleme yâni atışma geleneğine de pek güzel uymaktadır. Kazak cırlarında kelime yada hece uyumundan ziyade kelime veya hece arası vurgu önemli sayılır. Cırı söyleyen “cırcı” konuya göre sesi azaltma ve

yükseltme yada kalınlaştırma ve inceltme gibi musikî yönünü de ayarlayarak dinleyicilerin dikkatini çekmeye, bıktırmamaya özen gösterir. 11 heceli şiir hem kelime hem de hece bakımından uyumlu olmayı gerektiren bir türdür. Örneğin “Alpamış” ve “Kambar batır” desanları 11 heceli satıra dayalıdır. Kazakların kahramanlık destanlarında ses tekrarlanmalarının önemi büyüktür. Bunun bir sebebi herhangi bir destanı söyleyen “cırçılar” söylemekte olan destanına “kendisi ekleyen” olayı vurgulamak için ses tonunu değiştirerek dinleyicilerine de bu olayın “kendisine ait” olduğuna “işaret eder”. Bazı durumlarda bir satırdaki bütün kelimeler ya sessizle yada sesli kelimelerle söylenir. Örneğin “Kuplandı Batır’daki” özel isimler: Karakıpşak Kuplandı, Karaman, Kurtka, Karlığa, Kazan.

Kuplandı batır Alşagır’a esir düşen yurdunu kurtarır; bu olayı cırşı şöyle iletir:

Kaladan şığıp köp Kıpşak,
Koyday manırap şuldap,
Kozıday manırap duıldap,
Kobılandı erge kosıldı;
Kabıl boldı bul sapar,
Kobılandı erdın tileği.

Cırşı bu dörtlükte hep sessiz harfle başlayan kelimeleri tekrarlayarak Kıpçakların tutsaklıktan kurtailma işinin bu saatte, tam bu anda olduğuna işaret eder. Bazı durumlarda sesli harfleri de “kullanırlar”:

Kara kaska at mingen,
At kuyrığın şart tüygen,
Aldına dabil tönkerge,
Artına sauıt bökterge,
Alamanga dem bergen,
Azdı köpke ten körgen.

Bu dörlükte Kazan’ın eskide hangi bir batır olduğuna işaret eder. Kazak cırlarının ana direği hece, ritm ve vurgudur. Bazı durumlarda hece yada kelime uyumunun eksik olmasını vurgu rahatça kapatır, hatta kendine has güzellik katar; “aralas uykas” yani karışık (çarpaz) uyumlar buna güzel örnektir:

Celi tolğan cılıkımdı,
Casangan cauga tapsırdım.
Kotan tolğan koyımdı
Aş bōrige tapsırdım.
Azu tisi balgaday,
Cas bōrige tapsırdım (Gabdullin M., 1958: 160).

DESTANDA GEÇEN BAZI ÖZEL DEYİMLERE DAİR

KIZILBAŞLAR

Eskiye dayanan kahramanlık destanlarında Kazak batırları daha çok Kızılbaşlar ve Kalmaklarla mücadele ederler. Hatta her iki adlandırma bir anda aynı destanın konusunu oluşturabilir. Bunun ne gibi nedeni vardır ve bunlar kimlerdir? Rivayetlere

göre, Cengiz Han'ın Cebe ve Cubede adındaki komutanlarının 1222-1224 yıllarında Kafkasya, Kuzey Kafkasya ve Güney-Doğu Avrupa ülkelerine saldırır, yörelere hakimiyetini sürdürmeye başlarlar (bknz: B.Grekov ve A.Yakubovski (1950): *"Zolotoya Orda i ee Padenie* (Altın Ordu ve Düşmesi). 1231-1239 yılları arasında Azerbaycan ve Kafkasya yöreleri ülkelerine saldırıda bulunurlar (bknz: Petruşevski İ.P. (1941): *"İz Geroşeskoı Borbi Azerbaycanskogo Naroda 13-14 veka* (13-14 asır Devrleri Azerilerin Kahramanca Mücadeleleri). Bakü.) Böyle bir genişlemenin neticesi olarak Cengiz Han İran'ı ve Kafkasya'yı hükmü altına alır. 1256 yılından itibaren Kafkasya, İran, Irak ve diğer Yakın Doğu ülkeleri Hulagu Han'ın kurmuş olduğu devlete bağlanır. Bu coğrafyalarda hakimiyetini sürdürebilmek için Moğol Hanı Hulagu 50-60 bin kadar askeri hazır bulundurmak zorundaydı (bknz: Kırımski A. (1914): *"İstoria Persii i Literaturı* (Farslar Tarihi ve Edebiyatı). III cilt. Moskova). YörelerdeHulagu Han'dan sonra Abaga Han (1256-1282), Hazan, başka bir deyişle Kazan Han (1295-1304), son Padişahı olarak ta (1316-1335) Abusayid'in ismi geçer (Gabdullin M., 1974: 157).

Hulagu Han'ın kurmuş olduğu devlet Cengiz Han İmparatorluğunun ancak bir parçasıydı. Adı geçen devletin ayakta kalabilmesinde Cengiz Han'ın Cuçi, Çağatay daha sonraları Batıy ve Berke gibi oğullarının büyük etkileri olmuştur. Yeni kurulmuş devletlerin iskeleti sağlam olmasına rağmen yerli hakların katılımıyla iç savaş ve başkaldırıları devamlı sürmüştür. Hulagu Han'ı ciddi olarak tehdit eden milletlerin arasında Kafkasyalı boylarla Azerilerin ve Kıpçakların payı büyüktü.

Moğollar İran, Kafkasya ve Azerbaycan'ı işgal eder etmez yeni kurmuş olan devletin temelini sağlamlaştırmaya büyük emek harcamaya mecburlardı. Yapılacak acil işlerin biri de asker sayısını çoğaltmaktır. Bu eksiği yerli halklardan doldurma ihtiyacı vardı. Moğol komutanlar kendi askerleriyle yerli askerleri ayırt edebilmek için yerlilere, yani İranlılara kırmızı renkli şapka giyme zorunluluğunu getirir (bknz: Stranı Blijenogo i Srednego Vostoka (1944): Moskova) (a.g.e.: 157). Kızılbaş yada Kızılbaşlı adını taşıyan boyun yada milletin ortaya çıkma rivayetinden birisi bu şekildedir. Diğer enteresan veriler de mevcuttur: Kızılbaşlar – İran İslam Cumhuriyetinde yaşamakta olan Türk halklarından. 1992 yıl sayımına göre nüfusu 240 bin kişidir. Kazak kahramanlık destanlarında geçen kızılbaşlılarla yakından ilgilidir. İran, Suriye ve diğer Yakın Doğu ülkelerinde yaşayan Türklerin birliği sayılabilir. Bu bakımdan da 15. asır ortalarında meydana gelen Sefevilerin en önemli askeri ve soydaş destekçileri özelliğine sahiptir. 1503 yılından itibaren İran'da devlet başına gelen Kızılbaş soylu Sefeviler bütün Farsları yöneterek başkentlerini Tebriz'den İsfahan'a taşımıştır. Günümüz Kızılbaşlılar hayvancılıkla beraber çiftçilikle de meşgullerdir. Onların örf-âdet, kültür, sanat ve musikisi İran ve Azerbaycan kültürüne yakınlık gösterir. Konuştukları dil Azericeye çok yakındır. Kızılbaşlıların dilinde faaliyet gösteren okul ve basım-yayım türleri yoktur (Uluslararası Türkistan Ansiklopedisi, 2000: 445).

Hazan Han ve ondan sonraki hanlar da devlet yapısının temelini devamlı geliştirmekle meşgullerdi. Bunun en güzel aracı olarak komşu yörelere saldırma, yeni topraklar kazanma ve yerli boy veya halkları kullanarak asker sayısını çoğaltmaktır.

Hazan Han Hazar Denizi'nin batısına doğru ilerlemekle beraber, Derbent, Bakü ve kuzey sahillerdeki Astrahan şehrine de saldırıda bulunur. Onlar özellikle o diyarları mekân edinen Kıpçak boylarının özgür yaşamlarını kendilerine büyük tehdit olarak görüp, devamlı toprak kazanmaya gayret ederlerdi. Böyle bir durum onlarca seneye uzayarak Kıpçaklarla Moğolların yerli, yani daha çok İran asıllı askerlerin savaşı hâlini

aldılar ki, sanki savaşımlar da Kıpçakla Kızılbaş milleti gibi izlenim bırakır. Böyle bir gergin durum atalarını Kıpçak boyundan sanan Kazakların sosyal yaşamlarını ciddi bir şekilde rahatsız eder.

Yerli Kazakların aşiret, boy otoriteleri zamanla toparlanarak, herkesin ortak düşmanı – Kızılbaşlılara karşı mücadele etmede kararlı girişimlerde bulunurlar. Her bir askerî ekiplerin kendilerine göre yerli batırları, kahramanları ortaya çıkar. Bu, Kıpçak milletin bağımsızlık sloganının meydana gelmesine zemin hazırlar. Bunun da en güzel yolu propaganda makinasını çalıştırmaktı, o dönemlerin en güzel aracı da yerli yırımlarla akın ve şairlerdi. Kazakların kahramanlık destanları, işte Kuplandı Batır destanının meydana gelme sebeplerinden biri olarak gösterilebilir (Gabdullin G., 1974: 158).

KALMAKLAR

Kazak kahramanlık destanlarının büyük bir kısmında “düşman” manasını taşıyan kelimelerin biri de Kalmak’tır. Kalmak deyiimi Kazaklar için bir milletin, ulusun adıdır. Kızılbaşlılar deyiiminde olduğu gibi temel anlamı babalarından miras kalan topraklarını koruma, Kalmak adını taşıyanlar tarafından saldırıya uğrayan mekanlarına sahip çıkma, işgal edilen topraklarını geri alma çabalarıdır. Burada belirtilmesi gereken madde “Kalmaklı” destanlar Kızılbaşlı döneminde meydana gelen destanların eski motifini koruyarak, ama bu kez “Kalmak” adıyla tek başına yada Kızılbaş deyiimiyle beraber kullanılmış olmasıdır. Benzeri durumlarla ilgili Rus bilim adamı N.A.Dobrolyubov şöyle der: “Rusların kahramanlık destanlarının ilk örnekleri “Çok Tanrılılık” devrelerine kadar uzanır. Ama sonraları unutulmuştur. Zamanla Rus topraklarına Tatarlar saldırdığı zaman halk hafızası yenilenerek eskirmiş destanları yeni devreye göre “adapte etmiştir”. Böylece unutulmuş eski motifler yeni duruma göre yenilenerek eskiyle yeninin karıştırılmış sentezini meydana getirmiştir” (bknz: N.A.Dobrolyubov (1950): “Sobranıye Soçinenii (Eserler Künyesi)” I. cilt, “*O stepeni uçastıya narodnosti v razvıtii russkoı literaturı*” (Rus Edebiyatının Gelişmesinde Rus Dışı Halkların Etkisi), 288-291 s.). Dobrolyubov’un fikri bazı Kazak destanlarıyla da ilgili olmaktadır. Kazakların Kalmaklı saldırıya uğramaları tarihi zaman süreci bakımından çok daha yenidir. Burada da destancılık geleneğinin temel unsurlarını göz önünde bulundurarak eskiye dayanan tarihi olayların efsanelenmiş şeklinin söz sanatına dönüşmesi şeklinde değerlendirmemiz yerinde olacaktır (a.g.e.: 158).

KİYATLAR

Kıyatlar Cengiz Han ve O’nun atalarıyla soydaş olan kimselerdir. Zamanında Kıyat soyundan çıkan beğlerin siyasî ağırlığı ve büyük idarî güçleri olmuştur (Valihanov Ç., 2010: 164). Kıyatlar, Cengiz Hanlı Moğollarıyla akrabalık bağları olan Moğol taifelerinden biridir (a.g.e.: 412).

NOGAYLAR

Türk halkarındandır. Rusya Federasyonu Özerk Cumhuriyetlerinden, çoğunlukla Dağıstan’da, Çeçenstan ve Karaçay-Çerkes’te yaşarlar. Bir millet adı olarak ortaya çıkması Altın Ordu’yu yöneten Nogay Han ismiyle yakından ilgilidir. Karanogay, Aknogay, Acıkulak ve Astrahan Nogayları şeklinde ana dört alttaife yapısından meydana gelirler. Kazakistan’ın batısında, Hazar denisi sahillerinde kendilerini “Küçük Cüz Kazaklarındayız”, soyumuz “Kazak-Nogay’dır” şeklinde tanıştıran topluluk vardır. İdil Nehri havzası Tatarları arasında kendilerini “Nogaybak” şeklinde adlandıran topluluk orta asır Nogaylarının soylarındandır. Eskiye dayanan Kazak

destanlarında geçen “Nogay” ismi İdil Nehri havzasında yaşayan Tatarların eş anlamı olarak ta kullanılır. “Nogay demek bir Kazak demektir” görüşü de geçerlidir. “Nogay Ordası” olarak meydana gelen devlet tarihe karışınca adını taşıyan millet sivil hayatını devam ettirmiş, günümüzde de yaşamlarını sürdürmektedirler (Uluslararası Türkistan Ansiklopedisi, 2000: 506).

Nogay adı büyük bir ihtimalle, tarihî bir şahsiyet olan ve 1270-1299 tarihleri arasında Altınorda devletinde büyük nüfuz kazanmış olan, Coçi’yin torunlarından Emir Nogay’ın adından gelmektedir (bkz. Schmitz 1996). Nogay ulusu, 13. yüzyılın ikinci yarısında Altınorda devleti bünyesinde oluşan etnik yapısını günümüze değin korumuştur. 15. yüzyılın başlarından itibaren Altınorda devletinin dağılmasından sonra “Nogay Ordası”, bu devletin batısında güçlü bir siyasi birlik olarak ortaya çıkmıştır ve Nogaylar 1426-1558 tarihleri arasında kurdukları devletleriyle bölge tarihinde önemli bir rol oynamışlardır. Önceleri kendilerini “Mangıt” olarak adlandırmışlardır. Nogay ve Nogay Ordası adları 16. yüzyılda “Mangıt” ve “Mangıt Yurdu” adlarına tercih edilir olmuştur. Bağımsız hanlıklarında yaşayan bu halktan dönemin kaynaklarında “Nogay ulusu”, “Nogay ordası”, “Nogaylılar” olarak söz edilmektedir. Böylece Kırım’dan Tienşan’a kadar olan bütün bölge, 16. yüzyılda “Nogaylı” olarak anılmaya başlamıştır. Mangıtların yaşadıkları asıl bölge, İdil ile Ural arasında uzanan bozkırlardır (Edebiyat ve Dil Yazıları, 2007: 345-346).

KIDIR ATA

Kazakların halk mitolojisiyle ilgilidir. Kişiyi tehdit ve benzeri zor durumlarda koruyan, güç veren, huzur ve mutluluk getireceğine inanılan bir efsanevi isimdir. Halk inancına göre Kıdır Ata yoksul kimsenin, ihtyarın, bezgin ferdin, kimsesizin yada ölecek kadar yorulan yolcunun tipinde gözükebilir. Dolayısıyla görenler de kim ve nasıl bir kişi olduğunu vaktinde kestiremezler. Kazak halk folklörü araştırmacısı Saken Seyfullin şöyle der: “Bir vatandaşın evine gece gece ve beklenmedik bir yolcu gelir. Basit gözüken ve yorulan kimseye ev sâkinleri fazla dikkat etmezler. Ertesi çok erken kalkan yolcu evdeki ihtyar nineye: “Nine, ne gibi muhtaç, gereksinim duyulan şeyleriniz vardır?”, diye sorar. Nine: “Hey, zavallı, bizim derdimiz dert midir, ama geçen günlerden beri ocağımın bir direği kırılmıştı, işte o şey benim rahatımı bozuyor”, der. Misafir de vedalaşarak evinden çıkar gidermiş. Ocağının kırılmış olan direğinin yerine altın bir direk konmuş olduğunu zaman geçtikçe fark ederler, bunu gören büyüklü küçük herkes çok şaşırılmışlardır”. Kazaklardaki “Her bir misafir – birer tane Kıdır’dır” deyiminin meydana gelme rivayeti bu şekildedir. Kıdır Ata’nın belli başlı tipik şekilleri de mevcuttur. Onların birisi de kalın kaşlı, kirpikleri gözünü kapatan, birisine dikkatle bakmak isterse parmaklarıyla kirpiklerini yukarı doğru çeken ihtyardır. Rivayete gör Kıdır Ata’nın büyük parmağı kemiksizmiş, dolayısıyla elle tutuşarak selamlaşırken selam veren taraf iki elini uzatır ve sıkarmış. Sır nehri havzası yörelerinde “Kıdır Atayı parmaklarından tanırsın” derler. Kırk kişiyle selamlaşırsan bile Kıdır Ata’yı tam tanırsın, çünkü sağ elindeki parmaklar beş değil altıdır, yani birisi fazladır, der bir başka rivayet. Kıdır Ata Kazak halk edebiyatıyla iç içe yaşayan özelliğe sahiptir. Onunla ilgili bütün edebî mahsuller hayırseverlikle dürüstlüğe ve insanî hoşgörüye çağırır, çeşitli tip, zaman ve mekanlarda yer alır (Kazaktın Etnografyalık Kategoryalar, Ugımdar men Atauların Dasturli Cüyesi, 2013: 162).

BABA TÜKTİ ŞAŞTI AZİZ

Tehdit altında kalan kimseleri koruyan, destekleyen efsanevi tiptir. Batırları, kimsesizleri, çocuğu olmayanları korur, destekler. Aynı anda bilgin, evlya, filozof ve bir batırdır. Bazı folklorik verilerde Baba Tükti Şaşı Aziz Ahmet Yesevi'in öz atası olarak tanınır, diğer verilerde de Edige Batırın atası olarak bilinir; Edige Batır (1352-1419): Ak Ordu'nun yöneticisi, tarihî olaylarda Altın Ordu ve Toktamış Han'ın ismiyle beraber anılır. Nogay Ordu'sunun kurucusudur (Uluslararası Türkistan Ansiklopedisi, 2000: 289). İslamiyetin Kazak bozkırlarına yayılma süreci içerisinde Kazakların halk inançlarıyla örf-âdetleri İslamî kural ve şartlara göre yeniden şekillenmiş, doğrusu bu defa İslamî isimlerle anılmaya ve kullanılmaya başlamıştır. Evlya, sufi, pîr gibi adlandırmalar bunlarla ilgilidir. Baba Tükti Şaşı Aziz Kazak batırlarına destek çıkan, koruyan mitolojik tiptir, batırların zor anları yaşadıkları vakitlerinde yardım elini uzatan bir evlyadır, aynı anda ölen atalarının ruhudur. Ezizyet çekenlerin yada kimsesiz kalanların rüyasında ölen atası, babası tipindedir yada bir gezgin ihtyar şeklindedir. Diğer bir rivayete göre Baba Tükti Şaşı Aziz'in mezarı Karatau Dağlarının kuzey-doğu tarafında, Kızlkum çölü kenarı, Kumkent adına bir kasaba yakınlarındadır. Ama Baba Tükti Şaşı Aziz'in yaşayıp yaşamadığını kanıtlayan ciddi veriler yoktur (Kazaktın Etnografyalık Kategoriyalar, Ugımdar men Ataulardın Dastürli Cüyesi, 2013: 344).

DESTANIN ARAŞTIRILMASI

Destan Rus Bolşevik devriminden önce ve sonrası da araştırmacıların dikkatlerini çekmiştir. Rus bilgini Radlof başta olmak üzere, 1899 yılında *"Turkestanskaya Vedomosti* (Türkistan Belleteni)'nin" 34,35,38. ve 42. sayılarında , *"Jenşini po kırgızskoi biline Koblandı* (Kırgızların Kuplandı Destanında kadın" başlığıyla ve 1916 y. P.A.Falev adına bir zat tarafından *"Zapiski Vostoçnogo otdela Russkogo arheologičeskogo obşestva* (Rus Arkeoloji Derneği Dağı Bölümünün Notları)" dergisinin 24. cilt , 3-4 sayılarında değerlendirilmiştir. Ama bunlar sistemli yaklaşımla ciddi denilebilecek neticeleri eksik olması nedeniyle bilimsel araştırma malzemesi olarak tanınamamıştır (Gabdullin M, 1974: 192).

Destan daha çok Sovyet devrinde araştırılmış, hem muhteva hem edebi bilgiler açısından ayrıntılarıyla incelenmiştir. İlk ciddi bilimsel verileri Muhtar Avezov sunar (bknz: *"Tan Dergisi"* (1925): No 1, Semey). Daha sonraları Saken Seyfullin (bknz: Kazak Adebiet (1932): Almatı), akademik Orlov (bknz: Orlov A.S. (1945): *Kazahskii Geroičeski Epos* (Kazakların kahramanlık Destanı). Moskova) gibi bilim adamları değinmiştir (a.g.e.: 193). 1948 senesinde de Malik Gabdullin *Koblandı batır cırın gılımı zertteudin problemaları* (Kuplandı Batır Destanını Bilimsel Yönden Değerlendirmedeki Problemler) adına Doç. Dr. Tezini Abay Kazak Devlet Pedagoji Enstitüsü'nde savunur (bknz: (<http://tak-to-ent.net/load/150-1-0-1667>).

Bazı bilim adamları, örneğin Muhtar Avezov destanın ortaya çıkma sebebinin Kıpçak Türkleriyle Rus boyları arasında geçen mücadele olduğunu ortaya koyarak *"Kuplandı XVI. asır'a aittir. Destanın ortaya çıkma nedeni günümüz Tataristan Cumhuriyeti'nin başkenti Kazan şehrinin Rus Çarı İvan Grozniy tarafından 1552 yılında işgal edilmesiyle ilgilidir"*, diyerek, *"Destanda Kazan şehrini geçmesi bunun ciddi bir delilidir"*, şeklinde devam eder. Ama bu görüşü birçok bilim adamları *"gerçeği yansıtamaz"* diye yorumlayarak *"destanda faktoloji, yani tarihi yazılı belge, evrak olamaz ve daha çok destancının hayal gücüyle bağlıdır ki, destan da bir efsanevi*

mahsullerdendir - kişisel görüş ve edebi bilgilerle dayalı olan maddeler ağırlık kazanır” görüşünü ileri sürerler (Gabdullin M, 1974: 193).

“Kazan” adı X asırda Sır nehri havzasında meydana gelen “DedeKorkut” destanının ana kahramanıdır (ismidir). “Kazan” kelimesinin kökü bir taife adına aittir. “oks”, “uğış”, “oğuz” gibi adlandırmalar bu kelimeyle ilgili olup kökü çok eski zamanlara kadar uzar, der S.P.Tolstov. “Dede Korkut” destanında Kazan, Bamiş (Alpamış) isimleri bulunur, Kuplandı ismi yoktur. Ama bu üç adın bir devrede meydana gelme ihtimalini doğrulayan toponimik veriler az değildir. “Dede Korkut” ta bu devrelerde ortaya çıkmalıdır. Kuplandı Batır destanındaki Kazan 8-11. asırlardaki Peşene-Oğuz ve daha sonralardaki Oğuz-Kıpçak ulusunun dağılma zamanı devresinden alınmaktadır. Destandaki Alşagır’la ilgili etütler Nogaylı ulusun dağılma sürecinden haberdar eder. Destan ilk aşamada bir taifeye (kola) ait olup daha sonraları “gelişme sürecini” yaşamıştır. Destan konusunu “tarihilik” bakımından beş ana şemaya bölüyoruz:

1. Oğuz-Peşene Devri;
2. Peşene Devri;
3. Nogaylı Devri;
4. Özbek-Kazak Devri;
5. Cungarlar Savaşı Devri.

Şu durum bellidir ki, destan ilkönce taife içinden meydana gelerek daha sonraları millî yani devlet derecesine kadar ulaşan bir manevî varlıktır. Destanda çeşitli zaman ve devrelere ait adlandırmalar iç içedir. Özellikle coğrafi ve kişi adlarına bakarak onların zamanlama yani devresel tablosunu çizme mümkündür. Bize göre destandaki masalsı etütler, Basın katon (? , E.E.), Köktüm Han, Esteme olaylarının (? , E.E.) kökü ta Altay Devri ve Ordos’la (? , E.E.) ilgili olup Türk Kağanlığı devrine kadar uzar.

Destan Kazakların bir nevi “sivil tarihi’nin ” sözlü seceresidir. Kazak cırçılarının kelime hazinesini çoğaltan, dönemi söz sanatının “üniversitesi” sayılan “halk okuludur”. “Köroğlu” ve “Alpamış” destanlarının eski zamanlarda Selçuklu yazılarına not edilmesi, “Kuplandı Batır” destanının da herhangi bir evrağa kayıt olmaması destanın bozkır kültürüne ait olmasını kanıtlar. Yoksa yukarıda saydığımız destanların ortaya çıkma devreleri aşağı yukarı aynıdır. Bunların Alpamış-Köroğlu-Kuplandı şeklindeki adlandırmaları farklı olmakla beraber bir tema olarak, coğrafi ve etnik (milliyet) varlık olarak “mahallileştirmirme-millileştirme” fırsatını yakalamıştır:

Alpamış Destanı - Özbek yöreleri;

Köroğlu Destanı – Kafkasya ve Yakın Doğu diyarları;

Kuplandı Batır Destanı – Kıpçaklar, bozkır yöreleri. Bunların hepsi Türklerin Oğuz devrine ait olan büyük manevî varlığıdır. Dolayısıyla destandaki süje yani kompozisyon –tema yapısı Orta Asya ve Kafkasya Türklerine ortaktır (Konıratbayev A., 1991: 159).

KUPLANDI BATIR DESTANIYLA İLGİLİ YAYIMLARA DAİR (eski SOVYETLER BİRLİĞİ):

Qobialndı Batır Turalı Ölen (*Kuplandı Batırla İlgili Şiir*), 1872 y.; Qobilndı Batır Turalı Anız Angime (*Kuplandı Batırla İlgili Masal ve Hikayeler*), 1896 y.; Tayburuldın

Şabısı (*Tayburul'un Koşuşu*), Kazak Krestomatyası, 1879 y.; Qara Qıpşak Qobılandı Batır. Kazan “Ümit” Basımevi, 1914 y.; Batırlar Cırı. Taşkent, “Türkmenbas” Basımevi, 1922 y.; Batırlar Cırının Cınağı (*Batırlar Yırlarının Künyesi*), Qızıl Orda, 1932 y.; Batırlar Cırı, Semey “Qazbas” Basımevi, 1933 y.; Qobılandı Batır. Almatı, 1939 y.; Batırlar Cırı, Almatı “Kazlitizdat”, 1940 y.; Qobılandı Batır. Almatı “Qazbirmembas” Basımevi, 1941 y.; Qobılandı Batır. Almatı “Cana Ömür” Basımevi, 1948 y.; Qobılandı Batır, Almatı “Akadembas” Basımevi, 1957 y.; Batırlar Cırı. Almatı “Qazmemkörkemadabbas” Basımevi, 1959 y.; Batırlar Cırı. Almatı, 1963 y.; Qobılandı Batır. Moskova “Nauka”, 1968 y.; Qobılandı Batır. Moskova “Nauka”, 1975 y.; Aqsaut (*Beyaz Zırh*), “Cazuşı” Basımevi, Almatı, 1977 y.; Qobılandı Batır. Almatı “Calın” Basımevi, 1983.; Tayburul. Almatı “Calın” Basımevi, 1985 y.; Batırlar Cırı, Almatı “Cazuşı”, 1987 y. (Tört Batır Cırılardı, 1990:215).

KAYNAKLAR:

- Uluslararası Türkistan Ansiklopedisi (2000): Kazak Ansiklopedyası, Almatı.
- Gabdullin M. (1974): *Kazak Halkının Aız Adebıyeti*. Mektep Baspası, Almatı.
- Gabdullin M. (1958): *Kazak Halkının Aız Adebıyeti*. Kazaktın Memlekettik Oku-Pedagogikalık Baspası. Almatı.
- Batırlar Cırı (2006): *Kobılandı Batır*. Cazuşı Baspası. Almatı.
- Kazaktın Etnografyalık Categoryalar, Uğımdar Men Ataulardın Dasturli Cüyesi. Ensiklopedya (2013):. Memelekettik Ortalıq Muzeyi, Almatı.
- Valihanov Ç. (2010): Köp Tomdık Şıgarmalar Cıynağı. Iı.Tom. *Kazak (Kırğız) Şeciresi*. Almatı.
- Edebıyat Ve Dil Yazıları (2007): Bırsel Karakoç. *Kuzey Kafkasya Türklerinden Nogaylar: Dil, Edebıyat Ve Kültürleri Üzerine Notlar*. Ankara.
- Konıratbayev A. (1991): *Kazak Folklorının Tarihi* (Kazak Folklorünün Tarihi). “Ana Tili” Baspası, Almatı).
- Tört Batır Cırılardı (1990): *Kobılandı Batır*. Calın Baspası, Almatı.

ҚОБЛАНДЫ БАТЫР

Кешегі өткен заманда,
Дін мұсылман аманда,
Қарақыпшақ Қобланды-
Атасы мұның Тоқтарбай,
Халықтан асқан болды бай.
Байлығында есеп жоқ,
Айдалып бағып жайылды
Төрт түлік малдың бәрі сай.
Жаз жайлауы Көздікөл,
Көздікөлдi жайлаған
Қалың қыпшақ жағалай.
Тоқтарбайдың дәулеті
Ішкені мас, жегені тоқ,
Бай –кедейдің көңілі жай
Қыс қыстауы – Қараспан,
Қараспан көкке таласқан,
Ат үйірінен адасқан.
Қалың қыпшақ тізіліп,
Қонса, қоныс жарасқан.
Әліп таңба қыпшақтың
Атағы озған алаштан.
Сексенге жас келгенше
Бір бала көрмей Тоқтарбай,
Қайғыменен қан жұтып,
Ақылынан адасқан.
«Шөл иесі сұңқар қияқсыз,
Еш нәрсе көрмей дүниеден
Өткенім бе,-деген,-тұяқсыз».
Тоқтарбайдың зарына
Қалың қыпшақ қайысқан
Әулие қоймай қыдырып,
Етегін шеңгел сыдырып,
Жеті пірге танысқан.
Әулиеге ат айтып,
Қорасанға қой айтып,
Қабыл болған тілегі,
Жарылғандай жүрегі,
Аналықтай бәйбіше

KUPLANDI BATUR

Ezel geçmiş çağlarda,
Müslümanların sağında,
Kara Kıpçak Kuplandı
Atası O'nun Toktarbay,
Halkın en zengini.
Zenginliği sayısız,
Güdülür yaylalarda,
Dört çeşit sürüsü beslenir,
Yaz yaylası Közdigöl,
Közdigöl'e yaylayan
Kalın Kıpçaklar durur.
Toktarbay'ın mal-mülkü:
İçeni şarhos, yiyei tok,
Zengin-fakirler memnunlar.
Kış kışlağı Karaspan,
Karaspan göklerle çekişen,
Atlar sürüsünden şaşırırlar,
Kalabalık Kıpçaklar dizilince,
Konduğu yerlere yakışan,
Eni - damgası Kıpçakların,
Alaş yurdundan daha üstündür.
Seksen yaşına kadar,
Evladı olmayan Toktarbay
Kaygısıyla kan yudumlayarak
Aklından şaşırان.
“Çöldeki yapraksız bitki gibi
Hiçbir şey göremeyip fâniden
Göçer miyim, der, evlatsız”.
Toktarbay'ın inlemesine
Kalabalık Kıpçaklar üzülürler.
Evliyaları gezerek,
Eteğini toplayarak,
Yedi Pırle tanışan.
Evliyaya at adayarak,
Korasan'a koyun adayarak,
Kabul görmüş dileği,
Patlayacak yüreği,
Anneciği karısı

Қабырғасы майысқан.
Елуге жасы келгенде,
«Көзімді ашпай дүниеден
Өтемін бе?» - дегенде
Сонда көрген арыстан.
Бір ұл, бір қыз атадан:
Қыздың аты Қарлығаш,
Қобыландыға қарындас.
Алты жасқа келгенде
Арыстан туған Қобылан
Қазынадан қамқа киеді.
Өзімнің еншім болсын деп,
Тобылғы менді торы атты
Енші қылып мінеді.
Қобыландының тілегін
Бүкіл қыпшақ тіледі.
Қайыры көп халқына
Енді түсіп салтына
Таулар күйіп тас жанған
Алты жаста баланың
Ербендеген зарпына
Өзі алты жасында
Кәмшат бөркі басында,
Тобылғы торы ат астында,
Қаршығасы қолында,
Тазысын ерткен соңында,
Жеті пірге сиынып,
Баратұғын жолында,
Токтарбайдың жылқыда
Тоқсан құлы бар еді.
Тоқсанының бастығы
Естеміс деген ер еді
Естемісті көруге
Жылқыға бала жөнелді
Жылқыға бала барғасын,
Баурап малын алғасын.
Тоқсан құл мен Естеміс
Риза тауып қалғасын,
Қолғанат пен құйрыққа
Енді Токтар кенелді.
Қобыландыны барғасын
Естеміс ерің баулиды.

Kaburgası eğilerek,
Yaşı elliye gelirken
“Dünyaya gözümü açamadan
Geçer miyim, bu dünyadan?”
O anlarda gören arslanı.
Bir oğlan, bir kız atadan:
Kızın adı Karlıgaş,
Kuplandıya kız kardeş
Yaşı altıyı doldurduğunda,
Arslan doğan Kuplandı,
Devletin zırhını giyerek,
Kendime aît olsun diye,
Ala benli ala atı,
Kendine enleyip bindi.
Kuplandı’nın dileğini
Bütün Kıpçak diledi.
Hayırı çok halkına
Örf-âdeti saklayarak,
Dağlar yanmış, taşları yakılmış
Yaşı altıda çocuğun
Dayanamayan gücüne.
Daha altı yaşındayken,
Güzel börkü başında
Ala atı altında,
Kartalı elinde,
Tazı köpeği arkasında,
Yedi Pire dua ederek,
Giderdi yollarına,
Toktarbay’ın yilkılı
Doksan kulu var idi.
Doksanının başında
Estemis adına er idi.
Estemis’i görmeye,
Yilkılara çocuk yöneldi,
Yilkılara çocuk gelince
Hayvanı seçerek alınca
Doksan kulla Estemis,
Memnun olup kalınca,
Yardımcıyla kuyruğa (yemeğe)
Şimdi Toktar doyundu.
Kuplandı varınca,
Estemis er şenlenir,

Күнде киік аулайды,
Кездесе жауын жаулайды,
Жылқыда жатып Қобыланды
Екпіні оттай қаулайды.
Қаршығасы қолында,
Құмай тазы соңында.
Көрсе киік заулайды
Естеміс пен екеуі.
Қонып жатса бір тауда,
Намазшамнан өткенде,
Құтпан мезгіл жеткенде,
Құлағына батырдың
Бір дауыс кеп шулайды
Ту сыртынан сол таудың
Бұрқыраған бу шықты
Шуылдаған шу шықты
«Бұл не қылған дауыс?» деп,
Естемістен сұрайды,
Айтпасына қоймайды.
Сонда Естеміс сөйлейді,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Арғы астында бұл таудың
Қызылбастың елі бар,
Жасыл байтақ жері бар,
Айдынды шалқар көлі бар,
Көктім Аймақ ханы бар,
Неше мың сан жаны бар
Қанша жиған халқына
Көрсетіп тұрған сәні бар.
Құртқа деген қызы бар,
Жұртына жайған назы бар.
Ай астында аспанға
Құрды бақан қақтырып
Алтын теңге аттырып,
Теңгені атып түсірген
Құртқаны сұлу сол алар.
Соның дауысы бұл дауыс,
Көптен шыққан бұл хабар.
Көңілің ауып шырағым
Бұған болма ынтызар.
Шарға салып басыңда,
Бола көрме сен құмар».

Her gün geyik avlarlar,
Gördükleri düşmanları basarlar
Yıldıklarda bulunan Kuplandı
Gidişatı alev alev yükselir.
Kartalı elinde,
Tazı köpeği ardında.
Görünce geyik zıplar,
Estemisle ikisi.
Bir dağda mola verirken,
Ara vakit geçince,
Akşamları yaklaşınca,
Kulağına batır'un
Bir ses gelir – gürültü,
Tam arkasından o dağın
Dönen bir duman çıktı,
Çağıldayan ses çıktı,
“Bu çıkan ses ne?”, diye
Estemis'ten sorar,
Dememesine bırakmaz.
O anda Estemis söyler,
Söyleyince böyle der:
“Öteki dağın arkasında,
Kızılbaş'ın ili var,
Yeşil, geniş yeri var,
Aydınlanan gölü var,
Köktüm Aymak Han'ı var,
Kaç kere saysan canı var,
Toplayan halkına
Gösterdiği süsü var.
Kurtka denen kızı var,
Yurduna yayılan nazı var.
Ay altında göklerde,
Kurdu amaç direği,
Altın tenge astırdı.
Tengeyi atarak düşüren
Güzel Kurtka'yı alacak.
Şu ses O'nun sesi'dir,
Kalabalıktan çıkan bu haber.
Gönlün kaydı mı?, evladım,
Buna fazla dikkat etme,
Derde sokma başını -
Aman bundan uzak dur!”.

Қанша айтса да Естеміс,
Барғысы келді баланың,
«Түсірем, - деп, - атып дәл,
Кәміл пірлер болса жар».
Естеміс тағы сөйлейді:
«Қой, шырағым, жассың ғой,
Қабырғаң сенің қатқан жоқ,
Омыртқаң өсіп жеткен жоқ,
Жіберуге қорқамын,
Тілімді алсаң, рұқсат жоқ.
Барғанмен кезек келмес-ті,
Баланы көзге ілмес-ті,
Бағып жатқан Құртқаны
Қырық бес кез Қызыл ер
Шырағым, тектен бермес-ті»
Отырып бұлар кеңесті...
Мінген аты ала еді,
Қылшық жүнді қара еді
Токтау салды Естеміс,
Жібергісі келмей баланы.
«Батаңды бер, көке, - деп.
Алдын-артын орады.
«Жад қыламын, Естеке,
Жеті кәміл бабаны!».
Барғысы келіп батырдың,
Тоқтамайды табаны.
Естемістей еріңнің
Таусылғасын амалы,
Батасын беріп қол жайып,
Жад қылады Құданы.
Үстіне сауыт кигізді,
Жанына байлап болатты,
Беліне садақ ілгізді.
«Тыпсырдым, - деп, Жалғызға!»,
Амандасып жүргізді.
Жүрегі таймай баланың
Ерлігін кәміл білгізді.
Тобылғы меңді торы атпен,
Дөңгелентіп жөнелді,
Атып жатқан жеріне
Іркілместен келеді.
Келгендігін баланың

Ne kadar söylerse de Estemis,
Gidesi geldi çocuğun,
“Düşürürüm, dedi, tam vurup,
Bütün Pîrlers olsa destek”.
Estemis yine söyledi:
“Bırak bu işi, daha gençsin,
Kaburgan daha oturmadı,
Omurgan daha yetişmedi,
Göndermeye korkarım
Dinlersen beni, izin yok.
Gidince de sıra gelmezmiş,
Çocuğa dikkat etmezmiş,
Koruyan kızı Kurtka'yı,
Kırık beş kez Kızıl Er
Yavrum, öylesine vermezdi”.
Oturdu bunlar keleşti...
Bindiği atı ala idi,
Kılıcı onun kara idi,
Durdurmaya çalıştı Estemis,
Göndermek istemedi çocuğu.
“Dua'nı ver, ata, dedi,
Etrafını sararak,
“Mutlu ederim, Estemis,
Yedi sulale babamı!”.
Gidesi geldi batırın,
Durmaz imiş tabanı,
Estemis kadar bahadırın
Tükenmiş bütün çaresi,
Dua etti ellerini yayarak
Hatırladı Hudâyı.
Üzerine zırhı giydirdi,
Yanına bağladı çeliği,
Beline sadak taktırdı,
“Emanet, dedi, Yalnız!”
Selamlaştıarak yürüttü,
Yüreği kaymadan çocuğun
Kahramanlığını tam bildirdi.
Ala benli ala atla,
Dönerek koştu gitti,
Adım attığı yerleri,
İrkilmeden gelirdi,
Çocuğun gelişini,

Көктім Аймақ көреді.
Айбатынан сескеніп,
Баланы келген сынады.
Қобыландыдай төрені:
«Қазақтың ері келді», - деп,
Көктім Аймақ патшасы
Кезекті бұған береді,
Кәміл пірлер жебеді.
Қолына алып толғанып,
Қозы жауырын жебені,
Ат үстінен шіреніп,
Сонда тұрып тартады,
Кәміл пірлер сенгені.
Құрулы бақан басында
Екі бөліп ұшырды
Ай астында теңгені.
Құртқа көріп батырды,
Шашу шашып басына,
Бұралып келді қасына.
Нұрына тойып төнгені
Көзі көрмей өңгені,
«Іздеген теңім келді», - деп,
Патшаға салып жеңгені.
Айтқан серттен қайта алмай,
Отыз күн ұдай ойын қып,
Қырық күн ұдай тойын қып
Көктім Аймақ атасы,
Қыз Құртқаны бергені.
Жұртын жиып, тойын қылып
Аққа белін шешіпті,
Пайғамбар құда несіпті,
Құртқа сынды сұлуды
Қобыландыдай батырға
Берейін деп жатқанын
Қырық бес кез Қызыл ер
Хабарын мұның есітті.
«Меніменен күресіп,
Жықса, алар», - десіпті.
«Аты-тонын олжалап,

Köktüm Aymak gördü.
Duruşundan korkarlar,
Çocuğu gören denedi.
Kuplandı kadar töreyi (kıdemli beği):
“Kazakların batır’ı geldi”, - diye,
Köktüm Aymak Padişah.
Sırası çocuğa geliyor,
Bütün Pîrler destekler.
Ellerini sallayarak,
Keskin sadak okunu,
At üstünden çekerek,
Çekti, çarptı, düşürdü
Bütün Pîrler inandı.
Kurulmuş hedefi başından,
İkiye parçaladı uçurttu,
Ay altında hedefi
Kurtka gördü batır’ı,
Şaşuv¹ saçtı başına,
Güzelce geldi yanına.
Nuruna doydu güzelin,
Gözü görmedi başkasını
“Aradığım, eşim geldi”, diye,
Padişaha gönderdi yengesini.
Dediği sözden dönemeyip,
Otuz gün oyun yapar,
Kırk gün düğün yapar,
Köktüm Aymak atası.
Kız Kurtka’yı vereni,
Milleti toplayıp düğününü yapar,
Aka (süte) belini akıtmış.
Peygamber Hudâ nasipmiş,
Kurtka kadar güzeli,
Kuplandı kadar batır’a,
Vereyim diyip düşünen,
Kırık beş kez Kızıl Er
Bu haberi işitti.
“Benimle güreşerek,
Yıksın beni, sonra alsın”, dediler.
“Atına elbisesine sahip çıkar,

¹ şaşuv; Kazakların Millî ör-âdetleriyle ilgili bir merasimdir; yolcuyu yada değerli kimseyi karşılama sırasında yapılan sevinç gösterisi, gelenin (eve girenin) üzerine tatlı yiyecekleri atma.

Аман қайтса, жарар», -деп,
Өзінше желдей есіпті.
Бетіне жан қаратпай
Көңілі әбден өсіпті.
Бұл сөзді естіп Қоблан:
«Артымда жау қалдырман,
Берсе құдай несіпті», -
Мініп алып атына,
Қызыл ерге келеді,
Келіп те сөйлей береді:
«Қобыланды келді, шықсын!», - деп,
Дауыстап хабар береді,
Шықпағасын Қызыл ер,
Жүгіріп үйге енеді.
Төсекте жатып Қызыл ер
Қобыландыны көреді.
«Аяғыммен күрес!», -деп,
Бір аяғын береді
Алпыс құлаш ала арқан,
Қызыл ердің ілулі
Босағада тұр еді.
Іліп алып аяққа,
Мініп алып торы атқа
Дүрілдетіп жөнелді.
Қызыл ерді сүйретті
Сүйреткі қылып үйретті.
Ішінде шеңгел, тікенге
Өкпе, бауырын түйретті.
Тақымға салып сүйретіп,
Қабырғасын күйретті.
Менсінбеген дұшпанды
Ақыл тауып үйретті.
Көкпары қылып дұшпанын,

Тау мен тасты күңіретті
Қорлықпенен өлсін деп,
Қызыл ерді еңіретті.
Тасқа соғып боршалап,
Кеудесінен жан кетті.
Домаланды жерге бас.
Қобыланды сынды жас бала
Істі орнына келтіріп,

Sağ çıkarsa, iyidir”, derlermiş,
Kendince yel gibi esermiş.
Yüzüne kimseyi baktırmaz,
Gönlü yükselere şenlenmiş.
Bu lafi işiten Kuplandı:
“Arkamda düşman bırakmam,
Verirse Hudâ nasibi.
Bindi atına,
Kızıl Er’e geliyor,
Gelince de şöyle der:
“Kuplandı geldi, çıksın!, diye
Nara atıp haber verir,
Çıkmayınca Kızıl Er,
Koşarak eve girer,
Yatakta yatan Kızıl Er,
Kuplandı’yı görür.
“Bacağımla güreş”, der,
Bir bacağını uzatır
Altmış kulaç ala ip,
Kızıl Bahadır’ın asılı,
Giriş köşesinde dururdu.
Ayağına çekerek,
Bindi ala atına,
Gürüldetip yöneldi.
Kızıl Er’i sürüverdi,
Sürülmeyi öğretti,
İçinde çengel, dikenler
Akçiğerlerini titretti,
Bacak altı çekerek,
Kaburgalarını mahvetti,
Umursamaz düşmanın,
Aklını başına toplattı,
Düşmanını kökpar (başı kesilen keçi
yavrusu) yaparcasına
Dağla taşı inletti,
Rezilce ölsün diye,
Kızıl Er’i zırlattı,
Taşlara vurarak parçalattı,
Göğsünden can gitti
Yuvarlandı yere baş.
Kuplandı gibi genç çocuk,
İşi yerine getirerek,

Құртқаға келіп сөйледі,
Көңілі ердің желпініп.
«Сұлтаным не қылды екен?», - деп,
Құртқа сұлу жүгіріп,
Алдынан шыққан ентігіп,
Көктімге хабар береді,
Дұшпанынан құтылып,
Көңілдері жайланды.
Жөнелтуге Құртқаны,
Көктім Аймақ ойланды,
Алтынмен ішін безеген,
Сырты күміс ақ отау
Келістіріп түзеген,
Арттыруға сайланды.
Қырық түйе қазына,
Қырық құл мен қырық күң,
Қосып берді қызына.
Ел-жұртымен қоштасқан
Құртқа сынды сұлудың
Жұрт таң қалды назына,
Сөйлеген сөзі – базына.
Көктім Аймақ көрісіп,
Ертеңгі Шолпан батқанда,
Сарғайып таң атқанда,
Жөнелтуге Құртқаның
Жүгін артып жатқанда,
Кобыланды бала келеді,
Көктімге сәлем береді:
«Еншісін бөліп Құртқаға,
Бәрін де беріп жатырсың,
Бергенің маған не?», - деді
Көктім Аймақ атасы:
Шырағым, балам, кел! – дейді,
Бергенім саған біл, - дейді
Төбенде тұрған төрт бұлт,
Еншің, балам, сол, - дейді.
- Жаз болса шығар күн жақтан
Қыс болса шығар жел жақтан
Жау келсе, түсер жау жақтан
Шырағым балам сен дейді
Тапсырдым сені соған деп
Енді атыңа мін дейді

Kurtka'ya gelip söyledi,
Gönlü batır'ın şenlenip.
“Sultanım ne yapmıştır?”, diyerek,
Kurtka güzel koşarak,
Karşıladi nefes nefese,
Köktüm'e haber verir,
Düşmanından kurtularak,
Gönülleri rahatlar.
Göndermeye Kurtka'yı,
Köktüm Aymak düşündü,
Altınla süslenen,
Dışı gümüş ak çadır,
Güzelce yükselen,
Yüklemeye pek hazır.
Kırık deve hâzine,
Kırık kulla kırık cariyе
Yanına verdi kızının.
İl yurduyla vedalaşan,
Kurtka kadar güzelin,
Şaşırdı millet nazına,
Söylediği istekler,
Köktüm Aymak görüşüp,
Sabahki Çolpan battığında,
Sararak tan attığında,
Yöneltmeye Kurtka'yı
Eşyalarını yüklerken
Kuplandı çocuk gelerek.
Köktüm'e selam verir:
“Payını bölüp Kurtka'ya,
Vermeyi ciddiye almışsın,
Bana verdiğin nedir?”, der.
Köktüm Aymak atası:
Yavrum, çocuğum gel!, dedi
Verdiğimi sana bil, dedi,
Tepende duran dört bulut,
Seninki çocuğum, o, dedi,
Yazın güneş tarafında durur,
Kışın rüzgar esen tarafa geçer,
Düşman ata binince gidişatını gösterir,
Yavrum, çocuğum, sen, dedi.
Emanet ettim onlara, -
Şimdi de atına bin, dedi.

Атасымен қоштасып,
Құртканы алып ұзатып
Елге қарай жөнелді
Кәміл пірлер жебеді
Ісі жөнге келеді
Мінген аты ала еді
Қылшық жүнді қара еді
Қобыландыдай батырың
Көшті тартып барады.
Бірнеше күн жол жүріп,
Аз ғана емес, мол жүріп,
Өткен күнді санады.
Бір күндері болғанда,
Қара жолдың үстінен
Қалың жылқы жарылып
Екі жақта қалады.
Құртқа сынды сұлуың
Күймеден басын шығарып,
Жылқыға көзін салады.
Ортасында жылқының
Көкала бие жусап тұр
Құртқаның көзі шалады.
Токтатып қойып күймесін,
Ағытып тастап түймесін,
Шақырып алып сұлтан деп,
Қобыландыдай баланы,
Биені көріп сынады.
«Мынау жатқан көп жылқы
Кімдікі?» деп сұрады.
«Сонау тұрған биені
Мені берсең де алғын» деп,
Батырға әмір қылады.
Батыр Қоблан күледі,
Әзіл айтып іледі:
«Басымды оққа байлаған,
Сені берсем, қыз Құртқа,
Бір елдің малын алармын! – деп,
Езу тартып күледі,
Осы жатқан көп жылқы,
Немере туған ағамыз,

Атасыyla vedalaşarak,
Kurtka'yı alıp uzağa,
Memleketine doğru yürüdü.
Bütün Pîrlер destekledi,
İşi düzgün yürüdü.
Bindiği atı ala idi,
Kılçıkları kara idi
Kuplandı kadar batır ise
Kervanı çekip gidiyor.
Bir nice gün yürüyüp
Az değil, çok yürüyüp,
Geçmiş günleri sayardı.
Günlerin bir arasında
Ana istikametinin üstünde
Kalabalık yıklarlar saçılarak
İkiye ayrılırlar.
Kurtka kadar güzelin,
Arabadan başını çekerek,
Yıklarlara bir bakar.
Ortasında sürünün,
Gökala biye² otlayan
Kurtka'nın gözüne çarpar.
Faytonunu durdurur,
Düğmesini de çeker,
Çağırdı “sultan”, diye
Kuplandı kadar çocuğu,
Kısrağa baktı denedi.
“Şu bulunan at sürüsü
Kimindir?”, diye sorar,
“Şu duran kısrağı
Beni versen de bile al”, deyip
Batır'dan emir diledi.
Batır Kuplandı gülerek,
Şakanı doğru görerek:
“Başımı oka bağlayan,
Seni versem, kız Kurtka,
Devletin bütün mülkünü alırım!, der,
Güzelce bir gülerler,
Şu bulunan at sürüsü,
Amca oğlu ağabey,

² biye (kısрак); тайын эмзирен yada gebe olan dişі at.

Сәлімбай байдың жылқысы,
Жанындай мені көреді,
Не сұрасам, береді».
Тағы Құртқа сөйлейді,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Құлақ салып сөзіме,
Бері таман кел, дейді,
Тобылғы менді торы атың,
Жауға мініп шабуға,
Жарамайды бұл дейді,
Жан серік атың сұлтаным,
Көк ала бие ішінде,
Көкбурыл құлын бар,
Жан серік атың сол дейді,
Бұл сөзімді біл дейді,
Құртқаның сөзін сынаарсың,
Жылқысы болса ағаңның,
Ала көр бірақ сен дейді,
Құртқаның сөзін есітіп,
Қондырып көшін сол жерге,
Енді атына мінеді,
Ойлау жерден орғытып,
Тегіс жерден сырғытып,
Аяңдамай желеді
Сәлімбай байдың тоқсан құл,
Қара Көжек бастығы,
Сәлем беріп келеді.
Келіп, сөйлей береді:
«Асқар төбе, белсің, - деп,
Қатар көшкен елсің, - деп,
Ағамызға сәлем де,
Келінін алып келемін,
Көрімдігін берсін де,
Келінін келіп көрсін де.
Қырық нарға артқан қазына,
Бәрі де келіп алсын де,
Бұл сөзіме нансын де.
Көрімдігі Құртқаның

Selimbay'ın hayvanları,
Beni canı kadar sever,
Ne sorarsam verir", der.
Yine Kurtka söylüyor,
Söyleyince böyle der:
"Dikkat et benim lafıma,
Şuraya doğru gel, dedi,
Ala menli ala atın,
Düşmana binip saldırmaya,
Uygun değil, bu, dedi,
Can dostun atın, sultanım,
Gök ala kısrağ içinde,
Gökçece gelen tay vardır,
Can dostun, atın, - o, dedi,
Bu sözümü bil, dedi,
Kurtka'nın lafını kınarsın,
At sürüsü olsa ağabeyinin,
Alıver bir kere, sen, dedi.
Kurtka'nın lafını işitip,
Durdurdu göçünü o yere,
Şimdi atına biniyor,
Ova-kırdan atlayıp,
Düz yerlerden kayarak,
Durmadan yel gibi koşuyor,
Selimbay zengin'in doksan kulu,
Kara Köcek başkanı,
Selam verip geliyor.
Gelip te söze başlıyor:
"Büyükçe tepe sensin, diye,
Beraber göçen sensin, diye,
Ağabeyimize selam söyle,
Gelinini getiriyorum,
Görümlüğünü³ versin de,
Gelinini gelsin görsün de,
Kırk deve yüklü hâzine,
Herkes gelip alsın de,
Bu lafıma inansın de.
Görümlüğü (müjdeye almak istediği)
Kurtka'nın -

³ görümlük; bir nevi hediyelik, müjde.

Көкала бие жылқыда,
Інім десе, берсін де,
Бұл сөзіме сенсін де»,
Қара Көжек ал сонда,
Батырдың сөзін есітіп,
Елге шапты жосылтып,
Бұрқыратып тозаңын
Желге қарсы есілітіп,
Жылқыға жау тигендей,
Елдің шетін шошынтып,
Байға жетіп келеді,
Қарала атты көсілітіп,
Келіп, сөйлей береді:
«Қобыланды батыр жіберді,
«Ағама дұғай сәлем, - деп,
Келінін алып келемін,
Қырық нарға артқан қазына,
Бәрін де соған беремін,
Көрімдігін берсін, деп,
Келінін келіп көрсін, - деп,
Бұл сөзіме сенсін, - деп,
Көрімдігі Құртканың,
Көкала бие жылқыда,
Інім десе берсін, деп,
Қобыланды мені жіберді,
Береді деп биені,
Үзбей отыр күдерді,
Көжектің сөзін есітіп,
Сәлімбай бай сөйледі,
Бұл жібердім қалаға,
Бұзау, баспақ, танаға,
Арнап едім балаға,
Бір тайдың несін сұрайды,
Әкете бермей далада?!
Бір тай түгіл, Қобланнан
Жалғыз жаным садаға,
Қалағанымды алдым деп,
Мақтанып барсын алдына,
Тоқтар сынды ағаға,
Байдың сөзін есітіп.
Қартты көсілітіп,
Қайта шапты балаға,

Gökala kısarak sürüde,
Beni kardeş sayarsa versin, de,
Bu lafıma inansın de”.
Kara Köcek bundan sonra,
Batırın sözünü işitip,
Obaya koştu hızlıca,
Tozlarını yükseltip,
Rüzgara karşı koşturup,
Sürüye saldıran düşman gibisine
Kenarda bulunanları korkutup,
Beye doğru yaklaştı,
Kara ala atı hızlıca koşturdu
Gelip, şöyle seslendi:
“Beni Kuplandı batır yollamıştır,
“Ağabeyime büyük selam, deyip,
Gelinini getirir,
Kırık deve yüklü hazine,
Hepsini O’na veririm,
Görümlüğünü versin, deyip,
Gelinini görsün, deyip,
Bu lafıma inansın deyip.
Görümlüğü Kurtka’nın
Gök ala kısarak atıdır,
Kardeşim diyorsa versin, deyip,
Kuplandı beni gönderdi.
Verir deyip, kısırağı,
Güveniyor, bekler.
Köceğin sesini duyarak,
Bey Selimbay söyledi,
Gönderdim ben şehire,
Buzağı ile sığırı,
Adamış idim çocuğa,
Bir tayı niçin sordu ki,
Alıp gitseydi otlağından.
Bir tayı bırak, Kuplan’dan
Canımı bile kurban ederim,
İstedigimi aldım diye,
Övünerek gitsin yolana,
Toktar kadar ağabeye.
Beyin lafını duyunca,
Göstererk atı koşturup,
Tekrar koştu çocuğa,

Қалағаныңды берді деп,
Шыбын жанын құрбан қып,
Қара көжек арада,
Баладан болып садаға,
Ұстап беріп биені,
Жад қылады иені
Қарны жерге тиеді,
Құртқа сұлу күймеден
Қарғып түсіп биені
Маңдайынан сүйеді.
Көшіне тіркеп жөнелді.
Көкала бие шұрқырап,
Көбік шашып бұрқырап,
Емшегі бұлақ иеді.
Айы-күні жетіп тұр,
Тууы тұлпар қиын боп,
Жүруге халі бітіп тұр.
Ішінде тұлпар тулайды,
Биенің тынысы бітіп тұр,
Қасына адам жолатпай,
Құртқа жалғыз күтіп тұр.
Көкала бие дөңбекшіп,
Домаланып сұлады,
Тұншығып тұлпар қылар деп
Құртқаның жаны шығады.
Тонын жарып тұлпардың
Құлынға тыныс қылады.
Сонда жатып құлындап,
Бурыл тұлпар туады.
Тұяғын жерге тигізбей,
Үстіндегі шешініп,
Құртқа сынды сұлуың
Алтын тонға орады
Аузын үріп сыпырып,
Маңдайынан иіскеп,
Шүкір қып Хаққа тұрады.
Аршын басты Бурылы
Қабырғада қанаты,
Сұлтанының жан аты,
Күн түсірмей көзіне,
Жел тигізбей өзіне,
Үстіне шатыр тіккізді.

İstedigini verdi deyip,
Canını kurban ederek,
Kara Köcek bu yerde,
Çocuğun kölesi gibi,
Yakaladı kısırağı
Yad edercesine sahibini
Karnı yere değerdі.
Kurtka güzel арачан
Zıplayarak indi, kısırağı
Alnından öptü.
Kervana çekti yürüdü,
Gök ala kısırak eşinip,
Köpüğünü saçarak
Memesi pınar gibi,
Ayı-günü – tam vakit,
Doğum yapmaya zorlanır,
Yürümeye hâli zor,
İçinde tulpar çırpınır,
Kısırağın nefesi daralır,
Yanına kimseyi yaklaştırmaz,
Kurtka yalnız bekler.
Gök ala kısırak eşinip,
Yuvarlanıp yere düşer,
Nefesi kesilir atın diye,
Kurtka'nın canı sıkılır.
Donunu yararak tulparın
Taya nefes aldırır.
O yerde yatıp tayını doğurur
Ala dişi at tay doğar.
Tırnağını yere değdirmeden,
Üzerindekini cübbesini çıkararak,
Kurtka gibi güzelin,
Altınlı dona sarıverdi
Ağzını silip kurutup,
Alnından koklayıp,
Şükür der, Allah'a, seyredir,
Adım attı Burıl'ı
Kaburgalarında kanatı,
Sultanının can atı,
Güneş ışığını değdirmeden gözüne,
Rüzgar sarkmadan üzerine,
Üstüne çadır kurdurdu,

Құртқа сынды сұлуың,
Айтса, сөзін өткізді,
Көп нөкерін жүгіртіп,
Не керегін жеткізді,
Үйір болып сол жерде,
Қырық күнге шейін Бурылға,
Қулықтың сүтін емізді.
Және қырық күн біткенше,
Қысырдың сүтін емізді,
Сексен күні біткесін,
Тоқсан күні жеткесін,
Арымасын, талмасын деп,
Маңқа, қолқа болмасын деп,
Жеміне қосып, қыз Құртқа,
Қызыл дәрі жегізді.
Буырылға қыз Құртқа
Түндікпенен күн берді,
Түтікпенен су берді,
Дәрілеген жем берді,
Құртқа сынды сұлуың:
«Отауды жығып тиес», деп,
Қобыландыға дем берді.
Алтыннан жабу оюлап,
Бурылға қыз Құртқа,
Құлағын тігіп қыюлап,
Балағына түсірді
Елі түсіп есіне,
Дүйсенбі күні бесінде,
Отауды жығып, көшірді,
Бурылын құндақтап,
Биені тіркеп көшіне.
Асқар төбе - бел еді,
Белден көшкен ел еді,
Көшті тартып келеді.
Бірнеше күн дегенде,
Тоқтарбайдың жанына
Отауды әкеп тігеді.

Әлқиса, Қобыланды батыр
әкесі Тоқтарбайдың жанына
отауын тігіп жатып, әкесіне
кеіп:

Kurtka kadar güzelin,
Dediğini yaptırdı,
Kalabalık yardımcılarını koşturdu,
Ne lazımsa getirtti,
O yere alışarak,
Kırk gün doluncaya kadar Burıl'a
Kurnazlığını sütünü emzirdi,
Yine kırk gün bitince,
Kısrağın sütünü emzirdi,
Seksen günü bitince,
Doksan günü dolunca,
Zayıflamasın, çökmesin diye
Burnu sümük, hasta olmasın diye
Yemine ekleyip kız Kurtka
Kızıl ilaç yedirdi.
Burıl'a kız Kurtka
Çadırın içinde gün verdi
Kutusuyla su verdi,
İlaçlanan yem verdi,
Kurtka gibi güzelin:
“Çadırı yıkarak, yükle”, deyip,
Kuplandı'ya işaret etti.
Altından örtü desenlep,
Burıl'a kız Kurtka,
Kulağına kesip biçerek,
Paçasına kadar indirdi.
Aklına geldi memleketi,
Pazartesi günü öğle sonrası,
Çadırı topladı göç etti,
Burıl'ını sararak,
Sığrak atı ekleyip kervana
Yüksek tepe, ovalar,
Kırdan göç eden il idi.
Göçü çekip devam eder,
Birkaç gün dolduğunda,
Toktarbay'ın yanına,
Çadırını getirip diyor.

Kuplandı batır, babası
Toktarbay'ın yanına çadırını
dikerken, babasına yaklaşıarak:

-Мен кеткелі жылқыдан,
біраз айлар болды. Сонан бері
тоқсан құл мен малдан хабар
бар ма?, - деп сұрады. -Жоқ,
шырағым, құлдан да, малдан да
хабар жоқ, -деді. Құйған
шайдан ішпей, ашытқан балдан
ішіп:»Мен малдың хабарын
біліп келейін», деп жүріп кетті.

Базарда бар ақ мата,
Ойнақтайды жас бота,
Бұл сөзімде жоқ қата.
Әкесімен сөйлесіп,
Атқа мінді күн бата.
Отарда жатқан жылқының,
Қарасын көрді таң ата.
Барса, малы аман-ды,
Құлдар көріп қуанды,
Қобыланды батыр келгесін,
Көтеріп қолға ту алды.
Судай тасып, жұбанды,
Қыдыр дарып, бақ қонған,
Келегеннен соң Қобыланды,
Бөтен сөзді қоялық,
Не ғылып жатыр, қыз Құртқа?
Енді содан сөз қозғап,
Ақ қағазды боялық.
Естеміске қосылып,
Ит жүгіртіп, құс салып,
Қобыландыдай батырың –
Жата берсін балалық.
Аз ба көп пе жатқаны
Қобыландының қаралық.
Құртқаның баққан Бурылы
Жасқа толып, тай шықты,
Жалтырап маңдай ай шықты,
Тайдан құлан бұл шықты.
Тасқа тиген тұяғы

-Ben yılkılardan gideli biraz
aylar geçti. Ondan sonrası doksan
kulla hayvanlardan bir haber var
mıdır?, - diye sordu. Babası: -
Hayır, yavrum, ne kuldan ne de
hayvanlardan haber var, dedi.
Döktüğü çaydan içmeyip,
bekletilen baldan içip: “Ben
hayvanların halini öğreneyim”,
diye yöneliverdi.

Pazarda var ak kumaş,
Zıplar durur deve yavrusu,
Bu lafımda yok hata,
Babasıyla konuşup,
Ata bindi gün bata,
Sürüde yatan yılkılarını
Şemasını gördü gün çıka,
Gelirse, hayvanları sağlam,
Kullar gördü, neşelendiler,
Kuplandı batır gelince,
Ellerine kaldırdı bayrağı
Su gibi taşıdı, mutlu oldu,
Kıdır⁴ konar, mutluluk,
Geldikten sonra Kuplandı,
Boş lafı bırakalım,
Neyle meşgul, kız Kurtka?
Şimdi ondan bahsederek,
Beyaz kağıdı boyayalım.
Estemisle beraber,
İt koşturup, kartal indirerek,
Kuplandı kadar batırın-
Eğlenedursun çocukça,
Az mı, çok mu eğleneli,
Kuplandı'ya bakalım.
Kurtka'nın beslediği Burıl'ı
Yaşa geldi, tay oldu,
Parlayan alın ay çıktı,
Taydan büyük tay çıktı,
Taşa değen tırnağı

⁴ Kıdır, Kıdır Ata; Kazak mitolojisinde ihtiyar tipindeki evlya, hayırsever filozof, bilgin.

Көмірдей ойып жаншыпты.
Құнаннан шығып – дөнен-ді,
Күн көрмеген көнен-ді.
Жуандап мойны өссін деп,
Бір байталға жіберді,
Бестісінде үйретті.
Жібек арқан құлаштап,
Таралып мойны өссін деп,
Ұзын байлап сүйретті.
Алты жаста ақтатты,
Өзіне өлшеп Бурылдың,
Алтыннан тұрман қақтатты.
Ат болар деп батырға,
Бурылын мақтатты.
Құртқа сұлу батырға
Қарағай найза саптатты.
Алмас қылыш соқтырып
Күмістен қынын шақтатты.
Бурылының қыз Құртқа
Кекілін, жалын тарайды.
Күніне неше қарайды,
Салдырып оған сарайды,
Баласындай жебеді.
Күніне неше баулыды,
Атқа қылған еңбегі
Күннен-күнге көбейді.
Алты жасқа толғанша
Қобыландыдай батырың
Үйге, сірә, келмеді,
Бар еді Құрткам демеді.

Әлқисса, сол кезде
Қызылбастың елінен Қазан деген
ер шығып, Ноғайлының жерін,
Қырлы қала, Сырлы қала деген екі
қаласын тартып алды. Қырлы
қалаға бектерін, Сырлы қалаға

Көмүрце парçalayıп езерді.
Бүйүкче ат oldu күчүк tay,
Güneş görmeyen at idi,
Boynu semizce yetişsin diye
Bir dişi kısırağa yolladı,
Beş yaşında ehlileştirdi,
İpek iple bağlayarak,
Boynu uzunca olsun diye,
Bağlama ipini uzun tuttu,
Altı yaşında aklattı,
Kendine özel Burıl'ın,
Altından turman⁵ pişirtti.
Atı olur diye batırın,
Burıl'ı övdü batıra.
Güzel Kurtka batıra
Karagay⁶ kollu nayza yaptırdı.
Elmas kılıç yaptırdı,
Gümüşten kılıfını yaptırdı,
Burıl'ını kız Kurtka
Kekliğini⁷, saçlarını taradı,
Gününde kaç kere bakar,
Yaptırdı ona sarayı
Çocuğu kadar yetiştirir.
Gününde kaç kere bağlar
Ata harcayan emeği,
Gün geçince çoğalır,
Yaşı altıya gelinceye kadar
Kuplandı kadar batırın,
Evine, belki, gelmedi,
Var imiş Kurtka'm demedi.

O anlarda Kızılbaş'ın
memleketinden Kazan adına bir batır
ortaya çıkar, Nogaylı'nın yerini, Kırılı
şehrini ve Sırlı şehrini işgal eder. Kırılı
şehrine beğlerini, Sırlı şehrine de
acımasız askerlerini yerleştirir,

⁵ turman; at eğerinin altına дөшенен күчүкче battanye, кеңе.

⁶ karagay; ağacın bir nevi sert, sağlam türü.

⁷ keklik; atın alnındaki seyrek ve kısaca gelen saçları.

жендеттерін жатқызып, жатып
алды дейді.

Қызылбастың елінен
Қазан деген ер шықты.
Жөн білмеген шер шықты.
Ноғайлының көп елін
Олжалап шауып, жаншыпты.
Бағынбаған адамын
Қырып, жойып таусыпты.
Жерін, малын олжалап,
Қатарынан асыпты.
Мал-жанына қарамай,
Ноғайлы елі қашыпты.
Олжалап жанын басыпты,
Ноғайлының көп елін
Қаратабан десіпті.
Қырлы қала, Сырлы қаласын
Тартып алып ер Қазан,
Гүрілдеп судай тасыпты.
Сырлы қала дейтін қаласы –
Қорғансыз, сырты ашық-ты.
Қырлы қала дейтін қалаға,
Атарман да, шабарман
Бектері басын қосыпты.
Қырлы қала маңынан
Жау жүре алмас десіпті,
Көңлі сондай өсіпті.
Қызылбастың ағасы,
Қырлы қала шәһәрының
Бір жағы судың жағасы,
Алты қабат ор қазып,
Тереңдігін мол қазып,
Бекіткенін қарашы.
Қырық жерден құйдырып,
Болаттан соғып қақпаны,
Алпыс батыр жапқаны.
Жер жүзіне жайылды –
Ноғайлының көп елі
Шауып алып жатқаны.

sahiplenmeye başlar.

Kızılbaş'ın İlinden,
Kazan adına er çıktı,
Yön bilemeyen rezil çıktı.
Nogaylı'nın yurdunu,
Fayda görür, perişan eder,
Dinlemeyen kişisini,
Vurar, döver, tüketmiş.
Yerini (arazisini) fayda edinerek,
Sınırları açarmış.
Mal-mülküne bakmaksızın,
Nogaylı İli kaçar-mış.
Fayda edinmiş canlarından,
Nogaylı'nın İllerini,
Kara bacaklı kul yapmış.
Kırlı şehir, Sırlı şehrinin,
Fayda edinmiş er Kazan,
Hızlıca akan nehir gibi.
Sırlı adına şehri-
Korumasız, dışa açıktı.
Kırlı adına şehri
Hem vuracak asker, hem de haberci
Beğleri bir araya gelmişler.
Kırlı şehri yakınlarından
Düşman yürüyemez sanmışlar
Kafaları çok rahatmış.
Kızılbaş'ın ağabeyi
Kırlı adına şehrin
Bir yönü suyun kenarı,
Altı kat siper kazarlar,
Derinliğini bolca yaparlar,
Kaliteli yapar bu işi.
Kırık yerinden tutturarak,
Çelikten kapı yaparlar,
Altmış er ancak kapatır,
Bütün dünyaya meşgul oldu -
Nogaylı'nın İllerini,
İşgal etmeye başlayanı.

Әлқисса, Қазанның бұл

Kazan'ın bu işini ашағиға доғру

хабарын төменгі қырық мың
үйлі Қиятта Сейілдің баласы
Қараман батыр естіп, аттың
жалын тартып, атадан ер болып
туғасын, Ноғайлының жеріне
қызылбастарды қондырып
қоюымыз сүйекке таңба емес пе
деп, елінен аттанып шықты.

Қырық мың үйлі Қияттан
Қырық мың әскер қол алып,
Қызылбасқа жол алып,
Ақ-қара бас ту алып
Көшірем деп Қазанды,
Бұда күшті мол алып,
Боз ат шалып Құдайға,
Жұртын жиып қуанып,
Қияттан шыққан бес батыр:
Қарақозы, Акқозы
Қатардан асқан қос батыр,
Қаражанұлы Қосдәулет
Топты бұзған бұл батыр.
Қара Бокан жауырыншы
Түнде қалың жол тартар,
Ғайыптан болжап сөз айтар,
Қарамандай батырдың
Қабағына қар қатты,
Кірпігіне мұз қатты.
Қазанның естіп хабарын,
Ұйқы көрмей түн қатты.
Ноғайлыны алды деп,
Сүйекке таңба салды деп,
Өлейін десе, жан тәтті,
Кірейін десе көр қатты,
Қырық мың әскер қол алып,
Қайырын сұрап сапардың
Қызылбасқа жол тартты.
Қостанып шыққан қосынға
Қараман батыр толғапты:
«Тілімді алсаң азамат,
Жаппарға жан аманат
Қараспан тауың жайлаған

йөрелерде yer alan kırık bin çadırılı
Kıyat ilinde Seyil'in oğlu Karaman
Batır duyar, atına eğer çekerek
“atasının oğlu” lafını kirletmeden
“Nogaylı'nın topraklarına
Kızılbaşlıları kondurmamız
sülalemize atılan taş değil midir?”
şeklinde seslenerek ata biner,
düşmana doğru yönelir.

Kırık bin çadırılı Kyat'tan,
Kırık bin asker alıp,
Kızılbaş'a yönelip,
Ak-kara başlı bayrak alıp,
Taşıyacağım diye Kazan'ı
Kuvveti, gücü bolca alıp,
Bozca (renkli) at kesti Hudây'a
Yurdunu toplayıp, neşelenip,
Kıyat'tan çıkan beş batır:
–Karakuzu, Akkuzu -
Benzeri yok batırlar,
Karacanoğlu Kosdavlet,
Grubu bozan bu batır,
Kara Bokan - güreşçi,
Geceleri yol bulur,
Acayıpça ilerici laf atar,
Karaman kadar batırın
Kaşlarına kar durdu,
Kırpiklerine buz durdu,
Kazan'ın duyup haberini,
Uykusuzca geceyi geceye kattı,
Nogaylı'yı işgal etti diye,
Kemiğe damga vurdu diye,
Ölecek, ama canı tatlı,
Girecek, ama mezar (toprağı) sert,
Kırık bin kadar askerle,
Hayırını dileyip seferinin,
Kızılbaş'a yol çekti.
Hazırlanarak çıkan askere,
Karaman batır şöyle der:
“Duyar mısın, vatandaş,
Allah'a can emanet,
Karaspan dağlarına yayılan,

Қалың Қыпшақ елі бар,
Қобыланды деген ері бар,
Дуа тиген керемет,
Атағы жұртқа мәлім ед,
Баса жүріп қонысын,
Барса, ертіп алайық,
Ермесе бата сұрайық,
Жақсыдан иер шарапат!
Жасы- құрдас менімен,
Мұңы мұңдас менімен
Жылы - жылдас менімен,
Мақұл көрсең, әлеумет,
Сөз айтамын шынымен,
Жүрейік соның жолымен!»
Ақылдасып көп Қият,
Мақұлдасып сонымен,
Баса жүрді жолымен.
Қараспан таудың етегіне
Келіп қонған Қараман
Ауыр әскер қолымен.
Көп әскерді көргесін,
Жай емесін білгесін,
Қобыландыдай батырың
Енді атына мінеді,
Жақындап қарсы келеді.
Естемісті жіберіп,
Кім екенін біледі,
Естеміс барып қосынға,
Достығына сенеді.
Батырға атой береді,
Қобыланды да келеді.
Қараманмен көрісіп,
Амандық сұрап білісіп,
«Жол болсын, құрдас!» - дегенге,
Қараман құрдас не деді?

Әлқисса, Қараман батырдың
Қазанды алуға бара жатқандығын
айтқан жері:

«Мен, Сейілдің ұлы Қараман,

Kalabalık Kıpçak İli var,
Kuplandı adına eri var,
Dua degen acayıp,
İsmi yurda malumdu,
Memleketi üzerinden geçerek,
Giderse yanımıza alalım,
Gitmese dua isteyelim,
İyilerden değer iyilik,
Genci-kurdaşı benimle,
Derdi aynı benimle
Yılı-yılдаşı benimle
Doğru görürsen bu millet,
Söylerim ben doğrusunu
Takip edelim onun yolunu!”
Fikir yürüterek kalabalık Kıyat,
Doğru buldu onunla,
Arkasından yürüdü.
Karaspan dağlarının eteğine,
Gelip yerleşti Karaman,
Ağır asker elleriyle
Kalabalık askerleri görünce,
Öylesine olmasını bilince,
Kuplandı kadar batırın,
Şimdi atına binermiş.
Yaklaşp karşısına gelir.
Estemis’i gönderip,
Kim olduğunu öğrenir,
Estemis gidip askere,
Dostluğuna emin olur.
Batır’a işaret eder,
Kuplandı da gelir.
Karamanla görüşüp,
Esenlik sorup bilişip,
“Hayırlı yolcuklar, kurdaş!” dediğinde
Karaman kurdaş ne dedi?

Karaman Batır’ın Kazan’ı
durdurmaya yöneldiği anlarda
söyledikleri:

“Ben Seyil’in oğlu Karaman,

Қазанға кетіп барамын.
Жүрмеймісің құрдасым,
Қол ағалық қыламын.
Замандасым, мұңдасым,
Заманың бірге сырласым,
Жылың бірге жылдасым,
Жасың бірге құрдасым,

Қазанның алған шәһәріне
Сапар тартып, жол шектім
Жүрмеймісің, жолбарысым?
Қобыланды сынды батырым,
Жасыңнан артық ақылың.
Жұлдызың туған жоғары,
Білемін, Қоблан, данасың!
Дұға тиген ер едің,
Кезіңе келген дұшпанның,
Білемін, Қоблан, оңбасын!
Осы қылған сапарға
Кетемін ертіп сені деп,
Әдейі келдім, жолбарысым»
Сонда Қобылан сөйледі:
Әзіл айтып іледі,
Езу тартып күледі
«Мінетін атым қолында,
Барар-бармас жолымды,
Хабар салып алайын,
Үйдегі Құртқам біледі.
Алты жыл болды баққалы,
Түндікпенен күн беріп,
Түтікпенен су беріп,
Бағымды бастан алмасын,
Алды-артымды шалмасын,
Қияметтік жолдасым,
Жан серік атым қолында,
Үйдегі Құртқам біледі
Менің де барар-бармасым».
Бұл сөзді айтып Қобыланды,
Шатырға қайтып келеді,
Келіп, сөйлей береді:
«Мынау келген көп қосын,
Сейілдің ұлы Қараман

Kazan'a gidiyorum,
Gider misin, kurdaşım
Ağabeyce yardım ederim,
Kaderi paylaştan zamandaşım,
Vaktin aynı sırлаışım,
Yılın aynı yıldıаışım,
Yaşın aynı kurdaşım
(aynı yaştaki kimseler)
Kazan'ın aldığı şehir,
Yola doğru sefere çıkıyorum,
Gider misin, kaplanım
Kuplandı kadar batırım,
Yaşından fazla bildiklerin,
Yıldızın doğan yüksekte
Bilirim, Kuplan, bilginsin!
Dua değen er idin,
Karşına gelen düşmanın,
Bilirim, Kuplan, yenileceğini!
Bu defaki sefere,
Seni de alacağım diye,
Özel geldim, kaplanım”.
O anda Kuplan söylemiş:
Şakasıyla dürtermiş,
Hafifçe güzel gülermiş.
“Binecek atım elimde,
Gidip gidilmeyeceği yerle ilgili,
Haber vereyim, alayım,
Evdeki Kurtka'm biliyor.
Altı yıl geçti bakalı,
Her gününü sayarak
Kutusuyla su vererek,
Kaderimi baştan çekmesin,
Önümü arkamı sarmasın,
Cehenneme kadar yoldaşım,
Can dostum atım elinde
Evdeki Kurtka'm biliyor -
Benim gidip gitmeyeceğimi”.
Böyle deyip Kuplandı,
Çadıra tekrar gelirmiş,
Gelir, devam edermiş:
“Şu gelenler askerler,
Seyil'in oğlu Karaman,

Қазанға қылған жол»- деді –
Алып келгін Бурылды,
Жүр деп отыр бұл, деді-
Барамын бірге, мен», деді.
Базарда бар ақ мата,
Ойнақтайды жас бота,
Бұл сөзімде жоқ қата.
Қобыландының жанынан
Естеміс шыққан ел жата.
Токтарбайдың жанында,
Құртқаң тіккен отауға
Естеміс келді таң ата.
Таң сарғайып атқанда,
Шолпан жұлдыз батқанда,
Ақ отаудың ішінде
Құртқажан ұйықтап жатқанда,
Естеміс келіп сөз қатты...
Күн шыққан жоқ таң атты,
Дауыстап, тұстан сөйледі:
«Үйдемісің, қыз Құртқа
Түздемісің, қыз Құртқа?
Әйел болдың, амал жоқ,
Егер еркек болғанда,
Болар ең, жұртқа бір тұтқа.
Мінген атым қызыл-ды,
Іс тағдырға сызылды.
Жол қылмаққа дұшпанға
Батырдың көңлі бұзылды.
Мінуге керек қазанат,
Беліне керек шар болат,
Денеге керек жалаңқат,
Жаппарға жан аманат,
Жалғыз емес Қобыланды,
Қияттан шықты колқанат.
Батырың мініп шабуға,
Асыл туған Құртқажан,
Жарамай ма, жарай ма
Алты жыл баққан бурыл ат?»
Сонда сұлу қыз Құртқа,
Қылаң етіп, қылт етіп,

Kazan yoluna yönelen,
Alıp getir Burıl'ı,
“Gidelim, diyor, bu, dedi -
Giderim beraber, ben”, - dedi.
Pazarda varmış ak kumaş,
Oynarmış ak deve yavrusu,
Lafimda yoktur yanlış.
Kuplandı'yın yanından,
Estemis çıktı yurt yata,
Toktarbay'ın yanında
Kurtka'n kuran çadıra,
Estemis geldi tan ata.
Tan sararak attığında,
Çolpan yıldız battığında,
Ak çadırın içinde
Kurtka-can uyuduğunda,
Estemis geldi seslendi...
Gün çıkmadı ama, tan attı,
Seslendi, kenardan konuşur:
“Evde misin, kız Kurtka
Uzakta mısın, kız Kurtka?
Karı oldun – çare yok,
Eğer erkek olaydın,
Olurdun yurdun bir başı.
Binen atım kızıldı,
İş kadere dayandı,
Yola çıkmaya düşmana,
Batırın gönlü bozuldu.
Binmeye gerek büyük at,
Beline gerek çember çelik,
Vücuda gerek hafif zırh,
Cabbar'a can emanet,
Yalnız değil Kuplandı,
Kyat'tan çıktı kol kanat (yardımcı),
Batırın binip koşmaya,
Asil doğan Kurtka'can
Olur mu ya olmaz mı,
Altı yıl bakan burıl⁸ at?”.
O anda güzel kız Kurtka,
Zıpladı çıktı, göründü

⁸ burıl; aynı anda “ala renkli” anlamını taşır.

Сылаң етіп, сылт етіп,
Шекеде шоғы бұлт етіп,
Алтынды тоны жылт етіп,
Саулы інгендей ыңқылдап,
Күшігендей сыңқылдап,
Сүмбіледей жылтылдап,
Буыны түсіп былқылдап,
Алтын қалпақ дулыға,
Шекесінде жаркылдап,
Мақпал төсек мамықтан,
Алтын иек, ақ тамақ,
Көтеріп басын сөйледі
Естеміс құлға былқылдап:
«Екі саулық бір қозы
Берер едім қырқарға,
Дүниеде адамзат
Жан тоя ма іңқарға?
Жұмсады ма сіздерді
Үйдегі Буырыл тұлпарға?
Дұғай сәлем дегейсің,
Тұлпарына жұмсаған,
Жұрт иесі сұңқарға,
Және де сәлем дегейсің,
Қарамандай құрдасқа,
Заманы бірге сырласқа,
Жылы бірге жылдасқа,
Жауы бірге мұндасқа.
Аттың күні толмай тұр,
Зор салмасын жолбарысқа,
Мінемін көшке көк қасқа,
Саламын қамшы жамбасқа,
Бөрі де қастық қылмайды
Жанындағы жолдасқа!
Бәдік пенен той басқа,
Ешкі менен қой басқа,
Шайтан менен жын басқа,
Бәйбіше мен күң басқа
Туған ұл мен құл басқа.
Жұмсады ма сіздерді,

Çekildi, hafif yürüdü,
Başında tokat sallandı,
Altın ipli elbisesi parladı,
Emziren deve kadar üflenerek,
Kara akbaba gibi seslenerek,
Ayna gibi parlayıp,
Çekile basıp sallanıp,
Altın kalpak dulıga⁹,
Alnında parlayarak,
Yumuşacık yataktan,
Altın çene, ak damak,
Kaldırdı başını, söyledi,
Estemis kula nazlana:
“İki koyun bir kuzu,
Verirdim yününü kesmeye,
Bu dünyada insana
Sınır var mıymış lezzete?
“Yolladı mı sizleri,
Evdeki Burıl tulpara?
Büyük selam söylersin,
Tulparına yollayan,
Yurt sahibi kartala,
Yine bir selam söylersin,
Karaman kadar kurdaşa,
Devri aynı sırлаша
Yılı aynı yoldaşa,
Düşmanı aynı dostuma.
Atının günü dolmadı,
Israr etmesin kaplana,
Binerim kervana gök ala,
Çekerim kamçı kalçasına,
Börü de hainlik yapmaz
Yanındaki yoldaşına!
Toplantı başka, düğün başka,
Keçi başka, koyun başka,
Şeytan başka, cin başka,
Karı başka, cariye başka,
Oğlun başka, kul başka,
Yolladı mı, sizleri,

⁹ dulıga; bir nevi koruyucu, zırlı kafa giyisi, kafatası fiziki hasarlardan koruyan şapka.

Біздей нашар жолдасқа?
Жолдасына жұмсаған
Бас құрмалдық дегейсің,
Қараспан тауды жайлаған
Халық иесі жолбарысқа!
Әуелі, Құдай алмасын,
Алды-артымды шалмасын.
Тілімді алса, сұлтаным,
Бұл сапарға бармасын,
Бұл олжадан алмасын.
Көп жылады дегейсің
Үйдегі нашар жолдасың!
Асқар тауда белдік бар,
Жасағанда кеңдік бар,
Азда қанша теңдік бар,
Құрдаста қанша елдік бар?
Сұлтаныма сәлем де,
Тілімді алса, бармасын!
Біздің баққан Буырылда,
Қырық үш күндік кемдік бар».
Мұны естіп Естеміс
Кейін шауып жөнелді,
Жауабына кенелді,
Айтқанынын бәрін де
Қобыландыдай батырға
Бұлжытпай айтып береді.
Мынау сөзді есітіп,
Қобыланды барды құрдасқа
Жүремін деген жолдасқа,
Сонда тұрып сөйледі:
“Әуелеп ұшқан қалбаймын,
Жаманның тілін алмаймын,
Хақ бұйырған сапардан
Жан құрдасым, қалмаймын
Асыл досым сөкпеніз
Бұл сапарға бармаймын,
Бұл олжадан алмаймын,
Саған да сәлем көп айтқан,
Құрдасым көңілі қалмасын,
Өтініш қылып зарлаймын.
Асқар төбе бел деген,
Ақ бармақпен жемдеген,

Bizim kadar zayıf dostuna?
Dostuna yollayan
Hediyelik der misin,
Karaspan dağlarını mekan edinen
Millet başı kaplana!
İlkönce, Allah almasın,
Önümü-arkamı bağlamasın.
Dinlerse beni, sultanım.
Bu sefere gitmesin,
Bu payını almasın,
Çok ağladığımı söylersin,
Evdeki kötü (yaramaz) kardeşinin!
Büyük dağın kemeri bulunur,
Yaşayanın mekanı var,
Az olanın ne kadar eşi var
Kurdaşın ne gibi yurdu var?
Sulatıma selam söyle,
Dinlerse beni, gitmesin!
Bağladığımız Burıl’da
Kırık üç günlük eksi var”.
Bunu duyan Estemis,
Geri koştı yöneldi,
Cevabını tam aldı,
Dediklerinin hepsini,
Kuplandı kadar batıra,
Olduğu gibi aktarır.
Bu sözleri işiten,
Kuplandı gitti kurdaşa
Giderim dediği yoldaşa,
Kuplan şunu söylemiş:
“Havada uçan yaprağım,
Kötüyün dediklerini yapmayım
Hak isteyen seferden,
Can kurdaşım, vazgeçmem
Asil dostum, affedin
Bu sefere gidemem,
Bu payımdan vaz geçer,
Sana da selam söyleyen,
Kurdaşım bana incimesin,
Ağlayarak isterim,
Büyük dağ tepesi kemermiş
Ak parmakla yemle beslenmiş,

Ауырса, желмен емдеген,
Өзінен басқа мінбеген,
Бағып тұрған баласы,
Күтіп тұрған анасы,
Өзі әйелдің данасы,
Тұлпар туған Буырылдың
Қырық үш күні кем деген».
Қараман сонда сөйледі:
«Бұл барғаннан барсақ біз,
Қалың тобын жарсақ біз,
Біз Қазанды өлтіріп,
Қаласын бұзып алсақ біз,
Сұлуынан қызылбас
Қойынға бір салсақ біз
Еркек болып не етеміз?
Әр талапқа шығарда,
Қатынға ақыл салсақ біз,
Қатынның тілін алсақ біз?
Есіктің алды ебене
Ерлер киер кебене
Кеткен кісі келе ме?
Алғанын Тәңір берер ме?
Әр талапқа шығарда,
Қатынға ақыл салған соң
Қатынның тілін алған соң,
Неше батыр болсаң да,
Арыстаным Қобыланды,
Қатын да емей, немене?!»
Қараман бұл сөзді айтқан соң,
Қобыландыдай батырдың
Тері тамып иектен,
Түгі шығып білектен,
Жаны бір тулап жүректен,
Неше бір құрдас айтса да,
Қараманның бұл сөзі,
Өтіп бір кетті сүйектен.
Сөз сүйектен өткен соң
Тобылғы атқа ер салды,
Ақ алмасқа қол салды.
Қамшы басып сауырға,
Екпіні ұқсап дауылға,
Тобылғы меңді торы атпен

Rahatsızlanınca rüzgarla tedavi edilen,
Kendisinden başkası binmeyen,
Çocuğu kadar bakılan,
Beklenen annesince.
Kendisi kadınların biligini,
Tulpar doğan Burıl'ın
Kırık üç günü eksisi var, diyen”.
Karaman o an şöyle der:
“Bu sefere çıksak biz,
(Düşmanın) Sıkı duruşunu söksek biz,
Biz Kazan'ı öldürüp,
Şehrini mahvedip te alsak biz,
Kızılbaşlı güzeli,
Kıcağımıza koysak biz
Erkekçe bunu yapsak biz,
Her tarafa gidince,
Karıdan izin alsak biz,
Kadına göre yapsak biz,
Kapının önü ot, bitki,
Erler giyer kefini
Giden de kişi döner mi?
Aldığımı Tanrı (geri) verir mi?
Her tarafa çıkarken,
Karıdan izin alınca
Kadının dediğini yapınca,
Ne kadar bahadır sansan da,
Arslanım Kuplandı -
O bir karı değil mi?!”
Karaman böyle deyince,
Kuplandı kadar batırın,
Teri damlayarak çenesinden,
Tüyleri dikilerek bileklerinden,
Canı sıkılarak yüreğinden,
Ne kadar kurdaş dese de,
Karaman'ın bu lafi,
Geçti bir geçti kemiklerinden.
Kemikten geçen sözleri,
Ala ata eğer koydurttu
Ak elmasa el koydu (elmas kılıcı aldı),
Kamçı çekti kalçasına,
Fırtına gibi yöneldi,
Ala menli ala atla,

Қобыланды шапты ауылға
Қатуланып, қаттанып,
Буырқанып, бұрсанып,
Мұздай темір құрсанып,
Қабағынан қар жауып,
Кірпігіннен мұз тоңып,
Әр жақ пенен бер жакқа,
Найзасын ұстап бармаққа,
Аттанбаққа қалмаққа,
Батыр кейіп келеді,
Еш жазығы жоқ еді,
Бұлаңдаған Құртқаның,
Сөзге сынық қылдың деп,
Егер шықса алдынан
Басын кесіп алмаққа.
Дарбазалы есікті,
Пайғамбардай несіпті,
Үйде отырған Қыз Құртқа
Дүбірін аттың есітті.
Екпіні қатты кім болсын,
Сұлтаным-дағы десіпті,
Түре келіп бұлаңдап,
Ашып көрді есікті,
Көргеннен соң қамықты.
Құс төсекте мамықты,
Арпа, бидай қабықты,
Көтере алмас кедейлер
Жылына салған салықты
Шыдай алмай Қыз Құртқа
Және ашты жабықты,
Жабықтан көзін салыпты.
Салса ерді таныпты,
Түсі суық көрінді,
Ерге болған секілді
Бір сөзбенен жазықты.
Батырдан Құртқа қорыққан соң,
Төмен қарап, жер шұқып,
Өксіп жылап қамықты.
Енді Құртқа сасады,
Бетінен қаны қашады,
Оң етегін басады,
Сасқан емей немене,

Kuplandı koştı kazaya,
Güçlenip, katlanıp,
Üfleyip, seslenip,
Demirle sarılmış gibi,
Kaşlarından kar yağıp,
Kırpiklerine buz durup,
Bir şu yana bir bu yana,
Nayzasını tutup gitmeye,
Sefere çıkmaya Kalmak'a,
Batır moralsiz geliyor,
Hiç suçu da yok idi,
Sallana yürüyen Kurtka'nın,
Lafını kırık (kötü) görüyor,
Eğer karşılasa
Başını kesmek istedi.
Yapılı büyük kapıya,
Peygamber kadar nasipmiş.
Evde oturan kız Kurtka
Sesini atın işitti.
Böyle koşuşu kim yapar,
Sultanım benim dercesine,
Kalkıverdi sallana,
Açtı baktı kapıya,
Görünce çok üzüldü.
Kuş tüylü döşek yumuşaktır,
Arpa ve buğday kabuktur (kuruyemiştir),
Kaldıramazlar fakirler,
Yılına gelen vergiyi.
Dayanamayıp Kız Kurtka
Yine bir açtı kapıyı,
Kapalının arkasından bakmıştır.
Bakınca eri tanıdı,
Yüzü soğuk göründü,
Ere sanki olmuştu,
Bir bakıştan suçlu.
Batırdan Kurtka korkunca,
Yüzünü yere çekerek
Çocukça sıkı ağladı.
Şimdi Kurtka şaşırdı,
Yüzünden kanı kaçarak,
Sağ eteğini basarak,
Şaşırdı iyice şaşırdı,

Аш күзендей бүгілді,
Құртқа жаннан түңілді.
Шыдай алмай, қорыққаннан,
Есік пенен төріне
Неше қайта жүгірді.
Сасып жүріп жөн тауып,
Ақылменен ой тауып,
Түтікпенен су берген,
Түндікпенен күн көрген,
Төрде тұрған Буырылды
Басын шешіп алады,
Мойнына арқан салады,
Шылбырынан жетелеп
Бурыл атты Қыз Құртқа
Қобыландының алдынан
Бұлаңдап кетіп барады.
Бәйгеден келер көк дөнен,
Жеміне қосып жеді өлең,
Туғалы күнді көрмеген,
Түнектен шыққан Тайбурыл
Айдалаға шыққан соң
Түлкідей көзі жайнайды,
Қаруы сыймай қайнайды,
Көлденең жатқан көк тасты
Сұлым ғой деп шайнайды.
Он екі құлаш кезеңнен
Атылып Буырыл ойнайды.
Қыз Құртқаны көтеріп,
Буырыл көкке екі ұшты.
Салмағымен Қыз Құртқа
Алып жерге бұл түсті.
Жазығы әйел демесең,
Құртқа қыз да тым күшті.
Батыр жанына келгенде,
Қамығып Құртқа сөйлейді:
«Асқар таудың белдігі,
Аздың бар ма теңдігі?
Құрдастың бар ма елдігі?
Жалғыздарға жар болған
Алланың көп дүр кендігі.
Үш ұшар ең аспанға
Бір ұшуың кем болды.

Аıcкмыш gelincik kadar şaşkındı
Kurtka'nın içi ağladı.
Dayanamayıp korktuğundan
O kapıdan bu kapı
Kaç kere döndü yürüdü.
Şaşırarak yön bulup,
Akıyla fikir yürütüp,
Kutusuyla su veren,
Çadırında gün gören (beslenen),
Baş köşede duran Burıl'ı,
Bağlama ipini çözerek,
Boynuna ipi çekerek,
Üzengisinden yönlendirip,
Burıl atı Kız Kurtka,
Kuplandı'yın önünden,
Güzelce çekti yürüttü.
Yarıştan gelir ak atlar
Yemine ekleyip yiyer ot
Doğalı günü görmeyen,
Karanlıktan çıkan Tayburıl,
Dışarıya çıkınca,
Tilki kadar parladı gözü,
Silahı (kuvveti) sığmadan kaynar,
Uzunca yatan gök taşı,
Yulaf gibisine çiğner,
On iki kulaş engelden
Atlayarak Burıl oynar.
Kız Kurtka'yı kaldırarak,
Burıl göğe iki uçtu,
Ağırlığıyla kız Kurtka,
Aldı yere indirdi,
Günahı ancak avrat olması -
Kız Kurtka da çok güçlü.
Batır yanına geldiğinde,
Üzülerек Kurtka şöyle der:
“Yüksek tepe kemeri,
Azın (zayıfın) var mıydı eşi olan?
Kurdaşın var mıydı memleketi,
Yalnızlara dost olan,
Allah'ın çoktur merhameti,
Üç kere uçar idin sefere,
Bir uçuşun eksi oldu.

Мен қайтейн, Бурылжан,
Қырық үш күннің кемдігі»
Кентті жерде жайлаған
Үзілмейді базары.
Қайда қалмас жігіттің
Өлгеннен соң мазары.
Бурылды көзі көрген соң,
Қобландыдай батырдың
Құртқадан қайтты азары,
Бурылға түсті назары.
Қобланды сонда сөйледі:
«Көлден ұшқан қаз деймін,
Қаз жайлауын саз деймін,
Наурыздан соң, жаз деймін.
Ақылы жоқ, мен – ақымақ
Бүйтіп жүрген Құртқамды
Шауып тастай жаздаймын.
Сарай да сарай, сарай бар,
Сарайға қолды жеткізген
Қос өркешті қызыл нар.
Әр бендеге ылайық
Өзіне Тәңрім қосқан жар.
Атымды бүйтіп баптауға,
Асылдан соққан сүңгімді
Ырғай алып саптауға,
Құртқадай болып мініскер,
Жар тапқанша талай бар».
Батырдың сөзін есітіп,
Батыр жанына келгенде,
Наз кылса да, қорықса да,
Құртқа сынды сұлуың
Төмен қарап, жер шұқып,
Өксіп жылап қамықты.
Қамыққанын көрген соң,
Сонда Қобланды сөйлейді:
«Қызыл тілім шешен-ді,
Қатардан басым көсем-ді.
Артықша туған Құртқажан,
Атың әйел десем де,
Басқа әйел болғанда,
Қауіпсіз болып тұрғанда
Кеудеден басың кетеді.

Ben ne yapayım, Burıl-can,
Kırık üç günün eksidir”.
Kentli olan yerlerde,
Devamlı pazarı,
Nerde durmaz yiğitin,
Öldükten sonra mezarı,
Burıl’ı gözle görünce
Kuplandı kadar batırın,
Kurtka’dan çekildi azarı (küsmesi),
Burıl’a dikti nazarı.
Kuplandı o an şöyle der:
“Gölden uçan kaz derim,
Kaz otlağını saz (çamur) derim,
Nevruzdan sonra yaz derim.
Akli yok – ben ahmak,
Bu dolaşan Kurtka’mı,
Çarpacaktım, keserdim.
Saray da var, saraylar,
Saraya malı ulaştıran,
Çift hörgüçlü kızıl deve.
Her ikimize layık,
Tanrım veren eşim - yar.
Atımı böyle bakınca
Asilden yapan kılıca
Güzelce sapını koymada,
Kurtka kadar sanatkar,
Yar bulmaya gücüm dar”.
Batır’ın lafını duyduğunda,
Batır yanına geldiğinde,
Ne naz var, ne de korku,
Kurtka kadar güzelin,
Aşağı doğru yere bakar,
Çocuk gibi ağlar.
Ağladığını görünce,
Kuplandı şöyle der:
“Kızıl dilim güzel konuşur,
Dostlarımdan daha üstündür,
Güzelce doğan Kurtka-can,
Bir kadın zadı olmana rağmen,
Başka bir kadın olsaydın,
Tehlikesiz yerde dursan bile,
Göğsünden başın uçardı.

Менің көзім тіріде,
Ердің құнын жесең де,
Құртқажан, неге қамықтың
Жолбарысың - мен есенде?!
Құс төсекте мамықты,
Арпа, бидай қабықты.
Мені көріп, Құртқажан,
Қуанбасаң, қамықпа.
Менің көзім тіріде,
Қараңғы түн ішінен
Шығарармын жарыққа!
Осы барған сапардан
Есен барып, сау қайтсам,
Әйел де болсаң, Құртқажан,
Хан қылармын халыққа!»
Сонда Құртқа сөйледі:
«Айдынды көлден қу аттым,
Дертке дәрі етіне.
Ойнап балық шығады
Айдын көлдің шетіне.
Қисең, киім жарасар
Ақ патсадай етіңе.
Талап етіп, ойға алсаң,
Жеткейсің мұрат-ниетіңе.
Сіздер - сұңқар, біз - қарға,
Сіз даладан келгенде,
Ажырайып қарарға
Жарамаймыз бетіңе.
Аға-інің сенің жоқ,
Жазым болып, келмесең,
Мен күйермін дертіңе».
Сонда Қоблан сөйледі:
«Жылқы ішінде аламын,
Қылшық жүнді қарамын.
Аға менен інім жоқ,
Жеке туған дарамын.
Токтар менен Аналық
Әулиеге ат айтып,

Ben daha hayattayken,
İyğitin pahasını biçsen de,
Kurtka-can niye ağladın
Senin kaplanın, benim, sağ iken?!
Kuşun tüyleriyle sarılan döşeği,
Arpa, buğday kabuğu,
Beni görünce Kurtka-can,
Neşeli ol, ama ağlama.
Ben daha hayattayken,
Karanlık gece içinden,
Yollarım (seni) ışıklara!
Bu gidecek seferimden
Esen gidip, sağ dönsem,
Karı da olsan, Kurtka-can
Han yapacağım millete!”
O anda Kurtka şöyle der:
“Aydınlı gölden kuğu kuşunu vurdum
Hastalığa şifa, ilaç ete (kaslara).
Oynayarak balık çıkar
Aydın gölün kenarına,
Giyersen giyisiler yakışır,
Ak padişah kadar üzerine.
İstersen bir şey, düşünsen,
Yakalarsın muradını ve isteğini.
Sizler – kartal, biz – karga,
Siz dışarıdan geldiğinizde,
Acayıpça bakmanızı bile,
Sağlayamayız kendimizce.
Ağabey, kardeşin senin yok,
Ölürsen, gelemezsen,
Ben yanarım dertine”.
O anda Kuplan şöyle der:
“Yılkıların arasında ala olanıyım,
Kılçıklarım karadır,
Ne ağabey ne de kardeşim var,
Tane doğan yalnızım.
Toktar ile Analık
Evlyaya at adayarak

Қорасанға қой айтып,
Шыбын жанын және айтып,
Безіп дүние малынан,
Тірідей безіп жанынан,
Тілеп алған баламын.
Жатпады деп бүгінше,
Өкпелеме, Құртқажан,
Кемпір-шалдың қойнына
Жатайын деп барамын».
Бұл сөзді айтып Қобланды,
Тобылғы меңді торы атпен
Дөңгелетіп жөнелді
Тоқтардың тіккен ордаға.
Көлге біткен жекен деп,
Бүршігі жоқ тікен деп,
Үйде отырған кемпір-шал
Жүгіре шықты далаға:
«Жалғзым келген екен», - деп.
Көзі түсті балаға,
Бірден жылап екеуі,
Баладан болды садаға.
Шылауына шырмалды,
Шылбырына оралды,
Оң тізгінін қолға алды.
Қобландыны жетелеп,
Үйге алып кеп түсірді.
Өлгенде көрген жалғызға
Шәрбаттың суын ішірді.
Және айналып-толғанып,
Кезек-кезек қолға алып,
Қобландыны кемпір-шал
Күн батпай-ақ жатқызды.
Жатқызды көрпе-төсекке,
Кезек-кезек сөз қатты,
Үндемей Қоблан, тек жатты.
Тілеп алған жалғыз ұл
Кемпір-шалға тым тәтті.
Ол уақытта пенде жоқ,

Korasan'a koyun adayarak¹⁰,
Kendini bile mahçup ederek
Bezerek mülk-hayvanlarından,
Diri diri bezip hayatından,
Dileyerek edinen çocuğuyum.
Bugüne kadar yatmadı diye,
Kusura bakma, Kurtka-can,
İhtiyarların kucağında,
Bulunmak için gidiyorum”.
Bu sözü deyip Kuplandı
Ala menli ala atla
Yuvarlana yöneldi
Toktar'ın diktiği çadıra.
Gölde yetişen bitki gibi,
Çiçeği bulunmayan diken gibi,
Evde oturan ihtiyarlar
Koşarak çıktılar dışarıya:
“Yalnızım gelmişmiş”, - diyerek.
Gözleri değdi çocuğa,
Beraber ağlayıp ikisi,
Yavrudan oldu sadaka.
Eteğine yapıştı,
Üzengisinden tuttular,
Dizginin sağ tarafını ele aldı.
Kuplandı binen atı yürüterek,
Eve getirdi indirdi,
Öldüğünde gördükleri yalnızı
Şarbat (zem zem) suyunu içirdi.
Yine düşündü, yorumladı,
Sırayla ele alarak,
Kuplandı'yı ihtiyarlar,
Güneş batmadan önce yatırdılar.
Yatırdı battaniye, dөşeğe,
Sırasıyla söylediler,
Kuplan öylesine sessizce yattı.
Dilep alan yalnız oğlanları
Nine ve ataya çok tatlı,
O vakitlerde kimse yok,

¹⁰ korasan'a koyun adamak; korasan – Kazak mitolojisinde “çiçek” adına evcil hayvanların deri hastalığının evlâyası, yaratıcısı; - cedrî. TULUM, Mertol (1991): *Temel Türkçe Sözlük-Kâmûs-ı Türkî'nin Sâdeleştirilmiş ve Genişletilmiş Basımı*, II.cilt; 213 s., İstanbul.

Қобландыдай сымбатты.
«Өзіме қара, қалқа», - деп,
Ірге жаққа шал тартты.
«Өзіме қара, қозым», - деп,
От жақтан кемпір бұл тартты.
Ортасында Қобланды
Алма-кезек домалап,
Шал-кемпірдің қойнында
Артық туған Қобланды
Кірпік қақпай, таң атты.
Таң сарғайып атқанда,
Шолпан жұлдыз батқанда,
Кемпір-шалдың қойнында
Қобланды ойнап жатқанда,
Бәйгеден келген көк дөнен,

Түнімен ұйқы көрмеген.
Қобландыдай батырдың
Токтамасын білген соң,
Тайбурылдың үстіне
Алтыннан тұрман ер салып,
Аз ғана азық, жем салып,
Ақ орданың алдынан
Өткізді Құртқа көлденең.
Тайбурылды көргесін,
Қобланды тұрды төсектен.
Өткен Бурыл есіктен,
Үйдің сырты жиылған
Ағайын-жұрты есіткен.
Жиылып жұрты жылады,
Халайық қайран қылады.
Жіберуге қимайды
Қобландыдай баланы.
Киініп үйден шыққасын,
Халқы ортаға алады.
Жиылған жұртпен қоштасып,
Қобландыдай батырың
Тайбурыл атқа мінеді,
Беліне семсер іледі,
Ақ сауытын киеді,
Ноғай бөркін киеді.
Дүйсенбі күн сәскеде

Kuplandı kadar yakışıklı.
“Bana bak, yavrum, - diyerek,
Duvar tarafa ihtiyar yattı.
“Kendime bak, kuzum, -diyerek,
Bu yanından da ninesi çeker.
Ortasında Kuplandı,
Oraya buraya dönerek,
İhtiyarların kucağında,
Küvvetli doğan Kuplandı
Kırpiklerini kıpırlatmadan, tan attı.
Tan sararıp attığında,
Çolpan yıldız battığında,
İhtiyarların kucağındaki,
Kuplandı oynarken,
Yarışmadan gelen gök dönen
(üç yaşını geçen at),
Gece boyunca uyku görmedi.
Kuplandı kadar batırın,
Durmayacağını öğrendikten sonra,
Tayburıl’ın üstüne,
Altından yapılmış eğer koyarak,
Azıcık yiyecek ve yem koyarak,
Ak Ordu’yun önünden,
Geçirtti Kurtka yürüterek.
Tayburıl’ı görünce,
Kuplandı kalktı dөшекten,
Geçti Burıl kapıdan,
Çadırın kenarı yukarı doğru çekilen
Akrabaları kapıdan,
Toplandı yurdu ağladı,
Millet hayret ederler.
Yollamaya kıyamaz,
Kuplandı kadar çocuğu.
Giyinip evden çıkınca,
Milleti ortaya alırlar.
Toplanan milletle vedalaşarak,
Kuplandı kadar batırın,
Tayburıl atına biner,
Beline semser takar,
Ak zırhını giyer,
Nogay bөrkünü takar.
Pazartesi günü öğleyin

Қараспан тауды бөктеріп,
Кешегі кеткен Қияттың
Қобландыдай батырын
Соңынан желіп жөнелді.
Токсандағы Токтарбай,
Алпыста шешесі Аналық,
Қарындасы Қарлығаш,
Қосақ жары Қыз Құртқа
Төртеуі жылап соңынан,
«Кескілей кет,- деп,- қолыңнан»,
Қобландының артынан
Олар да еріп жөнелді.
Түстік жерге келгенде,
Қарындасы сөйледі,
Сөйлегенде бүй деді:
«Халық ұйғарса, қалмайсың,
Көңлің сүймей, бармайсың.
Жалғыз ағам, жан көкем,
Сапарландың талапқа.
Ақ сұңқар сеніп ұшады
Құйрығы мен қанатқа.
Сайға біткен қоқтымын,
Бөрік үстінде шоқтымын.
Көкежан, қайтып келгенше,
Ел-жұртың есен көргенше,
Айтып кеткен Құдайға
Қоңыр шұнақ тоқтыңмын.
Мен түсемін қиялға,
Нешік айла болады
Көзімнің жасын тиярға?
Көкежан, қайтып келгенше,
Ел-жұртың есен көргенше,
Артыңда қалған мен -
Айтып бір кетші ниязға
Көзге, көке, жас алдық,
Көкежан, қайтып келгенше,
Артыңда қалған мен сорлы
Болайын сенен тасаттық
Басымда бар алтын шоқ,

Karaspan dağlarından geçerek,
Dünki giden Kıyat'ın,
Kuplandı kadar batırın,
Arkasından doğru yöneldi.
Doksan yaşındaki Toktarbay,
Altmıştaki annesi Analık,
Kız kardeşi Karlıgaş (kırlangıç),
Karısı olan Kız Kurtka -
Dördüsü ağlayıp arkasından,
“Keserek git diye, elinle”,
Kuplandı'yı takiben
Onlar da gitti yöneldi.
Tüstik cer'e¹¹ ulaştıklarında
Kız kardeşi konuştu,
Konuştuğunda şöyle der:
“Millet karar verirse durmazsın,
Gönlün sevmezse girmezsin,
Yalnız ağabeyim, can kardeşim,
Sefere çıktın hazırlanıp,
Ak kartal güvenle uçar,
Kuyruğuyla kanatına,
Bahçede yetişen bir bitkiyim,
Börkün tepesindeki süs eşyasıyım,
Ağabey, geri dönünce
İl yurdun sağlam görünce,
Söyleyip giden Hudây'a
Konurca uyanık kuzuyum.
Dalarım ben hayallere,
Bütün yolları gözden geçirir,
Göz yaşlarımı kesmek için.
Ağabey geri dönünce,
El yurdunu esen görünce,
Arkanda kalan ben zayıfım,
Bir daha dua et Allah'a,
Göze, ağabey, yaş geldi,
Ağabey geri dönünce,
Arkanda kalan ben zavallı,
Olayım senin sadakan.
Başımda altın alev bulunur,

¹¹ (tüstik cer) öğleye kadar; uzunluğu sabahtan öğleye kadar sürecek olan mesafe.

Көкешім барда көңлім ток.
Көкежан, сені көрмесем,
Басымнан өтер дүние бок,
Табаныма тиер шоқ!
Сізге деген Құдайдың
Бізге болсын ажал-оқ!
Ақ маңдайда тұлымым,
Бірге туған құлыным,
Керекке біткен жауырын,
Бірге туған бауырым,
Қолқанатым, құйрығым,
Судан шыққан сүйрігім,
Суырылып озған жүйрігім,
Сізге деген Құданың
Қабыл еттім бұйрығын!
Қозыдай менің егізім,
Тел қозыдай сезімім,
Бірге туып, бірге өскен,
Кіндігімді бір кескен,
Қарға жүнді қаттасым,
Үйрек жүнді оттасым,
Бірге туған тектесім,
Қысылған жерде демесін!
Тоғай толған түйең бар,
Қора толған қойың бар,
Оны кімге тапсырдың?!
Жерге сыймас жылқың бар,
Токсанда атаң Тоқтарбай,
Алпыста анаң Аналық,
Жан көке, кімге тапсырдың?!
Өзіңмен бірге туысқан,
Тай-құлындай тебіскен,
Бірге туып, бірге өскен,
Кіндігімді бір кескен,
Мен сорды кімге тапсырдың?!
Бұл дүниеде мұңдасың,
Ахиреттік жолдасың,
Төсекте жатса - сырласың,
Құдай қосқан қосағың,
Көктімнің қызы Құртқаны
Жеңешемді кімге тапсырдың?!»
Қоблакең сонда тарықты,

Ағабейім var iken gönlüm rahat.
Ağabey seni görmezsem,
Başımdan geçer bu dünya bok,
Tabanıma değer yanan taş!
Size yönelen Hudây'ın,
Ölümü bize saplansın!
Ak alnımda saçlarım,
Aynı anda doğan kulunum,
Güç kaynağı, omuzun,
Aynı anda doğan kardeşim,
Kol kanatım (yardımcım) ve kuyruğum,
Sudan çıkan balığım,
İleri giden hızlı olanım,
Size olan Hudây'ın
Kabul gördüm emrini!
Kuzu kadar ikizim,
Süte tok kuzu semizim
Birlikte doğan, birlikte yetişen,
Kindiğimi birlikte kesen,
Karga yünü kadar (karışık) evdeşim,
Ördek kılçığı kadar (yoğun) sofradaşım,
Birlikte doğan soydaşım,
Zor anlarda duam desteklesin!
Ağaçlar dolu develerin var,
Ahır dolu koyunların var,
Onları kime emanet bıraktın!?
Yere sığmaz yılkıların var,
Doksanda atan Toktarbay,
Altmışta annen Analık,
Can ağabey, kime emanet bıraktın!?
Kendinle soydaş olan,
Taylar gibi tepişen,
Birlikte doğup, beraber yetişen,
Kindiğimizi beraber kesen,
Ben zavallıyı kime emanet bıraktın!?
Bu dünyadaki dertleşin,
Ahirete kadar olan yoldaşın,
Döşekte yattığında sırлаşın
Hudây evlendiren eşin, -
Köktüm'un kızı Kurtka'yı,
Yengemi kime emanet bıraktın?!".
Kuplan o anda şaşırdı,

Батыр сөзге толықсып,
Көп ойлады халықты.
Қарлығаш даусы шыққасын,
Қобландыдай батырың
Ақ найзаға сүйеніп,
Өксіп жылап қамықты.
Қайта айналып қаз қонар
Ұя салған жеріне.
Әркім ойнап-күледі
Өз уақытында теңімен.
Ақ найзаға сүйеніп,
Қарлығашқа көрсетпей,
Жасын сұртті жеңімен.
Сонда тұрып сөйледі,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Тауда болар тарғыл тас,
Тарықса, шығар көзден жас.
Тар қолтықтан оқ тисе,
Шығады сүйеп қарындас.
Қарындасың болмаса,
Жауда қалар ғазиз бас.
Арқанды жапқан қолаң шаш,
Айналайын Қарлығаш,
Айтқан сөзге құлақ ас!
Мен кешігіп келмесем,
Сендерді мұндай жылатпас,
Қалың қыпшақ қарындас!
Қарлығаш, сенен айналдым,
Ағызба, қалкам, көзден жас!
Жасыңды тыйшы көзіңнен,
Сай сүйегім сырқырар
«Жан көке» деген сөзіңнен!
Бір сүйгізші, шырағым,
Жаудыраған көзіңнен!
Атадан тақ баламын,
Жауға кетіп барамын.
Жасым үлкен ағамын,
Әлдеқандай боламын.
Әйел де болсаң, бір тудың
Нашарсынып не етейін!
Мойныңды бұршы, Қарлыжан,
Көкең сүйсін бетіңнен,

Batır güzelce söyleyip
Çok düşündü halkını.
Karlığaş'ın sesi gelince,
Kuplandı kadar batırın,
Ak nayzaya yaslanarak,
Ağlayıp derdine yol verdi.
Kazlar tekrar gelir, yere iner
Yuva yapan yerine.
Herkes oynar güler,
Vaktinde, eşi olanla,
Ak nayzaya yaslanarak,
Karlığaş'a göstermeden,
Göz yaşlarını sildi eliyle,
O anda durup söyledi,
Söylediğinde şöyle der:
“Dağda bulunur ala taş,
Ağlarsa çıkar gözden yaş,
Zayıf desteğe ok değerse,
Sahip çıkar kardeşler.
Kardeşin eğer olmazsa,
Düşmana geçer aziz baş.
Sırtını örten yoğun saçların,
Yavrum benim Karlığaş,
Dediğimi iyi dinle!
Ben geçikip gelmezsem,
Sizleri fazla ağlatmaz,
Kalabalık Kıpçak kardeşler!
Karlığaş, seni seviyorum,
Ağlatma gözden fazla yaş!
Ağlamayı kes gözünden,
Kemiklerim bile titrer,
“Can ağabey” diyen lafından!
Bir öpeyim, yavrum,
Parlayan gözlerinden!
Atadan yalnız çocuğum,
Düşmana giderim.
Yaşım büyük ağabeyimin,
Allak-bullak olurum.
Karı da olsan beraber doğdun
Kıyamam ama giderim!
Bana bak kardeş, Karlığaş,
Ağabeyin öpsün yanaklarından

Армансыз болып кетейін!
Қарындасым Қарлыжан,
Тоғай толған түйемді,
Сарысуға тапсырдым.
Желі толған жылқымды,
Жасанған жауға тапсырдым.

Қорам толған ақты қой,
Ашбөріге тапсырдым,
Азу тісі балғадай
Жас бөріге тапсырдым.
Тоқсанда атаң Тоқтарбай,
Қүдіретіне тапсырдым.
Алпыста анам Аналық,
Бибібатимаға тапсырдым.
Шырағым, сені, Қарлығаш,
Қарашаш ханымға тапсырдым.

Қосақ жарым Құртқаны
Балуан қызға тапсырдым.
Сендер төртеу, мен жалғыз,
Айналайын Қарлығаш,
Көкенді кімге тапсырдың?»
Қарындасы сөйледі,
Сөйлегенде бүй деді.
«Бұл жібердім базардың
Бояғы мен бөзіне.
Салса, жылқы тоқтайды
Арқаның бөрі көзіне.
Құлақ сал, көке, сөзіме:
Осы барған сапардан
Жан көкем есен келгенше,
Ел-жұртын есен көргенше,
Он сегіз мың ғаламға
Падиша болған Хақ Жаббар,
Тек тапсырдым өзіңе!»
Қарлығаш және сөйледі:
«Басымнан дүние өткен-ді,
Көрінбесең көзіме,
Құлақ сал, көке, сөзіме.
Ата-анасын көргенше,
«Қалқамбысың» дегенше,

Muradıma erer, gideyim!
Kardeşim benim Karlıgash,
Ağaçlar dolu develerimi,
Sarısu'ya emanet ettim.
Kalabalık atlarımı,
Hazır bulunan düşmanlarıma
emanet ettim.
Ahır dolu koyunlarımı,
Aç dolaşan kurtlara emanet bıraktım,
Büyük dişleri balta gibidir,
Genç börüye emanet bıraktım.
Doksanda atan Toktarbay,
Bir Hûday'a emanet bıraktım.
Altmıştaki annem Analığı
Bibifatma'ya emanet bıraktım.
Yavrum, seni Karlıgash,
Karaşas (karasaç) Hanım'a
emanet bıraktım.
Eşim olan Kurtka'yı
Pehlivan kıza emanet bıraktım.
Sizler dörtünüz, ben yalnız,
Yavrum benim, Karlıgash,
Ağabeyini kime emanet bıraktın?»
Kızkardeşi söyledi,
Söylediğinde şöyle der:
“Kumaş yolladım pazara,
Boyasıyla bezine.
Yollarsa atlar dururlar,
Bozkırın börü gibi gözüne.
Dikkatini çek, ağabey lafıma:
Bu gittiğin seferden,
Can ağabey sen gelince,
İl yurdun esen görünce,
On sekiz bin âleme,
Padişah olan Hak Rabbım
Emanet ettim onlara!”
Karlıgash yine konuşur:
“Başımdan dünya geçer gider,
Görünmezsen gözüme,
Dikkat çek, ağabey, lafıma,
Baba, annesini görünceye kadar,
“Yavrum benim” deyinceye kadar,

Мен көкемді тапсырдым,
Он сегіз мың ғаламның
Падишасы, өзіне!
Қараспан тауын жайлаған
Біздің қалың көп Қыпшақ.
Көкемнің оңғар сапарын,
Жасаған Құдай, беріп бақ!
Алды-артыңда сүйеу жоқ,
Атадан, көке, тудың тақ,
Сіз тұрғанда көңлім шат.
Сапарыңнан қайтқанша,
Аман-есен келгенше,
Мен көкемді тапсырдым
Он сегіз мың ғаламның
Падишасы - жалғыз Хақ!
Көп қайырың тиеді
Еліңде қоңсы-сыбайға.
Көз салмадың, жан көке,
Бірге туған жұбайға.
Адалдан жиған малыңды
Залымдарға тапсырдың,
Осының, көке, ұнай ма?
Көкем есен келгенше,
Ата-анасын көргенше,
Жалғызымды тапсырдым
Бір жаратқан Құдайға».
Қарлығаш айтып болғасын,
Құртқа келіп не деді?
Ел жайлаған еп еді,
Зарлы-мұнды көп еді,
Жалғыз ұлдан айрылып,
Кемпір мен шал жүдеді.
Бұлаңдап келіп жанаса,
Енді Қоблан сұлтанға
Сұлу Құртқа сөйледі:
«Иреуі жоқ күмісім,
Жасаған қосқан белесім,
Ойын менен күлісім.
Сұлтаным, сізге бас қосып,
Кеңейіп еді өрісім.
Алтыннан соққан кебісім,
Сегіз ұжмақ бейішім,

Ben ağabeyimi emanet bıraktım,
On sekiz bin âlemin,
Padişahı – bizzat kendine!
Karaspan dağlarını mekan edinen,
Bizim kalabalık Kıpçaklar’a.
Ağabeyimin yolunu açık bul,
Yaşam veren bir Hûday!
Önünde arkasında desteği yok,
Atadan, ağabeyim, doğmuşsun yalnız,
Siz varken gönlümüz rahat.
Seferinden gelinceye kadar,
Sağ esenlikle görünceye kadar
Ben ağabeyimi emanet ettim
On sekiz bin âlemin,
Padişahı, Yalnız Hak’a!
Fazlasıyla yardımın dokunur,
Yurduna, vatandaşa.
Dikkat etmediniz, can ağabey,
Beraber olan eşine.
Çalışarak yetiştirdiğin hayvanlarını,
Zâlimlere emanet bıraktın,
Bunun, ağabey, doğru mu?
Ağabeyim esen gelince,
Ata, annesini görünce,
Yalnızımı emanet bıraktım
Yaratan yalnız Hûday’a”.
Karlıgaş sözü kesince,
Kurtka gelip ne dedi?
İle yayılan ad idi,
Kusuru, neşesi var idi,
Yalnız oğlundan ayrılarak,
İhtiyarlar küserdi,
Güzelce gelip yanaşsa,
Şimdi Kuplan Sultan’a
Güzel Kurtka söyledi:
“Bağı olmayan gümüşüm
Yaratan’ın verdiği kardeşim,
Oyunumla gülüşüm.
Sultanım, sizinle dost olup,
Genişlemişti nefesim.
Altından yapan ayakkabım,
Sekiz kat olan cennetim,

Қауыз, кәусар суындай
Бейіштен шыққан жемісім,
Арыстаным, аман бол!
Осы барған сапардан
Қиын болар келісің!
Жылқы ішінде аласың,
Қылшаң жүнді қарасың.
Ағаң, інің сенің жоқ,
Жеке туған дарасың.
Атам менен енемнің
Безіп дүние малынан,
Тірідей безіп жанынан,
Тілеп алған баласың.
Сөйткен бала тастар ма?
Атасы менен анасын!
Сұлтанымның меңзеймін
Тоқтамасқа шамасын.
Кетер болсаң, сұлтаным,
Енекемнің еміп кет
Төсінде екі мамасын.
Сабындаса, ағармас
Іштен туған қарасың
Құдай қисық жаратты,
Кімнің тілін аласың.
Өз дегенің болмаса,
Жөнге көнбес баласың!
Тіл білмеген дұшпанға
Жалғыз кетіп барасың.
Қош, сұлтаным, аман бол,
Әлде қандай боласың?!
Асқар төбе, бел дерсің,
Тайбурыл атпен желерсің.
Жақсы-жаман қадірін
Құртқаның сонда білерсің.
Құртқаның сөзіне сенерсің:
Кешегі кеткен Қияттан
Он екі күн бұрын барарсың.
Қазан алған қос қала
Қырлы қала, Сырлы қала деп,
Сырлысын бұрын аларсың.
Жалғаса біткен жанында
Қасқарлық деген тауы бар,

Пınardan akan su gibi,
Cennette yetişen meyvelerim,
Arslanım, sağ olun!
Bu gittiğin seferden,
Zor olacak gelişin!
Atların içindeki alasin,
Kılçık yünlü karasin.
Ne ağabeyin ne de kardeşin var,
Yalnız doğan tânesin.
Atamla anamı,
Kaçıran mülkü malından,
Diri diri bezdirenen hayatından,
Dilep aldığı çocuğusun.
Böyle olan çocuk bırakır mı?
Atasıyla anasını!
Sultanımı bilirim,
Durup, bilmesini ne yapacağını
Gideceksen, sultanım,
Anamın emerek git,
Göğsünde iki memesini
Sabunlarsa beyazlaşmaz,
İçten doğan karasin (kişisin).
Hûday sertçe yaratmıştır,
Kimin lafını dinlersin ki.
Kendi dediklerin olmazsa
Yöne uymayan çocuksun!
Dili anlamayan düşmana,
Yalnızca gidersin.
Hoşça kal, sultanım esen kal,
Allah bilir ileride ne olacağını?!
Dağlı, tepeli yerlerdir
Tayburıl atla koşarsın.
İyiyle kötü tarafını,
Kurtka'nın o anda bilirsın.
Kurtka'nın lafına inanırsın:
Dünki giden Kıyat'tan
On iki gün erken ulaşırınsın.
Kazan'ın aldığı çift şehir -
Kırlı ve Sırlı şehir deyip,
Sırlı olanını da erkenden elde edersin.
Bitişik duran yanında,
Kaskarlık adına dağları var,

Басына оның шығарсын.
Атыңды көкке қаратып,
Кіндігінен жаратып,
Жата бергін, сұлтаным.
Қараман атты құрдасың
Қазанның Қырлы қаласын
Аламын деп, ала алмас,
Алты қабат орынан
Қарғытып ішке ене алмас,
Қақпаның аузын аша алмас,
Қайраты жетіп таса алмас.
Тауда жатқан өзіңе
Қараман келер - құрдасың.
Қатын деп кеткен сөзіне,
Бетіне сонда соғарсың.
Асқар төбе белдігі,
Аздың бар ма теңдігі,
Құрдастың бар ма елдігі?
Астындағы Бурылдың,
Көбіктінің екі аты
Үйіріне қарай қашқанда,
Сол уақытта көрінер
Қырық үш күндік кемдігі.
Асқар төбе бел дерсің.
Тайбурыл атпен желерсің.
Жақсы-жаман қадірін
Құртқаның сонда білерсің.
Токсанға келген атамның
Бұтында жоқ дамбалы,
Тізесіне тон жетпей,
Қызылбастың елінде
Қара табан болып жүргенде,
Сұлтаным, сонда келерсің!
Алпыста анаң Аналық
Арқан есіп, жүн түтіп,
Құрт қайнатып жүргенде,
Қайғыменен қан жұтып,
Сұлтаным, сонда келерсің!
Қарындасың Бикешжан
Әбдестесі жанында,
Бес кесесі қолында,
Белдемшесі белінде,

Tepesine o'nun ықарсын.
Atın yüzünü göklere çevirerek,
Kindiğini boş tutarak,
Dinlene dur, sultanım.
Karaman adına kurdaşın,
Kazan'ın Kırılı şehrinin,
Alayım der, alamaz,
Altı kat olan siperden
Zıplatarak içe giremez.
Kapını tam açamaz,
Gücü yetmez, kaldıramaz.
Dağlarda yatan kendine,
Karaman gelir - kurdaşın
Arvat deyip giden sözünü
O anda sen hatırlatırsın.
Büyük dağlar ortası
Az olanın var mıymış eşi olan
Kurdaşın var mıymış memleketi?
Bindiğin Burul'ın
Köbüktü'nün iki atı
Sürüsüne doğru kaçtığıнда,
O anlarda görünür
Kırık üç günün eksisi.
Tepeli güzel dağlarda,
Tayburul atla koşarsın.
İyiyle kötüyün icabını
Kurtka'nın o anlarda fark edersin.
Doksana gelen atamın,
Bacağında yok iç donu
Dizisini bile örtmez kısacık
Kızılbaş'ın ilinde,
İşçi kul olarak bulunduğında
Sultanım, o anlar gelirsin!
Altmışta annen Analık,
İp bağlar, yün yıkar,
Yoğurt kaydattığı anlarda
Kaygısıyla kan yudumladığında,
Sultanım, o anlarda gelirsin!
Kız kardeşin gencecik bayan,
Silgileri yanında,
Beş bardağı elinde,
Önlüğü üzerinde

Қызылбастың елінде
Шай қайнатып жүргенде,
Сұлтаным, сонда келерсің!
Көк етіктің мықтысы,
Күзгі жердің шықтысы.
Сенен қалған мен сорды
Бір дұшпанның мықтысы
Аламын деп тұрғанда,
Қараңғы үйге салғанда,
Көңілге қайғы толғанда,
Сұлтаным, сонда келерсің!
Мінген атың ақ табан,
Айтулы едің мақтаған.
Құданың ісі көп шығар
Өлмегенге сақтаған.
Алла қосып, сұлтаным,
Сапарландың талапқа,
Қош, аман бол, Алла жар,
Жалғызымды тапсырдым,
Құданың досты пайғамбар!
Мерген байлап оқ атар
Ұшқан көлдің қуына.
Иманды құл кез келер
Қаузы, кәусар суына.
Бұл дүниеде келмесең,
Құртқамбысың демесең,
Қазаң жетіп бұл жолда,
Хакқа дүзеп бетіңді,
Арыстаным, жөнелсең,
Жұбайым бар деп еске алсаң,
Сұлтаным, сонда мені ізде,
Табысайық мақшарда
Пайғамбар тіккен тауында».
Сол уақыттар болғанда,
Шешесі келіп жылайды.
Қобландыны құшақтап,
Көздің жасын бұлайды:
«Он сегіз мың ғаламға
Патша болған Хак Жаббар,
Есіт мынау сөзімді!
Он үш жасар Қобланды
Ерінбей сүйер кезімде.

Кızılbaş'ın ilinde,
Çay demlediği anlarda
Sultanım, o an gelirsın!
Gök çizmenin kalitelisi,
Sonbaharın bitkisi,
Senden kalan ben zavallı,
Düşmanın bir güçlüsü,
Sahiplenmeye çıkarken,
Karanlık çadıra bıraktığında,
Gönüle acı dolduğunda,
Sultanım, o an gelirsın!
Bindiğin atın beyaz tırnakları,
Bilineni, tanıdığın ilimizin
Hûday'ın işi karışık,
Öldürmeyen, saklayan.
Allah eşleştirmiş, sultanım,
Talebindir bu sefer,
Hoşça kal, esenlikle Allah'ım,
Yalnızım sana emanet,
Hûday'ın dostu Peygamber!
Atıcı bakar ok çeker,
Gölün uçan kuğu kuşuna,
Allah'ı olan kul rastlar,
Pınara, kaynak suyuna.
Bu fânide gelmezsen,
Kurtkam mısın demezsen,
Kazan gelir bu yolda,
Hak'a eğip yüzünü,
Arslanım, gidersen,
Eşim var diye hatırlasan,
Sultanım, o an beni ara,
Buluşalım mahşerde
Peygamber diken dağlarda”.
O vakitter olduğunda,
Annesi gelir ağlar.
Kuplandı'yı kucaklar,
Göz yaşlarına yol verir:
“On sekiz bin aleme,
Padişah olan Hak Rabbim,
Duyasın bu sözümü!
On üç yaşında Kuplandı,
Sıkılmadan öpme anlarımda,

Кітаптардың ішінде
Қырық пайғамбар аты бар,
Қырда Қияс пайғамбар,
Ойда Илияс пайғамбар,
Сізден басқа кімім бар?!
Бас-басына бір жандық,
Дем бермесең, біз қалдық.
Асқар төбе бел өттік,
Белден асып ел кеттік.
Әулие-аруақ, салсаң көз,
Ата жолын тербеттік!
Бір жылқыдан кем шаппас
Келінжан баққан Бурыл ат!
Денеге оқты дарытпас
Дәуіт сокқан жалаңқат.
Асынғаны жанына
Қынабының сабы алтын,
Ұстар жері сары алтын,
Қынаптан шықса - қылт еткен,
Тасқа салса - лып еткен,
Шүберектей қуарған,
Қайтпасын деп тау-тастан,
Заһарға салып суарған,
Балдағы алтын шар болат!
Шырағымның шыбын жан,
Жасаған, саған аманат!
Ақ сұңқар құс мақтанса,
О да бір күн кез келер
Құсбегінің торына.
Арғымақ ат мақтанса,
О да бір күн кез келер
Қаланың қазған орына.
Ықылас атты Шәшті Әзіз,
Осы кеткен қозымды
Тек тапсырдым қолыңа,
Қозымды жықпа орыңа,
Жолықтырма зорыңа!
Алпыс жасқа келгенде
Қобландыдай ұл тапқан
О да менің сорым ба?
Осы барған сапардан
Есен барып, сау қайтсаң,

Kitapların arasında
Kırk Peygamber'in adları var,
Bozkır'da Kıyas Peygamber,
Kırda İlyas Peygamber,
Sizlerden başka kimim var?!
Adlarına biz yalvarıyoruz,
Desteklemezseniz nefesimiz kesilir.
Tepe tepe dağlardan geçtik,
Yokuştan döndük il-il dolaştık,
Evlyâ-ruhlar, bakarsan
Ata yoluyla devam etmişiz!
Diğer atlardan eksi koşmayan
Gelin-can yetiştiren Burıl at!
Vücuda oku değdirmez
Böcek zıplayan cübbeyi.
Asılı olan yanında
Kılıfının sapı altından
Tutacak kolu sarı altın,
Kılıftan çıkarsa zıplayan,
Taşa vursa kesen,
Bez kadar solmuş olan
Geri dönmesin diye dağ-taştan,
Zehire batırarak sulayan,
Kolu altın çember çelik (kılıcın)!
Yavrumun sinek büyüklüğünde canı,
Yaratan, sana emanet!
Ak kartal kuş övünse,
O anı da yakalar,
Kuş bakıcısının avını.
Hızlı koşan at övünse,
O anı da yakalar
Şehrin kazılan siperine.
İhlas adına Saçlı Aziz
Bu sefer giden kuzumu
Emanet bıraktım eline,
Kuzumu yıkma çukura
Karşılaştırma zoruna!
Altmış yaşı doldurduğumda,
Kuplandı kadar evlad edinen,
O da benim acım mıydı?
Bu giden seferine
Esen gidip, sağ dönsen,

Егіз туған көк қошқар -
Ол да сенің жолыңа!
Егіз туған көк бура
О да сенің жолыңа!
Көл иесі Қамбар-ай,
Шөл иесі Қамбар-ай!
Қамбар, өзің қолдасаң,
Қолдамайтын кім бар-ай!
Қазанға қайдан жол қылдың,
Қараман деген заңғар-ай!
Қала қоймас Бурыл ат
Қатар шапқан жарыстан.
Жақын емес, шырағым,
Жау іздедің алыстан.
Қыс болғанда жылқы ықпас
Көлге біткен қамыстан.
Осы кеткен қозымды
Өз қолыңа тапсырдым,
Ғали атты арыстан!
Аязды күн айналған,
Бұлтты күні бұрылған,
Айқара бесік таянған,
Дыбысы шықса, оянған,
Алтыннан бесік ойдырып,
Ақ торғынға бөлеген,
Өлгенде көрген көбеген,
Ел тілегін тілеген,
Қабырғам жездей қайысқан,
Көтергенде бесіктен,
Он саусағым майысқан.
Тас емшегім жібіткен,
Тар құрсағым кеңіткен,
Балапан қаздай ерткен,
Алсам, қолым талдырған,
Сүйсем, мейрім қандырған,
Денемнен шыққан балдырған!
Шаһизада хазірет,
Жарылқаушы құдірет,
Қызылбас басқа, біз - үмбет,
Қозымды сізге тапсырдым,

Ікіз doğan koçlarım
O'nu da senin yoluna adarım!
İkiz doğan gök deve -
O'nu da senin yoluna adarım
Göl sahibi Kambar'ım¹²,
Çöl sahibi Kambar'ım!
Kambar kendin desteklemezsen,
Destekleyecek kim var ki!
Kazan'a niye yol buldun
Karaman adına büyüğüm!
Geri kalmaz Burıl at,
Yandaş koşan yarıştan.
Yakın değildir, yavrum,
Düşman buldun uzaktan.
Kış anında at çekilmez,
Gölde yetişen kamıştan.
Bu sefer giden kuzumu,
Eline verdim emanet,
Gali adına arslan!
Soğuk günleri dönen,
Bulutlu günleri yuvarlanan,
Çubuklu beşik direnen,
Sesi çıksa uyanan,
Altından beşik yaptıran,
Ak ipeğe sardıran,
Öldüğünde gören yavrusu,
İl dileğini dileyen,
Kaburgam çubukça eğilen,
Kaldırdığımda beşikten,
On parmağım eğilen,
Taş kadar memem yumuşayan,
Daralan belim genişleyen,
Civ civ kaz gibi eriten,
Alırsam elimi yoran,
Öptüğümde lezzetini veren,
Üzerimden çıkan bebeğim!
Şahizade Hazretleri,
Yaratıcı Hûday'ım,
Kızılbaş yabancı, biz Müslüman,
Kuzum size emanet,

¹² Kambar Ata; Kazak mitolojişinde atların evlyası, destekleyici sahibi.

Алланың досы Мұхамбет,
Жалғызыма жәрдем ет!»
Сонда Қоблан сөйледі:
«Қой, шешеке, жылама,
Жылағанмен бола ма?
Мен сапардан қайтқанша,
Ата-анам, ел-жұртым,
Тапсырдым енді Құдаға».
Қараман кетті жиып қол,
(Сөйлейді сөзді онды-сол).
Қобландыдай батырға
Жиылып халық, беріп қол,
Жылаумен қалды кемпір сор!
Токтарбайдай шалыңыз
Көзі-басы іріңдеп,
Буындары дірілдеп,
Жүре алмады, болып қор.
Орта жолда зарлайды,
Қайрылып Қоблан бармайды.
«Жалғызыма жар бол!»,- деп,
Жад қылып Жаббар Құдайды,
Қала берді кемпір-шал,
Аруақтарға жалынып!
Қобланды мінген Тайбурыл
Шиыршық атып ойнайды,
Атандай төсті салынып.
«Айт, жануар, шүү!» - деді,
Құбылып бурыл гуледі
Табаны жерге тимеді,
Құлақтың түбі терледі,
Тер шыққан сайын өрледі.
Көлденең жатқан аңғарды
Жерошақ құрлы көрмеді.
Атына көңлі біткесін,
Батыр Қоблан сөйледі:
«Әуелі, Алла анайым,
Хақ жаратқан Құдайым,
Үйдегі Құртқа жұбайым.
Жарым олқы болды деп,
Жемеймін тіпті уайым.

Allah'ın dostu Muhammed,
Yalnızıma yardım et!».
O anda Kuplan konuşur:
“Bırak, anneciğim, ağlama,
Ağlarsan olur mu?
Ben seferden dönünce,
Ata- annem, il, yurdum,
Bıraktım sana, Hûday'a”.
Karaman gitti asker toplamaya
(Konuşur durur öylesine)
Kuplandı kadar batıra
Toplanıp millet el uzatıp
Ağlayıp kaldı nine zavallı!
Toktarbay kadar ihtiyar,
Gözü, başı şişerek,
Eklemleri titreyerek,
Yürüyemedi rezilce.
Yol ortası ağlar,
Kuplan dönüp yaklaşmaz.
“Yalnızıma destek ol”, - deyip,
Adını söyleyip Hûday'ın,
Durduğu yerde kaldı ihtiyarlar
Ruhlara yalvardı!
Kuplandı binen Tayburıl
Sıçrayarak oynar durur,
Dev gibi göğsünü sallayıp.
“Hey, yavrum, hey!” dedi,
Değiştii ala at zıpladı.
Tırnağı yere değmedi,
Kulağının dibi terledi,
Terleyince hızlandı.
Yol ortası çukuru
Deşik kadar görmedi,
Atına memnun olunca,
Batır Kuplan söyledi:
“İlkönce Allah Rabbim,
Hak Yaratın Hûday'ım,
Evdeki Kurtka eşimdir,
Yalnızca bıraktım diyerek
Hiç üzülmem, düşünmem.

Құртқажан «тұлпар» деп еді,
Айтқан сөзін сынайын.
Жайың қалай, Бурыл ат?
Қолтығыңда қос қанат,
Үстіңде мен аманат.
Үкілі құйрық, майда жал,
Сөзіме менің құлақ сал.
Алтын, күміс қият жал,
Лебізің сенің сары алтын,
Үстіңдегі түгіңнің
Жары - күміс, жары- алтын.
Жан серігім Бурыл ат,
Терлемесің, күн салқын.
Жылқыда тұлпар сен едің,
Жігітте сұңқар мен едім.
Қыдыра жалды, қыл құйрық
Сенен озбас деп едім.
Екі аяқты, бір басты
Менен озбас деп едім.
Біздің ауыл ағыста,
Есебі жоқ алыста.
Азаулының бойында,
Жылқылары қамыста.
«Қатын Қоблан» қалды деп,
Кешегі кеткен Қиятқа
Қоямысың намысқа?
Жан серігім Бурыл ат,
Барыңды бүгін қарышта!
Қаса тұлпар ат болсаң,
Ұшқан құстан қалыспа.
Қырық күнішілік Қазанға
Бір-ақ күнде жетуге
Сіздей малға алыс па?!
Бұл жібердім базардың
Бояғы менен бөзіне.
Салса, жылқы тоқтайды
Арқаның бөрі көзіне.
Жан серігім Бурыл ат,
Сал құлағың сөзіме.
Қырық күнішілік Қазанды

Kurtka-can “tulpar”¹³ demişti,
Dediğini bir deneyeyim.
Nasılsın koşan Burıl at?
Koltukaltında çift kanat,
Üzerinde benim - emanet.
Süslü kuyruk, güzel saçlar,
Lafıma benim dikkat et.
Altın, gümüş kalın saç,
Nefesin senin sarı altın,
Üzerindeki kılçıklarını
Yarı gümüş, yarı altın.
Can dostum benim Burıl at,
Terlemezsен gün serin,
Yıldızda hızlı sen idin,
Yiğitlerde şahin ben idim.
Kalın kılçıklı, ince kuyruk
Senden hızlı olamaz demiştim.
İki bacaklı, bir başlı,
Benden de ileri olamaz demiştim.
İlimiz bizim yollarda,
Hesaba ters uzaklarda,
Azaulı İli üzerinde,
Yıldızları kamişta.
“Arvat Kuplan” kaldı deyip,
Dünki giden Kıyat’a
Çarpar mı bizim namusa?
Can dostum benim Burıl at,
Koş bugün hızlıca ilerle!
Ayrıca binek at isen
Uçan kuşlardan geri kalma.
Kırık günlük mesafe Kazan’a
Bir tek günde gelmeye,
Sizin gibilere uzak mı?
Kumaş gönderdim pazara,
Boyasıyla beziyle
İsterse atlar dururlar
Bozkırın bir yerine.
Can dostum benim Burıl at,
Dikkat çek benim sözüme.
Kırık günlük mesafeli Kazan’ı

¹³ tulpar; hızlı koşan at.

Көрсетші бүгін көзіме!
Көрсетпесең көзіме,
Онда Құртқа, мен мұнда,
Қалар көңлім өзіңе!»
Құралайдың талына,
Алуа, шекер, балына.
Тобылғы сапты қамшымен
Тартып-тартып жіберді
Тайбурылдың санына.
Жан серігі Бурылдың
Жаман батты жанына.
Жанына батпай не қылсын,
Қарға, құзғын тойынды
Санынан аққан қанына.
Қобландының қамшысы
Тайбурылға шын батты,
Шыбын жаны тым тәтті.
Санына қамшы батқан соң,
Қаны судай аққан соң,
Жоғарғы ерні жыбырлап,
Төменгі ерні қыбырлап,
Тайбурылға тіл бітті,
Тайбурыл сонда сөйледі:
«Тауға бітер емен, тал,
Кімге келмес керімсал,
Назбедеу атқа бітер жал.
Аямай тарттың қамшыңды,
Өлмесем де кеудемнен
Шыға жазды шыбын жан,
Батыр туған Қоблан нар!
Қызылбастың шәһәріне
Мұнша болдың ынтызар!
Ата-анадан жалғыз тақ,
Жалғыздық кегін менен ал.
Төрт аяғым тең жорға,
Тізгінім тартпай, сал жолға.
Үстімде сен есенде,
Астыңда өзім аманда,
Қажу бар ма мен сорға?!
Ат қылып Тәңірім жаратты
Сен секілді сыбайға.
Қысылған жерде ер жігіт

Seriver bugün gözüme!
Gösteremezsen gözüme,
O zaman Kurtka, ben burada
Küserim sana, gönlüne!”.
Kurtka’nın ince dalına,
Meyve, şeker, balına,
Sağlam saplı kamçıyla
Sallayarak çekti kuvvetle
Tayburıl’ın bacağına.
Can dostu olan Burıl’ın
Zoruna gitti canına.
Zoruna giden hali var,
Kargayla kuşlar doyundu
Bacağından akan kanına.
Kuplandı’yın kamçısı
Tayburıl’a tam değdi,
Zor olan hali çektiirdi.
Bacağına kamçı değince
Kanı su gibi akınca,
Yukarı dudağı kırırlayıp,
Aşağı dudağı titreyip,
Tayburıl başladı konuşmaya,
Tayburıl o an şöyle der:
“Dağda yetişir meşe, söğüt,
Gören de var görmeyen,
Kızak kırsırağa çıkar kalın saç.
Acımasızca çektin kamçını,
Ölmezsem de canımdan,
Bezecektim ağırdan,
Bahadür doğan Kuplan-can!
Kızılbaşlıların şehrinin
Bu kadar isteklisin görmeye!
Ata anneden olan yalnızlığını
Kinini aldın benden zad.
Dört ayağım dengeli,
Dizgini çekme, yola çek.
Üzerimde sen sağ iken
Altında ben sağ iken,
Yorulur muyum ben zavallı?!
Tanrım yaratmıştır bir at olarak,
Senin gibi uyanığa.
Zor anlarda iyğitler

Бір Тәңірге жылай ма?
Қырық күншілік Қазанға
Бір-ақ күнде жет дейсің,
Ұшқан құсқа оңай ма?!
Қиын да болса, Қобланды ер,
Қиналармын, қайтейін,
Уағдаңыз солай ма?
Намаздігер өткенше,
Намазшамға жеткенше,
Қазанның Сырлы қаласын
Көрсетпесем көзіне,
Түсірмесем жүзіне,
Жан серігің Бурылды
Сол жерде шал Құдайға!»
Бұған Қоблан қуанып,
«Шырағым, Бурыл, шүу!»- дед
Құбылып бурыл гуледі,
Табаны жерге тимеді.
Тау менен тасты өрледі,
Төрт аяқты сермеді,
Құлақтың түбі терледі,
Тер шыққан соң өрледі,
Адырды көзі көрмеді.
Көлденең жатқан көк тасты
Тіктеп тиген тұяғы
Саз балшықтай иледі.
Қараша емес, қауыс-ты,
Қоңыраулатып дауысты,
Жақын қылды алысты.
Берсін кімге намысты,
Күн төбеден аумай-ақ,
Түзеді Бурыл шабысты.
Қос құлағы тігілді
Қайырға біткен қамыстай.
Түс ауған соң бүгілді
Илеуі жеткен қайыстай.
Байлаулы малдай шешілді,
Төрт аяғын көсілді,
Әрбір сымдай есілді.
Кешегі кеткен қосынға
Жетемін деген Қобланның
Жоқ еді тіпті есінде.

Tanrıya hitaben ağlar mı?
Kırık günlük Kazan'a
Bir günde dek gel dersin,
Uçan kuşa kolay mı?!
Zor olsa bile Kuplandı er,
Zorlanırım, ne yapayım,
Anlaşmanız öyle mi?
Namaz vakti geçmeden,
Akşam namaza yetmeden,
Kazan'ın Sırlı şehrini
Göstermezsem gözüne
İndirmezsem yüzüne
Can dostun olan Burıl'ı
Anında ada kurbanlığa!"
Buna Kuplan neşelenip
"Yavrum, Burıl, git!", dedi,
Burıl gitti zıplayarak,
Tabanı yere değmedi,
Dağla taşlara tırmandı,
Dört bacağını zıplattı,
Kulaklarının dibi
Terleyince hızlandı
Yokuşu gözü görmedi.
Uzunca yatan gök taşı
Tam isabet tırnağı
Çamur gibi karıştırdı.
Sesini güzelce ayarladı
Zil çalarcasına gürledi
Yakın kıldı uzağı.
Verir mi kimseye namusu?
Gün tepeden geçmeden,
Düzeltilti Tayburıl koşuşu
Kulaklarını dikerek,
Kenarda duran kamış gibi.
Oğle sonrası büküldü,
Ezmesi uyan deri gibi.
Bağlı duran hayvanca çözüldü
Adımlarını uzun uzun attı,
Uzun ip gibi sallandı.
Dünki giden kazaya
Yetişeyim diyen Kuplan'ın,
Olmamıştı hiç hatırında.

Бұландаған Бурылмен
Артық туған Қобланды
Аңқып жетті бесінде.
Қол соңында барады
Қарабұқан жаурыншы.
Бұқанға келді: «Арма! - деп,
Алдыңда кісі бар ма?»- деп,
Қарабұқан сөйледі:
«Жылқы ішінде аланы,
Жоқтап ек Қоблан баланы.
Аты қалар деймісін
Өзіңнен үлкен ағаны?!
Осынау белдің астында
Қосдәулет кетіп барады». Тайбурыл атты құтыртып,
Оған да келді сыпыртып:
«Үлкен едің, арма! деп,
Алдыңда кісі бар ма?» деп.
О да айтады «аланы»
«Жоқтап ек Қоблан баланы,
Қылшық жүнді қараны.
Осынау белдің астында
Аққозы кетіп барады». Тайбурылды құтыртып,
Оған да келді сыпыртып:
«Үлкен едің, арма!- деп,-
Алдыңда кісі бар ма?» - деп.
Ол да айтады «аланы»,
Қылшық жүнді қараны.
«Адасты деп ойлап ек
Қобланды сынды баланы
Осынау белдің астында
Қарақозы кетіп барады». Тайбурыл атты құтыртып,
Оған да келді сыпыртып,
Оған да келіп: «Арма!- деп,
Алдыңда кісі бар ма?» - деп,
Қарақозы сөйледі:
«Алыстан айқын көрінген

Гүзел yürüyüşlü Burilla
Güçlü doğan Kuplandı,
Hızlıca ulaştı öğle sonrası.
Asker sonu gidermiş,
Karabukan güreşçi,
Bukan'a seslendi "arma!", diye
Önünde kimse var mı ?, - diye
Karabukan söyledi:
"Yılkı içindeki ala olanı,
Ağlamıştık Kuplandı çocuk adına,
Adı söylenir dermisin
Kendinden büyük ağabeyin?!
Bu dağların kenarında,
Kosdaulet gitti gidiyor".
Tayburıl atı zıplatır,
O'na geldi yanaşa:
"Büyük idin, arma!¹⁴! deyin,
Önünde kişi var mı?, deyin.
O da söyler "alayı (ala atı)",
"Yas tutmuştuk Kuplan çocuğa",
Kılçık yünlü kimseye.
Şu dağlar kenarında
Akkuzu gitti gidiyor".
Tayburıl'ı kudurtup,
O'na geldi yanaşa:
"Büyük idin, arma!", deyin,
Önünde kimse var mı?, deyin
O da söyler "alayı",
Kılçıkları siyah olanı.
"Kayboldu diye düşündük
Kuplandı kadar çocuğu,
Bu tepelerin altında,
Karakuzu gitti gidiyormuş".
Taybırıl atını zıplatarak,
O'na da geldi koşarak,
Seslendi O'na "arma!", - diye
Önünde kişi var mı?, - diye.
Karakuzu söyledi:
"Uzaklardan iyi gözükен,

¹⁴ арма;- selamlaşma; "merhabalar" anlamındaki "armısız" kelimesinin kısaltılmış şekli.

Жылқы малдың аласы,
Ағынан көп-ті қарасы.
Оңдаса Құдай сапарды,
Бенденің болмас шарасы.
Қызыл тілді сөйлеткен
Қаусырма жақтың арасы.
Жеткен-ді деп ойлаймын,
Өз көңлімше шамасы.
Кешегі қонған мезгілден,
Шапқаннан бері, шырағым,
Көрінген жоқ көзіме
Құрдасыңның қарасы».
Көктем мезгіл болғанда
Көктен құйған тамшыдай,
Шебер қыздың қолында
Балдағы алтын қайшыдай,
Қарамандай құрдасы
«Кетіп қалды» деген соң,
Бұлаңдаған Бұрылға
Тағы да басты қамшыны-ай.
Найзасы аумай қолынан,
Жұлдыз туып оңынан,
Қобланды сонда «шүү!» деді,
Құбылып Бұрыл гуледі
Қараманның соңынан.
О да кетіп қалыпты
Үздік озып қолынан.
Беті қайтпай барады
Сапар еткен жолынан.
Тайбурылды гулетіп,
Келіп жетті соңынан.
Қобланды жетіп, сөйледі:
«Болғаның ба, досым-ай,
Мақтаған атың осы ма-ай?!
Он екі күнде келерсің
Менің бүгін кеште тіккен қосыма-ай!
Жағалай таудың татыры-ай,
Жарасар тіккен шатыры-ай.
Анау күні «қатын» деп,
Қарамай кеткен батыр-ай!
Көрдіңіз бе, Қараман,
Қатынның баққан атын-ай!

Үлкіларын аласы,
Ақ olanlardan çok karası,
Sağlarsa Hûday seferi,
Kişiyin kalmaz çâresi.
Kızıl dili söyleten,
Çenenin kası arası.
Yetiştі diye düşünür,
Çeker böyle gönlüm.
Dünki gelen yerinden,
Koştuğundan beri yavrum,
Çarpmadı benim gözüme,
Kurdaşının gölgesi.
Vakit bahar olduğunda,
Gökten düşen damla gibi,
Usta kızın elinde,
Çubuğu altın makas gibi,
Karaman kadar kurdaşı,
“Gitti gidiyor” lafindan sonra,
Güzelce duran Burıl’u
Yine bir vurdu kamçıyla.
Elindeki nayzayı kaydırmadan,
Yıldızı doğdu sağından,
Kuplandı o an “git!” dedi,
Ayarlandı Burıl, zıpladı.
Karaman’ın arkasından.
O da gitti gidiyormuş
Erkenden çıkıp yoluna.
Vazgeçmeden devam eder
Sefere çıkan yolundan.
Tayburıl’ı zıplatarak
Yetiştі O’nun sonundan.
Kuplandı geldi konuştu:
“Bu kadar mıydı? Hey, dostum,
Övündüğün durmadan?!
On iki günde gelirsin
Benim bu akşam diken kampıma!
Dağ kenarı hep güzel,
Yakışır çadır ne kadar,
Geçenleri “karı” deyip,
Bakmadan giden batırım!
Gördünüz mü, Karaman,
Karının yetiştirdiği ata bak,

Қатын да болса, білдің бе
Құртқаның асыл затын-ай,
Қатынның баққан атын-ай?!
Қапыда қалма, батыр-ай!
Жүрмейсің бе, Қараман?
Үш күн кейін соң қалып,
Мен де озып барамын,
Қалсаң, өлім жақын-ай!»
Қобыланды гулеп жөнелді
Көп қиятқа қарамай.
Қалың қият – көп қосын,
Бәрі қалды артында
Бірі еруге жарамай.
Сонда Буырыл гүледі,
Табаны жерге тимеді,
Көлденең жатқан көк тасты
Тіктеп тиген тұяғы
Саз балшықтай иледі.
Аманбайдың ақ тікен
Асып Бурыл жөнелді,
Қарсы келген қабақтан
Қарғып басып жөнелді.
Сеңгір-сеңгір таулардан
Секіре басып жөнелді.
Ол төбе мен бұл төбе,
Бауыры шұбар көл төбе,
Онан да өтіп жөнелді.
Қамыстының қазды көл,
Қоғалының қулы көл,
Шегендінің желді көл,
Шағалалы шалқар көл,
Қызғыштының Қызды көл.
Құмыра, Қотан, Қоскөлден,
Айналасы бес көлден,-
Бәрінен өтіп жөнелді.
Құдердің кара дөңінен
Бесінде өтті деңінен,
Барлы, барлы, барлы тау,
Басы биік, қарлы тау,
Хан жайлаған Қаратау,
Би жайлаған Алатау,
Онан да өтіп жол шекті-ау.

Karı da olsa gördün mü,
Kurtka'nın asil işini,
Karının baktığı ata bak!
Orta yolda şaşırma,
Yürümez misin Karaman?
Üç gün sonra son vakit,
Ben de gittim, uzadım,
Yetişemezsen ölüm yakındır!”.
Esti geçti Kuplandı
Askere dikkat çekmeden
Kalabalık asker, kampları
Arkasında bırakır,
Hiçbirisi ermeyi beceremez,
O anda Burıl zıpladı,
Ayağı yere değmedi,
Uzunca yatan gök taşı,
Tam isabet tırnağı,
Balçıkça ezdi, döndürdü.
Amanbay'ın ak diken
Geçti Burıl yöneldi,
Karşısındaki tepeden,
Zıplayarak geçti yöneldi,
Tepeli büyük dağlardan,
Atlayarak geçti yöneldi
O tepeyle bu tepe,
Ala renkli göl, tepe,
Ondan da geçti, yöneldi.
Kamışlı'nın kazlı gölünden,
Koğalı'nın kuğu kuşlu gölünden
Şegendi'yin rüzgarlı gölünden,
Martısı uçan büyük göl,
Kızıgıştı'nın Kızdı Gölü'nden,
Kumıra, Kotan, Kosgöl'den,
Toplam sayı beş gölden,
Hepsinden geçti yöneldi.
Kuder'in kara tepesinden,
Öğle sonrası geçti ortasından,
Kalabalık tepeli dağlardan
Başı yüksek, karlı dağlardan,
Han oturan Karataу,
Beğ bulunan Alataу,
Ondan da geçti yöneldi.

Түйе мойнақ иір тау,
Қыз емшекті сүйір тау.
Атасу мен Манащы,
Мал оттауға оты ащы,
Ішейін десе, суы ащы,
Мұнан-дағы жол шекті.
Қампай-құмпай қасынан,
Жем, Темірдің басынан,
Қолбағайлы шөлдерден,
Қасқалдақты көлдерден,
Асқар-асқар белдерден,
Айдын шалқар көлдерден,
Қан сасыған жерлерден,
Тобылғылы нұрадан,
Сексеуілді жырадан,
Баялышты құмайттан,
Бүлдіргенді шыңайттан
Жалғыз шауып жол шекті.
Астына мінген Бурыл ат
Жауатын күндей күркіреп,
Жаңбырдай тері сіркіреп,
Құбылып ойнап жер басты.
Алдыңыдан артқысын
Сынық сүйем кем басты.
Жалғаса ұшқан қоңыр қаз
Тозаңынан адасты.
Асқар төбе бел еді,
Бір шауып, бір желеді,
Құбылып ойнап жер басып,
Дөңгеленіп келеді,
Садақтың бауы сартылдап,
Масатыдан шалбардың
Сала құлаш балағы,
Алтынды зермен көмкерген,
Жел соққандай жалпылдап,
Белеңнен асты былқылдап,
Тозаңы шықты бұрқылдап,
Аттың жолы қазылды.
Ұмтылғанда қысылып,
Бес жүз құлаш жазылды,
Бурыл көкке секірді,
Омырауда тері көпірді,

Deve boynu gibi kıvrak dağlar,
Kız memesi gibi dikey dağlar
Atasu ile Manaşı,
Hayvan otlatmaya otları ekşi,
İçmek istiyorsa suyu tuzlu,
Bundan da geçti yöneldi.
Koştı geçti yanından,
Cem ve Demir'in üzerinden,
Kolbagay gibi çölderden,
Kaskaldak gibi gölderden,
Tepeli başlı dağlardan,
Genişçe yayılan gölderden
Kan kokuyan yerlerden,
Erkeç sakallı araziden
Çalışı yoğun ovalardan,
Yapışkan kumlu sahillerden,
Ahududulu tepelerden,
Yalnız koştı yöneldi.
Bindiği O'nun Burıl at,
Yağış öncesi hava gibi,
Teri yağmurca damlayarak,
Oynaya zıplaya koşar.
Önünderinden arka tarafını,
(Tırnaklarını) Parmak ölçüsü eksi atlar,
Yarışa uçan konur kaz,
Tozlarından şaşırır.
Tepeli yüksek dağlardan,
Birer adımla atlaracasına,
Değişir, oynar, koşturur,
Yuvarlanarak geçer.
Sadağın başı tıkrılayarak,
Velur kumaştan pantalonu,
Genişçe gelen paçası,
Altınlı iple süslenen,
Rüzgarla sallanarak,
Tepeden geçti sallanıp,
Tozu çıktı havalanarak,
Geçtiği yerler kazıldı,
İleri doğru atladığında,
Beş yüz metreye serilir,
Burıl göklere sıçradı,
Göğsünde teri köpüklendi,

Шаба-шаба шатылды,
Табаны тиіп ұшқан тас,
Қызылбас мылтық оғындай
Аспан көкке атылды.
Такиядай көрмеді
Үстіндегі батырды.
Бұлаңдаған Бурылдың
Маңдайында масаты бар,
Марал ішсе - таусылмас.
Құйрығында құдық бар,
Құлан ішсе - таусылмас.
Арандай аузын ашады,
Аяғын топ-топ басады,
Бір төбенің тозаңын
Бір төбеге қосады.
Кешке таман Тайбуырыл
Жын қаққанға ұқсады,
Құлан менен құлжаның
Ұзатпай алдын тосады.
Көл жағалай отырған
Көкқұтан мен қарабай
Көтеріліп ұшқанша,
Белінен басып асады,
Дуадақ пен жек қалды,
Әлде өтірік, әлде шын
Ақ сұңқар мен лашын,
Өлген құсты жеп қалды.
Ебелек ұшты елсізден,
Көбелек ұшпас көлсізден,
Құла мидай шөлдерден
Адам жүрмес жерлерден,
Батпақ, лай көлдерден,
Асқар – асқар белдерден,
Жалғыз шауып жол шекті.
Үмітін үзіп келеді
Қараспан тауды жайлаған
Қалың қыпшақ елдерден.
Намаздігер өтті енді,
Мезгілі шамның жетті енді.
Қобланды мен Бурылдың

Koşa koşa yükseldi,
Tırnağı degen uçan taş,
Kızılbaş'ın oku gibi,
Göklere doğru fırladı.
Şapka kadar görmedi,
Üzerindeki batırı,
Oynayarak koşan Burıl'ın
Alnında velur vardır,
Boynuzlu geyik içerse tükenmez
Kuyruğunda kuyu var,
Kulan içse tükenmez.
Ağzını büyükçe açar,
Ayağını top top basar,
Bir tepenin tozunu
Öteki tepeye katar.
Akşama doğru Tayburıl,
Delirmiş gibi görünür,
Kulanla dağ keçisinin
Bekletmeden önünde bekler.
Göl civarında bulunan,
Balıkçıl karabatak
Yükselinceye kadar
Belinden basıp geçer,
Toy kuşuyla civcivi varmış
Ya doğru ya yalan,
Ak şahinle uçutma
Ölen kuşu yiyverdi,
Ebelek¹⁵ uçtu kimsesiz yerden,
Kelebek uçmaz gölsüzden
Geniş kimsesiz çöllerden,
Kişi geçemez yerlerden
Balçıklı çamur yerlerden,
Büyük küçük geçitlerden,
Yalnız koşarak yol çekti,
Ümidini keserek gelir,
Karaspan dağlarında bulunan,
Kalabalık Kıpçak illerinden
Namaz vakti geçince,
Zamanı mumun geldiğinde,
Kuplandı ile Burıl'ın,

¹⁵ ebelek; kumlu ve taşlı çöllerde yetişen bir nevi hafif yabani bitki.

Уәдесі бітті енді.
«Көріне ме шәһәр», - деп,
Ілгері қарап, күткен-ді.
Сол уақыттар болғанда,
Белес-белес бел көрді,
Бел астында ел көрді.
Бидайықты ақтатып,
Ақты, бозды қой жатыр.
Тіктен шауып қалаға
Қоблекем келе бұл жатыр.
Құланның атты қодықты,
Көлден тартты борықты,
Жетемін деп торықты.
Намазшамның кезінде,
Бес ағаштың түбінде,
Қазанның салған жылқыға
Ағыны қатты Буырылмен,
Аңқытып келіп жолықты.
Көкалалы көп жылқы,
Бөрі құлақ ең жылқы
Гүлетіп жылқыны алады
Айқайлап жиған көп жылқы
Бір уыс болып қалады.
Жылқыны жөнге шығарып,
Қазанның Сырлы қаласын
Қайта айналып шабады.
Бетіне қалқан далдалап,
Шәһәріне шапты аллалап,
Қаланың аузын қандатып,
Көшенің аузын шаңдатып,
Қақпадан атын қарғытып,
Кіндіктен оғын сырғытып.
Туырлығын тоқым ғып,
Керегесін отын ғып,
Мал шығармай далаға,
Ел шығармай салаға,
Жау бетінде жад қылып,
Жеті кәміл бабаға
Өтірік емес, жан аға,
Қазанның Сырлы қаласын
Бұзып, жарып Қобылекең,
Жалғыз жанды құтқармай

Yeminleri bittiğinde.
“Görünür mü, şehir”, diye,
İleri bakar, bekler,
O vakitler geldiğinde,
Tepeli başlı dağ görür,
Tepe ortası il görür,
Ayrığı kokuyan yerlerden geçer,
Beyazımsı, semizce koyunlar bulunur,
Doğrudan koştu şehire,
Kuplandı yaklaşır.
Yabani eşek gibi yoruldu,
Göllerden zoruna atladı,
Yetişeyim diye haykırdı,
Alaca karanlık anında
Beş ağacın dibinde,
Kazan’ın götürdüğü atlara,
Fırtına gibi koşan Burilla
Çabucak durdu (karşılaştı) baş başa.
Gökalalı kalabalık atlarla
Börü kulaklı büyük atı,
Gürültüyle atı alırlar,
Bağıra toplayan kalabalık atları
Bir avuç kadar görür.
Atları yönlendirip,
Kazan’ın Sırlı şehrini,
Tekrar gelir vurur.
Yüzüne kalkan çekerek,
Şehire saldırdı Allah diye
Şehrin önünü kanlatıp,
Sokaklarını tozlatıp,
Kapıdan atını atlatarak,
Sadak okunu fırlatır.
Çadır keçesini eyer-battanye gibi,
Çadır direğini odun gibi
Hayvanı dışarı otlatmadan,
Milletini dışarı çıkartmadan
Düşman yüzünü kızartarak,
Yedi kâmil babaya
Yalan değil, can ağabey,
Kazan’ın Sırlı şehrini,
Bozdu, vurdu Kuplandı,
Kimseyi kurtarmadan

Айдап шықты далаға.
Құлақ салмақ сауапты
Бес уақытқы азанға
Төрт құлақты Қазанға
Ителгі құстың тырнағын
Мың сан қарға жазар ма?
Сырлы қаланы алады,
Адамын жөнге салады.
Қаланың қиғаш қасында,
Қасқарлы таудың басына,
Бұлаңдаған Буырылмен
Батыр Қобылан шығады.
Құртқаның сөзін сынады,
Жан-жаққа көзін салады,
Батырдың көзін шалады,
Қалың қият – көп қосын
Он екі күн дегенде
Олар да келіп қалады
Өзі жатқан Қазанның
Қырлы дейтін қаласын
Қырық мың қолды әскермен
Алты қабат орының
Сыртынан орап алады.
Қараман атты батырың
Аламын деп ала алмай,
Алты қабат орнынан
Қарғытып ішке ене алмай,
Қақпаның аузын аша алмай
Қайраты жетіп таса алмай,
Үш күн тұрып сыртында
Болдыра алмастай болған соң,
Енді атына мінеді.
Мініп алып атына,
Тауда жатқан батырға
Қараман өзі келеді
Келіп, сөйлей береді:
«Айбалтам тасқа өтпейді,
Жамандар сөзді кектейді.
Жүрмеймісің, құрдасым,
Қызылбастың еліне
Сенсіз күшім жетпейді!»
Сонда Қоблан сөйледі:

Kovaladı dışarıya.
Dinleme bir sevaptır,
Beş vakitli ezanı,
Dört kulaklı (minareli) Kazan’a
Yağmacının tırnağını,
Binlerce karga açar mı?
Sırlı şehrini işgal etti,
Sakinlerini doğruca yönlendirdi
Şehrin bir öteki tarafında
Kurtlu dağların başına,
Güzel koşan Burılla
Batır Kuplan yetiştі.
Kurtka’nın lafini deneyerek,
Etrafına bakarmış,
Batırın bakışına
Kalabalık asker, fazla kamp,
On iki gün dolduğunda,
Onlar da gelip yetişir.
Kendisi ise Kazan’ın,
Kırlı adına şehrini,
Kırık bin sayılı askerle,
Altı kat kazılan hendeği,
Dışından sallaya geçerdі.
Karaman adına batır’ın,
Alayım der, alamaz,
Altı kat olan yerinden,
Zıplayarak içeri giremez,
Kapının ağzını açamaz,
Kuvveti yetmez, çekemez,
Üç gün durur dışında,
Yapamazını anlayınca,
Atına şimdi binerdi.
Atına bindi binecek,
Dağda bulunan batır’a
Karaman’ın kendisi gelirmiş.
Gelir gelmez konuşur:
“Baltam taşı kesemez,
Kötüler lafı kin tutar,
Gitmez misin kurdaşım
Kızılbaş’ın iline,
Sen olmadan gücüm yetmez!”
O an Kuplan şöyle der:

«Асқар ма екен, тау ма екен?
Арғымақ па екен, ат па екен?
Жая ма екен, жал ма екен?
Шекер ме екен, бал ма екен?
Ер бұзбаған қамалды
Қатын бұзған бар ма екен?
Мал салдым базар бөзіне,
Салса, жылқы тоқтайды
Арқаның бөрі көзіне.
Ерді қатын дей ме екен,
Не деп айттың өзіме?
Сен бір айтпай, үш айттың,
Келмеді ме кезіне?
Көрінбе менің көзіме!
Неше батыр болсаң да,
Үйде қалған Құртқаның,
Сатса, алмаймын өзіне.
Өзі түгіл, Құртқаның,
Сағынғанда, алмаймын
«Қалқамжан» деген сөзіне!»
Қобланды бұл сөзді айтқасын,
Қараман құрдас өкпелеп,
Көрмеймін деп, жер тепкілеп,
Наза боп қайтып жөнелді:
«Алсам, мұны алармын,
Алмасам, өліп қалармын.
Қатынының тілімен
Қобландыдай батырың
Жүр ме еді әлі кекті?» - деп.
Жая да емес, жал-ды деп,
Шекер де емес, бал-ды деп,
Бір қатынның тілімен
Құрдасым көңлі қалды деп,
Аршын басты Бурылмен
Аңқытып желді соңынан
Іс келеді қолынан,
Былқылдап Қоблан желеді,
Соңынан жетіп келеді.
Қобланды батыр келгесін,
«Сыбағамды бердің», - деп,
Қараман құрдас күледі.
Қуанғаннан батырдың

“Бүyükçe gelen dağ mıdır?
Hızlıca koşan at mıdır?
Yaya mıdır, atla mıdır?
Şeker midir, bal mıdır?
Er bozmayan kaleyi
Kadın bozan var mıdır?
Hayvan götүrdüm pazar yerine,
Durdurursa atlar dururlar,
Bozkırın börölү gözüne.
Ere kadın diye hitap mı eder
Ne dedin o an adıma?
Bir kere demeden üç kere dedin,
Ters anı gelmemiş midir?
Görünmeyelisin gözüme!
Ne kadar güçlü batır olsan da,
Evde kalan Kurtka’nı,
Değiştirirсeler sana almazdım,
Kurtka’nın kendisini bile
Özlediğinde de almam,
“Kalkamcan (sevgilim)” derse de bile!”
Kuplandı bu lafi deyince
Karaman kurdaş öfkelenir,
Görmeyeceğim diye, yere tepinerek,
Küserek geri yönelir.
“Alırsam bunu alırım,
Almazsam burda ölürüm,
Karısının diliyle,
Kuplandı kadar batırın,
Tutar mı hâla kinini?” - diye.
Ne yaya, ne de atlıya benzer
Ne şekere ne de bala,
Bir karıyın lafına göre
Kurdaşım küstü diye,
Koşarak geçti Burıl ile
Hızlıca uzaklaştı arkasından
İş yapılır (becerikli) elinden,
Güzelce Kuplan yöneldi,
Arkasından yetişip gelir.
Kuplandı batır geldiğinde
“Karşılığını verdin”, - diye
Karaman kurdaş gülümser.
Neşeliğinden batırın

Төбесі көкке тиеді.
Қараман Қобылан қосылып
Қосынға келіп енеді.
Ордың шығып басына
Қаланың келіп қасына,
Қобыландыдай батырың
Тайбурылға сөйледі:
«Мал саттым базар бөзіне,
Салсаң құлақ сөзіме,
Салсаң, жылқы тоқтайды
Арқаның бөрі көзіне.
Жая қандай, жал қандай?
Шекер қандай, бал қандай?
Екеуміз жолдас болғалы
Бүгін емес, бірталай.
Анаңыз тұлпар деуші еді,
Қалмақтың терең қаздырған
Алты қабат орынан
Жетінші қабат қалаға
Қарғытамын, Бурылым,
Қарғимысың, жай қандай?»
Жоғарғы ерні жыбырлап,
Төменгі ерні қыбырлап,
Екпініменен сыбырлап,
Сонда Бурыл сөйледі:
«Артыңда қалды еліңіз,
Болды ма менде кегіңіз?
Шешем Құртқа деген соң,
Сатылмайды теріміз,
Көңілде жоқ кіріміз,
Қысылған жерде дем берсін
Жылқышы Қамбар піріміз.
Көңіліңе алсаң, қоймайсың,
Қайсар Қоблан шеріміз.
Салған қолқаң сол болса,
Қобланды сынды еріміз,
Қарғысам, қарғып көрейін,
Қарғи алмасам, өлейін,
Тәуекел етіп көріңіз».
Мұны естіп Қоблан,
Бурыл атқа «шүү!»- деді,
Бүктеле беріп жазылып,

Шапқасы göklere kadar değer.
Karamanla Kuplandı beraber,
Şehire doğru gelirler,
Hendeğin ucuna çıkarak,
Şehire yaklaşırlar,
Kuplandı kadar bahadür,
Tayburıl'a seslenir:
“Hayvan götürdüm pazar yerine,
İşitsen benim sözümü
Durdursan atlar dururlar
Bozkırın börtülü gözüne.
Yediğin güzel et nasıl,
Şeker nasıl, bal nasıl?
İkimiz yoldaş olalı
Bugün değil çoktandır.
Anneniz tulpar derlerdi
Kalmak'ın derince kazdıran,
Altı kat olan siperinden,
Yedinci kat şehir kenarı,
Zıplatırım Burıl'ı
Atlar mısın, nasıl bulursun?”.
Yukarı dudakları kıpırlayarak,
Aşağı dudakları titreyerek,
Üflercesine seslenerek,
O anda Burıl şöyle der:
“Arkanıza ilinizi bıraktınız,
Bende kininiz var mıydı?
Annem Kurtka dedikten sonra,
Satılmaz bizim terimiz,
Gönlümüzde yok pisliğimiz,
Zorlu anlarda nefes versin,
At çobanı Kambar Pîrimiz.
Kafana tutarsan hiç bırakmazsın,
Güçlü er Kuplan büyüğümüz.
İstediğin o ise,
Kuplandı kadar erimiz,
Zıplamayı deneyeyim
Zıplayamazsam öleyim,
Şansınızı deneyin”.
Bunu duyan Kuplandı,
Burıl ata “git” dedi,
Bükülür yine yayılır,

Буырылы бұлқып гүледі,
Алты қабат орнынан
Жетінші қабат қалаға
Қояндай ырғып жөнеді.
Ортасына шәһәрдің
Буырыл барып топ етті,
Жердің шаңы бұрқ етті
Ат тұяғы тиген жер
Тесіле жаздап солқ етті.
Қалаға Қоблан кіргесін,
Ерлігімен кіріп кеткесін,
Бала да болса келбетті,
Ене алмай қалды Қараман
Ордың сыртын айналып
Маңдай шып-шып терледі,
Ене алмағасын қиналып.
Көп әскерді көргесін,
Жау екенін білгесін,
Шәһәрі жұрты жиналып,
Қазан ханы бас болып,
Ұрысуға сайланып,
Жатыр екен жиналып.
Арқада бар бөрі көз,
Жақсыда ғой тәуір сөз,
Неге ұмытсын көрген көз?
Арыстан туған Қобланды
Көп әскерге келді кез.
Арыстан туған Қобланды
Көп әскерге келгенде,
Қырық мың атты қызылбас
Қолына жасыл ту алып,
Арыстан туған Қобыланды
Ақ білегін сыбанып,
Көңілі тасып келеді
Жауды көріп қуанып.
Сол уақытта алдынан,
Қара қасқа ат мінген,
Құйрық-жалын шарт түйген,
Алдына дабыл төңкерген,
Артына сауыт бөктерген
Аламанға дем берген,
Азды-көпті теңгерген,

Fırtınaca eser,
Altı kat olan engelden,
Yedinci kat şehirdir,
Tavşanca zıplar,
Merkezine şehrin,
Burıl atı “top” diye iner,
Tozu yerin yükselir,
At tırnağı degen yer,
Delik-deşik şok olur,
Şehire Kuplandı girince,
Bahadürce gelince,
Yakışıklı çocuk olsa da bile
Giremez oldu Karaman
Engelin dışından dolaştı,
Alın bolca terledi
Giremeyince içeri.
Kalabalık askerleri görünce,
Düşman olduğunu bilince,
Şehir sakinleri toplanıp,
Kazan Hanı baş olup,
Savaşmaya hazırlanıp,
Alarma geçirtmiş yurdunu.
Bozkırda var börülü göz,
Merhametlide bulunur iyi söz,
Nasıl unuttur ki gören göz?
Arslan doğan Kuplandı,
Kalabalık askerlerle karşı karşıya geldi.
Arslan doğan Kuplandı,
Kalabalık askerlere yanaşınca,
Kırk bin atlı Kızılbaş,
Ellerine alıp yeşil bayrağı
Arslan doğan Kuplandı
Ak bileğini çekerek,
Neşeli halde gelince
Düşmanını gördü nihayet.
O anlarda önünden,
Kara ala ata binen,
Atın kuyruğunu ve saçlarını bağlayan,
Önüne davul koyan,
Arkasına zırh bağlayan,
At yarışlarının ustası olan,
Birçok meseleyi bilen,

Қара бөрік қалпайған,
Қайратымен мал жайған,
«Мен сондай !», деп, далдайған,
Қысқа күнде қырық шапқан,
Тері тонды теріс артқан,
Қызылбасқа жан тартқан,
Қазақ десе оқ атқан,
Қабағына қар қатқан,
Кірпігіне мұз қатқан,
Он екі күнде бір жатқан,
Он үш күнде бір татқан,
О да айтулы ер еді,
Қызылбастың елі еді.
Құдайдан дұспан сұраған,
Жау көрмесе, қураған,
Найзаның ұстар жеріне,
Қолыма жұмсақ болсын деп,
Топтап барқыт ораған,
Шын қаһарына келгенде,
Жауған қардай бораған,
Суда болар ақ сазан,
Молдалар айтар бес азан,
Үлкендете жолымен:
«Қашпа бала, қашпа!», деп,
Алдынан шықты ер Қазан.
Хан шыққан соң, кім қалсын:
Ханның ұлы қарауыл,
Бектің ұлы бекауыл,
Хан жігіті жасауыл,
Хан қасында қайдақтар,
Қатыны жоқ бойдақтар,
Отыз төре қызылбас,
Үй басына он сомнан
Жиып жеген бейбақтар,
Мысық құлақ мылтық қолында,
Қара сұңқар қойнында,
Бәйгіден келген дөнени
Бұл шәһбаздың гөзелі
Талай батыр ұмтылған,
Қаланың аузын қандатып,
Әскерін жаяу андатып,
Қызылбас болып қол алып,

Kara börkünü arkaya çekerek giyen,
Gücüyle hayvanları besleyen,
“Ben böyleyim” diye övünen,
Kısa günde kırık kere at koşturan,
Deri kürkü ters giyen,
Kızılbaş’a iyimser bakan,
Kazak deyince ok fırlatan,
Kaşlarına kar donan,
Kırpıklarına buz duran,
On iki günde bir kere yatan,
On üç günde bir kere yiye
O da ünlü er idi,
Kızılbaş’ın memleketi idi.
Hûday’dan düşman dileyen,
Düşman bulamazsa solan,
Nayzanın tutacak yerini,
Ellerime yumuşak olsun diye,
Topluca kadife saran,
Kızması doruk noktaya gelince,
Yağan kar gibi esen,
Suda sazan balıkları bulunur,
Mullalar beş kere ezan çağırırlar,
Kısaca büyük kesince,
“Kaçma oğlum, kaçma” deyip,
Önünden çıktı Er Kazan.
“Han çıkınca diğerleri ne yapar?
Han’ın oğlu nöbetçi,
Beğ’in oğlu şehir nöbetçisi,
Han yiğiti asker başı,
Han yanında genç askerler,
Karısı yok bekârlar,
Otuz danışmanı Kazılbaş’ın,
Ev başına on somdan (tengeden),
Toplayıp yiye yaramazlar,
Kedi kulağı çekmeceli tüfek ellerinde
Kara şahin kucağında
At yarışından gelen binek atı,
Bu şehrin güzeli,
Birçok batır edinmek isteyen,
Şehrin önünü kana boyayarak,
Askerlerin yaya yürüterek,
Kızılbaş olup ele alıp,

Қобландыға жол алып,
Сәске мезгіл болғанда,
Қырық мың әскер қол шықты,
Қазан ханы бас болып,
Он кісіден қос болып!
Арқада бар бөрі көз,
Жақсыда бар тәуір сөз.
Қолды бастап шығарып,
Қазан сынды батырын
Қобландыға келді кез.
Өзі жеке келгесін,
Қайыспасын білгесін,
Басын тартып қара аттың,
Қобландыдай батырға
Бір-екі ауыз айтты сөз:
«Алатаудың қырғызы,
Кигенің ала қырмызы.
Ат саурысын басыпты,
Көп шабысты көргендей.
Аттың жалы жатыпты,
Алыс жолдан келгендей.
Қабақ қаның тасыпты,
Түн ұйқыңды бөлгендей.
Қай шәһەرге барасың?
Қай орынға қонасың?
Бурыл атты жас қырғыз,
Кімнің ұлы боласың?!
Атаңды сұрасам, кім деймін?
Анаңды сұрасам, кім деймін?
Батыр Қазан мен деймін
Шын сөзіңмен кел деймін,
Қалжың сөзге көнбеймін.
Ашуыма жолықпай,
Бурыл ат пен ақ сауыт,
Қол тигізбей, бер деймін».
Сонда Қоблан сөйледі:
«Бұл жіберіп шығып ем
Базарда алтын қасыққа.
Ат беруге арланам
Сендей дінсіз сасыққа
Ат алуың қаша ма,
Дем алғанша асықпа!

Kuplandı'ya yol çekip,
Öğle zamanı olunca,
Kırk bin asker hazır bulundu,
Kazan Hanı baş olup,
On iki tane bekçisiyle!
Bozkırda vardır börü göz,
İyide var güzel söz,
Askeri ileri başlayıp,
Kazan kadar batırın,
Kuplandı ile karşılaştı.
Kendisi yalnız gelince,
Gayretli olduğunu bilince
Başını çekti kara atın,
Kuplandı kadar batıra
Birkaç tane laf attı:
“Aladağın Kırgız’ı,
Giydiğin ala kırmızı.
At gövdesini örter ki,
Sayızısca koşuşu gören gibi
At saçları yuvarlanmış,
Uzak yollardan gelen gibi.
Kaş kanlarını kırmızı,
Gece uykun kesilmiş gibi,
Hangi şehire gidersin?
Hangi yere durarsın?
Ala atlı genç Kırgız
Kimin oğlu olursun?
Atanı sorarsam kim derim?
Anneni sorarsam kim derim?
Bahadür Kazan benim derim,
Doğru sözünle gel derim,
Şaka sözlere aldırمام,
Huysuzluğuma karşılaşmadan
Burıl atla ak zırhı,
El değdirmeden ver derim”.
O anda Kuplan şöyle der:
“Kumaş göndererek çıkmıştım,
Pazarda (bulunan) altın kaşığa
At vermeye utanırım,
Senin gibi dinsiz kötü kokuyana,
Aldığın at koşar mı,
Ara ver biraz bekle!

Келмей жатып ат бер деп,
Қызылбас неден есірді?
Бұл сапарда ен жатқан
Сүйермін деп ек жесірді.
Шыдамасаң, бері кел,
Көрсетейін кесірді.
Атасы жаман атасыз,
Атамды сұрап нетесіз?
Анасы жаман анасыз,
Анамды сұрап нетесіз?
Анаң сенің некесіз,
Некесін сұрап нетесіз?
Ашулансам, боларсың
Әр кез жарық көргісіз.
Өзіңнің соққан қақпаңнан
Зар қылармын жүргісіз.
Қазан деген ерсің сен,
Жөн білмеген серсің сен.
Патшаңнан алған қамқаңды
Қан қылмай-ақ шешерсің!
Асқар төбе белсін сен,
Қызылбас деген елсін сен.
Арақ ішіп, нан жесең,
Қала ішінде есерсің.
Көкірегіңді басайын,
Желденіп көңлің келсең сен.
Қарақасқа тұлпардың
Сауырынан түсерсің!
Мойныңнан аққан жылы қан,
Шамаң келсе, ішерсің.
Жауға шабар ер жігіт
Жаманнан ақыл сұрамас.
Бетімнен қаһар шығады
Жаңбырлы қардай аралас.
Мұсылманның баласы
Өзім өлмей жыламас.
Іздегенім қызылбас,
Аты-тонын әр жерде
Беруші еді сендей нас.
Қылышпенен өлтірсем,
Қикаладың дерсің сен.
Найзаменен өлтірсем,

Gelir gelmez at ver deyip,
Kızılbaş nasıl söylerler?
Bu seferde dolaşan,
Sever mi dedik dul kadını,
Dayanamıyorsan gel buraya,
Gösteririm kötülüğü.
Atası kötü atasız,
Atamı niye sorarsın?
Annesi kötü annesiz,
Annemi niye sorarsın?
Annen senin nikâhsız,
Nikâhını niye sorarsın?
Öfkelenirsem yanarsın,
Işık göremez olursun.
Kendin yaptığın kapılarından,
Geçemez olursun, ağlarsın,
Kazan adına ersin sen,
Yönünü bilemeyen kötüsün,
Padişahından alan zırhını,
Kanlamadan çıkartırsın!
Tepeli olan dağsın sen,
Kızılbaş adına ilsin sen,
Votka içip ekmek yersen,
Şehir içinde yaramazsın!,
Göğsünü aşağı doğru iteyim,
Rüzgarca esen gönlünle.
Kara ala tulparın,
Karnına kadar inersin!
Boynundan akacak sıcak kan,
Kıpırlarsan içersin,
Düşmana koşan er iğit,
Kötüden bilgi soramaz,
Yüzüm ihanete dolar,
Karla karışan yağmur gibi.
Muslûmanım çocuğu,
Ben ölmeden ağlamaz,
Aradığımı Kızılbaş,
Atını donunu her yerde
Verirlerdi senin gibi pislikler.
Kılıçla öldürürsem,
Canın eziyet çeker.
Nayza ile öldürsem,

Миқаладың дерсің сен.
Садақпенен өлтірсем,
Қапыл қалдым дерсің сен,
Мылтықпенен өлтірсем,
Жазым қалдым дерсің сен.
Мінген атың құла ғой,
Сендер көп те, мен жалғыз,
Қолыңа келді бір бала,
Білгеніңді қыла ғой!»
Ел жайлауы Арыс-ты,
Батырлар қылды намысты.
Әуелі тәуір сөйлесіп,
Артынан шайтан жабысты,
Шайтан емей немене,
Ырғай сапты сүңгіні,
Ырғай, ырғай салысты,
Итерісіп тұрысты,
Найза қанға майысты,
Ат тізесін бүгісті,
Бүгісе, бүгісе тұрысты.
Тебінгіге тер қатып,
Қақырғаны қан татып,
Түкіргені жын татып,
Қақырғанда қан ішті,
Түкіргенде жын ішті,
Қанжарменен қармасты,
Семсерменен серместі.
Қанжар қалды қайысып,
Семсер қалды майысып,
Дикан еккен егінді,
Есен алса, тегін-ді.
Қан қабақтан төгілді,
Ерлер жаннан түңілді
Аш күзендей бүгілді.
Екеуінің ақ сауыт
Шығыршықтан сөгілді.
Сол уақыттар болғанда,
Артық туған Қобыланды
Найзасын ырғап ендірді.
Қазанды аттан төндірді,
Ат көтіне міндірді.
Ту жығылар айшықты,

Yine eziyet çeker.
Okla vurarsam,
Yetişemedim dersin sen,
Tüfekte vurarsam,
Yazık oldum dersin sen.
Binek atın ala attır,
Siz kalabalık ben yalnız,
Önüme geldi bir çocuk,
Yapabildiğini yapsana!”
İl yaylası Arıs’ta idi
Batırlar çekti namusu,
İlk önce biraz konuştu,
Arkasından şeytan yapıştı,
Şeytan halidir bunların
Sallayarak çarpıtı nayzayla
İtişti, çekti, duruştu,
İtişerek iterek,
Nayza kana eğildi,
At dizisini çöktürdü
Çöktüre çöke duruştu.
Tebingiye ter durdu,
Bolgamları kan gibi,
Tükürüğü cin gibi,
Bolgamıyla kan içti,
Tükürüğüyle cin içti
Hançerlerle çarpıştı,
Semserlerle sallaştı,
Hançer gitti eğildi,
Semser gitti kırıldı,
Çiftçi eken ekinini,
Sağlam alırsa iyidi.
Kırpiğinden kan damladı,
Canlarından bezdiler
Aç gelincik gibi büküldü.
İkisinin ak zırhı,
Silindirden söküldü.
O anlar sularında,
Yüksek doğan Kuplandı,
Nayzasını değdirdi,
Kazan’ı attan devirdi,
At gödüne bindirdi.
At sallandı şaşırdı,

Ақ денеден қан шықты,
Шауып еді, жан шықты
Ұлы сәске болғанда,
Ішкі қала тұсында
Сыртқы қала ішінде
Ортасында қаланың
Ер Қазанның аузына
Қобыландыдай батырың
Толтырады балшықты
Қазан аттан құлады,
Көріп елі жылады.
Шәһәрі байтақ жұртына
Тегіс хабар салады,
Жұртын жиып алады,
Алтын құндақ ақберен,
Шілдедегі бір айда
Көктен түскен самал-ды.
Тура келген ажалға
Кім табады амалды?
Өлген құлдың басынан
Өткізеді заманды.
Қырық мың атты қызылбас
Алдында қойдай қамалды.
Қамалмасқа бола ма,
Кез қылды Құдай қабанды,

Қабанның ойыны жаман-ды.
Қырық мың атты қызылбасқа
Тұтам қылды заманды,
Тоқтата алмай табанды,
Қалаға қайтып кете алмай,
Барайын десе, бата алмай,
Дарбазадан өте алмай,
Ортөбеде топтанып,
Шиыршық атып шоқтанып,
Қолына бір-бір оқты алып,
Көптігіне мақтанып,
Қазан ханы өлгесін,
Жекпе-жекпен тоқталып,
Бірте-бірте жиналды.
Жауды көрген мезгілде,
Арыстан туған Қобланды

Ak teninden kan çıktı
Kesince de can çıktı.
Öğleyin olduğunda,
İç şehirin yanında
Dış şehrin içinde
Merkezinde şehrin,
Er Kazan'ın ağzına,
Kuplandı döktü balçığı.
Doldurdu ki balçığı
Kazan atından devrildi,
Seyreden milleti ağladı.
Kalabalık şehir sakinerine,
Herkesе duyuru yaparlar,
Milletini toplar,
Altınlı bez gibi
Sıcaklı ayların birinde,
Gökten inen rüzgardı,
Doğru gelen ecele,
Kim bulur ki çaresini?
Ölen kulun başından,
Geçirir ki zamanı.
Kırk bin atlı Kızılbaş,
Önünde koyun gibi kapandı.
Kapanacak hal vardı,
Rast getirdi Allah kabanı
(yabani domuzu),
Kabanın fikri kötüydü,
Kırk bin asker Kızılbaş'a,
Daralttı bu devir zamanı,
Durduramadı tabanı,
Şehire geri dönemedi,
Gideyim derse gidemez,
Kapıdan doğru geçemez,
Orta tepede toplanıp,
Aceleyle atıların araylayıp,
Ellerine birer oku alıp,
Kalabalık olduklarına övünüp
Kazan Han'ı ölünce,
Başa baş dövüşten kaçarak,
Yavaşça toplandı.
Düşmanlarını gören zamanda,
Arslan doğan Kuplandı,

Жан-жаққа көзін салады.
Қырық мың атты қызылбас
Жалғыздығын білгесін,
Енді ортаға алады,
Тұрған жерде қамады.
Артық туған Қобланды
Жалғыздығын білгесін,
Қамағанын көргесін,
Жалғыздықты айтып жабығып,
Бір Тәңірге зарығып,
Сонда тұрып налыды:
«Өзі болат, өзі өткір
Бұрынғы ердің найзасы,
Бақ караған бенденің
Басында болар айласы.
Алды-артымда таяу жоқ,
Қараспан толған көп елдің
Қанеки, енді пайдасы?!
Мініп шықтым үмітпен
Жолдасым Бурыл дөненді,
Көкке тойған көбенді.
Қызылбас қашып, мен қалсам,
Ерлігімді кім айтар
Қараспанды жайлаған
Қалың Қыпшақ көп елге?!
Жар болғай Алла өзіме,
Шыбын жаным көрінді

Бүгін менің көзіме.
Кәміл пірлер, құлақ сал
Ауыздан шыққан сөзіме.
Жазым болып мен түссем,
Бір найзадан қан құссам,
Үстімдегі ақ сауыт,
Астымдағы Тайбурыл,
Жалғызының исі деп,
Кім апарып көрсетер
Кемпір-шалдың көзіне?!
Бурылға жаптым көк мауыт,
Сыйынған пірім ер Дәуіт
Шабамын кәпірге ауыт-ауыт.
Бүгін қанға боялсын

Etrafını denetler.
Kırk bin atlı Kızılbaş,
Yalnız olduğunu öğrendikçe,
Şimdi ortalarına alırlar,
Durduğu yerde çevirdi,
Çüçlü doğan Kuplandı,
Yalnız olduğunu fark etti,
Etrafını sardıklarını bildikçe,
Yalnızlıktan yakınarak,
Bir Tanrı'ya dua ederek,
Ağlarcasına konuşur:
“Bu çelik, hem keskin,
Eski erin nayzası,
Çare arayan kişiyin,
Başında yoğrulur kararı,
Ön-arkamda destek yok,
Karaspan dolu kalabalık ilin,
Hani şimdi faydası?!
Binerek çıktım ümitle,
Yoldaşım Burıl ala atı,
Otlayarak doyan atımı.
Kızılbaş kaçıp ben kovalarsam,
Gayretlerimi kim söyler,
Karaspan'ı kaplayan,
Kalabalık Kıpçak iline?!
Yar olursa bana Allah,
Sinek kadar (olan)

canımı görmüş gibiyim,
Bugün benim gözümle.
Bütün Pîrlер dinleyin,
Ağzımdan çıkan lâfımı.
Yazık olur düşersem,
Bir nayzadan kan kussam,
Üzerimdeki ak zırhı,
Altımdaki Tayburıl'ı,
Yalnızının kokusu deyip,
Kim götürür gösterir
İhtyarın, nineyin gözüne?!
Burıl'a örttüm gök örtü,
Dua ederim er Davut,
Koşarım kâfire dalga dalga.
Bugün kanla boyansın,

Балғаң тиген ақ сауыт,
Бекітіп соққан ер Дәуіт.
Жауды көріп, қызды арқам,
Қашар ма жаудан мен салқам?
Бүгінгі күні не көріп,
Иманмен өтсем, жоқ-ты арман.
Толғамалы ақ сүңгім
Шаншылар майдан күн бүгін.
Былғары садақ, бұқар жай
Тартылар майдан күн бүгін.
Алтын құндақ ақберен
Атылар майдан күн бүгін.
Толғамалы ақ сүңгім,
Шанша алмасам, маған серт!
Қанға тойсаң, саған серт!
Бұлғары садақ, бұқар жай,
Тарта алмасам, маған серт!
Бел күшіме шыдамай,
Беліңнен сынсаң, саған серт!
Алтын құндақ ақберен,
Ата алмасам, маған серт!
От алмасаң, саған серт!
Таямай атса, оқ өтпес,
Шуақ шықса, күн өтпес,
Жаңбыр жауса, су өтпес
Жағасы алтын, жеңі жез,
Бадана көзді ақ сауыт,
Бекітіп соққан ер Дәуіт,
Қалмақтың қалың қолынан,
Шашақты найза жолынан,
Бұл әскердің өзінен,
Қылышының жүзінен
Тая жүрсем, маған серт!
Ата-анам сүйген ақ денем,
Оқ дарытсаң, саған серт!»
Қобланды айтып болғасын,
Қиналарын білгесін,
Бауырын жазып Бурыл ат,
Шиыршық атып ойнайды.
Батыр туған Қобланды
Ерегіскен жауының
Басын жоймай қоймайды.

Çekiç değen ak zırhım
Kilitleyerek vuran er Davut.
Düşmanı görüp sıcak aldı sırtım,
Kaçar mıyım ki, ben bir erimdir?
Bugün belki ölürüm,
İmanla (şerefle) geçmem – muradım.
Sağlam benim ak nayzam
Sançılacak cephede bu günü.
Derili sadak usulce,
Çekilecek cephede bu günü.
Altınlı ok ta akıcı,
Vurulacak sephede bu günü.
Sallanacak ak nayzam,
Sançabilsem ben mutlu!
Kana doyarsan sen mutlu!
Derili sadak usulce,
Çekemezsem sen mutlu!
Bel gücüme dayanamadan
Belin kırılса ben mutlu!
Altınlı ok ta akıcı,
Vurabilsem ben mutlu,
Ateşlenemezse sen mutlu!
Yakından vursa ok geçmez,
Güneş doğarsa ışık geçmez,
Yağmur yağarsa su geçmez
Yakası altın, paçası bakır,
Kuş gözlü ak zırhı,
Sıkıca çeken er Davut,
Kalmağın kalabalık askerinden,
Süslü nayza yolundan,
Bu askerin sallayacak
Kılıcının sırtından,
Kayabilsem ben mutlu!
Ata ve ninem sevdiği ak vücudum
Vurulacaksa sen mutlu!”
Kuplandı dedikten sonra,
Sıkılacağını bilince,
Uzunca atlayıp Burıl at,
Zıplayarak oynadı.
Güçlü doğan Kuplandı,
Savaşa çıkan düşmanını
Yok etmeden hiç durmaz.

Шабайын деп батырын,
Талбойын алды аршындап.
Астындағы Бурылдың
Тасқа тиген тұяғы
Қар кешкендей қаршылдап.
Қыл қобызға жағады
Қарағайдың шайырын.
Шабайын деп батыр тұр,
Қырылуға кәпір тұр,
Алла берсін қайырын.
Алтын қалпақ, жез телпек
Баса киіп көзіне,
Көп әлеумет, құлақ сал
Аузымнан шыққан сөзіме,
Қырық мың атты қызылбас,
Қырық кісідей көрінбес
Батырыңның көзіне.
Тікелеп атқан оқтары
Тікенектей қадалмас
Қоблекеңнің жүзіне.
Қабағынан қар жауып,
Кірпігіне мұз тоңып,
Қатуланып қаттанды,
Буырқанып бұрсанды,
Мұздай темір құрсанды,
Топтанып тұрған кәпірге
Қобыланды батыр жол салды
Жалғыз өзі батырын
Жойып кетіп барады.
Қойға тиген қасқырдай,
Сойып кетіп барады.
Жолбарыс шапқан құландай,
Шоршып кетіп барады,
Үш мың атты бір сайға,
Төрт мың атты бір сайға,
Аламын деп қайтарды,
Қойып кетіп барады,
Қайтарында алмаққа,

Қошайым diye батırın,
Güzelce hazırladı atını,
Altındaki Burıl'ın,
Taşa degen tırnağı,
Kara basmış gibi çıkırtı yapar.
Kıl kopuz (müzik âleti) gibi seslenir,
Çam ağacının suyunu,
Vuracağa batır hazır,
Gebereceğine kâfir hazır,
Allah etsin hayırını.
Altınlı kalpak, bakır şapka,
Gözlerini kapatarak giyer,
Kalabalık millet dinleyin,
Ağzımdan çıkan sözümü,
Kırk bin atlı Kızılbaş,
Kırk kişi kadar görünür,
Batırımızın gözüne.
Doğru uçan oklar da,
Diken kadar saplanmaz,
Kuplandı'yın yüzüne.
Kaşlarından kar yağar,
Kırpiklerine buz donar,
Güçlenerek titrenir,
Kuvvetini çağırır,
Buz gibi demirle donanır,
Topluca duran kâfire
Kuplandı yalnız saldırır,
Parça parça yapar,
Ezer geçer koşturur,
Koyun gören kurt gibi,
Keserek gider,
Kulan yakalayan kaplan gibi
Atlayarak gider,
Üç bin atlıyı bir uçuruma,
Dört bin atlıyı başka bir uçuruma,
Alırım diye geri çevirerek,
Koyar ve gider.
Döndüğünde almak için,

Тізгінінен қосақтап,
Түйіп кетіп барады.
Ақ білегі қан болып,
Жау үстіне жол салды,
Үкімін жауға мол салды,
Көмегі жоқ соңында,
Жаны Құдай қолында,
Туырлықтай ту алып,
Туды қанға сауарып,
Қырық мың атты қызылбас,
Әрі-бері қозғалды.
Қырылмағаны аз қалды.
Қызылбас қашып жосыпты,
Қашқанына қойсын ба,
Батырың алдын тосыпты!
Ықтиярсыз найзалап,
Біріне-бірін қосыпты.
Бөлек-бөлек қылады,
Есебі жоқ қырады.
Бірін шауып, біреуін
Қылышпенен ұрады.
Атуымен оқ қалды,
Тартуымен дөп қалды,
Қоблекеңнің сүңгісі
Қызыл қанға боялды.
Көбісі тұрып шәрінің,
Ұйқысын ашып, оянды.
Қашпағанды Қобланды,
Алты күн ұдай ұрысып,
Бітіруге таянды.
Үкімін жауға мол салды
Жетінші күні сәскеде,
Жаудың бәрін тауысып,
Ақ найзаға сүйеніп,
Қобыланды жалғыз бұл қалды.
Сол қаланың әйелі
Ерлерінен айрылып,

Dizgininden¹⁶ bağlayarak,
Döver ve gider.
Ak bileği kan boyalı,
Düşman üstünden yol yaptı
Düşmanına hükmetti,
Arkasından da yardım istemez,
Canı Hûda'yın elinde,
Sallanan bayrak alarak,
Bayrağı kana batırarak,
Kırk bin atlı Kızılbaş,
Oraya buraya kıpırladı.
Ölmeyeni az kaldı,
Kızılbaş kaçtı tavşanca,
Kaçmakla iş bitmez,
Batır önlerini kesmiştir!
Nayzasını sallayarak,
Birini birine katmıştır,
Param parça ederek,
Sayısızca vurur.
Birisini keser, ötekisini,
Kılıcıyla keser.
Atacak okları azaldı,
Tam isabet saplanır,
Kuplan'ın nayzası,
Kızıl kana boyandı,
Fazla kısmı şehrin,
Uykusunu açtılar, uyandı.
Kaçamayanı Kuplan,
Altı gün bıyunca sıkıştırarak,
Tüketmeye yakındı.
Düşmana fazlasıyla hükmetti,
Yedinci günü öğleyin,
Düşmanını tüketip,
Ak nayzaya yaslanıp,
Kuplandı durur yapa yalnız,
O şehrin karısı,
Erlerinden ayrıldıkça,

¹⁶ tizgin; dizgin - hayvanların ağızına geçiren geme bağlı kayıs. TULUM, Mertol (1991): *Temel Türkçe Sözlük-Kâmûs-ı Türkî'nin Sâdeleştirilmiş ve Genişletilmiş Basımı*, II.cilt; 276 s., İstanbul.

Бәрі де жесір, тұл қалды.
Бұл қырғанға қоймады,
Қоблекең бұған тоймады.
Шәрін тегіс бұзсам деп,
Ат қоймаққа ойлады
Қазанның Қырлы қалаға.
Қобланды тұрып сыйынды
Жеті кәміл бабаға.
Ақ сұңқар құстай шүйіліп,
Ел шығармай салаға,
Мал шығармай далаға,
Қаладан атын қарғытып,
Кіндіктен оғын сырғытып,
Қаланың аузын қан қылып,
Қақпаның аузын шаң қылып,
Тұлымдысын тұл қылып,
Айдарлысын құл қылып,
Солқылдаған мырзасын
Табанға салып жүн қылып,
Алтын артты шанаға,
Қарамай қатын-балаға,
Өтірік емес, жан аға,
Қырық қақпалы Қазанды,
Он сегіз күн дегенде,
Бұзып-жарып батырың,
Малын, жанын ызғытып,
Қақпаның аузын аштырып
Айдап шықты далаға!
Есіктің алды мойыл-ды,
Ашыққан Қият тойынды.
Жаманның ісі бола ма,
Атадан алтау туғанмен,
Асылмен белін буғанмен,
Қай күнде жаман оңа ма?
Ызғытып малды шығарып,
Қобланды батыр келеді.
Қияттың жаман әскері
Көп олжаға кенелді.
Қаладан сыртқа шыққасын,
Көше алмай қосын бөгелді.
Атадан жаман туғандар,
Арамтамақ олжаға

Tümü yalnız, dul kaldı.
Bu savaşa yetinmedi,
Kuplan buna doymadı.
Şehri tamamen yok etsem mi diye,
At koşturmayı da düşündü,
Kazan'ın Kırılı şehrine.
Kuplandı kalktı dua etti,
Yedi gerçek babaya,
Ak şahin kuş gibi vuracak,
Milleti çıkartmadan dışarıya,
Hayvanı dolaştırmadan bozkırda,
Şehirden atını atlatarak,
Kindikten okunu kaydırarak,
Şehrin önünü kanla boyayarak,
Kapının önünü tozlatıp,
Dişilerini dul yaparak,
Erkeğini kul yaparak,
Büyükçe gelen beğlerini,
Ayağa bastı yün yaptı,
Altın yükledi ahşap kızağa,
Çocuk mu, karı demeden,
Yalan değil can ağabey,
Kırk kapılı Kazan'ı,
On sekiz gün dolduğunda,
Bozdu geçti bahadür,
Malını, canını kovalayarak,
Kapını da açtırıp,
Sürdü gitti dışarıya!
Kapının önü tozluydu,
Acıkan Kıyat doyundu,
Kötüyün işi biter mi,
Atadan altı kardeş olsa da,
Asil ile belini bağlasa da,
Hangi zaman kötüyün işi biter?
Zıplatarak hayvanları çıkarttı,
Kuplandı batır gelirmiş.
Kıyat'ın kötü askeri,
Fazlasıyla kazancı elde etti.
Şehirden dışarıya çıkınca,
Göç edemeyip askerleri durakladı,
Atadan kötü doğanlar,
Öylesine gelen kazanca,

Беті-қолын жуғандар
Қоста отырып кеңесті,
Кеңескенде не десті?
«Қобланды елге барғанда
Қаланы өзім алдым дер,
Олжаны өзім салдым дер.
Босқа келіп, бос қайтты
Қияттың мың сан нөкер дер.
Әлі кімге жетер,- деп,
Қобланды елге сау барса,
Қадіріміз кетер,- деп,-
Жалғыз атты Қыпшақты
Өлтіріп кетсек нетер»,- деп,
Далада отырған көп жаман,
Қоблекеме бой ұрды.
Бой ұрғанмен, не қылсын,
Күңкілдесіп көп жаман,
Түн ортасы болғанда,
Күңкілдің арты қойылды.
Айтса-дағы қылмады,
Мұрады қабыл болмады.
Қараман біліп бұларды:
«Қас жаманы жігіттің
Жолдасын ерген қарақтар,
Қойыңдар!»,- деп бұйырды.
Батырлар мінер қызылды,
Жал-құйрығы ұзынды,
Іс тағдырға сызылды.
Бес күндей малы тойынып,
Алтыншы күні қияттың
Қайтуға көңілі бұзылды.
Қосындар жүгін артқанда,
Көшейік деп жатқанда,
Бос қайтам ба жаудан деп,
Іздеп келіп бұл жерге
Қараман батыр кезенді,
Қобыландыға келеді:
«Ай, Қобыланды, құрдасжан,
Қайратыңды мен көрдім,
Бәрекелді, ер!,- дейді,-
Найзам тимей дұшпанға,
Арманда барам мен,-дейді,-

El yüzünü yıkayıp,
Beraber oturdu keneşti,
Keneştiklerinde ne dediler?
Kuplandı yurda döndüğünde,
Şehri kendim aldım der,
Kazancı kendi yaptım der,
Boşuna gelip, boş döndü,
Kıyat'ın binlerce beğleri der.
Gücü kime yeterdir diye,
Kuplandı yurduna sağlam yetişirse,
Değerimiz kaçар deyip,
Yalnız atlı Kıpçağı,
Öldürsek nasıl olur», diye
Dışarıda buluna n kötüler,
Kuplandı'ya rest çekti.
Bunu derler, ne yapsın,
Dedikodu yapar kalabalık kötüler,
Gece yarısı olduğunda,
Üflenен dedikodu kesildi.
Dedi, konuştu ama olmadı,
Muradları kabul görmedi.
Karaman öğrenip bunları:
“İğitin haîn olanı kötüdür,
Yoldaşlarınla beraber olanlar,
Hadi durdurun!”, diye emretti.
Batırlar binerdi kızılı,
Saçları, kuyruğu uzunу
İş kadere bağlandı.
Beş gündür hayvanları doyunup
Altıncı günü askerin,
Dönmeye gönülleri kayarlar.
Kervanları yüklenirken,
Göçmeye şimdi kalkarken,
Düşmandan boşuna döneceğim mi diye
Arayarak geldi buraya
Karaman batır yaklaşıyor,
Kuplandıya şöyle der:
“Hey, Kuplandı kurdaş-can,
Gayretlerini ben gördüm,
Afferin, sana kahramanım,
Nayzam düşmana değmeden,
Hayallerimle boğulurum,

Осы бүгін естідім,
Жақын жерде бір шаһар,
Көбікті хан бар дейді.
Жүрсең, соған барайық,
Жылқысын айдап алайық,
Қазаннан алған бұл малды,
Баға тұрсын халайық
Көбікті келсе малына
Салайын жәбір жанына,
Көбіктіні өлтіріп,
Бір тояйын қанына.
Көбікті де ер,-дейді
Қайратымды көр,-дейді,-
Найзам тимей дұшпанға
Арманда барам мен» дейді.
Қобыландыдай батырың
Мақұл көріп бұл сөзін,
Асып-тасып екеуі
Алланы алмай аузына,
«Барайық десең, жүр»дейді.
Ер салды атқа батырлар,
Алтынды тұрман тағынып,
Екі батыр жөнелген,
Сиынбай пірге жаңылып.
Көп қосынға тапсырды
Қазаннан алған көп елді.
Қараман, Қоблан екеуі
Көбіктінің шәһәріне
Сапар қылып жөнелді.
Базарда бар ақ мата,
Ойнақтайды жас бота,
Бұл сөзімде жоқ қата,
Көп қосыннан екеуі
Сапарланды ел жата.
Көбіктінің шаһарының
Қарасын көрді таң ата.
Бөлінбеген ұйқыға,
Жыртылмаған құлпыға,
Екі батыр кез келді
Құба көлде Көбікті
Отар салған жылқыға.
Көкалалы көп жылқы,

Şimdi bugün işittim,
Yakınlarda var şehir,
Köbüktü adına han varmış,
Gidelim, O'na gideriz,
Yılkılarını alalım,
Kazan'dan alan hayvanları
Otlatadursun bu millet,
Köbüktü gelirse hayvanlarına
Yapayım ağır canına,
Köbükt'nü öldürüp,
Bir doyayım kanına,
Köbüktü de kahramanım, diyor,
Kuvvetlerimi görün, diyor,
Nayzam değmeden düşmana
Hayallerimle mahvoluyorum”, der.
Kuplandı kadar batırın,
Doğru sandı bu lafi,
Döküle döküle ikisi,
Allah'ı ağızlarına almadan,
“Gidelim”, diyorsan – gidelim.
Eğer koydu ata batırlar,
Altınla süslenen,
İki batır yöneldi,
Dua etmeden Pirlere.
Kalabalık askere emant bıraktı,
Kazan'dan aldıkları kalabalık milleti.
Karaman, Kuplan ikisi,
Köbüktü'yün şehrine,
Sefer yaptı, yöneldi.
Pazarda vardır ak kumaş,
Zıplar durur ak deve yavrusu,
Bu lafımda yoktur yanlış,
Kalabalık askerlerden ikisi,
Sefere çıktı millet yatarken.
Köbüktü'nün şehrinin şemasını,
Gördüler tan atarken,
Bölünmeyen uykudayken,
Kapanmayan kilitteyken,
İki batır tam geldi,
Kuba Gölünde Köbüktü,
At sürüsünü otlatan.
Gök alalı kalabalık yılkılar,

Бөрі құлақ ен жылқы,
Гулетіп жылқыны алады,
Айқайлап жайған көп жылқы,
Бір уыс болып қалады.
Тізе қосып екеуі,
Айдап кетіп барады.
Биік-биік қыр екен,
Оқпанды сай, жыра екен,
Көбіктінің Тарлан ат,
Жылқы ішінде жүр екен,
Жамандатқыр Тарлан ат,
Құйрығын құстай тарады,
Кіндігінен жарады,
Кесесінен қарады,
Әуеге қарап есінеп,
Ием бе деп кісінеп,
Жау екенін білгесін,
Сыртына құйрық салады,
Қайта айналып шаһарға
Тарлан ат қашып барады.
Жалғаса қуған екеуі
Қайтара алмай қалады.
Жетпедім деп Тарланға
Астындағы Буырыл ат
Басын жерге салады,
Қырық үш күндік кемдігі
Буырыл атты қамады.
Құртқаның сөзі келді деп
Батыр Қобылан сенеді.
Таң Шолпаны батқанда,
Қызарып күн шыққанда
Дем алам деп азырақ
Бауырында бір таудың
Қобыланды ұйықтап жатқанда
Қалаға көк ат еніпті,
Есіті дүбір Көбікті,
Ат барғасын желікті.
«Жау тиді ғой малға»деп,
Ашуланып демікті.
Базардан келген қасық-ты,
Тарлан атқа кідіріп
Ер салғанша асықты.

Börü kulaklı sağlam at,
Gürültüyle yıklarıını kovaladı,
Bağıra otlatan kalabalık atları,
Bir avuç gibi görünür.
İkisi güçlerini biriktirerek,
Kovalayarak koşturur.
Tepeli yüksek bozkırlar,
Uçurumlu, yamaçlı yerlermiş
Köbüktü'nün Tarlan atı,
Sürü içinde yürürken,
“Allah cezasını versin” Tarlan at,
Kuyruğunu kuş gibi dikiverdi,
Kindiğinden vuracak,
Bir yanından bakacak,
Yukarı bakıp esinep,
Hocam mı deyip, kişinep,
Düşman olduğunu öğrenince
Kuyruğunu dikçe diker,
Şehire geri döner,
Tarlan at kaçıp gider.
Çekişe kovalar ikisi,
Döndüremediler kaçırr
Yetişemedim diye Tarlan'a,
Üzerindeki Burıl at,
Başını yere eğer,
Kırık üç günlük eksisi,
Burıl atı incitti.
Kurtka'nın dediği geldi diye,
Kuplan batır inanır.
Tan Çolpan'ı battığında,
Kızarak güneş attığında,
Mola vereyim diye azıcık,
Kenarında bir dağın,
Kuplandı yatıp uyurken,
Şehire gök at gelmişmiş,
İşitti gürültüyü Köbüktü,
At yetişince kendinden geçti,
“Düşman saldırdı hayvana” deyip,
Kızdı nefes nefese.
Pazardan gelen kaşıktı,
Tarlan ata yaklaşıarak
Eğer koymaya acele eder.

Ат басындай тас шоқпар,
Тақымына басыпты.
Тарлан атты Көбікті
Еріндіктеп алады
Беліне терлік салады,
Тас шоқпары тақымда,
Айдауға кеткен жылқының
Соңынан қуып барады.
Жебелі найза қолынан,
Жұлдызы туып оңынан,
Ерте Шолпан батқанда,
Таң сарғайып атқанда
Тау суындай сарқырап,
Ақ сауығы жарқырап,
«Таста,-деп малды» барқырап,
Көбікті жетті соңынан
Көбікті келе сөйледі:
«Ел иесіз дедің бе?
Жер иесіз дедің бе?
Мал иесіз дедің бе?
Жан иесіз дедің бе?
Отарда жатқан жылқымның,
Отарын бұзған кім едің
Өрісте жатқан жылқымның
Өрісін бұзған кім едің?
Тыныш жатқан жылқыма
Оқ тастаған кім едің?
Батыр жігіт, қайдасың?»
Батырлар табар айласын,
Жақсы кісі жаманға
Көп тигізер пайдасын.
Сол уақытта Қараман,
Көбіктіні шанышпаққа
Оңтайланды найзасын,
Қараман ерлік бастады,
Ерлігін Алла қоспады,
Қараманның найзасын
Денесіне тигізбей,

Атын баши kadar taş şokpar¹⁷
Bacağı altına çeker.
Tarlan atını Köbüktü,
Ağzına erinlik¹⁸ takar,
Beline terlik¹⁹ koyar,
Taş şokparı bacağı altında,
Koşturulan (çalınan) atları takiben,
Arkasından kovalar.
Oklu nayza elinde,
Yıldızı doğup sağından,
Erkenden Çolpan battığında,
Tan sararıp attığında,
Dağ nehrince gürültü yaparak,
Beyaz zırhı parlayarak,
“Bırak şu hayvanları”, deyip bağırarak
Köbüktü yetiştі arkasından
Gelir gelmez konuşur:
“Yurt kimsesiz dedin mi?
Yer sahipsiz dedin mi?
Hayvanlar sahipsiz dedin mi?
Can büyüsz dedin mi?
Sürüdeki ylkılarıma,
Saldır olacak kimsin sen?
Otlamakta olan ylkımın,
Rahatını bozar kim idin?
Dinlenir olan ylkıma
Ok fırlatan kim idin?
Batrı iğit, nerdesin?”
Batırlar bulur çaresini,
İyi kimse kötüye,
Fazlasıyla değıdirir faydasını.
O anlarda Karaman,
Köbüktü’ye saplayarcasına,
Güzelce tuttu nayzasını,
Karaman erliğe başladı,
Erliğini Allah hoş görmedi,
Karaman’ın nayzasını,
Üzerine değıdirmeden,

¹⁷ şokpar; silah adı, uzunca ağaç kolu olan baş tarafı yuvarlak ve ağır gelen saldırıcı silah.

¹⁸ erinlik; at eşyalarından; atı yürürken, koşarken yönlendirmek için ağzına çekilen bir nevi demir çubuk.

¹⁹ terlik; at eşyalarından; eğerle atın arkası arasına koyulan bir nevi halıcık.

Көбіктідей батырын
Қолындағы шокпармен
Допша қағып тастады.
Ұмтылумен Көбікті
Қараманды ұстады,
Желкесінен қысады,
Күшіктейін шыңғыртып,
Қараманды Көбікті
Тақымына басады.
Құлық пенен сұмдықты
Көбікті тағы ойлады.
«Оянып кетсе болмас», - деп
Қобыландыны Көбікті
Ұйықтап жатқан жерінде
Тоғыз қабат тор салып,
Бекітіп әбден байлады.
«Енді үзіліп кетпес», деп,
Қобыландыны Көбікті,
Оятпаққа сайланды.
«Тұр!», деп еді Көбікті,
Қобыланды батыр тұрмады,
Ұйқысын Қоблан бұзбады.
Болады деген мұндай іс
Үш ұйықтаса ойда жоқ.
Жиып алды Көбікті,
Қару-жарақ бойда жоқ.
Хабарсыз жатып дұшпаннан,
Басынан өтті дүние бок.
Аңдаусыз жерде Қобыланды
Бенде болып дұшпанға
Табанына тиді шок,
Бір уақытта оянып,
Қобыланды батыр көсілді,
«Дұшпан» деген батырдың
Әлі де жоқ есінде.
Көбіктінің байлаған,
Тоғыз қабат торынан,
Бес қабаты шешілді,
Көбікті тұр таң қалып,
Қобланды қалды сандалып,
Қобыланды батыр сасады,
Басынан бақыт қашады,

Көбүкті kadar batırın,
Elindeki şokparla,
Top kadar çekti salladı.
Uzandı ileri Kөbүкті,
Karamanı tuttu,
Boyunundan sıkıca,
Kөpek yavrusu gibi bağırттı,
Karaman'ı Kөbүкті,
Bacağı altına çekер,
Kötүlүkle kurnazlıғы,
Kөbүкті yine düşүndү.
Uyanırsa olmaz diye,
Kuplandı'yı Kөbүкті,
Uyup yatan yerinde,
Dokuz kat olan av çekti
İyice sıkı bağladı.
“Şimdi sökülmez”, diyerek,
Kuplandı'yı Kөbүкті
Uyandırmaya çalışır.
“Dur!”, deyince Kөbүкті,
Kuplandı batır kalkmadı,
Uykusunu Kuplan bozmadı.
Olacak diye böyle iş,
Hiç akla gelmezdi.
Toplarlandı Kөbүкті,
Silahları üzerinde yok,
Habersiz yatarak düşmanın gelişinden
Başından geçti bok yaşam.
Ansızın gelen Kuplandı,
Bir ferd olan düşmana,
Değdirdi tabanına alevi,
Bir vakitlerde uyandı,
Kuplandı batır koşturdu.
“Düşman” diyen batırın,
Aklında gelmez yaptığı,
Kөbүкті'nün bağlayan,
Dokuz kat olan avından,
Beş katı kadar çözüldү,
Kөbүкті durur hayretle,
Kuplandı da şaşırdı.
Kuplandı batır şaşırrı,
Başından bahtı kaçırrı,

Ыза болып Қобыланды
Жын қаққанға ұсады.
Кісен салып Көбікті
Қараман мен Қобыланның
Аяқ-қолын тұсады.
Қос батырдың бұл жерде
Бағы тайып басынан,
Пірлері тайып қасынан,
Жан торсыққа ұсады.
Жеті кәміл бабасын
Жад етуге жаңылып,
Енді қара басады.
Қос батырдың қос тұлпар
Жылқыға айдап қосады.
Ел қаптайды салаға,
Мал қаптайды далаға.
Жаудың қолы тиді ғой
Қапияда балаға.
Ұлы бесін болғанда,
Тақымында қос батыр -
Көбікті тартты қалаға.
Белес-белес бел еді.
Тарлан атпен желеді,
Асып туған қатардан
Көбікті де ер еді
Дұшпанын батыр байлап ап
Қаласына келеді.
Қалыңнан соққан қарсақтай
Салақтатып екеуін,
Қақпасына енеді
Аттан келіп түсіпті,
Көзі-басы ісіпті.
Қобаған мұрын, қой көзді,
Талма бетті, нұр жүзді
Қарлыға деген қызы бар,-
Қарлығаны шақырып,
Дауыстап Көбікті сөйледі:
«Үйдемісің, Қарлыға,
Түздемісің, Қарлыға?
Алланың қатты жарлығы,
Жер астына бір түсер
Осы көптің барлығы.

Haykırа kızаn Kuplandı,
Cin çarpmış gibi göründü.
Bağladı Köbüktü
Karamanla Kuplan'ın,
Bacakla ellerini tutuşturdu.
İki batırın bu yerde,
Bahtı kaydı başlarından,
Pirleri kaydı yanlarından,
Canları kutuya benzedi.
Yedi kâmil babasını,
Mutlu etmesini beceremeyip,
Karanlık çevrir.
İki batırın iki atını,
At sürüsüne ekler.
Millet toplanır meydana,
Hayvanlar sürülür bozkıra,
Düşmanın elleri değince,
Ansızın durum çocuğa.
Tam öğleyin olunca,
Bacak altında iki batır,
Köbüktü gitti şehire.
Tepeli, geçitli yerlerdi,
Tarlan atıyla koşturur,
Güçlü doğan milletten,
Köbüktü de bir bahadürdü.
Düşmanını bahadür bağladı,
Şehrine yaklaşır.
Vurulan karsak gibi,
Sallandıra ikisini,
Kapıdan doğru geçecek.
Atından iner,
Gözü-başı şişkindi.
Büyükçe burun, koyun gözlü,
Güzelce ve nurlu yüzlü,
Karlıға adına kızı vardı,
Karlıға'yı çağırarak,
Seslice Köbüktü konuşur:
“Evde misin Karlıға,
Dışarıda mısın Karlıға,
Allah'ın güçlü kararı,
Yer altına bir iner,
Bu kalabalığın hepsi de.

Қайысқан болат сынғандай,
Желіккен көңіл тынғандай.
Екі пенде әкелдім,
Берсем сені күйеуге,
Бас жетімің қылғандай!
Көк шыбын қонсын қабаққа,
Іріткі беріп тамаққа,
Жауып таста, Қарлыға,
Бұл екеуін апарып,
Кілт есікті лабаққа!»
Қарлыға мінген кер еді,
Маң-маң басып келеді.
Байлауда жатқан батырды
Қарлыға сұлу көреді.
Атасы әйел демесен,
Бұл шәһәрдің бегі еді.
Жерде жатқан екеуін
Боғжамадай қолтықтап,
Қарлыға алып жөнелді.
Көк шыбын қонды қабаққа,
Іріткі берді тамаққа.
Жауып шықты Қарлыға,
Бұл екеуін апарып,
Кілт есікті лабаққа.
Көбікті мініп аласын,
Ағынан көп-ті қарасын,
Той қылуға жар салып,
Енді жиды қаласын:
«Қобландыны байладым,
Құртып жаудың қарасын», -
Алшағырға жіберді
Қасына жолдас кісі ертіп,
Шақырып алып баласын:
«Жеті атадан кегі бар,
Алшағыр енді шапсын, - деп
Қараспан таудың ағасын. -
Біршымбайға: - бар, - деді. -
Сүйіншіге Шағырдың
Қанікей менен Тінікей
Қарындасын ал», - деді.
Біршымбай кетті жүріп жол,
Сүйінші деп бармаққа

Егілен çelik kırılmış gibi,
Şaşırان gönül sakinleşmiş gibi,
İki ferdi getirdim.
Evlendirsem ben seni,
Kimsesizlikten kurtarır!
Kara sinek dolaşsın gözünde,
Yemeğini bozsun iştahını,
Kapativer Karlıga,
Şu iksini götürüp,
Kilitli ahıra!”
Karlıga binen at güzeldi,
Uslulce yürür gelirdi.
Bağlanmış olan batırı,
Karlığa güzel görececek,
Karı olmasına rağmen,
Bu şehrin beği idi.
Yerde yatan ikisini,
Bavul gibi kaldırarak,
Karlıga aldı yöneldi.
Kara sinek kondu kaşlara,
Kusuk geldi damağa,
Kapatıp çıktı Karlıga,
Bu ikisini götürüp,
Kilitli ahıra.
Köbüktü bindi ala atına,
Beyazını karasını,
Düğün yapmaya ilan verip
Topladı şimdi şehri:
“Kuplandı’yı bağladım,
Sardım iyice düşmanımı”,
Alşagır’a gönderdi
Yanına iki yardımcı verip,
Çağırarak çocuğunu:
“Yedi atadan gelen kini var,
Alşagır şimdi vursun, deyip
Karaspan dağlarının büyüğünü.
Birşimbay’a “git”, dedi,
Görümlüğe Şagır’m,
Kanıkey ile Tınkey adına,
Kız kardeşlerini al”, dedi.
Birşimbay gitti yol bulup,
Görümlük deyip varmaya,

Алшағырдай қалмаққа,
Қанікей менен Тінікей
Қарындасын алмаққа.
Бара тұрсын Біршымбай,
Ұзын сөзді қысқартып,
Келейін енді қыз жаққа.
Қарлығадай сұлуың,
Батырды жауып лабаққа,
Үйіне қайтып келеді,
Әуеге қарап жүреді
Көбіктідей батырын
Қарлығаның анасын
Мұсылманнан олжалап
Алып келген қыз еді.
Содан туып Қарлыға,
Анасының сол кезде
Өліп кеткен кезі еді.
Өлерінде анасы:
«Көзімнің ағы-қарасы
Менен туған қыз болсаң,
Мұсылманның, шырағым,
Етегін ұста», - деп еді.
Шын мұсылман анасы,
Әйел де болса ер еді.
Шешесінің бұл сөзі
Көңіліне келеді.
Бірнеше күн өткесін,
Қарлығадай сұлуың
Қобландыға келеді,
Батырларды көреді.
Екі батыр зарланып,
Жатқаннан соң байлауда,
Кәміл пірі жебеді.
Пірлері медет бергесін,
Қобландыны көргесін,
Нұры шарпып батырдың
Балқыды сұлу денесі.
Қобыландыдай батырдың
Аруағы асады,
Қобыландының айбаты,
Арыстанға ұсады.
Ілгері аяқ баса алмай,

Алшағир kadar Kalmak'a
Kanıkey ile Tınıkey
Kız kardeşlerini almaya.
Gidedursun Birşimbay,
Uzun lafı kısaltarak,
Geleyim ki kız tarafına.
Karlığa kadar güzelin,
Batır'ı kapattı ahıra,
Evine doğru gelirken,
Havaya bakar seyredir.
Köbüktü kadar batırın,
Karlığa'nın annesini,
Muslûmandan alınan müjde diye,
Getirilen kız idi.
O kızıdan doğan Karlığa,
Annesinin o anda
Öldüğünde doğan kız idi.
Ölürken de annesi:
“Gözümün akı, karası -
Benden doğan kız isen,
Muslûman'ın yavrum,
Elinden tut” demişti.
Gerçek muslûman annesi,
Karı da olsa er idi.
Annesinin bu sözü,
Aklına gelirdi,
Birkaç gün geçtikten sonra,
Karlığa kadar güzelin,
Kuplandı'ya gelir,
Batırları görür.
İki batır zorlanarak,
Yattıkça bağlı halde,
Kâmil Pîrler destekler.
Pîrleri destekleyince,
Kuplandı'yı göünce,
Nuru çarparak batırın,
Eridi bedeni güzelin.
Kuplandı kadar batırın,
Ruhu yükselir,
Kuplandı'yın tipi de,
Arslana benzer.
İleri ayağını basamadan

Аяғын кейін басады.
Қарлыға қайтты үйіне,
Қарлығадай сұлудың
Көңліне түсті түйіні.
Түйінді шешпей жүруге,
Сұлуға болды қиын-ды,
Қиын емей, немене,
Қобыландыдай батырға
Ғашық болып сұлуың
Жата алмады үйінде.
Жылай берді енді өксіп,
Қобыланды еске түскенде,
Үйінен шығып паналап,
Тар көшені сағалап,
Аяғын басып жүре алмай
Көрінгенді саялап,
Қобыландыға келді жағалап.
Екеуі жатса лабақта,
Ай тумас жақтан ай туды
Күн тумас жақтан күн туды,
doğdu
«Бұл несі?», - деп қараса,
Қара тамды ағартқан
Қарлыға қыздың сәулесі
Қарлыға келіп сөйледі:
«Есіктің алды ақтақыр,
Ақтатырда мал жатыр
Байлауда жатқан қос батыр.
Есермісің, сермісің?
Бекер жатқан ермісің?
Қолыңды шешіп қашырсам,
Еліңе барып мақтанып,
Қарлыға қыз қаштырмай,
Өзім қаштым дермісің?
Мейіз берсем, жермісің?
Далада жатқан жылқымды
Айдап қашқан ермісің?»
Қараман сонда сөйлейді:
«Менің өзім нашармын,
Кілттің аузын ашармын.
Бұл бейнетті көргенше,
Шеш қолымды, Қарлыға,

Geriye adım atar.
Karlığa döndü evine,
Karlığa kadar güzelin,
Gönlüne değdi yıldırım.
Yıldırımı dışarıya atmamaya,
Güzele geldi zor anlar,
Zor iştir bu zor bir iş
Kuplandı kadar batıra,
Aşk oldu güzelin
Duramaz oldu evinde.
Devamlı ağlar,
Kuplandı aklına geldiğinde,
Evinden çıkar gezer dolaşır,
Dar sokakta saklanarak,
Bacaklarını kaldıramaz oldu
Herkesten yardım istedi,
Kuplandı'ya geldi usulce.
İkisi bulunur ahırda
Ay doğmayacak yerden ay doğdu
Güneş yükselmeyecek yerden güneş

“Bu ne?” dercesine bakarsa,
Kara damı ağartan,
Karlıға kızın ışıғı,
Karlıға gelip konuşur:
“Kapının önü ak bozkır,
Ak bozkırda hayvanlar bulunurlar,
Bağlı kalan iki batır,
Esir misin, yiğit misin?
Boşuna yatan er misin?
Ellerini çözer kaçырсам,
Memleketine gider övünür
Karlıға gelip kaçmadım,
Kendim kaçтım der misin?
Üzüm versem yer misin?
Bozkırda dolaşан атımı
Kovalayıп kaçан er misin?”.
Karaman o an şöyle der:
“Ben kendimce kötüyüm,
Kilitin ağзını ачарым,
Bu rezaleti görmektense,
Çöz elimi, Karlıға,

Рұқсат берсең, қашармын».
Қобыланды сонда сөйлейді:
«Ай, қаш, залым, қасымнан,
Қиямет салма жасымнан.
Дәулет құсты ұшты деп,
Тіліне дұшпан көнбедім.
«Өшті болған әкеңнен
Өшімді алмай кетпеймін.
Кекті болған әкеңнен,
Кегімді алмай кетпеймін.
Жаз жайлауым - Көздікөл,
Қыс қыстауым - Қараспан,
Ат ізінен адаспан.
Алты жаста ат міндім,
Он үш жасқа мен келдім.
Аман қалған жоқ еді
Қызылбас тиіп жанасқан.
Таңбам әліп Қыпшақпын,
Мұсылманда жоқ еді
Өзімнен артық күші асқан.
Таулар күйіп, тас жанған
Қобланды деген зарпыма,
Қорған болып отырғанмын
Туғаннан-ақ халқыма.
Асықпасаң, Қарлыға,
Бір мінерсің Бурылдың
Жайдақ сауыр артына.
Әуелі Құдай ағындым,
Ата-анамды сағындым.
Жауға бенде болғаным
Жау жақындап келгенде,
Қара басып өзімді,
Ұйқы басып көзімді,
Ықылас ата, Шашты Әзіз,
Омар менен Оспандай
Жеті пірді жаңылдым,
Жеті пірді жаңылып,
Ішім толып пұшманға-ай
Жазым түстім дұшпанға-ай.
Егер пірді жад етсем,
Дұшпан батыр болар ма?
Қош, Қараман, аман бол,

Ізін versen қаңарым.
О anda Kuplandı şöyle der:
“Hey, kaçiver, zâlim, yanımdan,
Kötülük yapma erkenden,
Başımdan mutluluk gitti diye,
Diline düşmanın aldırمام”.
“Öcükмüş olan babandan,
Öcümü almadan gitmem,
Öç borcu olan babandan,
Öç borcunu ödemedен gitmem,
Yaz yaylam- Közdüğöl’dür,
Kış kışlağım – Karaspan,
Atın izini şaşıрмам.
Altı yaşımdayken ата bindim,
On üç yaşımı doldurdum,
Sağ kalanı yok idi,
Kızılbaş gelen yanıма.
Damgam benim Kıpçaklıdır,
Muslұman’da yok idi,
Benden daha güçlü olanı.
Dağlar alevlenen, taşlar yanan,
Kuplandı adına ismime,
Korudum ben milletimi,
Yurdumu, memleketimi.
Acele etmezsen Karlıға,
Bir binersin Burıl’ın,
Eğersiz temiz sırtına.
İlkönce Hûday, söylerim,
Atamı, ninemi özledim.
Düşmana bir ferd olmuшum,
Düşmanlar yaklaşıncа,
Kendi yaptığım hatalardan,
Uyku bastı gözümү.
İhlas Ata, Saçlı Aziz,
Omar ile Ospan gibi,
Yedi Pîri söyleyemedim,
Yedi Pîrden uzaklaşarak,
İçim doldu piшmanlıға,
Esir düштүм düşmana.
Eğer Pîri söylersem,
Düşmanlarım batır olur muydu?
Esen kal, Karaman hoşса kal,

Қайтасың ба елдерге
Бізден сәлем дегейсің,
Азаулы деген көлдерге,
Асқар-асқар белдерге,
Қараспан тауды жайлаған
Қалың Қыпшақ елдерге!»
Ел ішінде сәлем де
Замандас құрбы, теңдерге,
Ит жүгіртіп, құс салған,
Найза ұстаған ерлерге.
Және де сәлем дегейсің
Тұлпар мініп, ту алған
Елдегі жолдас бектерге.
Мені жауда қалды деп,
Аяққа кісен салды деп,
Үлкен аға, кіші іні
Зер салмасын біздерге.
Аһ, дариға, дүние-ай,
Асқар-асқар белдерім,
Азаулы деген көлдерім,
Қараспанды жайлаған
Қалың Қыпшақ елдерім!
Ол елде де көп еді,
Көсіліп найза көп ұстап,
Жекелеп шапқан ерлерім.
Қызылбастың елінде
Қол-аяғым байлаулы,
Пенделікпен жатырмын.
Жазым болып, көз жұмсам,
Кім жоқтайды, беглерім?
Бүгін туған күндерім,
Қолдамады пірлерім.
Мені жауда қалды деп,
Не қылайын жанды деп,
Артымнан жоқтар ағам жоқ,
Алладан басқа панам жоқ.
Мені жауда қалды деп,
Не қылайын жанды деп,
Ізімнен жоқтар інім жоқ,
Жалғыздықтан мінім жоқ,
Қазақ көппін дегенде,
Көппін деп айтар тілім жоқ.

Döner misin memlekete,
Bizden selam söylersin,
Azaulı adına göllere,
Yuvarlanan tepelere,
Karaspan dağlarını mekan edinen,
Kalabalık Kıpçak İllerine!”
Yurttaşlarıma selam de,
Zamandaş dost, kardeşlere,
İt koşturarak, şahin indiren,
Nayza tutan erlere.
Yine bir selam verirsin,
Hızlı at binen, bayrak tutan,
İldeki yoldaş, beğlere.
Beni düşmanların ellerinde deyip,
Ayakları bağlı deyip,
Ağabeylerle kardeşler
Küsmesinler bizlere.
Hey dünya, hey hâlimiz,
Tepeli yüksek dağlarım,
Azaulı adına göllerim,
Karaspan’da bulunan,
Kalabalık Kıpçak illerim!
O ilde de çok idi,
Uzunca nayza tutanlar,
Yalnızca saldıran erlerim.
Kızılbaş’ın ilinde,
Elle bacaklarım bağlı halde,
Eziyet çeker yatarım.
Hâlimiz gelir, ölürsem,
Kimler ağlarlar, beğlerim?
Bu anki gören günlerim,
Desteğini göremedi Pîrlerimin.
Beni düşmanların elinde deyip,
Nasıl söylerim güçlüyüm diye,
Arkamdan ağlayacak ağabeyim yoktur
Allah’tan başka yardımcım yok,
Kendimi düşmanların elinde deyip
Nasıl söylerim yandı deyip?
Arkamdan arayacak kardeşim yok,
Yalnızlığın bir örneğiyim,
Kazaklar kalabalığız derler,
“Ben kalabalığım” diyebileceğim

Қарағай садақ, қырық кез оқ,
Күмбезі алтын белге тоқ.
Қызылбастың елінде
Бенде болып жатырмын.
Жазым болып, көз жұмсам,
Бетімді жабар кебін жоқ.
Арқанменен арыған,
Шабын айыл қарыған,
Жан серігім Бұрылға
Қай қызылбас от берсін?!
Қай қызылбас су берсін?!
Токсанда атам Токтардың
Тасқа тиді тұяғы.
Алпыста шешем Аналық
Үзілді ғой қияғы.
Қарындасым Қарлығаш -
Өшкен шығар шырағым.
Жан қосағым Қыз Құртқа,
Арыстаны мен-пенде,
Қандай екен сияғы?»

Әлқисса, Қобыланды бұл сөзді
Қараманға айтып болғасын:

Қарлығадай сұлуың
Шықпас ойын білгесін...
Қобландыдай батырға
Тұрыңыз деп жалынды,
Жүрегі оттай қабынды.
Қараман мен екеуі
Көтере алмай налынды!
Келіп ед кеше қолтықтап,
«Бүгін мұнша ауыр», - деп,
Мойындары салынды.
Қараман тұрып сөйледі,
Сөйлегенде бүй деді:
«Пірі тайған мезгілде
Көтеріп келдің сен, - дейді-

lafim yok.

Karagay sadak, kırk kere ok,
Faytonu altınlara dolu.
Kızılbaş'ın ilinde
Zavallı halde yatarım.
Yazık olur, ölürsem,
Yüzümü örtecek bez de yok.
İple bağlanarak zayıflayan
Bacak altını ayıl²⁰ kesen
Can dostum olan Burıl'a,
Hangi Kızılbaş otlatsın?
Hangi Kızılbaş su versin?
Doksanda atam Toktarbay,
Taşa çarptı tırnağı.
Altmışta annem Analık,
Kesildi onun ümidi.
Kız kardeşim Karlıgaş,
Sönmüş gibi alevim,
Can eşimdir Kız Kurtka,
Arslanı ben zavallı,
Nasıl da bulur beni ki?"

Kuplandı bu sözünü Karaman'a deyip
tamamladıktan sonra:

Karlığa kadar güzelin,
Çıkamayacak olduğunu öğrenince
Kuplandı kadar batıra,
“Kalkınız” diye yalvardı,
Yüreği alev alev yandı.
Karaman ile ikisi
Kaldıramadan zorlandı!
Gelmiş idi dün destekle,
“Bugün o kadar ağır”, diye,
Boyunları eğildi.
Karaman kalktı söyledi,
Konuşurken şöyle der:
“Pîri kaydığı anda,
Kaldırarak getirdin sen, dedi,

²⁰ ayıl; at eşyalarından, eğeri tutan deri ip (kayış).

Қазіргі жатқан кезінде
Көтере алмас ел», - дейді.
Қарлыға сұлу есітіп:
«Жылқыға барып, Қараман,
Атыңды ұстап мін, - дейді. -
Қобландының Тайбурыл
Жетелеп алып кел, - дейді. -
Ақылын таптым мен, - дейді, -
Ердің жаны – аты деп,
Өз жанынан артық деп,
Тақымына Бурылдың
Бұрау салып шыңғыртса,
Шығады сонда шын», - дейді.
Бөлінбеген ұйқыға,
Жыртылмаған құлпыға,
Қарлығадай сұлуың
Өзі қайтып үйіне,
Қараман кетті жылқыға.
Таң атқанша Қараман
Өкпесін алып қолына,
Бір шыбындай жанын сап
Қобландының жолына,
Сәске түсте жетеді
Көбіктінің малына.
Өз атын ұстап мінеді,
Тайбурылды жетелеп,
Қалаға түнде енеді.
Қарлығадай сұлуға:
«Келемін кешке», - деп еді.
Қараман мен Қарлыға
Лабақтың келіп алдына
Қыл шылбырмен бұрау сап,
Буырыл аттың санына
Құлындай қылып шыңғыртты
Жәбір қылып жанына.
Буырылдың дауысын есітіп
Қобыландыдай батырың
Салды ойран тамына.
«Не қылсаң да маған қыл
Бурылға сірә қағылма»
Тамды бұзып Қобыланды
Далаға шықты қабына.

«Су anki yatan yerinden
Kaldıramaz bütün il», dedi.
Karlıga güzel işitip:
“Yılkılara gidip, Karaman,
Atını yakala, bin, dedi,
Kuplandı'yın Tayburıl'ını,
Yaya alıp gel, dedi,
Çaresini buldum ben, dedi,
Er'in canı attır, deyip,
Kendi canından daha değerli, deyip,
Bacak altına Burıl'ın
İple bağlayarak bağırtsa,
Çıkacak çukurdan, bil”, dedi.
Bölünmeyen uykuya,
Kırılmayan kilite,
Karlıga kadar güzelin,
Kendisi döndü evine,
Karaman gitti yılkiya,
Güneş çıkıncaya kadar Karaman,
Zorlanarak koşarak,
Canını bezdirircesine gayret ederek
Kuplandı'yın yolunda,
Öğleye doğru yetişir,
Köbüktü'nün hayvan sürülerine,
Kendi atını yakalar, biner,
Tayburıl'ı yaya götürerek,
Şehire geceleyin yetişir.
Karlıga kadar güzele:
“Geceye kadar yetişirim”, demişti.
Karamanla Karlığa,
Ahırın geldi önüne,
İnce iplerle bağlayarak,
Burıl atın bacaklarını,
Tay gibi acı bağırtdı,
Canına ağrı bıraktı,
Burıl'ın sesini duyunca,
Kuplandı kadar batır'ın
Mahvetti duvar- damları (ahırı).
“Ne yaparsan bana yap,
Burıl'a, dinle, yanaşma”.
Damı bozdu Kuplandı,
Dışarı çıktı nefesle,

Қобыланды батыр шыққан соң,
Өзінің ақуал хал-жайын
Батырға айтты Қарлыға:
«Дүниенің кеңдік, тарлығы
Басыма менің түсіп тұр
Ғашықтың зарлығы
Сеніменен бірге өлсем,
Анамның айтқан өсиеті
Болады кәміл барлығы.
Сөзімді тыңдап, батырым,
Буырылыңа мін,-дейді,
Қарыңа сүңгі іл,-дейді,
Кешегі жатқан жылқыға
Тағы да барып ти,-дейді,
Тарлан қашар жылқыдан,
Қумай-ақ қой сен,-дейді.
Тәңірі жазса Тарланды
Көбіктіге міндірмей
Алармын қолға мен,-дейді.
Көбіктінің қанаты -
Жылқыдағы көк аты,
Бұл сөзіме сен,- дейді.-
Кегің болса бұл жауда,
Сөйлесерсің соңынан,
Бұл сөзімді біл!- дейді.-
Екеуіңнің, батырлар ,
Сауыт-сайман, қаруың
Бәрі де менің қолымда,
Берейін алып, жүр,- дейді.-
Қаруыңды, батырым,
Қойғамын тығып мен,- дейді,-
Кереметім көр,- дейді,-
Қобланды мен Қараман,
Кел, соңыма ер»,- дейді.
Ертіп барып сұлуың,
Сарайына енгізді.
Сақтап қойған жерінен
Қаруын батыр көргізді,
Ақ сауытын киізді,
Ақ семсерді ілгізді.
Шын достығын Қарлыға
Қобландыға сенгізді.

Kuplandı batır çıkınca,
Kendi hal-hatırını,
Batıra aktarır Karlığa:
“Dünyanın geniş-darlığı,
Başıma benim değermiş,
Aşk olmanın ağlayışı,
Seninle beraber ölürsem,
Annemin dediği vasiyeti
Herkes şahit olacak.
Lafı dinle batırım
Burıl atına bin derim,
Eline nayza al derim,
Dünki at sürüsüne,
Yine bir kez saldır, derim.
Tarlan kaçар at sürüsünden,
Kovalama sen, derim.
Allah nasip ederse Tarlan’ı,
Köbüktü’ye bindirmeden,
Ahrım ellerime, ben, derim.
Köbüktü’nün kanatı,
At sürüsündeki ak atı,
Bu lafıma, emin ol, derim,
Kinin varsa bu düşmanında,
Konuşursun daha sonra,
Bu dediklerimi, bil, derim.
Her ikinizsin, batırlar,
Zırhların, silahların,
Tümü benim ellimde,
Vereyim, alıp, yürü, derim.
Silahını batırım,
Saklamıştım, ben, dedi,
Harikayı gör, dedi,
Kuplandı ile Karaman’a,
Gidin, arklamdan yürüyün”, dedi.
Götürdü gidip güzelin,
Sarayına girdirdi,
Sakladığı yerinden,
Silahını batırın gösterdi,
Ak zırhını gidirdi,
Ak semseri bağlattı.
Gerçek dostluğunu Karlıға
Kuplandı’ya bildirdi.

Уағда байлап, қол беріп
Тайбуырылға мінгізді
Қарлыға бұл сөзді айтқасын,
Енді атына мінеді,
Бадана көзді ақ сауыт,
Денесіне киеді.
Беліне байлап болатты,
Қарына найза іледі,
Қараман мен екеуі
Көбіктінің көп жылқы
Және сүзіп жөнелді.
Құба көлден өткенде
Сары өзенге жеткенде
Көбіктінің Тарлан ат
Құйрығын құстай тарайды,
Шекесінен қарайды
Кіндігінен жарайды.
Әуеге қарап есінеп
Ием бе деп кісінеп
Жау екенін білген соң
Сыртына құйрық салады,
Көк ат қ ашып барады.
«Барса, барсын көк ат» - деп,
Екеуі қумай қалады.
Қалаға көк ат еніпті,
Есітті дүбір Көбікті.
Ат барғасын желікті,
«Қарлығажан қайда?» - деп,
Ат ертте», - деп демікті.
Аңдып тұрған Қарлыға
Көбіктіге келіпті:
«Ұйқыңды бұзба, Көбікті
(Сорлы әкем, неге желікті),
,Мал иесі жануар
Жем жеймін деп келіпті».
Көбіктіні жатқызып,
Ақмоншақ аттың үстіне
Алтыннан тұрман ер салып,
Аз ғана азық, жем салып,
Қобланды еске түскенде,
Қыздың шері қозғалып,
Ақмоншақ атқа мінеді,

Анаштылар, el sıkışтылар,
Tayburul'a bindirdi,
Karlığa bu lâfi deyince,
Şimdi atına binermiş,
Kuş gözlü ak zırhı,
Üzerine giyecek.
Beline bağladı çeliği,
Bileğine nayza ilermiş,
Karamanla ikisi,
Köbüktü'nün kalabalık atlarına,
Yine saldırdı geçiyor.
Alacık tepeden geçince,
Sarı nehire gelince,
Köbüktü'nün Tarlan atı,
Kuyruğunu kuş gibi tararmış,
Alnına bakarmış,
Kindiğinden çekermiş.
Göke bakıp esinep,
Sahibim mi deyip kişinep,
Düşman olduğunu öğrenince,
Kuyruğunu dışa sallarmış,
Ak at kaçarak gider.
“Giderse gitsin ak at”, deyip,
İkisi kovalamadan yerinde dururlar.
Şehire gelmiş beyaz at,
İşitti gürültüyü Köbüktü.
At gelince şaşırdı,
“Karlıga-can, nerdesin?, diye,
Ata eğer koy”, dedi nefesle.
Seyredip duran Karlığa,
Köbüktü'ye yaklaşıp:
“Uykunu bozma, Köbüktü
(Zavallı babam niye şaşırdı)
Hayvan adı hayvandır,
Yem yemek için gelmiştir”.
Köbüktü'yü yatırdı,
Ak boncuklu atın üstüne,
Altından eğer koydurdu,
Azıcık yiyecek, yem koydu,
Kuplandı aklına geldiğinde,
Kızın morali bozulup,
Ak boncuklu ata biner,

Беліне семсер іледі.
Денеге сауыт киеді,
Төбеге шашты түйеді.
Ноғай бөркін киеді.
Қобыландының соңынан
Дөңгелетіп жөнелді
Қуып жетіп бұларға,
Әкесінің жылқысын
Бірге айдасып келеді.
Қаладан қиғаш өткенде,
Сары белге жеткенде,
Күн сәскеден өткенде,
Бұзылып аттың жүрісі,
Оттамайды, жусайды,
Бүгежектеп, жүрмей келеді
Ақмоншақ аттың інісі.
Өзі-өзінен ылаңдап,
Келеді бітіп тынысы.
Жылқы ішінде ала-ды,
Қылшаң жүнді қара-ды,
Өуеге қарап есінеп,
Ием бе деп кісінеп,
Жау екенін білгесін,
Шекесінен қарады,
Кіндігінен жарады,
Құйрығын сыртқа салады.
Қайта айналып көк бесті,
Шәһәрге қарап жөнелді.
Жалғаса қуған үшеуі
Қайтара алмай қалады.
«Қандай заман болар», - деп,
Қарлыға сұлу нала-ды,
«Барса, барсын көк ат», - деп,
Басын қосып үшеуі
Бір төбеге барады.
Көбіктінің үстінде
Тоғыз қабат ақ сауыт
Шапсаң қылыш кеспейді
Атсаң мылтық өтпейді.
Қобыландыдай батырға
Қарлыға сұлу сөйлейді:
«Оған қылар амалы»

Beline kılıç takar,
Üzerine zırhı giyer,
Saçlarını yukarı doğrutokalar,
Nogay börtünü giyer.
Kuplandı'yın arkasından,
Yuvarlana yönelir.
Yetiştі arkasından bunlara,
Babasının at sürüsünü,
Beraberce kovalarlar.
Şehrin yanından kayarak geçtiğinde,
Sarı tepeye ulaştığında,
Gün öğle olduğunda,
Bozuldu atın yürüyüşü,
Otlamaz ama çiğner,
Sallanır ama yürümez,
Ak boncuklu atın kardeşi.
Kendi kendine nefesle
Geliyor nefesi daralarak.
Atların arasındaki ala idi
Kılıçıkları kara idi,
Göke bakar bağırır,
Reis'im mi diye kişineyip,
Düşman olduğunu öğrenince
Yukarı doğru bir baktı,
Kindiğini kaldırır,
Kuyruğunu dışarı doğru eğer,
Yerinde dönerek ak atın,
Şehire doğru koşar gider.
Beraber kovaladı üçüsü,
Çeviremedi gidişatını.
“Zor anlar da mı gelir”, diye
Karlıға güzel ağlar,
Giderse gitsin ak at, diye.
Üçü bir araya gelirler,
Bir tepeye giderler.
Köbüktü'nün üzerinde,
Dokuz katlı beyaz zırh,
Değen kılıç kesemez,
Vurarsan tüfek delemes,
Kuplandı kadar batıra,
Karlıға güzel söylüyor:
“O'nun emsal-kiliti”,

Кіндігінің тұсында
Кем соғылған төрт көзі –
Жел соғарлық шамалы.
Мерген болсаң, батырым,
Кіндікті байлап атпасаң
Басыңа салар қараны».
Қараман естіп бұл сөзді,
Тоқтамайды табаны.
Бір Құдайға тапсырып
Қобландыдай баланы,
Жылқыны қуып барады.
Қарлыға менен Қараманды
Ілгері қарай жөнелтіп,
Жолын тосып Көбіктінің
Қобыланды жалғыз қалады
Қисайған оғын түзетіп,
Көбікті қашан келер деп,
Қобланды тосып тұрады.
Қашып барып көк бесті,
Қалаға барып еніпті,
Естіді дүбір Көбікті.
Ат барғасын желікті,
Кеткенін қыздың білген соң,
Қаһарланып Көбікті,
Көк бесті атқа ер салды,
Бір күндік азық, жем салды.
Ат басындай тас шоқпар
Көбікті батыр қолға алды.
Енді мініп атына:
«Менің келер,- келмесім
Екіталай енді»,- деп,
Амандасып халқына,
Бұрынғы тартып салтына,
Жылқысын алған жаулардың
Көбікті түсті артына.
Белес-белес бел еді,
Өзінің туған халқына
Белгілі туған ер еді.
Ертең шолпан батқанда,
Қызарып күн шыққанда
Тау суындай сарқырап,
Ақ сауыты жарқырап,

Kindiğinin tam yanı,
Eksi ayarlanan dört katı
Havalandırmak için rüzgarla.
Atıcı isen batırım,
Kindiği amaca alırsın,
Aksi halde iş kötü”.
Karaman işitti bu lafı,
Duramazdı tabanı,
Bir Hûday’a emanet,
Kuplandı kadar çocuğu,
Atları kovalayıp gidene.
Karlığa ile Karaman’ı,
İleri doğru yönlendirdi,
Yolunu bekleyip Köbüktünün,
Kuplandı yalnız kalıyor.
Eğilmiş okunu düzelterek,
Köbüktü ne zaman gelir diye
Kuplandı bekleyip durur.
Kaçarak giden ak atı,
Şehire gelip girmişti,
Duydu gürültüyü Köbüktü,
Atı görünce şaşırdı,
Kızın kaçtığını öğrenince,
Kızdı bağırды Köbüktü,
Ak ala ata eğer koydu,
Bir günlük yiyecek, yem koydu,
Atın kafası büyüklüğünde taş şokparı,
Köbüktü batır eline aldı.
Şimdi binip atına:
“Benim gelip gelemeyeceğim,
Hiç belli değildir”, diye,
Selamlaştı halkı ile,
Öncelerki gibi örf-âdetince,
Atını götüren düşmanlarının,
Köbüktü çıktı arkasından.
Tepeli tepe yerlerdi,
Kendi yurdu halkına,
Belli başlı bir eri idi.
Erkenden çolpan (yıldızı) battığında,
Kızarak güneş attığında,
Dağ nehri gibi gürültü yaparak,
Ak zırhları parlayarak,

Қобыландының тұсынан
Көбікті өтіп барады.
Көбіктіні көрген соң
Көтеріліп Қобыланда
Айғай салып ақырды,
«Кел, бері!»деп шақырды
Садағын қолға алады,
Оғын кезеп Қобланды,
Сонда тұрып сөйлейді:
«Сынғыр қолым, сындың ба?
Шыққыр көзім, шықтың ба?
Шынымен қазам жеттің бе?
Шын бұйрығым біттің бе?
Қысылған жерде дем берер
Ықлас ата, Шашты Әзіз,
Жеті кәміл пірім-ай,
Сарт болып-ақ кеттің бе?
Жалғыздық қайғы басымда,
Жолдасым жоқ қасымда.
Мұндай қайғы көріп пе ем
Өзімнің өмір жасымда?
Кәміл пірлер, жар болмай,
Салғаның ба уайым?
Бір өзіңе сыйындым,
Жарлықаушы Құдайым!»
Бұл сөзді айтып Қобланды,
Қорамсаққа қол салды
Бір салғанда, мол салды.
Көп оғына жол салды,
Әр оғының басында
Жолым үйдей шоқ қалды.
Қалмақы ердің қасы деп,
Нақ кіндіктің басы деп,
Қыз айтқан жердің тұсы деп,
Өлер жерің осы деп
Салдыр-гүлдір еткізіп,
Оқ масаққа жеткізіп,
Қобыланды тартты бір оқты,
Бір де болса, ірі оқты.
Жанына азап берілді
Азап емей, немене?
Көбіктінің бөкесі

Kuplandı'nın yanından,
Köbüktü geçer yetiştі.
Köbüktü'yü görünce,
Kalktı kalkar Kuplandı,
Yüksek sesle bağıр,
“Gel buraya” deyip çağırır.
Sadağını kaldırır,
Okunu doğru yönlendirir,
O anda da şöyle der:
Kırılacak elim, kırıldın mı?
Kör olacak gözlerim, kör mü oldun?
Gerçekten ölümüm geldin mi?
Hayatım benim tükendi mi?
Zorlandığım anda destekleyen,
İhlas Ata, Saçlı Aziz,
Yedi gerçek Pırlerim,
Sart (hâin) mı oldun, değıştin,
Yalnızlık benim başымда,
Yoldaşım yok yanımda.
Bunun kadar zor anları görmemiştим,
Bu kadar benim yaşımda?
Gerçek Pırler desteklemeden,
Bıraktın mı, zor anlara?,
Bir tek sana yalvarım,
Destekleyici Hudây'im!”.
Bu lafı deyip Kuplandı
Ok kutusuna el koydu,
Bir koyduğunda çok koydu,
Çok okuna yol buldu,
Her bir okun başымда,
Ufak çadır kadar yanan kül bıraktı.
Kalmaklı eğerin yanı deyip,
Kindiğini tam başı deyip,
Kızın dediği yer burası deyip,
Ölecek yeri orası deyip,
Hangür-hüngür ettirerek
Ok amaca yönelip,
Kuplandı çekti bir oku,
Yalnız olsa da iri oku,
Canını sıktı, acıttı
Acıdan başka ne olabilir?
Köbüktü'nün bel kısmı,

Кеудесінен бөлінді!»!
Атта қалып бөксесі
Оқпен ұшып кеудесі
Қобыландыдай батырдың
Қабыл болды тәубесі
Жәрдем беріп бабасы,
Шамасы келер күн болса,
Қылуға қайрат жарады.
Көбіктідей батырдың
Жерге түскен кеудесі
Екі қолымен еңбектеп,
Артында қалған шоқпарға
Тағы да кетіп барады,
Шылбырын қолға алады.
Оқпен түскен кеудесі,
Қару қылар шама жоқ,
Жан-жағына қарады.
Қобланды келіп қасына,
Заманақыр тақалды.
Саудагер сатар бақалды
«Қыз жау деген осы», - деп,
Айтып отыр мақалды.
Екі қолдап Көбікті
Жұлып отыр сақалды.
Болмады енді қашпасқа,
Ізденіп болмас дос басқа.
Балдағы алтын болатпен
Қобланды тартты қақ басқа.
Шалқасынан сылқ етіп,
Жерге түсті сор қасқа.
Ақыл айтып өлтірткен
Айла қанша қыз жасқа!
Көбіктіні өлтіріп,
Сәтіне ісін келтіріп,
Көк бесті атты жетелеп,
Жүретін жолын төтелеп,
Қарлығамен қосылып,
Жібектейін есіліп,
Қарлығамен екеуі
Аударыспақ ойнайды.
«Қобландымен бірге өлсем,
Армансызбын, Алла!», - деп,

Gövdesinden kırıldı!
Belden aşağısı atın üzerinde,
Göğsü gitti, okla uçtu,
Kuplandı kadar batırın,
Kabul gördü duası.
Yardım etti babası,
Çaresin bulur an gelse,
Yapmaya gayret ettirdi.
Köbüktü kadar batırın,
Yere düşen gövdesi
İki elleriyle dayanarak,
Arkasında kalan şokpara,
Yine gitti gidiyor,
Üzengisin eline alır,
Okla düşen gövdesi,
Silah kaldıracak gücü yok,
Etrafına bakar durur.
Kuplandı geldi yanına,
Cehennem geldi yanaştı.
Tüccar satar malını,
“Kız düşman bu demektir”, diyerek
Söylüyor bu kez atasözü.
İki eliyle Köbüktü,
Sakallarını çeker,
Yöneldi bu kez kaçmaya,
Bulunamaz başka dost.
Kolu altınla çelikle,
Kuplandı vurdu tam kafaya.
Sırtına doğru yıkıldı,
Yere düştü zavallı.
Öğüt vererek öldürten,
Ne çare var ki, genç kıza!
Köbüktü’yü öldürtüp,
İşini yerine getirip,
Ak atını yürüterek,
Gidecek yerini kısa alarak
Karlığa ile buluşup,
İpek gibi parlayarak,
Karlığa ile ikisi
Avdarıspak (at üstü güreş) oynarlar.
“Kuplandı ile beraber ölürsem,
Hayallerim budur, Allah’ım”, deyip

Күліп-ойнап барады.
Осы барған жолында
Биік-биік қыр екен,
Оқпанды сай, жыра екен.
Сайымұлы Қараман -
Алдыңдағы тоғайда
О да күтіп тұр екен,
Шыға келді алдынан:
«Шешен сөйлер дауға,- деп,-
Қайрат қылдың жауға,- деп,-
Олжа салғын, құрдасжан,
Беріңіз бізге сауға»,- деп.
Қобланды сонда сөйледі:
«Жая менен жал құрдас,
Шекер менен бал құрдас.
Көбіктің көп жылқы
Олжа қоспай ал, құрдас».
Қараман тағы сөйлейді:
«Мал саттым базар бөзіне,
Салса, жылқы тоқтайды
Арқаның бөрі көзіне.
Жаман-жақсы десең де,
Наз қыламын өзіңе,
Олжаның келдім кезіне.
Құлағың сал сөзіме,
Тағы да сауға өзіме:
Көбіктің көрдім өлгенін,
Өлтіріп ердің келгенін.
Көбікті қызы Қарлыға
Жөн еді қоса бергенін».
Қобланды сонда сөйлейді:
«Құртқа баққан Тайбурыл -
Астымда дөнен мінгенім.
Тайбурылды мінгесін,
Дұшпанға теңдік бермедім.
Он үш жасқа келгенше,
Басыма келген кемшілік
Көбіктіден көргенім.
Көп қайғының ішінде
Менің бүйтіп жүргенім.
Мынау тұрған Қарлыға
Ата-ана, ел-жұртын

Неşeli oynayарак giderler,
Bu gittiği yolunda
Yüksek yüksek tepeler,
Yuvarlakça ova, uçurumlar.
Sayımoğlu Karaman,
Önündeki ormanlarda,
O da hazır bekler.
Çıkıverdi önünden:
“Danışman konuşur davada,
Gayret ettin düşmana,
Müjde yaptın kurdaş-can,
Veriniz bize bir payı”, dedi.
Kuplandı o an konuşur:
“Tam yaştaki can-kurdas,
Şeker ile bal kurdaş.
Köbüktü’nün çok yılki,
Kâr yapmadan al, kurdaş”.
Karaman yine konuşur:
“Hayvan sattım pazarda,
Çekerse yılki dururlar,
Bozkırın börülü gözüne.
İyi, kötü dersен de,
Naz yaparım kendine,
Kârın geldim anına.
Kulağını ver sözüme,
Bu lafım bana da yönelik,
Köbüktü’nün gördüm öldüğünü,
Öldürüp erin geldiğini.
Köbüktü’nün kızı Karlıga
Doğrudur O’nu vermeniz”.
Kuplandı o an konuşur:
“Kurtka’nın baktığı Tayburıl,
Altımda iyi at bindiğim.
Tayburıl’ı bindikçe,
Düşmana gayret vermedim.
On üç yaşа dolduruncaya,
Başımdaki eksilik,
Köbüktü’den gördüğüm.
Mutsuzluğun içinde
Ben böylece dolaşım.
Şu bulunan Karlıga
Ata, anne, il yurdunu

Қиып шықты мен үшін.
Артықша тиіп пайдасы,
Көбіктің өлгені -
Қарлыға қыздың айласы.
Көбіктің көрдің өлгенін,
Тәңірім бақыт бергенін.
Қызметі белгілі,
Артықша мақтап қайтейін,
Өзі сүйсе, бергенім».
Сол уақыттар болғанда,
Қарлыға тындап тұрғанда,
Қарамаң келіп сөйлейді:
«Мұңлық пенен Зарлық,- деп,-
Түйенің көркі нарлық,- деп,-
Жүктің көркі сандық», - деп,
Қарлығадай сұлуды
Жетелеп алып жөнелді:
«Құрдасжан берді, алдық,- деп,-
Татулыққа қандық», - деп.
Мінген аты дөнен-ді,
Көкке тойған көбең-ді.
Байдың қызы жамылар
Масаты менен беренді.
Азырақ тұрып сөйлесіп,
Үшеуі тоқтап, бөгелді.
Тізе қосып үшеуі
Көбіктің көп жылқы
Гүлетіп айдап жөнелді.
Бірнеше күн өткен соң,
Әкеліп қосты жылқыны
Қазаннан алған көп елге.
Жатыр екен қосындар
Тастап кеткен жерінде.
Даярланып жатқан көп Қият,
Екеуі қосқа келген соң,
Дүркірей көшіп жөнелді.
Атқа мініп желгендей,
Ер қадірін білгендей,
Қобыландының Тайбуырыл

Talan etti benim için.
Fazlasıyla değdi faydası,
Köbüktü'nin ölmüş olması,
Karlıga kızın çaresi.
Köbüktü'nün ölmesi
Tanrımın bahtyar etmesi.
Yaptığı işler bellidir,
Fazla övmeye gerek yok,
Kendisi severse, vereyim”.
O anlar vaktinde,
Karlıga lafı dinlerken,
Karaman geldi konuşur:
“Munlık ile Zarlık²¹, diye,
Devenin güzelliği yüküdür, diye
Yükün güzeli sandık (kutu), diye,
Karlıga kadar güzeli
Yanına aldı yürüdü:
“Kurdaş-can verdi, aldık, diye,
Dostluğa kandık”, diye.
Bindiği atı güzeldi,
İyi otlayan hayvandır,
Zenginini kızı örter
Velür ile ipeği,
Azıcık konuşunca,
Üçüsü ara verdi, durakladı.
Bir araya geldi üçüsü,
Köbüktü'nün yolkılarını,
Gürültüyle kovalayıp yöneldi,
Birkaç gün geçtikten sonra,
Getirdi ekledi atları,
Kazan'dan alanları millete.
Beklermiş kampları,
Bıraktığı yerlerde,
Hazırlanan kalabalık Kıyat,
İkisi beraber geldikçe,
Aceleyle göç etti.
Atla koşturarak,
Er değerini bilmiş gibi,
Kuplandı'yın Tauyburıl atı,

²¹ Munlık (kız), Zarlık (oğlan); Kazak mitolojisinde destansı ikizler (Zarlık diye Kuplandı'ya, Munlık diye Karlıga'ya işaret eder).

Ұмтылып аяқ баспайды
Бір нәрсені сезгендей,
Қобыланды құлға ұқсайды
Мезгілсіз жылап, қақсайды
Бекер жылап не қылсын,
Жан серігі Буырыл ат
Ілгері аяқ баспайды,
Омырау қағып ақсайды.
Бурыл ат ақсап, жүрмегесін,
Қалың қосын көше алмай,
Күн батпай қонды Ақсайға.
Қол Ақсайға қонғасын,
Қарлығаны алып оңғасын,
Қараман барып алғандай,
Қосынға олжа салғандай,
Ақымақ Қият бірталай
Қараман атты батырды
Көтеріп аттан алады,
Ақ кілемге салады.
Арыстан туған Қобланды
Атын ұстар кісі жоқ,
Қобландыны көп Қият
Кім екен дер ісі жоқ.
Мінген аты қызыл-ды,
Іс тағдырға сызылды.
Олжаға көңілі біткесін,
Қияттардың бұл жерде
Қайтуға көңілі бұзылды.
Байдың қызы жамылар
Масаты мен қамқасын.
Қобландыға қарамай,
Үдере көшті көп қосын.
Қобландыдай батырдың
Аты ақсап, жүре алмай,
Жұртта жалғыз қалғасын,
Шыбын жанын қинаған,
Көздің жасын бұлаған,
Сөйтіп алған олжасын
Қият алып кеткесін,
Жалғыздықтан жабығып,
Өксіп жылап қамығып,
Сүйекке намыс жеткесін,

İleri adım atmaz,
Bir olayı sezmiş gibi,
Kuplandı kula benzer,
Öylesine ağlayıp, bağırır,
Niye ki, öylesine ağlasın,
Can dostu olan Burıl at
İleri adım atamaz,
Bir türlü topalca yürür,
Burıl at topal olunca,
Kalabalık kervan göçmeden,
Gün batmadan konakladı Aksay'a.
Kervan Aksay'a geceleyince,
Karlığa kervanda bulundukça,
Karaman gidip alacak gibi,
Askere müjde verecek gibi,
Ahmak Kıyat epeyce vakit,
Karaman adına batır'ı,
Kaldırdı attan, alırlar,
Ak haliya koyarlar.
Arslan doğan Kuplandı
Atını tutacak kişi yok,
Kuplandı'nı kalabalık Kıyat,
Kim olduğundan işi yok.
Bindiği atı kırmızı idi,
İş kadere asıldı,
Kâra gönül dolunca,
Kıyatların bu yerde,
Dönmeye gönülleri bozuldu,
Zenginin kızı örter,
Velür ile cübbesini.
Kuplandı'ya bakmadan,
Hızlıca göçtü kalabalık askerler.
Kuplandı kadar batırın,
Atı topallanıp, yürüyemeyip,
Yurtta yalnız kalınca,
Zerre kadar canını sıkarak,
Gözünün yaşını dökerek,
Bu şekilde elde ettiği kârını,
Kıyat alıp gidince,
Yalnızlıktan moralsizlenerek,
Kötü şekilde ağlayıp,
Namusu kemiğe kadar değince,

Қарамандай құрдасы
Көптігіне мастанып,
Есіне алмай кеткесін,
Сонда Қоблан сөйледі:
«Жақсының ісі бітеді,
Жаманның ісі жетеді.
Шыбын жанды қинаған,
Көздің жасын бұлаған,
Бүйтіп алған олжамды
Қият алып кетеді.
Ақылсыз туған мен ақымақ,
Бүйтіп жалғыз шыққанша,
Қараспан тауды жайлаған
Қалың қыпшақ жұртымнан
Онды-бесті соңыма
Қосшы ертсем, нетеді?!
Шыныменен шамдансам,
Қосын түгіл, Қияттың
Еліне күшім жетеді.
Үйге барсам, түзім жоқ,
Түзге барсам, үйім жоқ,
Өстіп жалғыз жүргенде,
Өтесің бе, дүние бок?!
Жалғыз туған мен сордың
Алдымда сүйеу ағам жоқ,
Құдайдан басқа панам жоқ.
Қазақ көппін дегенде,
Көппін деп айтар тілім жоқ.

Артымда ерген інім жоқ,
Жалғыздықтан мінім жоқ.
Білмей қалдым басымнан
Өткенінді, дүние бок!
Мінәжат етіп жылаймын
Өзімнің нашар халімді.
Жазым болып, көз жұмсам,
Жау талайды малымды.
Атадан алтау екен деп,
Өзімнен төмен жаманға
Болайын неғып жалынды?!
Қай уақытта көремі
Үйдегі кемпір-шалымды?

Karaman kadar kurdaşı,
Biz kalabalığız diye alay edercesine,
Aklına bile almadığından,
O anda Kuplandı konuşur:
“İyişin işi biter ki,
Kötüyün işi yeter ki,
Küçücük canı sıkınca,
Gözün yaşını dökünce,
Böyle alan kârımı
Kıyat alıp gidermiş.
Akılsız doğan ben ahmak,
Böyle yalnız çıktıkça,
Karaspan dağlarını mekan edinen,
Kalabalık Kıpçak yurdundan,
Onu-beşi soluma,
Arkamdan alsam ne olurdu ki!
Gerçeğinde küsersem,
Köyü bırak, Kıyat’ın
Yurduna gücüm yeterdi.
Eve gelince bozkır yok,
Bozkıra gidince evim yok,
Böyle yalnız dolaşırken
Gececek misin, dünya bok?!
Yalnız doğan ben zavallıyın,
İllerimde destek ağabeyim yok,
Hûday’dan başka dostum yok,
Kazaklar “kalabalığız” derlermiş,
“Ben kalabalığım” diyecek
kadar hâlim yok,
Arkamdan gelen kardeşim yok,
Yalnızlıktan başka güzelliğim yok.
Fark edemedim başımdan
Geçtiğinden dünaya bok!
Dua ederek ağlarım,
Kendimin çaresiz halime
Yazık eder, ölürsem,
Düşman el koyarlar mülküme,
Atadan altıyız diye,
Kendimden küçük ferdlere,
Nasıl yalvarayım ki?!
Ne zaman ben görürüm
Evdeki ihtiyarı, ninemi,

Құлым десен, Құдая?
Бүгін маған көрсетші
Ататұғын таңнды.
Ойла менің қамымды,
Тағдырымды бітіріп,
Тауыс менің нанымды!
Осы таңнан өткізбе,
Күн шығуға жеткізбе!»
Бұлайша деп Қобланды,
Түн ортасы болғанда
Тайбурылын тұсады.
Алып туған қатардан
Шаһзада кісі еді
Құрбысында адам жоқ
Қоблекеңдей мүшелі.
Жамандар қылды өсекті,
Жылап-жылап Қоблекең,
Тоқымнан қылды төсекті.
Қараман қылды мастықты,
Жылап жүріп Қобланды,
Ерден қылып жастықты,
Тоқымын төсеп, ер жастап,
Етбетінен құлады,
Ұзынынан сұлады.
Алтынды ерге сүйеніп,
Өксіп-өксіп жылады.
Жылап жатып Қобланды,
Ортасы түннің болғанда,
Көзі ілікті ұйқыға.
Көзі ұйқыға кеткенде,
Мезгілі таңның жеткенде,
Көк есегі астында,
Ақ сәлдесі басында,
Сырлы асасы қолында,
Өзі ақтың жолында,
Он сегіз мың ғаламның
Он бесі бар қасында,
Жеті кәміл бабасы
Келді жетіп қасына:
«Ояумысың, Қобланды,
Ұйқыдамысың, Қобланды?
Бұл сапарың болмады.

Kulum diyorsan, Hûday'ım?
Bugün bana göstersen,
Atacak olan tanımı.
Düşün benim halimi,
Kaderimi tüketerek
Yok et benim ekmeğimi!
Bu tanımı (sabahı) getirme
Güneşi bana gösterme!”
Bu şekilde Kuplandı,
Gece yarısı olunca,
Tayburıl'ın ayağını bağladı.
Büyük doğan aynı yaşlılardan,
Şehzâde kadar kimseydi.
Aynı yaşta olanlardan kimse yok
Kuplandı'yı saymazsak.
Kötüler yaydı dedikoduyu,
Ağlayarak Kuplandı,
Döşeğini delik deşik etti.
Karaman etti yaramazlığı,
Ağlayarak Kuplandı,
Yastığını yağmaladı,
Eğerin battaniyesini sararak,
Yüzüyle yere yıkıldı (düştü),
Uzandı uzunca yattı.
Altınlı eğere yaslanarak,
Yüksek sesle ağladı.
Ağlarken Kuplandı,
Gece ortası olunca,
Gözü uykuya daldı,
Gözü uykuya dalınca,
Zamanı tanın gelince,
Ak eşeğin üzerinde,
Ak sarığı başında
Sırlı bastonu elinde
Kendisi Allah'ın yolunda,
On sekiz bin âlemin
On beşi bulunur yanında,
Yedi gerçek babası
Geldi yetiştі, yanında:
“Uyandın mı, Kuplandı,
Uyuyor musun Kuplandı?
Bu seferin olmadı.

Мінген атыңбоз-ды ғой,
Арқам сөзге қозды ғой.
Саған келген бәлені
Қорғаймын деп, Қобланды,
Алтын тонның етегі
Тамтық қалмай тозды ғой!
Құланнан атқан кодықты,
Көлден тартқан борықты,
Кеше түсте әкеңе -
Токтар шалға жолықтым.
Оқпанды сай, жыра екен,
Асқар-асқар бел екен.
Сенің әкең Токтар шал,-
Тізесіне тон жетпей,
Бұтында жоқ ыстаны,
Қара табан қойшы боп,
Әкең қойда жүр екен.
Алпыста шешен Аналық -
Арқан есіп, жүн түтіп,
Қайғыменен қан жұтып,
Қасіретті көп тартып,
Қозы бағып, бүкендеп,
Құрт қайнатып жүр екен.
Қарындасың Қарлығаш -
Әбдестесі қарында,
Бес кесесі қолында,
Белдемшесі белінде,
Қызылбастың елінде
Шай қайнатып жүр екен.
Өзіңнен қалған Құртқаны
Қалмақтың ханы Алшағыр
Аламын деп жүр екен.
Қалмақтың ханы Алшағыр -
Алтынды таудың астында
Тастан соққан қорғанды,
Бүгін үш күн болады
Шауып кетті еліңді,
Сындырып кетті беліңді,
Кесіп кетті желіңді.
Өзің есен-сау күнде
Қыпшақты жауға бергенің -
Ол да саған өлім-ді!

Бидіңін at ala idi,
Sırtım lafıma ateşlenmeye başladı,
Sana gelen belâyı
Kovalayım deyip, Kuplandı,
Altından küркүmün eteği
Param parça bez oldu!
Yabanî eşeğin yavrusu,
Gölden çeker yemeğini,
Dün öğleyin arası,
Toktar ihtiyarla görüştüm.
Ovalı, uçurumlu yerdeydi,
Tepeli yüksekli yer idi.
Senin baban Toktar ihtiyar,
Dizisine küркүнün paçası yetmez,
Budunda O'nun donu yok,
Kara taban koyun çobanı,
Baban artık çobandır.
Altmıştaki annen Analık,
İp esiyor, yün tüter,
Kaygısıyla kan yudumlayıp,
Hasretleri yoğunlaşarak,
Kuzuları kovalayıp iş yapar,
Peynir kaynatmakla meşguldür.
Kız kardeşin Karlıgaş,
Çaydanlığı yanında,
Beş bardağı elinde,
Önlüğü belinde
Kızılbaş'ın ilinde
Çay kaynatmakla meşguldür.
Senden kalan Kurtka'yı,
Kalmakların Hanı Alşagır,
Alayım demekle meşguldür.
Kalmağın Hanı Alşagır,
Altınlı dağın arkasında,
Taşlardan yapılmış kalede,
Bugün üç gün olacak,
İşgal etti ilini,
Kırdı senin belini,
Kesti senin karnını.
Kendin esen, sağ iken,
Kıpçakları düşmanlara bırakman,
Senin için bir ölümdür.

Қайғы тартқан еліңе
Сатамысың терінді?
Үстіңе келген дұшпанға
Көрсетсейші көрімді.
Жалған айтар дей көрме
Жеті кәміл пірінді!»
Бабасы айтқан хабармен
Қобланды шошып оянды.
Көзін ашып қараса,
Таң сарғайып атыпты,
Таң Шолпаны батыпты.
Мақпал төсек мамық-ты,
Оянып, өксіп, қамықты,
Жау шапқасын халықты.
Ойына жұрты түскесін,
Байлауға Құртқа түскесін,
Мұны біліп Бурыл ат,
Күйініп ақсап жүр екен.
Пірден хабар тиген соң,
Ақсағынан жазылып,
Құландай ойнап қалыпты.
Белгілі төбе бел екен,
Қыз да болса ер екен -
Сауғаға берген Қарлыға,
Қараманның жанынан,
Ұйықтап Қоблан жатқанда,
Шылбырын шешіп белінен,
Майқара мен бетеге,
Жусан менен көдеге
Ақмоншақ пен Бурылды
Қарлыға бағып жүр екен.
Қос бүйрегі бүлкілдеп,
Көздің жасы мөлтілдеп,
Бір қадам басып жүре алмай,
Қарлығадай сұлуға
Өрең жетті еңкілдеп.
Қоблан келіп сөйледі:
«Жолдас болдың, Қарлыға,

Kaygı çeken iline,
Satacak mısın yüzünü?
Saldıran düşmanına,
Göster benim mezarımı.
“Yalan söylüyor” diyemezsin,
Yedi gerçek Pîrini!”.
Babasının söyledikleriyle
Kuplandı sıçrayarak uyandı.
Gözünü açtı bakınca,
Tan sararak atarken,
Çolpan yıldızı da batarken,
Yumuşak tüylü yastığı,
Uyandı ağlayıp, pişman halde,
Düşman saldırınca halkına.
Aklına yurdu gelince,
Kafese Kurtka girince,
Bunu öğrenen Burıl at,
Öfkelenerek topallanarak gezermiş.
Pîrlerden haber alınca,
Topallığını bırakarak,
Kulan (yabani eşek) gibi oynuyor.
Belli olan tepe tepeymiş,
Kız olsa da bile er imiş
Satılmış gibi olan Karlığa,
Karaman’ın yanından,
Uyuyan Kuplandı’yın
Demir ipi çüzdü belinden,
Maykara²² ile tüy çimi,
Pelin ile ködeye²³,
Akmonşak (Akboncuk) ile Burıl’ı
Karlığa otlatır bakıyor.
Çift böbreği tıkırtı yaparak,
Göz yaşları parlayarak,
Bir adım yeri zor olan,
Karlığa kadar güzele
Yetiştі zorla nefesle.
Kuplan geldi söyledi:
“Yoldaş oldun Karlığa,

²² maykara; özellikle at ve koyunun beslendikleri peline benzeyen bir nevi yabani ot, bitki.

²³ köde; doğal bir şekilde kurumuş olan ve at beslenen bir nevi yabani ot, bitki.

Алланың көп қой жарлығы.
Жер астына бір түсер
Бұл пәнденің барлығы.
Қүдіреті күшті Құданың
Осы көптің ішінде
Жалғыз маған түсіпті
Қысым қылған тарлығы.
Жау шауыпты елімді,
Жау басыпты белімді,
Жау кесіпті желімді.
Менен қалған байтақ ел
Көрген сияқты көрімді.
Қалмақтың ханы Алшағыр
Алтынды таудың етегінде
Тастан соғып қорғанды,
Шауып кеткенге ұсайды
Қараспан таудағы елімді.
Жалған айтар демеймін
Жеті кәміл пірімді,
Айтамын саған сырымды.
Жылқы ішінде аламын,
Қылшаң жүнді қарамын.
Көмек берер демеймін
Сейілдің ұлы Қараман.
Әйел де болсаң, дана едің,
Мұңымды саған шағамын.
Қош, Қарлыға, аман бол,
Қалмақ алған халқыма,
Көмегім жоқ артымда,
Жалғыз кетіп барамын.
Тәңір оңғарса жолымды,
Алаулаған қалмақтан
Кегімді барып аламын!»
Қарлыға сонда сөйледі:
«Ер де сасар болар ма,
Етегін басар болар ма?
Сіз сияқты батырдың
Елін жау алар болар ма?
Әуелі Алла анайым,
Хақ жаратқан Құдайым!
Бөлініп үйден шыққасын,
Сіз болар ма деп едім,

Allah'ın çoktur emiri,
Yer altına inecek,
Her ferdin bir görevi.
Gücü fazla Hûday'ın
Bu kalabalığın içinde,
Yalnız bana değermiş
İsteyeni zor bana da.
Düşman saldırmış ilime,
Düşman basmış belimi,
Düşman kesmiş karnımı.
Benden olan geniş yurt,
Görmüşler gibi benim mezarımı.
Kalmağın Hanı Alşagır,
Altınlı Dağların eteğinde,
Taştan yapmış kaleyi,
Saldırırma benziyor
Karaspan Dağlarındaki ilimi.
Yalan söylediğini diyemem,
Yedi güçlü Pirimi
Derim sana sırtımı.
Yılkılar içindeki alayım,
Kılçıklarım karadır,
Destekleyeceğini diyemem,
Seyil'in oğlu Karaman'ı.
Karı da olsan bilgindin,
Hasretlerimi sana iletirim,
Hoşça kal, esenlikle Karlığa,
Kalmak alan yurdumu,
Destegim yok arkamda,
Yalnız yalnız giderim.
Tanrı desteklerse yolumu,
Alevlerce yanan Kalmaklardan
Kinimi almaya giderim!".
Karlığa o anda konuşur:
"Er'in şaşırır olması doğru mu
Eteğini çeker olur mu?
Sizin kadar batırın,
Yurdunu düşman alır mı?
İlk önce Aallah'ım, anneciğim,
Hak yaratan Hûday'ım!
Bölünerek evden çıkınca,
Siz sahiplenir diye düşündüm,

Тәңірі қосқан жұбайым.
Сізден басым қалғанға
Соншама жеймін уайым.
Сіз деп бақи дос болып,
Сүйіп шыққан Қобланнан
Кеудедегі шыбынның
Несін аяп қалайын!
Қайғы тартып қан құсса,
Запыран етіп май құсса,
Шабылған елге кете гөр,
Бүлінген елге жете гөр!
Белгілі түбі бел болса,
Еретұғын ер болса,
Қараманға барайын,
Оған да жүр деп қарайын!
Ерсе, жинап қолымнан,
Ермесе, тастап, соңыңнан,
Ертең түстен қалмаспын,
Қобланды, мен де барайын!»
Қарлыға бұл сөзді айтқанда,
Бурылға Қоблан мінеді,
Қарына семсер іледі.
Беліне байлап болатты,
Ақ сұңқар құстай қанатты
Жануар асыл Бурылды
Қараспан тауға қаратты.
Күн тимеген сауырға,
Жел тимеген бауырға
Қамшымен соғып барады.
Бурыл атты «шүү!» деді,
Құбылып Бурыл гуледі.
Ертемен шапқан Қобланды
Кешке шейін шабады.
Келіп жетті жеріне,
Жақындады еліне.
Намаздыгер өткенде,
Құтпан мезгіл жеткенде,
Екпіндеген Бурыл ат
Етпетінен жығылды.
Жығылғасын, Қобланды
Аттан түсе қалады,
Жерді сипап қарады.

Танrı ekleyen eşimdir.
Sizden başım uzaklaşınca,
Çok zor anlarımı yaşarım.
Siz de sonsuza dek dost olup,
Severek çıkan Kuplandı'dan
Sinek (zerre) kadar canımı,
Nasıl değerli sanayım!
Kaygı ile kan kusarsa
Zehirlenen yağ kusarsa,
Yenilen yurda gitmelisin,
Yalvaran ile yetişmelisin!
Belli olan tepe ise,
Arkasından yürüyecek er olsa
Karaman'a gideyim,
O'na da yürü diye bakayım!
Yürürse elimle toplayarak,
Yürmezseler arkamdan bırakarak,
Yarınki öğleden geç kalmam,
Kuplandı, ben de gideyim!”
Karlıga bu lafi deyince,
Burıl'a Kuplandı biner,
Beline semser takar.
Beline bağlayıp çeliği,
Ak şahin kadar kanatlı,
Hayvanların asili Burıl'ı,
Karaspan dağlarına yöneltti.
Güneş değmeyen arkasına
Rüzgar değmeyen karnına
Kamçıyla vurdu gidiyor.
Burıl ata “git” dedi,
Değişti Burıl zıpladı.
Sabahtan çıkan Kuplandı
Akşama kadar koşturur.
Geldi geldi yerine,
Yaklaştı iline
Namaz vakti geçerken
Yatsı namaz yaklaşıırken,
Hızla koşan Burıl at,
Düştü yere yüzüne doğru,
Düşünce atı Kuplandı
İniverdi üzerinden,
Yeri okşadı denedi.

Ертеңгі таң атыпты,
Бұйырған дәмін татыпты.
Жазығы мал демесең,
Адамнан ақылы артық-ты.
Ел барында Құртқаның
Екі мезгіл жем берген,
Жаныменен тең көрген,
Алтыннан соққан ақырға
Бурыл құлап жатыпты.
Мінген аты құла-ды,
Ертемен шауып бұлады.
Құртқаның баққан жұртына,
Тоқымын төсеп, ер жастап,
Батыр Қоблан құлады.
Алтынды ерге сүйеніп,
Елі-жұртын сағынып,
Өксіп-өксіп жылады.
Осы жерде Қобланды
Таң атқанша болады.
Таң сарғайып атқанда,
Таң Шолпаны батқанда,
Жан-жағына қараса,
Жұрты жатыр, елі жоқ,
Батпағы жатыр, көлі жоқ.
Қаңғырып жүріп далада,
Өткенің бе, дүние бок?!
Таң атқан соң, батырың
Тағы да түсті жарысқа.
«Байлауда Құртқа жатқанда,
Жан серігім, қарышта!»
Асқар-асқар беліне,
Белден көшкен еліне
Ертемен шауып Қобланды,-
Бұлаңдаған Бурылмен
Жүгіртіп келді Қобланды
Айна көлде Құртқаның
Ордасын тіккен жеріне.
Жұртын көріп Құртқаның,
Көзіне батыр жас алды.
Неше батыр болса да,
Буыны балқып, босады.
Жұртына көзін салады,

Sabahki güneş atmışken,
Nasip olan tadını tatmış.
Kusuru bir hayvan olmasıdır,
Kişiden akli daha üstündür,
İli varken Kurtka'nın,
İki kere yem veren,
Canı ile eşit gören,
Altından yapılmış ahıra,
Burıl düştü yatarmış.
Bindiği atı ala idi,
Erkenden koştı hızlıca,
Kurtka'nın beslediği yurda.
Keçeyi döşeyerek, eğeri yastık yaparak,
Batır Kuplan düşüverdi.
Altınlı eğere yaslanarak,
İli, yurdunu özleyerek,
Çocuk gibi ağladı.
Bu yerde ki, Kuplandı,
Tan atıncaya kadar bulunur.
Tan sararıp attığında
Tan Çolpan'ı battığında,
Etrafına bakınca,
İli bulunur yurdu yok,
Çamuru bulunur, gölü yok,
Bom boş bozkır civarı,
Geçtin midir, dünya bok?!
Tan attıkça batırın,
Yine başladı yarışı.
“Esirde Kurtka bulunurken,
Can yoldaşım zıpla!”
Tepeli olan yerlerden,
Memleketinden göç eden iline
Erkenden koşan Kuplandı,
Zıplayan Burıl ile,
Koşarak geldi Kuplandı
“Ayna” adına gölde Kurtka'nın
Çadırını diken yerine.
Memleketini gördü Kurtka'nın
Gözüne batırın yaş geldi.
Ne kadar batır olsa da,
Morali bozuldu, ağladı,
Yurdunu seyreder,

Қараса, күлдің ортасы
Көтеріңкі көрінді.
«Күл ішінде не бар?» - деп,
Қобланды күлді қарады.
Ашып күлді қараса,
Жая менен жал екен,
Түрлі тағам бар екен.
Өзін қалмақ алғанда,
Көк арбаға салғанда,
«Кез болса бұған батыр,- деп,-
Тауып, азық қылсын»,- деп,
Ақылды туған Құртқаның -
Бөтен нәрсе тастарға
Шамасы келмей сұлудың,
Көміп кеткен наны екен.
«Бұйырғаны Құдайдың
Осы шығар бізге»,- деп,
Шетінен тістеп алады,
Қоржынға батыр салады.
Тайбурыл атқа Қобланды:
«Айт, жануар, шұу!» - деді,
Құбылып Бурыл гуледі,
Табаны жерге тимеді.
Көлденең жатқан көк тасты
Тіктеп тиген тұяғы
Саз балшықтай иледі.
Арандай аузын ашады,
Аяғын топ-топ басады.
Ертеден шапқан Қобланды
Кешке дейін шабады.
Жете алмады қалаға,
Бекер шапты далаға.
Сылтауды анық табады,
Түнге дейін шабады,
Түн ортасы болғанда,
Есіктің алды ығын-ды,
Бола жазды шығынды.
Шығын болмай, не қылсын,
Екпіндеп шапқан Тайбурыл
Етбетінен жығылды.
Қобланды түсе қалады,
Жерді байқап қарады.

Baktı, küllükte dururmuş
Yüksekçe gelen tepede.
“Kül içinde ne vardır?”, deyip,
Kuplandı gülerек baktı.
Külü açtı, bakınca,
At etinden cal ve caya,
Çeşitli yemekler var idi.
Kendini Kalmak yendiği anda,
Gök arabaya yüklediğinde,
“Buna batır rast gelirse, diye
Bulsun, yemek yesin, diye,
Akıllı doğan Kurtka’nın,
Daha çok yiyecek bırakamadan,
Yetişememişti güzelin,
Gömdüğü O’nun ekmeği idi.
“Buyuramı Hudây’ın ,
Demek budur”, diyerek,
Kenarından dişledi,
At çantasına kodu.
Tayuburıl ata Kuplandı:
“Gıt, hayvaim, gıt”, dedi,
Değişti Burıl zıpladı.
Tabanı yere değmez,
Dikey yatan taşları
Tam isabet tırnağı,
Çamur gibi eziyor.
Ağzını büyükçe açar,
Ayağını da top top basar.
Erkenden koşturan Kuplandı,
Akşama kadar koşturur
Yetişemedi şehire,
Boşuna koştu bozkırda,
Boş uğraşmanın peşinde.
Geceye kadar koşturur.
Gece ortası olduğunda,
Kapının önü dar idi,
Kendisi burada ölürdü.
Ölmüş olması böyleydi,
Hızla koşan Tayburıl,
Düşecek düştü yıkıldı,
Kuplandı atından düşer,
Yere baktı seyreder,

Аллаға тілім жазықты:
«Аты арыса, қарны ашса,
Қылсын деген азықты» -
Қыз Құртқа қағып кетіпті
Кез бойы алтын қазықты.
Қолын жерге салыпты,
Тайбурылдың астынан
Қобланды тауып алыпты,
Ол қазықты бес бүктеп,
Ат қоржынға салыпты.
Атына Қоблан мініпті,
Тайбуырылды тайдырмай,
Табан жолға салады.
Артық туған Қобыланды,
Таң атқанша шабады,
Таң салқыны жеткенде,
Ағыны қатты Буырылмен,
Алтынды таудың етегінде
Аңқытып жетіп келеді.
Алшағырдың шаһарын
Батырдың көзі шалады,
Шаһарға жетіп барады.
«Еменнен кестім найза,-деп,-
Пенделік артқан халқыма
Тигіземін пайда,-деп,
Күн шыққанша шаһарын
Екі айналды Қобыланды
Енуге есік қайда»деп.
Енуге есік таба алмай,
Кіруге тесік таба алмай,
Күн шыққанша батырдың
Айналып жүрді сыртында.
Қуыстау жерге жеткенде,
Мүйістеу жерге жеткенде,
Жылқыда құмай аланы,
Атадан тек дараны,
Жалғызым деп Токтар шал,
Жоқтаушы еді баланы.
«Уа, қозым!»деп зарлаған,
Жас қозыдай маңыраған,
Саулы інгендей аңыраған,
Сыртта жүрген Қобыланның

Allah'a yalvamaya başlar:
“Atı zayıflarsa, karnı açsa,
Aşın yerine kullansın», diye,
Kız Kurtka ayarlamış, beklettirmiş
Şu yatan altın kazıkları.
Ellerini yere doğru uzatır,
Tayburıl'ın altından bulmuş,
Kuplandı buldu kazığı,
Kazıkları beş kere eğerek
At çantasına koyuverdi.
Atına Kuplan biner
Tayburıl'ı kaydırmadan,
Ana yola çeker,
Güçlü doğan Kuplandı
Sabaha kadar koşar,
Tan rüzgarı esince,
Gidişi hızlı Burıl ile,
Altınlı Dağın eteğine,
Koşarak gelir.
Alşagır'ın şehri
Batırın gözüne çarpar,
Şehire geldi girer.
“Meşeden yaptım nayzamı”, der,
Milletimin benden istediği vardır,
Bir faydam dokunur”, der.
Güneş çıkınca şehrin,
İki dolaştı Kuplandı,
Girmeye kapı nerde, deyip,
Açmaya kapı bulamayıp,
Geçmeye kapıyı göremeyip,
Güneş batınca batırın
Dolaştı kaldı dışarıda.
Tepecik yere geldiğinde,
Darıcık yere değdiğinde,
Atı hızlı av köpeği kadar,
Atadan kalan yalnızı,
Yalnızım, diyen, Toktar ihtyar,
Ağlıyordu, çocuğu adına.
“Yavrum” diye ağlayan,
Genç kuzu gibi memleyen,
Sağan deve gibi bağıran,
Dışarıda dolaşan Kuplandı'nın

Құлағын жарып барады
«Қалайша жоқтар екен?» - деп
Құлағын батыр салады.
«Келелі түйем ішінде
Қайырлы бураға ұсаған
Қайырлы туған Қоблан,
Ботам, сенен айрылдым.
Алалы жылқы ішінде
Көзге түсер тұлпардай,
Тұяғы бүтін сұңқардай,
Құлыным, сенен айрылдым.
Ай мүйізді қошқардай
Тілеп алған жалғызым,
Қозым, сенен айрылдым.
Көл айнала шандатқан,
Байламаса, тынбаған
Көкала бұқаға ұсаған
Мен бұзадан айрылдым.
Ішіме толған көп қайғы
Аһ ұрсам да кетпейді.
Дұшпанның берген тері тон
Тіземе тартсам, жетпейді.
Ал десем де Тәңірге,
Өлшеулі өмір бітпейді.
Жалғызым барда - көңілім тоқ,
Құлынымнан айрылып,
Табаныма тиді шоқ!
Бұл қорлықты көргенше,
Тигені артық ажал-оқ!
Айы біткен, айда өлер,
Күні біткен, күнде өлер.
Жалғызым деп зарласам,
Сүйексіз тілім дөңгелер!
Атаңа нәлет Алшағыр,
Көрсеттің ғой өкімді!
Жалғызым тірі бір келер.
Асықпай тұр, қызылбас,
Сыбағанды сол берер!
Жалған дүние сырғанақ,
Шыныменен айрылсам,
Жалғызым, тезірек келмесең,
Мені бір Құдай ұрғаны-ақ!

Кұлағын деліп geçecek gibi.
“Nasıl bir ağıt söylerler?”, diye,
Кұлағын batır ayarlar.
“Büyükçe deve içinde,
Güzelce deveye benzeyen,
Uğurlu doğan Kuplandı,
Yavrum senden ayrıldım.
Alalı atlar arasında,
Göze çarpar hızlı at gibi,
Tırnağı sağlam hızlı at gibi,
Tayım senden ayrıldım.
Ak boynuzlu koç gibi,
Dua ederek aldığım yalnızım,
Kuzum senden ayrıldım.
Gölün etrafını tozlatan,
Bağlamazsa durmayan,
Ak boğaya benzeyen,
Buzağımdan ayrıldım.
İçimde dolu acılar
Ağlarsam da gimezdi,
Düşmanın verdiği deri kürk,
Dizime çekersen yetmezdi,
“Al” dersem de Tanrı’ya,
Ölçülü hayat bitmezdi.
Yalnızım varken gönlüm tok,
Tayımdan ben ayrıлып,
Tabanıma değdi şu alev!
Bu acıyı gördükçe,
Değerse idi ecel ok,
Ayı tükenen ayında ölür,
Günü tükenen gününde ölür,
Yalnızım diye ağlarsam,
Kemiksiz dilim yorulmaz!
Soyuna lağnet Alşagır,
Çektirdin bana zorluğu!
Yalnızım sağlam gelecek.
Acele etme Kızılbaş,
Hesabımı O verir!
Yalan dünya kaygandır,
Gerçekten de ayrılısam,
Yalnızım çabukça geşlmezsen,
Beni Allah’ım çarpacak!

Дұшпанға пенде болғанша,
Жалғызымнан айрылып,
Бұл бейнетті көргенше,
Неге өлмедім мен шұнақ?!
Қорлық берді бұл дұшпан
Токсанға келген жасымда,
Пенде болып кәпірге,
Қойын бақтым осында!
Жалғызым менің келер ме?
Пірлерден тиіп бір хабар,
Тайбурыл атпен келер ме?
Соры қайнаған мен сордың
Жаратқан Жаппар Құдайым
Көзімнің жасын көрер ме?
Я болмаса, сол жақта
Қазасы жетіп өлер ме?
Я болмаса, жарылқап,
Пірлері хабар берер ме?
Я болмаса, Құдай-ай,
Менің мұндай жайымды,
Көңілге түскен уайымды
Жалғызым менің білер ме?»
Сол уақыттар болғанда,
Қозы Көрпеш - Баяндай,
Өлім Хақтан аянды-ай,
Алпыста шешесі Аналық
Ұйқысын ашып, оянды-ай:
«Қырғауылдай көжек-ті,
Талықтым тасып тезекті.
Жалғызымды жоқтаймын,
Шаршағанда тоқтаймын,
Жан қосағым Токтар шал,
Берші маған кезекті?!
Көп жылама, серігім,
Ойыным менен күлісім,
Жасаған қосқан білісім!
Жалғызымның барында
Кеңіп еді өрісім,
Алтыннан еді кебісім!
Көріп едім тіріде
Жеті жұмақ бейісін!
Бүгінгі күн түсімде

Дüşmana kişi olmaktansa,
Yalnızımdam ayrılarak,
Bu acıyı görmektense,
Niye ölmedim ki, ben ihtyar?!
Acıyı verdi bu düşman,
Doksana girdiğim yaşımda,
Kişisi oldum kâfirin,
Koyun çobanı oldum burada!
Yalnızım benim gelir mi?
Pirlerden gelip bir haber,
Tayburıl atla gelir mi?
Perişan olan zavallıyım,
Yaratan Cabber Hudâ'yım,
Gözümün yaşlarını görür mü?
Ya olmazsa o taraflarda,
Zamanı geldi öldü mü?
Ya olmazsa destekleyip,
Pirleri haber verir mi?
Ya olmazsa Hûday'ım
Benim bu halimi,
Gönlümdeki acıyı,
Yalnızım benim bilir mi?!”
O sıralar olduğunda,
Kozu Korpeş Bayan gibi,
Ölümü Hak'tan kaçар mı,
Altmıştaki annesi Analık,
Uykusunu açtı, uyandı:
“Sülün kadar tavşan yavrusuydu,
Yorulдум taşıyarak tezeği,
Yalnızımı ararım,
Yorulduğumda dururum,
Can dostum olan Toktar ihtyar,
Verir misin bana sırayı?!
Fazla ağlama yoldaşım,
Oyunum ile gülüşüm,
Yaşayan, yükselen, bilişim,
Yalnızımın yaşadığında,
Genişlemişti otlağım,
Altından idi çizmelerim!
Görmüştü daha hayattayken,
Yedi ucmak şeklini!
Bugünkü gün rüyamda,

Құбыла жақтан жел соқты,
Жаңылмасам деп едім,
Жалғызымның астында
Тайбурыл аттың желісін.
Ақ мүйізді қошқардай,
Жасаған сені қосқанға-ай,
Жұмылған көзді ашқанда-ай,
Ішіміз толды пұшманға-ай!
Атасы берген шырақтың
Бұлты келді төбеңнен,
Қыс болса, шығар жел жақтан,
Жаз болса, шығар күн жақтан,
Жауың келсе, түсер жау жақтан!
Жолыңды күтіп, жалғызым,
Болайын құрбан сенен мен!
Бұлтың келді, өзің жоқ,
Жалғызым барда - көңлім тоқ.
Шырағым, сенен айрылып,
Табаныма тиді шоқ!
Жалғызымның барында
Пешпент ойдым мақпалдан,
Такия, бөрік, үкі шоқ!
Жалғызым, сенің барыңда
Көшке жорға мінгенім,
Еруге қамқа кигенім.
Жалғызым, сенен айрылып,
Осынша бейнет көргенім!
Жайықтың суы ылай-ай,
Көр болды көзім жылай-ай.
Осы күнде, Тоқтар шал,
Оң қабағым тартады,
Қуантамысың, Құдай-ай!
Осы күні, Тоқтар шал,
Аузы құрғыр тартады, -
Жалғызымды сүйгендей!
Иіні құрғыр тартады, -
Қараспан тауға ел қонып,
Еруге қамқа кигендей!
Осы күні, Тоқтар шал,
Тақымы құрғыр тартады, -
Қараспан тауын жағалап,
Қалың Қыпшақ ел көшіп,

Кағбе tarafından rüzgar esti,
Yanılmak istemezdim,
Yalnızım altında,
Tayburıl atının koşuşunu,
Ak boynuzlu koç gibi,
Yaratandır seninle beraber yürüten,
Yumulan gözümlü açtığımda,
İçimiz doldu pişmanlığa!
Atan veren işğın,
Bulutı gözüktü göklerden,
Kış olursa çıkar rüzgar tarafından,
Yazın çıkar güneş tarafından,
Düşman saldırırsa düşmana işaret eder!
Yolunu bekleyerek yalnızım,
Olayım ki kurban senin için!
Bulutun geldi, sen yoksun,
Yalnızım var iken gönlüm tok!
Yavrum senden uzaklaşarak,
Tabanıma değdi alev!
Yalnızımın varlığında,
Cübbe giydim ipekten,
Güzelce börük, süslü şapka!
Yalnızım sen var iken,
Gezerken hızlı at binerdim,
Eğere keçi döşerdim.
Yalnızım senden ayrılarak,
Bu kadar eziyet çekerdim!
Cayık nehrinin suyu çamurlu,
Kör oldu gözüm ağlaya.
Bu günlerde Toktar ihtyar,
Sağ kirpiğim çekerdi,
Sevindirecek misin Hûday'ım!
Bu günleri Toktar ihtyar,
Kuruyan ağzım çekerdi,
Yalnızımı öper gibi!
Çüçsüz omuzum çekerdi,
Karaspan iline millet toplanıp,
Eğere keçi koyar gibi!
Bu günlerde Toktar ihtyar
Zavallı bacağım çekerdi,
Karaspan Dağlarının kenarlarında,
Kalabalık Kıpçak ili göçerek,

Сұр жорғаны мінгендей!
Осы күні, Тоқтар шал,
Төсімде жатқан қос тері,
Терісі қатқан бос тері,-
Бұлақ болып ашылды,
Шырағым келіп емгендей!
Анаң байғұс зарлайды
Ботасы өлген інгендей.
Ернім және тартады, -
Он үш жасар шырақтың
Ақ бетінен сүйгендей.
Жүрегім алып ұшады, -
Кеткен қозым келгендей,
Жұмылған көзім ашылып,
Жалғызымды көргендей.
Алпыс жасқа келгенде,
Арқан ескен не қорлық,
Құрт қайнатып, жүн түтіп?!
Шырағым үйден кеткесін,
Есімнен кетпес бұл зорлық!
Өзге қорлық қорлық па?
Өзіңнен қалған Құртқаны?
Қалмақтың ханы Алшағыр
Аламын дейді - сол қорлық!
Дұшпанның түсіп торына,
Отыр Құртқа сол мұңлық.
Осындай болып жатқанда,
Жалғызым келіп ат қояр
Алшағыр жиған нөкерге.
Дұшпанның қылған зорлығы
Есімізден кетер ме?
Мұндай болып біз тұрмыз,
Шырағым, жүрсің бекерге!
Зарланған менің дауысым
Жалғзыма жетер ме?»
Сол уақыттар болғанда,
Қарындасы сөйлейді:
«Тұра тұршы, жан шеше,
Жан көкеме түс көрдім
Өткен түні мен кеше!
Адыра қалғыр айбалта
Тасқа тиді, кетілді,

Gri hızlı koşan atı biner gibi!
Bu günleri Toktar ihtyar,
Göğsümde bulunan çift deri parçası,
Derisi kurumuş boş deri
Pınar gibi açıldı,
Yavrum gelip emer gibi!
Annen zavallı ağlar,
Yavrusu ölen deve gibi.
Dudağım yine çeker gibi,
On üç yaşındaki işığın,
Ak yüzünden öper gibi!
Kalbim allak bullak olurdu,
Giden kuzum gelir gibi,
Yumulan gözüm açılmış gibi,
Yalnızımı görür gibi.
Altmış yaşıma doldurduğumda,
İp ören iş ne biçim zorluk,
Yoğurt kaynatarak, yün tüten?!
Yavrum evden ayrılınca,
Aklımdan silinmez bu acı!
Başka zor iş var mıymış?
Kendinden kalan Kurtka'yı
Kalmağın Hanı Alşagır,
Alacağım der, o bir büyük zorluk!
Düşmanın düştün tuzağına,
Oturur Kurtka, o bir zorluk.
Bu işler olup bittiğinde,
Yalnızım gelir atını bağlar,
Alşagır yığan beğlerini,
Düşmanların yaptığı zorluğu,
Aklımızdan siler mi?
Bu şekilde halimiz,
Yavrum dolaşıyorsun boşuna!
Ağlayan benim sesimi,
Yalnızım benim duyar mı?!”
O vakitler olduğunda,
Kız kardeşi konuşur:
“Bekleyedur, can anne,
Can ağabeyimi rüyamda gördüm,
Geçen sefer günlerde!
Allah kahretsin şu baltayı,
Taşa değdi yıprandı,

Қайрап ем - тағы жетілді.
Тәңірі аяр болар ма
Біздей ғарып, жетімді?!
Жетім емей, немене,
Атаңа нәлет Алшағыр
Көрсетті ғой өкімді?
Көкем үйде болғанда,
Бұзар ма еді кентімді
Құлақ салшы, кемпір-шал,
Естіп пірдің хабарын,
Көңілім менің бекінді!
Шаба алмай да жүрмесе
Астындағы Бурыл ат,
Бабадан хабар тиді ғой,
Жетсе керек жан көкем
Тайбурылын сауырлап!
Жан ата, менің түсімде
Өзімнің бабам ішінде,
Бұл уақытта жан бар ма
Жан көкемдей пішінді?
Қазанның Сырлы қаласын
Жалғыз шауып жүр еді.
Алтынды туға ақырып,
Қараманды шақырып,
Қасқырлы таудың басында
«Қатын» деген бір сөзін
Бетіне соғып жүр еді.
Көкемнің айтқан сөзіне
Қараман батыр өкпелеп,
Жамандарша кек тұтып,
Көкем желді соңынан,
«Өкпелеп досым кетті», - деп,
Ордың мініп басына,
Қаланың келіп қасына,
Ордан атын қарғытып,
Кіндіктен оғын сырғытып,
Қазанды шаншып, жау қашып,
Көп қосынға жан көкем
Олжа салып жүр еді.
Бөлінбеген ұйқысын,
Жыртылмаған құлпысын,
Қараманмен екеуі

Keskinleştirdim yine yıprandı.
Tanrı affeder mi
Bizim kadar gariban kimsesizi?!
Kimsesiziz, öyle değil mi,
Soyuna lağnet Alşagır,
Gösterdin sen acıyı.
Ağabeyim evdeyken,
Bozar mı idi kentimi,
Beni dinle atamla nine,
İşitip Pırlerin haberini,
Gölüm doldu taşıdı!
Hızlı koşamazsa bile,
Altındaki Burıl at,
Babadan haber değmiştir,
Gelmiş gibi can ağabeyim
Tayburıl'ına binerek!
Can ata benim rüyamda,
Kendi babamız (sulalelemiz) içinde,
Bu sıralarda kimse var mıdır ki,
Can ağabeyim kadar yakışıklı?
Kazan'ın Sırlı şehrini,
Yalnız vurur koşardı.
Altınla bayrakla bağırarak,
Karaman'ı çağırarak,
Kurtlu dağların başında,
“Karı” denilen lafını,
Yüzüne söyleyip dururdu.
Ağabeyimin denen lafına
Karaman batır küserek,
Kötülerce kin tutarak,
Ağabeyim gitti arkasından,
“Küserek dostum gitti”, diye,
Uçurumun geldi başına,
Şehrin geldi yanına,
Uçurumdan atını zıplatarak,
Kindikten okunu çekerek,
Kazan'ı sançarak, düşman kaçıp,
Kalabalık eskerlere can ağabeyim,
Müjde dağıtır koşturur.
Bölünmeyen uykusunu,
Kırılmayan kilitini,
Karamanla ikisi,

Таң ата айдап жүр еді
Көбікті ханның жылқысын.
Жамандатқыр Тарлан ат
Сонда қашып еліне,
Ер салғанша асығып,
Терлік салып беліне,
Қараман мен көкемді
Көбікті басты тақымға.
Көкемнің құрып айласы,
Басынан сынып найзасы,
Жан көкемді пенде ғып,
Көбіктінің көңілі желікті.
Бұл секілді қорлыққа
Жан көкем не ғып көніпті?
Көкемнің тайып бабасы,
Батырлардың бұл жерде
Болмады қабыл тобасы.
Мақтануға жарады, -
Дұшпанның асып айласы.
Өз аттасым Қарлыға
Көкеме тиді пайдасы.
Жамандығын жасырып,
Жақсылығын асырып,
Қол-аяғын босатып,
Жан көкемді қашырып,
Қару-жарақ, ат-тонын
Қойған екен жасырып.
Сарт болмаса, Шашты Өзіз.
Қызметін асырып,
Өз аттасым Қарлыға
Дос болып сонда жүр еді,
Аяғына бас ұрып.
Қараман менен жан көкем
Тағы да айдап жүр еді
Көбіктінің жылқысын.
Тағы да қашып көк бесті,
Көбікті мініп атына,
Бұрынғы түсіп салтына,
Көбіктіні өлтіріп,
Сәтіне мұның келтіріп,
Жұмысын анық бітіріп,
Қарлығадай сұлуды

Tan ata kovalar yürütür,
Köbüktü Han'ın atlarını.
Kötülük getiren Tarlan at,
O kadar kaçtı iline,
Eğer koydukça acele ederek,
Keçe bağlayıp beline,
Karaman ile ağabeyimi,
Köbüktü bastı bacağı altına.
Ağabeyimin tükenip çaresi,
Ucundan kırılıp nayzası,
Can ağabeyimi sıradan birisi yaparak,
Köbüktü'nün gönlü taşıdı.
Bunun kadar acıya,
Can ağabeyim nasıl dayanır?
Ağabeyimin kaydı babası,
Batırların bu yerlerde,
Olmadı kabul duası.
Övünmeye denk geldi,
Düşmanların taşıp çaresi.
(Benimle) Addaş olan Karlığa'nın,
Ağabeyime değdi faydası.
(Ağabeyimin) Kötülüğünü saklayarak,
İyi tarafını yücelterek,
Bağlanan elle bacaklarını çözüp
Can ağabeyimi kaçırdı,
Silahlarını, atını, elbisesini,
Koymuştu idi saklayıp.
Sart mıydı bu Saçlı Aziz.
Hizmetlerini fazlasıyla,
Addaş olanım Karlığa,
Dost olup onlarda bulunur,
Bacaklarına başını vurarak.
Karaman ile can ağabeyim,
Yine kovalayıp yürürdü,
Köbüktü'nün atlarını.
Yine bir kaçtı ak ala at,
Köbüktü bindi atına,
Eski alışkanlığıyla yolunu bulup,
Köbüktü'yü öldürüp,
Fırsatını güzelce yakalayıp,
İşini doğru bitirip,
Karlığa kadar güzeli,

Қарамандай құрдасқа
Сауғаға беріп жүр еді.
Ақ бөкендей жосылып,
Қазаннан алған көп малға
Жылқыны айдап қосылып,
Даярланып жатқан көп қосын
Дүркірей көшкен жосылып.
Бурыл ат ақсап қалғасын,
Көкемнің көңілі басылып,
Жалғыздықты айтып зарығып,
Пірлерге налып жүр еді.
Хабарланып пірлерден,
Жалғыз шауып жан көкем,
Қараспанның тауында
Жұртына келіп жүр еді.
Жеңешем көмген сар нанның
Шетінен тістеп жүр еді.
Аллаға тілім жазықты,
Атына жем, өзіне
Қылсын деген азықты -
Бурыл ат тауып жүр еді
Жеңешем көмген қазықты.
Белгілі төбе бел еді,
Ықылас ата, Шашты Өзіз
Шын сарт болып кетпесе,
Осы күнде көкешім
Мұнда келіп жүрген-ді».
Сол уақыттар болғанда,
Құртқа келіп сөйлейді:
«Тұра тұршы, бикешжан,
Дүйсенбі күн сәскеде
Аспаннан ай түсірдім,
Қараспан таудың басында
Ақ сұңқар құсымды ұшырдым.
Ойпаң жерден ор қаздым,
Сұлтаным түзде жүргенде
Жауға пенде қылғандай
Мен Тәңірге не жаздым?
Қараша таудың жылғасы,
Баурында ойнар құлжасы.
Әр бәндеге бітер ме
Сұлтанымның тұлғасы?!

Karaman kadar kurdaşa,
Oyalansın diye vermişti.
Ak geyik gibi koşardı,
Kazan'dan aldığı kalabalık hayvana,
Yılkıları beraberce kovalayıp,
Hazır bulunan fazla ekip
Koşarak göçe çıktı yuvarlanarak.
Burıl at topal olunca,
Ağabeyimin morali kaçarcasına
Yalnızlığı söyleyip ağlayıp,
Pîirlerden destek istedi.
Haber alıp Pîirlerden,
Yalnız koştu can ağabeyim,
Karaspan'ın dağlarında,
Memeleketini ziyaret edecek.
Yengemin gömdüğü sarı ekmeği,
Kenarından dişleyip yedi.
Allah'tan dilim yorulmaz,
Atına yem, kendine yiyecek,
Alsın diye yoluna,
Burıl atı buldu verdi
Yengem gömmüştü yiyecekleri.
Bilinen tepe teppeymiş,
İhlas Ata, Saçlı Aziz,
Gerçekten sart (hâin) olmazsalar,
Bu günlerde ağabeyciğiğm,
Bu civarlarda bulunur muydu”.
O vakitler olduğunda,
Kurtka geldi, konuşur:
“Bekleyedur, güzelim,
Pazartesi öğleyin,
Göklerden ayı indirdim,
Karaspan dağlarının tepesinde,
Ak şahin kuşumu uçurdum.
Ovalı yerlerden çukur kazdım,
Sultanım uzaklarda bulunduğunda,
Düşmana esir yapacak kadar,
Ben Tanrı'ma ne yaptım?
Karaşa Dağlarının kenarı
Üzerinde oynar geyiği.
Her bir ferde nasip mi,
Sultanımın kişiliği?!

Құдай кіші жаратты
Төмен етек ұрғашы.
Сұлтаным сүйген ақ денем
Бола ма жаудың олжасы?
Аламын деп қинап жүр
Діні жаман болмашы.
Қартаймақ Хақтан жарлық-ты,
Құлыны өлген қулыққа
Тай теліген зорлық-ты.
Ботасы өлген інгенге
Нар теліген зорлық-ты.
Ақ сұңқар қонар тұғырға
Қарға қону зорлық-ты.
Тәңірі басқа салғасын,
Дұшпаннан көрдім қорлықты.
Сары бал салдым аяққа,
Бұғалық салдым саяққа,
Ніл өтпейді бояққа.
Перзентім деген Бурыл ат,
Менен кеттің қай жаққа?
Мінген де атым Шалқасқа,
Қызмет еттім сен жаста.
Алтыннан таға салдырдым,
Таймасын деп тау-тасқа.
Қырық күнің біткенше,
Қысырдың сүтін еміздім.
Алғалсыз болсын бедеу деп,
Құлықтың сүтін еміздім.
Сексен күнің біткесін,
Токсан күнің жеткесін,
«Арымасын,- деп,- талмасын,
Маңқа, құлақ болмасын»,

Жеміне қосып, мен саған
Қызыл дәрі жегіздім.
Құртқаның баққан Бурылы
діе
Қыдыра жалды, қыл құйрық
Жылқыдан қалмас дегіздім.
Құнанда емдің, тайда емдің,

Сөйткен сенен не көрдім?

Hudây küçük yaratmıştır,
Alçak etekli dişiyim,
Sultanımın öptüğü ak bedenim,
Olacak mı düşmanının karısı?
Alacağım diye zorluyor,
Dini acı (başlıbozuk), küçük ferd.
İhtiyarlanmak Hak işi,
Tayı kurnazlığını bedeli yapma,
Tayı zorlayan iş midir.
Yavrusu ölen deveye,
Buğra ekleyen zorluktur.
Ak şahin konar (accımın) eline,
Karga nasıl konardı.
Tanrı nasip etmişmiş,
Düşmandan gördüm acıyı.
Sarı bal koydum bacağım,
Bağladım ehlilenmemiş atı,
Boyası geçer kumaşa.
Yavrum benim Burıl at
Benden uzaklaştın ne tarafa?
(Şimdi) Bindığım at Şalkaska,
Hizmet ettim sen gençken.
Altından at nalı yaptırdım,
Kaymasın diye dağ taşlarda,
Kırk günün dolduğunda,
Kısrağın sütünü emzirdim.
Ağrısız olsun kısarak diye,
Kurnazlığını sütünü emzirdim.
Seksen günün dolunca,
Doksan günün gelince,
“Zayıflamasın, daralmasın”, diye,
“Burnu sümük, kulağı kirli olmasın”,
diye,
Yemine ekledim ben sana,
Kırmızı ilaç yedirdim.
Kurtka'nın yetiştirdiği Burıldır derler,

Koyu saçlı, ince kuyruk,
Atlardan birinci olsun dedim.
Kulun oldun emzirdim, tay yaşımda
emzirdim,
Böyle emeğimi gören sen ne yaptın?

Бес жасыңа келгенде,
Бие қызығын көрсін деп,
Бес бедеуге салдырдым,
Алты жаста ақтаттым,
Ат болар деп батырға,
Сені сонша мақтаттым.
Асаудан ат қып үйреттім,
Таралып мойны өссін деп,
Жібек арқан құлаштап,
Ұзын байлап мойнына,
Бурыл, саған сүйреттім.
Менің балам сен болып,
Сенің анаң мен болып,
Бір көрсетші қараңды,
Қай тарапқа жөнелдің?!
Жан серігі батырдың,
Осындай қиын жерлерде
Үстіндегі сұлтанды
Бір көрсетер деп едім.
Көңілдегі арманым:
Сұлтаным келіп сәлемет
Дұшпанға салса әлемет!
Алаулаған қалмаққа,
Өзінікін келтіріп,
Бір көрсетсе қорлықты!»
Дарбазалы тесікті
Шәһәрдің тұрып ішінде,
Қыз Құртқаның зарланып
Шығарған қатты дауысын,
Періштелер жалғасып,
Сыртта тұрған тұлпардың
Құлағы анық есітті.
Қыстың басы қауыс-ты,
Артық туған Қобланды
Ерегескен дұшпанның
Басын қоймай тауысты.
Құртқаның сөзін есітіп,
Анасын тұлпар білген соң,
Қайта-қайта кісінеп,
Шығарды қатты дауысты.
Бурыл аттың дауысын
Құртқаға жел жеткізді.

Beş yaşını doldurduğunda,
Dişiliğin tadını görsün diye,
Beş dişi ata yolladım,
Altı yaşta akladım,
Batırın atı olur diye,
Seni övdüm, yücelttim.
Yabanilikten ehlileştirdim,
Boynun ince uzun olsun diye,
İpek iple uzunca,
Uzunca bağladım boynunu,
Burıl, senin için yaptım.
Benim çocuğum sen oldun,
Senin annen ben oldum,
Bir göstereceğini,
Ne tarafa yöneldin?!
Can dostusu batırın,
Bunun kadar zor anlarda,
Üzerindeki sultanı,
Bir gösterse ne olur?
Gönlümdeki muradım:
Sultanım gel de selam ver,
Düşmanına bırak (devret) zorluğu!
Alevlenen Kalmaklara,
Kendi yaptıkları zorluğu göster,
Acıyı dolu dolu çeksinler!”
Kapının değişinden bakar,
Şehrin içinde durarak,
Kız Kurtka’nın ağlayışını,
Yüksekçe olan seslerini,
Melekler devam ettirerek,
Dışarıda duran hızlı atın,
Kulaklarına ulaştırır.
Kış mevsiminin başı soğuktu,
Güçlü doğan Kuplandı,
Kavga eden düşmanın
Başlarını tüketti.
Kurtka’nın sözünü işitip,
Annesi olduğunu öğrenince,
Tekrarlarca kişinep,
Yüksek sesle seslendi.
Burıl atın sesini,
Kurtka’ya rüzgar ulaştırdı.

Танығасын дауысын,
Көңілден кірін кеткізді,
Айтса, сөзін өткізді.
«Сұлтаным келген екен», - деп,
Жоғары шығып қарады.
Қаланың қиғаш шетінде,
Шалқар тоғай бетінде
Бір дуадақ атып ап,
Белінен кесіп шайнаған
Арыстан туған батырды
Құртқаның көзі шалады.
«Келген екен сұлтаным,
Шапса, қылыш өткізбес
Басыңда болат қалқаның.
Қолыңдағы дуадақ,
Жүнін үйтіп, тазалап,
Пісіріп жесең, болмай ма?»
Батырды танып біледі,
«Сұлтаным келген екен», - деп,
Артық туған қыз Құртқа
Ақ сұңқардай түледі.
Сол бетімен сұлуың
Алшағырға келеді.
Келіп, сөйлей береді:
Енді қойып күлкісін,
Тілеп алды күн шықпай
Алшағыр ханның ұйқысын.
«Арызым бар, - деп сөз айтты, -
Елімді шапқан Алшағыр,
Сөзіме құлақ сал, Шағыр.”
Сақтағаны Құданың
Сен итке де бар шығар!
Мінген атың кер ме еді,
Сұлтанымның барында
Сырттан келген дұшпанға
Намысымды бермеді.
Сұлтанымның жоғында
Сен болды менің ергенім.
Әкелдің де қамадың,
Жарық сәуле көрмедім.
«Далаға шығып Қыз Құртқа,
Бойын жазсын», - демедің.

Таныпса sesini,
Gönül tozunu sildirdi,
Dediklerini yaptırdı.
“Sultanım gelmiştir”, diyerek,
Yukarı çıktı seyretti,
Şehrin yuvarlak köşesinde,
Kalın ormanlık kenarında,
Bir toy kuşunu vurarak,
Belinden kesti çiğnedi,
Güçlü doğan Kuplandı
Kurtka’nın bakışını fark eder.
“Gelmiştir benim sultanım,
Çarparsa kılıç kesemez,
Başında çelik koruyucusu,
Elindeki toy kuşu,
Yүнünü yakarak temizleyip
Pişirir yersen olmaz mı?”.
Batırı tanıp bilince,
“Sultanım gelmiştir”, deyip,
Güçlü doğan kız Kurtka,
Ak şahin kadar güzelleşti.
O anlarda güzelin,
Alşagır’a gelecek.
Gelince de konuşur:
Şimdi de bırakıp gülmesini,
Diledi güneş doğmadan,
Alşagır Han’ın uykusunun kesilmesini.
“Bir isteğim var”, diye başlar,
Yurduma saldıran Alşagır,
Dikkatle dinle sen Şagır,
Desteklediği Hûday’ın,
Senin gibi it te de var mıymış!
Bindiğin atın aptal mıydı,
Sultanım daha var iken,
Dışarıdan gelen düşmana
Namusumu korudu.
Sultanım ortada yokmuşken,
Sen oldun benim tuzağım.
Getirdin ve kapadın,
Parlayan ışık göstermeden.
“Dışarıya çıksın Kız Kurtka,
Bir rahatlasın”, demedin.

Рұқсат берсең, Алшағыр,
Далаға шығып азырақ,
Бой жазайын деп едім.
Ала қапты алайын,
Беліме арқан шалайын.
Тезек теріп, бой жазып,
Шәһәрдің шығып сыртына,
Бойымды жазып қалайын».
Алшағыр да ер еді,
Аламын деп қашаннан
Дәмеленіп жүр еді.
Сұрағасын, сұлуға,
Мақұл көріп бұл сөзін,
«Барсаң, бар,- деп,- ендеше»,
Рұқсатын береді.
Ала қапты алады,
Беліне арқан шалады,
Сенбегесін, қашар деп,
Екі құл мен екі күң
Бақташыға салады.
Шәһәрдің шығып сыртына,
Бақташысы қасында,
Құртқа кетіп барады.
Келді бір сайдың басына,
Сайдың кіріп тасына,
Төрт бақташы қасында,
Отырып кеңес бастайды,
Күң мен құл сөзін қостайды.
Бір күң менен бір құлын
Осы сайға тастайды.
Ол сайдан да өтеді,
Және бір сайға жетеді.
Отырып кеңес бастайды,
Күң мен құл сөзін қостайды.
Бір күң менен бір құлын,
«Ойнай тұр», - деп тастайды.
Бойын жазып алғасын,
Мінген аты қылаң-ақ,
Ала қапты төрт бүктеп,
Ішіне тықты Қыз Құртқа,
Қобланды ерді сынамақ.
Қатын-қыздар жағады

İzin versen Alşagır,
Dışarı çıkıp birazcık,
Rahatlayın ben biraz.
Ala çantayı alayım,
Belime ipi sarayım,
Tezek toplayıp eğzersiz yaparak,
Şehrin çıkıp dışına,
Azıcık ta olsa rahatlayım”.
Alşagır da er idi,
Alacağını çoktan düşünen,
İsteği eskilerdendi.
İsteyince güzelin,
Doğru buldu bu lafını,
“Gite te çık dışarı, rahatla”,
İznini verirdi.
Ala çantasını alır,
Beline ipi sarar,
Kaçar gider diye şüphelenerek,
İki kulla, iki cariyе,
Nöbetçiler ekleri.
Şehrin çıkıp dışına,
Nöbetçileri yanında,
Kurtka çıkıp gidiyor.
Geldi bir geçit yanına,
Girdi geçit taşına,
Dört nöbetçi yanında,
Oturur konuşma başlar,
Cariye ile kul sözünü destekler.
Bir kuluyla bir caryesini,
Bu geçitte bırakır.
O geçitten de geçerler,
Başka bir geçide gelirler,
Otur konuşmaya koyulur.
Kul ile carye sözünü destekler,
Bir kulu ile bir caryeyi,
“Oynayadurun”, diye bırakır.
Bedenleri rahatlanarak,
Bindiği at ta güzeldi,
Ala çantayı dört бүkerек,
Birisine koydu Kız Kurtka,
Kuplandı batırı denemeye.
Karı-kızlar sürerler,

Қарағайдан шайырды.
Үлкен-кіші жігіттер
Тереді бір қайырды.
Манағы тоғай тұсы деп,
Болмаса тоғай осы деп,
Тоғайға тіке қайрылды.
Тоғайға келіп енеді,
Келе жатып қыз Құртқа,
Терекке басын байлаған,
Шиыршық атып ойнаған
Бурыл атты көреді.
Бұлаңдаған Құртқаны
Бурыл ат та көреді,
Анасын танып Тайбурыл,
Теректегі шылбырын
Үзіп ала жөнелді.
Ат қашқасын,
«Тәк-тәк»,- деп,
Қобланды батыр жүгірді.
Ұмтылғанда Тайбурыл,
Шыдай алмай Қыз Құртқа,
Омыраудағы он түйме
Ағытып бәрін жіберді.
Есіктің алды ығын-ды,
Бола жазды шығынды.
Шығын емей, немене,
Екпіндеген Бурыл ат
Омырауына Құртқаның
Тұмсығын тыға жығылды.
Ат жығылған мезгілде,
Бұлаңдаған Құртқаны
Қобланды батыр көреді.
Келе жатқан батырды
Қыз Құртқа да көреді.
Танығасын батырды,
Қол қусырып түрегеп,
Иіліп сәлем береді.
Құртқа сұлу сөйледі:
«Дүниедегі іңкәрім,
Екі саулық, бір қозы
Баһар айда қырқарым.
Бұрын жетті өзіңнен

Çam ağacın suyunu.
Büyük küçük iğitler,
Devam ederler onaylanmaya.
Bir önceki orman kuşu diye,
Olmasa bile ormanlık burası diye,
Orman içine koyulur.
Ormana geldi girerler,
Geldiğinde kız Kurtka,
Kavağa başını bağlayan,
Zıplayarak oynayan,
Burıl atı görürdü.
Güzelce yürüyен Kurtka'yı,
Burıl at ta göreceк.
Annesini tanıyan Tayburıl,
Ağaçtaki bağlama ipini,
Yıttar koşar gidiyor.
At kaçınca
“Tak tak”, diye,
Kuplandı batır koşuyor.
Koştukça da Tayburıl,
Dayanamayan kız Kurtka,
Göğsündeki on düğme,
Akıttı açtı göğsünü.
Kapının önü sıkıydı,
Yazık olurdu aniden.
Yazıktı, evet, yazıktı,
Hızlı koşan Burıl at,
Göğsüne Kurtka'nın,
Burnunu soka yıkıldı.
At düştüğü anlarda,
Güzelce yürüyen kız Kurtkayı,
Kuplandı batır göreceк.
Yaklaşan batırı,
Kız Kurtka da göreceк.
Tanıyınca batırı,
Ellerini göğsüne koyarak,
Eğilir selam vereceк.
Kurtka güzel konuştu:
“Dünyadaki muradım,
İki koyun bir kuzu,
Baharlarda yününü keserdim.
Senden önce ulaştı,

Астындағы Тұлпарын.
Тұлпар мініп, ту алған,
Кеткен жерің қуарған,
Келген жерің қуанған,
Аман-есен келдің бе,
Жұрт иесі сұңқарым!
Жаудың бактым қаласын,
Дұшпанның міндім аласын,
Қалмақтың жектім шанасын,
Қайсар Қоблан сұлтаным,
Әлдеқандай қыласың?
Жаманның тарттым жаласын,
Сұлтаным түзде жүргенде,
Өкімінен жүкті едім,
Бір дұшпанның баласын,
Әлдеқандай қыласың?»
Сонда Қоблан сөйледі,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Заманым қайда баяғы?
Кім ұстамас жылқының
Жекелеп шыққан саяғын.
Біреу түгіл, мыңды тап,
Көріп келдім бұл сапар
Жалғыздықтың азабын.
Адам болып, ер жетсе,
Өзімнің соғар таяғым».
Қобланды кеңдік бастады,
Кеңдігін Құртқа қостады.
Тұл болсын деп ала қап,
Артық туған қыз Құртқа
Қобланды сынды батырдың
Көзінше алып тастады.
Қап екенін көргесін,
Иек тартып күледі.
Аузы айтса да, батырдың
Іші қимай тұр еді.
Қобланды сонда сөйледі:
«Көптен бері жол жүріп,
Сағынған жарың мен едім.
Дұшпаннан көріп кемшілік,
Сарғайған жұптым сен едің.
Арманым жоқ дүниеде,

Altındaki süratle koşan atın.
Hızlı at binen, bayrak tutan,
Gittiğin yerler kuruyan,
Geldiğin yerler mutlu olan,
Sağ esenlikle geldin mi
Yurt sahibi kartalım!
Düşmanın şehrinde nöbet tuttum,
Düşmanın bindim ala atını,
Kalmağın çektim ahşap kızağın,
Gayretli Kuplan sultanım,
Şaşırttın bizi, halimizi,
Kötüden gördüm yalanı,
Sultanım dışarıda bulunurken,
Emrinden çıkamazdım,
Bu düşmanın çocuğunu,
Ne yaparsın, bilemem”.
O an Kuplan konuşur,
Konuştuğunda şöyle der:
“Devrim (hallerim) nerde eskisi gibi,
Kim yakalamaz ki yılkıların,
Şaşıran yolunu ama hızlı olanını.
Birisini bırak, bin tanesini bul,
Anladım ki bu sefer,
Yalnızlığını pğışmanlığını.
Kişi olup büyük yaşa gelirse,
Kendi dayağını aleyhime kullanır”.
Kuplandı geniş başladı,
Genişliğini Kurtka destekledi,
Dul kalsın diye ala çanta,
Güçlü doğan kız Kurtka,
Kuplandı kadar batırın,
Baktığı anda sildi attı.
Çanta (kap) olduğunu görünce,
Gülümsediler ikisi.
Ağzyyla demesine rağmen,
Gönlü kıyamaz batırın.
Kuplandı o an konuşur:
“Çoktandır sefer yolundayken,
Özlediğin yarın ben idim,
Düşmandan gördüğümde ekisiyi,
Sararak bekleyen sen idin.
Muradım yok dünyada,

Есен-аман қауыстым,
Құдай қосқан қосағым.
Ақылды туған Құртқажан,
Ата-ана, көп халқым
Көре алмаспын деп едім.
Қыпшақтың мекен жайлауы
Қараспан еді өркені.
Көрмегелі сіздерді
Көп болып еді, Құртқажан,
Көріселік, кел бері!»
Батырдың мінген қызыл-ды,
Жал-құйрығы ұзын-ды.
Талма түсте сұлуға
Батырдың көңілі бұзылды.
Белінен қысып құшақтап
Құртқа сынды қызынды,
Сағынғаннан бір-бірін
Көзінің жасы төгілді.
Батырым ұстап тұтқанда,
Сұлудың белі үзілді.
Сол уақыттар болғанда,
Құртқа сұлу сөйледі:
«Мінген атың құлаңыз,
Шабуыл салып бұлаңыз.
Көптен төсек көрмеген,
Күйінішті болған шығарсың,
Алайда болса, сұлтаным,
Аз-кем күнге шыдаңыз!
Алыптан еді бір басың
Тайбурыл атты ойнаттың.
Дұшпаның көп-ті, досың жоқ,
Сұлтаным, бұзба қайратың.
Айдынды көлде қу аттым,
Дертке дәрі етіне.
Ойнап балық шығады
Жазғы судың шетіне.
Ағаң, інің сенің жоқ,
Халық қолыңа тигенде,
Біреуменен ұрыссаң,
Біреуменен керіссең,
Әзілдесіп, күлісіп,
Жамандардың тілі ащы,

Sağlam esen kavuşan
Hudây destekleyen eşimsin,
Akıllı doğan Kurtka-can,
Ata-anne ve eşimi,
Göremez miyim diye korkardım,
Kıpçağın mekan yaylası,
Karaspan idi vatani.
Görmeyeli sizleri,
Çok geçip idi Kurtka-can,
Sarılalım, gel beri!”
Batırın bindiği kızıldı,
Kuyruk saçları uzundu.
Öğle zamanı sularda,
Batırın gönlü bozuldu,
Belinden aldı kucaklayıp,
Kurtka kadar kızını,
Özlediklerinden bir birlerini,
Gözlerinin yaşları döküldü.
Batırın yakalayıp tuttuğunda,
Güzelin beli üzülür gibidir.
O anlar olduğunda
Kurtka güzel konuşur:
“Bindiğiniz atınız aladır,
Saldırınız, koşunuz,
Çoktandır yatak görmeyen,
Kızarmış gibi durdunuz,
Her neyse bugün sultanım,
Azıcık güne dayanınız!
Büyükten idi başınız,
Tayburıl atı oynattın.
Düşmanın çoktu, dostun yok,
Sultanım bozmayın gayretinizi.
Aydınlı gölde kuğu vurdum,
Derde ilaç, etine
Oynayarak balık çıkacak,
Yazınki suyun kenarına.
Ne ağabeyin ne de kardeşin var,
Milletin ellerine değdikçe,
Birisiyle kavga edersen,
Birisiyle anlaşamazsan,
Şakalaşır, gülerек,
Kötülerin dilleri acıdır,

Қадір білмес кей жаман:
«Ата-анасын жоқтамай,
Қатынын тапқан Қоблан», - деп,
Кінә қылар бетіңе!»
Сонда Қоблан сөйлейді,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Бұлғай да бұлғай, бұлғай ма?
Бұлғайдың түбі тынғай ма?
Өтірік айтқан оңай ма?
Түлкі киген тоңғай ма?
Бұл ақылың, Қыз Құртқа,
Патшаға бітсе болмай ма?
Сөзің дұрыс, Құртқажан,
Тапсырдым сені Құдайға.
Бұлаңдаған Қыз Құртқа,
Әйел болдың, айла жоқ,
Егер еркек болғанда,
Болар ең тұтқа бір жұртқа.
Төрткөлден соққан төбе еді,
Есілден шыққан көл еді.
Жалғыз да болсам жасымнан,
Көпке басым тең еді.
Неше жылдай жол шегіп,
Ауыр азап көп көріп,
Сарғайған нарың мен едім,
Сағынған жұптым сен едің.
«Сүйтіп көрген сұлтаным
Бір ауыз сөзге жарамай
Кетті», - деп айтар деп едім.
Арманым жоқ дүниеде,
Есен-аман қауыштым
Құдай қосқан жарыма.
Ата-анамды, көп жұртым,
Көре алмаспын деп едім.
Ертең Бурылға мінейін,
Қарыма сүңгімді ілейін,
Сендерді алған дұшпанға
Жалғыз да болсам тиейін.
Дәуіт соққан беренді

Kaderini yok sayar bazı kötüler:
Ata, annesine ağıt söylemeden,
Karısını bulan Kuplan”, deyip,
Günahlı der yüzüne!”
O anda Kuplan konuşur,
Konuştukça şöyle der:
“Sallayan ellerini sallar mı?
Ağacın dibi serin mi?
Yalan söyleyen kolay mı?
Tilki (kürkü) giyen üşür mü?
Bu teklifin Kurtka-can,
(Ancak) Padişaha yakışırsa olmaz mı?
Sözün doğru Kurtka-can,
Emanet ettim seni Hudây’a.
Güzel yürüyüşlü kız Kurtka,
Bir kadınsın çare yok,
Eğer erkek olaydın,
Olurdun başı yurdun,
Dört kat büyük tepeydin,
Esil’den²⁴ yayılan göl idin.
Yalnız olsam da daha gençken,
(Tüm) Kalabalığa (tek) başım eşitti.
Kaç yıldandır yol çekerek,
Eziyet ağır görerek,
Sararan deven ben idim,
Özleyen eşin ben idim.
“Böylece gören sultanım,
Bir ağız lafa değmeden,
Gitmiştir”, derdi, der idim.
Muradım yoktur bu dünyada,
Esen ve sağlıklı kavuştum,
Hudây veren eşimle.
Ata-annenle kalabalık yurdumu,
Göremezmişim demiştim.
Yarın Burıl’a bineyim,
Bileğime nayza asayım,
Sizleri alan düşmana,
Yalnız da olsam saldırayım.
Davut yapan zırhımı,

²⁴ Esil nehri; Günümüz Kazakistan’ın merkez kısmı, Astana şehri civarından geçen bir nehir.

Кебінім деп киейін.
Матау көріп байланған
Біздің Қыпшақ ағайын
Бүгін қойсын ұйқысын.
Түніменен сайланып,
Бітіре берсін жұмысын.
Жан басына тоғайдан
Кесіп алсын бір келте.
Ертеңгі таңда күн шыға
Атойлаған дауысым
Аш қарында шыққанда,
Мендікпін деген ағайын
Дарбазада табыссын.
Токым салдым алаға,
Жау іздедім далада.
Ағайын, туған қарындас,
Қарамай ата-анаға
Мұншама, Құртқа, бой жазып,

Не қылып шықтың далаға?
«Келінің ұзап кетті», - деп,
Өкімі жүрген ит қалмақ,
Барғанша азап бермесін

Ата менен анаға.
Құртқажан, енді кешікпе,
Қайт тезірек қалаға.
Және де сәлем дегейсің
Қыпшақта үлкен ағаға,
Өзімнен кіші балаға.
«Көріп келдім, сұлтаным
Келіп отыр, - дегейсің, -
Қаланың сырты далада.
Әділ сұлтан бір жанын
Қылып отыр - дегейсің, -
Ағайын, жұрттан садаға.
Қош, есен бол, Құртқажан,
Ертеңге шейін мен сені
Тапсырдым енді Құдайға!»
Сонда Құртқа сөйледі:
«Қайт десең, сұлтан, қайтайын
Алшағыр соққан қалаға.

Kefenim diye giyeyim.
Bir birleriyle bağlanan,
Bizim Kıpçaklı kardeşler,
Bugün bıraksın uykularını.
Gece boyu hazırlanarak,
Bitiredursun işlerini.
Kişi başına ormandan,
Kessin getirsin bir çubuk,
Yarınki sabah güneş çıkarken,
Slogan atan sesimi,
Aç karınken söylenen,
“Seninleyim” diyen kardeşler,
Kapıda benimle buluşsun.
Keçi koydum ala ata,
Düşman aradım bozkırdan.
Yakın, akraba, kardeşler,
Bırakarak ata-anneyi,
Bu kadar süren Kurtka’nın
“eğzersiz yapması”,
Ne deyip çıktı ki, dışarıya?
“Gelinim uzayıp gitti”, diye,
Emri geçen it Kalmaklar,
(Benim) Yetişmeme kadar eziyet
çektirmesin
Ataya ve ninneye.
Kurtka-can şimdi gecikme,
Dön çabukça şehire.,
Üstelik selam dersin sen,
Kıpçağın büyük ağabeysine,
Kendimden küçük çocuğa,
“Görüp geldim, sultanım,
Burada, durur”, dersin sen,
Şehrin içi dışına.
Adaletli sultan bir kişi,
“Oradadır”, dersin sen,
Kardeşler ve yurduma kurban olayım
Esen kal, sağ ol Kurtka-can,
Yarına kadar ben seni,
Emanet ettim Hûday’a !”.
O anda Kurtka konuşur:
“Dön dersен sultan döneyim,
Alşagır yapan şehire,

Көрген соң сені, шыдамай,
Шығып едім далаға.
Сұлтаным, сенен айрылып,
Ішім толды санаға.
Шыбыныңды тапсырдым
Бір жаратқан Құдайға.
Қандай қара басыңнан
Мендей сорлы садаға!»
Құртқа сорлы жылап тұр,
Екі көзін қадап тұр
Қобланды сынды балаға!
«Айдынды көлде қу аттым
Дертке дәрі етіне.
Ойнап балық шығады
Жазғы судың шетіне.
Шырағым, жаның сау болса,
Кегінді мықтап аларсың
Қызылбастың кентінен.
Тым болмаса, мойның бұр,
Кетейін сүйіп бетіңнен!
Құдай қосқан нашармын
Жазым болып, көз жұмсаң,
Мен әуремін дертіңнен!
Жаз мінгенім жалды еді,
Қыс мінгенім қонды еді,
Сүйгенімнің алды еді,
Сүйгенім сені осы еді».
Мойнын бұрды Қоблан нар,
Құртқа сұлу ынтызар,
Ауыздан сүйді Құртқа жар.
Аузын сүйді аймалап,
Алқымын сүйді қармалап.
Алқымға азуын салады,
Өліп-өшіп барады,
Көбірек тұрып құшақтап
Қобланды сұлтан баланы.
Қожа бесін болғанда,
Ғашық жармен көрісіп,
Ішкен асы сұлудың
Бойына енді тарады.
Көңілі тасып, шат болып,
Шұбалаңдап Қыз Құртқа,

Gördükçe seni dayanamayıp,
Çıkmıştım ben dışarıya.
Sultanım senden ayrılarak,
İçim doldu zarara.
Sinek kadar canın emanet,
Bir yaratan Allah'a.
Ne kadar zor olsa da,
Benim gibi bir zavallı sadakadır!”
Kurtka zavallı ağlar,
İki gözle bakar durur,
Kuplandı kadar çocuğa!
“Aydınlı gölde kuğu vurdum,
Derde ilaç, etine (kaslara),
Oynayan (zıplayan) balık çıkardı,
Yazınki suyun üzerine.
Yavrum esen sağ olsun,
Kinini de tam alırsın,
Kızılbaşlının kentinden.
En azından yüzünü çevir,
Gideyim öperek seni ben!
Hudây'ım veren kötüyüm,
Yazık olur ölürsen,
Ben meşgulüm senin dertinle,
Yazın bindiklerim saçlıydı,
Kışın bindiğim şişman idi,
Sevdiğimin önü idi,
Sevmemin özü bu idi”.
Yüzünü çevirdi dev Kuplan,
Kurtka güzel istekli,
Sıkıca öptü Kurtka yar.
Ağzından öptü okşayarak,
Boynundan öptü kucaklayarak,
Boynuna ağzını basardı,
Ölecek kadar sarardı,
Epeyce durdu kucaklayıp,
Kuplandı sultan çocuğu.
Tam öğleyin olduğunda,
Aşk olan yarla görüşerek,
İçtiği aşı güzelin (elinden),
Tadını şimdi hissetti.
Gönlü taşıdı, şad oldu,
Güzelce yürüyüp Kurtka-can,

Шәһәргә қайтып барады...
Төрт бақташы қасында,
Құртқа сынды сұлуың
Алшағырдың шәріне
Тезірек жүріп барады.
«Қақпаның аузын аш», - деуге
Сұлу Құртқа жарады.
Қалаға Құртқа енген соң,
Күңмен құлды әкеп берген соң,
«Сүйінші, сұлтан келді», - деп,
Дұғай сәлем айтып қалады
Атасы мен анаға,
Қыпшақта үлкен ағаға,
Өзінен кіші балаға.
Токтар басы көп Қыпшақ
Естігесін Құртқадан,
Біреуі жылап, біреуі
Есінен танып қалады.
«Жалғызға жәрдем бергей», - деп,
Жаратқанға тапсырды
Қобландыдай баланы.
Құртқа сұлу кеткесін,
Қожа бесін болғанда
Қобыландыдай батырың
Бір төбеге барады,
Алды-артына қарады,
Қарлыға қыз келер деп.
Сол уақытта қараса,
Өкше ізінен шаң шықты.
Не қылған шаң деп қараса,
Саулы інгендей ыңқылдап,
Күшігендей сұңқылдап,
Буыны түсіп былқылдап,
Алтын қалпақ дулыға
Шекесінде жарқылдап,
Қалың шаңның астынан
Ақмоншақ атпен Қарлыға
Шыға келді жарқылдап.
Қарлығаның соңынан
Мінген аты көк бесті
Сейілдің ұлы Қараман,
Ол да келді былқылдап.

Şehire döndü gidiyor...
Dört nöbetçi yanında,
Kurtka kadar güzelin,
Alşagır'ın şehrine,
Çabukça yürüyüp gidiyor.
“Büyük kapını aç”, demeye,
Güzel Kurtka ancak yetiştі.
Şehire Kurtka girdikçe,
Cariyeyle kulu getirince,
“Müjde var, sultan geldi”, diye,
İstenen selamı söyledi.
Atası ve annesine,
Kıpçakların büyük ağabeyesine,
Kendinden küçük çocuğa.
Toktar reisi, kalabalık Kıpçak,
Duyduğunca Kurtka'dan,
Birisi ağlayıp, birisi,
Beyin krizi geçirdi.
“Yalnızca yardım ver”, diye,
Yaradan'a dua etti,
Kuplandı kadar çocuk için.
Kurtka güzel gittikten sonra,
Tam öğleyin olduğunda,
Kuplandı kadar batırın
Bir tepeye çıkıyor.
Arkası önünü seyredir,
Karlıға kız gelir diye.
O vakitler sularda,
Geldiği yerden toz çıktı,
Bu nasıl bir toz deyip bakınca,
Emziren deve kadar inleyip,
İt yavrusu kadar seslenip,
Sallana atıp adımı,
Altın şapka zırhlı,
Alnında parlayan,
Kalın tozun içinden
Akmonşak üzerinde Karlıға,
Çıkıverdi nur gibi.
Karlıға'nın arkasından,
Bindiği atı gök genç at,
Seyil'in oğlu Karaman,
O da geldi usulce,

Қараманның соңынан,
Қосымның қалған елінде
Орақ дейтін бір батыр,
Шешесі Қамқа түс көріп,
Таңғажайып іс көріп:
«Қыпшақты жау алды,- деп,-
Басына қайғы салды,- деп,-
Қараспан таудың сағасын
Адыра талқан қылды,- деп,-
Жалғыз ұлы жауда жүр,
Аналық пенен Токтардың
Төбесінен ұрды,- деп,-
«Шырағым, атқа мін- дейді.-
Қалың Қыпшақ бүлді,- деп,-
Көрмегенін көрді,- деп,-
Қобланды да жеткен-ді,
Бабасы хабар берді,-деп-
Жау шапқасын халықты,
Көзінің жасы көл-ді»,- деп.
Шешесі бұл сөзді айтқасын,
Есіктің алды балдырған,
Қызылбас көңілін қалдырған,
Қызылбастың жұртына
Талай бүлік салдырған,
Жіңішке жирен аты бар,
Қолында жазған хаты бар,
Аллаға жеткен даты бар,
Шақырушы Қарлыға
Екеуіне қосылып -
Айдынды Орақ, Ай-ды Орақ,
Айбалтасы қанды Орақ,
Қобландының көп елін
Қалмақ алды деген соң,
Елінен шықты сол шырақ.
Қарлығаға кездесіп,
«Барасың қайда?»- жөн сұрап,
Жолы бірге болғасын,
Бірге шапты бұркырап.
Ақ бөкендей жосылды,
Еркінше шауып көсілді,
Келеді деген бұларды
Жок еді ердің есінде.

Karaman'ın arkasından
Kosım'ın bıraktığı ilinde
Orak adına bir batır,
Annesi Kamka rüya görüp,
Acayıpça iş görüp:
Kıpçakları düşman aldı, diye,
Başlarına bela kondu, diye,
Karaspan Dağlarının civarını,
Parçaladı, söktü, diye,
Yalnız oğlu düşmanlardadır,
Analık ile Toktar'ın,
Tam alnından vurdular, diye,
“Yavrum ata bin, dedi,
Kalabalık Kıpçak bozuldu, dedi,
Bütün kötülükleri gördü, dedi,
Kuplandı'ya da ulaştı,
Babası haber verdi, dedi,
Düşman saldırınca halkına,
Göz yaşları göl gibi oldu”, dedi.
Annesi bunu deyince,
Kıpçını önü çocuklar,
Kızılbaşlıların gönlünü kıran,
Kızılbaş'ın yurduna,
Kaç keredir saldıran,
İnce gelen atı var,,
Elinde yazdığı mektubu var,
Allah'a ulaşan derti var,
Davet eden Karlığa,
İkisini destekleyerek,
Aydınlı Orak, Ayılı Orak,
Savaş baltası kanlı Orak,
Kuplandı'yın birçok mekanlarını,
Kalmak işgal etti dedikten sonra,
Yurdundan çıktı o oğlan.
Karlığa ile karşılaşır,
“Nereye gidersin” diye yön sorup,
Yolları aynı olunca,
Beraber koşturdu tozlatarak.
Geyik gibi koşturdu,
Çok rahat atlattı,
Bunları gelecinden,
Endişesi (haberi) yok idi erin aklında.

Соңынан келіп үш көкжал,
Қобландыменен бас қосып,
Шаттанысып, қуанып,
Есендік-саулық айтысып,
Амандасты бесінде.
Тұра тұрсын төртеуі,
Ойын-күлкі, сауықпен
Ештеңе жоқ есінде.
Құлақ салып тыңдауға
Ерінбесең, жігіттер,
Өзімнен келер жел сөздің
Аянайын несіне.
Алшағыр ханның сол кезде
Сықыршы болған кітаппен
Шешесі мұның бар еді.
Кітап ашып, бал салып,
Төңірекке көз салып,
Пәлені түскен алдында
Батырларды көреді,
Келгендерін біледі,
Шақырып алып баласын,
Сонда кемпір сөйледі:
«Жалғыз балам Алшағыр,
Сөзіме құлақ сал, Шағыр!
Қастары төмен салынған,
Кеуліне алған табылған,
Іздеген дұшпан шабылған,
Қобаған мұрын, қой көзді,
Талма бетті, нұр жүзді
Біріне Қоблан ұқсайды,
Келді, балам, тұрсаңа!
Қорасан жүзді, қой көзді
Қарамаң келгенге ұқсайды,
Келді, балам, тұрсаңа!
Сүйек біздік, ет басқа,
Ақмоншақ ат астында,
Қамшат бөркі басында,
Қарлыға келгенге ұқсайды,
Келді ғой, балам, тұрсаңа!
Қабағы қарыс жабылған,
Іздеген дұшпан шабылған,
Жіңішке жирен аты бар,

Аркасында geldi üç börü,
Kuplandı ile bir arada,
Mutlu oldu, gülüştü,
Esenlik, sağlık sordular,
Selamlaştı öğle zamanında.
Bekleyedursun dördü de,
Oyunlar, neşeli eğlenceyle,
Akıllarında hiçbir şey yoktur.
Dikkatle dinlemeye,
Yorulmadıysanız iğitler,
Benden gelecek rüzgarlı kelimelerin,
Bolca yollarım sizlere.
Alşagır Han'ın o anda,
Büyüsü vardı kitapla,
Annesi O'nun var idi.
Kitabı açtı, bal açtı
Etrafını gözle süzdü,
Belanın önünde bulunduğunu,
Batırları görürler.
Geldiklerini fark ederler,
Çağırıp alıp çocuğunu,
O anda ninesi konuşur:
“Yalnız oğlum Alşagır,
Lafımı dinle sen Şagır!
Kaşları aşağı doru eğilen,
Gövdelerine takı asılan,
Aradıkları düşmanlarını bulan,
Büyükçe burunlu, koyun gözlü,
Güzelce yüzlü, nur yüzlü,
Birisini Kuplan'ı benzettim,
Gelmiştir, çocuğum, kalksana!
Güzelce yüzlü, koyun gözlü,
Sanki Karaman gelmiş gibi,
Gelmiştir, çocuğum, kalksana!
Kemik bizimki, eti başka,
Ak boncuklu at altında,
İpek börkü başında,
Sanki Karlığa gelmiştir,
Gelmiştir, çocuğum, kalksana!
Kaşları sıkı kapanan,
Aradığı düşmanı kesilen (mahvolan),
Zayıfça gelen ala atı var,

Қолында жазған хаты бар,
Әлемге жеткен даты бар,
Бейне Ораққа ұқсайды,
Келді, балам, тұрсана!»
Алшағыр сонда сөйледі:
«Шешен тілді сөйлеткен
Қаусырма жақ иегі.
Батыр туған ерлердің
Тартар садақ білегі.
Бұл сөзіңе балаңның
Қозғалмайды жүрегі!
Жоқ сөзді айтып қинама
Қазан барып соғысып,
Көбікті барып жоқ болған.
Қайдан келсін бұл жерге
Қобландының сүйегі?!
Неше балшы болсаң да,
Айтқан сөзің, жан шеше,
Үйлеспейді жүйеге!»
Тағы кемпір сөйледі:
«Май түбінде тортамын,
Ақ бөкен аңдай жортамын.
Мінген аты, шырағым,
Келді, балам, Бурылы,
Қобланды деп қорқамын!
Таңбасыз жатқан тайыңды
Таңбалар деп қорқамын.
Енсіз жатқан қойыңа
Ен салар деп қорқамын.
Басыннан көшер аруақ,
Астындағы алтын тақ
Сол мінер деп қорқамын.
Шері байтақ жұртыңды
Сол билер деп қорқамын.
Үстіңдегі ақ сауыт
Сол киер деп қорқамын.
Ылдидан шапса, төсте озған,
Ертеден шапса, кеште озған
Томағалы қасқа азбан
Сол мінер деп қорқамын.
Ор түбінде бәйтерек
Басы көкке қараған,

Elinde yazılı mektubu var,
Dünyaya yayılan adı var
Tipi Orak'a benzer,
Geldi çocuğum, kalksana!».
Alşagır o an konuşur:
“Güzel konuşkan dili zorlar,
Engelleme çenek, yanağı,
Batır doğan erlerin,
Sadağı çeker bileği.
(Senin) Bu lafına çocuğunun,
Kıpırlamaz yüreği!
Olmayan sözü söyleyip zorlama,
Kazan gidip savaşır,
Köbüktü giden, yok olan,
Nerden gelsin buraya,
Kuplandı'yın kemiği?!
Kaç kere balcı olsan da,
Söylediğin can annem,
Yanaşmıyor gerçeğe!».
İhtiyar anne yine konuşur:
“Yağın dibinde duran kaymağımı,
Ak kulan gibi koşarım,
Bindiği atı, yavrum,
Geldi çocuğum, Burıl'ı
Kuplandı diye korkarım!
Damgasız olan taylarına,
Damga vurur diye korkarım,
Damgasız otlayan koyunlarına,
Damga koyar diye korkarım.
Başından göç eder ruhlar,
Altındaki altın tahti,
O biner mi diye korkarım.
Zavallı olan yurdunu,
O yönetir diye korkarım.
Üzerindeki ak zırhı,
O giyer mi diye korkarım.
Aşağıdan koşarsa, yukarıdan kazanan
Sabahtan koşarsa akşam yetişen,
Güzelce baktığını ala atını
O biner mi diye korkarım.
Çukur dibinde yüksek ağaç,
Başı göklere uzanan

Тамыры жерге тараған,
Жапырағы бар еді
Сом алтыннан жараған,
Сол кесер деп қорқамын.
Атаң жайған байтақ ел
Бүлдірер деп қорқамын,
Қанікейдей көрікті қыз,
Тінікейдей текті қыз
Күлкі етер деп қорқамын.
Шағалаға шәулі сап,
Ілдірер деп қорқамын.
Менің өзім нашармын,
Кілттің аузын ашармын.
Сен жатсаң да, мен жатпан,
Қанікейдей көрікті қыз,
Тінікейдей текті қыз,
Екеуін алып қашармын.
Жау қолында жылатпан,
Күймеге салып екеуін,
Белден белге асармын!»
Ыңғайланды қу кемпір
Қызын алып жүрмекке,
Әркім елде құмар қыз
Қолына тисе, сүймекке.
Қарамайды қу кемпір.
Алтын, күміс дүниеге.
Екі қызын алады,
Күймесіне салады.
Қақпаның аузын аштырып,
Кемпір қашып барады.
Қаладан қашқан кемпірді,
Қарлыға көзі шалады.
Қуып жетіп көк атпен,
Қу кемпірге білдірмей,
Сыртын жарып күйменің,
Екі қызды Қарлыға
Ұрлап алып қалады.
Күймеде қызым аман деп,
Кемпір кетіп барады.
Қарлығаның алғанын
Қараман көзі шалады.
«Қарлығажан, сауға», - деп,

Көклері yere yayılan,
Yaprakları var idi,
Saf altından yapılmış
O'nun kesmesinden korkarım.
Atan büyüten geniş il,
Çöktürür mü diye korkarım,
Kanikey kadar güzel kız,
Tinikey kadar soylu kız,
Alay olur mu diye korkarım.
Kapı direğine ağaç sap,
O asacaktır mı diye korkarım
Kendim de bir kötüyüm,
Kilitin anahtarını açarım.
Sen yatsan da ben yatmam,
Kanikey kadar güzel kız
Tinikey kadar soylu kız,
İkisini alır kaçарım,
Düşman elinde ağlatmam,
Faytona bindirir ikisini,
Tepeden tepeye zıplarım!”
Ayara baktı kurnaz nine,
Kızını alıp gitmeye,
Hekez yurdunda beğenen kız,
Eline deęerse sevmeye,
Buna bakmaz kurnaz nine,
Altınlı gümüşlü varlığа.
İki kızını alır,
Faytonuna bindirir.
Kapını açtırır,
Nine kaçtı gitmiştir.
Şehiren kaçан nineyi,
Karlığа usulce farkedер,
Kovalayıp yeterek ak atla,
Kurnaz nineye çaktırmadan,
Dışını delerek faytonun,
İki kızı Karlığа,
Çalıp alarak elde eder.
Faytondaki kızларım sağ deyip,
Nine yoluna devam eder.
Karlığа'nın aldığını,
Karaman da ferk eder,
“Karlığа-can, dinle”, diye,

Қарлығаның алдынан
Қараман жақын барады.
Қарлыға сонда сөйледі:
«Көлге біткен жекенсің
Бүршігі жоқ тікенсің
Артық асқан бағаң жоқ,
Құдайдан сұрар шамаң жоқ,
Өзіңе біткен мал-жанды.
Сауғадан жиған екенсің.
Ақмоншақ атпен желейін,
Байытқалы келіп пе ем
Қияттың жаман кедейін?
Қараман, саған не дейін?
Өзімнің басым сауғадан
Құтыла алмай жүргенде,
Мен кімге сауға берейін?»
Қараман сонда сөйледі:
«Мұсылманға маза аттық,
Қызылбасқа қаза аттық,
Қанікей мен Тінікей
Екі қызды бер маған,
Қарлыға, сені алмаймын,
Басыңа бердім азаттық».
Мінген аты ала-ды,
Қылшаң жүнді қара-ды,
Көңілдегі сананы.
Шығара алмай барады.
Қарлыға сынды сұлудың
Көңілі қатты сүйеді
Қобландыдай баланы.
Қанікей мен Тінікей
Қос сұлуды бір беріп,
Қарамандай батырдан.
Артық туған Қарлыға.
Басын сатып алады.
Төртеу еді - алтау боп,
Басын қосып төрт көкжал,
Кеш болғасын жағалап,
Бір төбеге жатады.
Төртеуінің тұлпары
Бауырынан қатады.
Қоржындағы азықтан

Karlıga'nın önüne
Karaman yakınca yaklaşır.
Karlıga o an söylüyor:
Gölde sallanan otlardansın,
Çiçeği olmayan dikensin,
Fazlaca bir değerini olmayan,
Allah'tan bekler hâlin yok,
Kendine âit mal-mülkü,
Müşde, hediyeler diye toplamışsın.
Akmonşak atla koşayım,
Seni mi zengin yapayım?
Kıyat'ın basit fakirini?
Karaman sana ne deyim?
Kendi başımda derdim var,
O'nu baş edemez haldeyken
Ben kimi zengin yapayım?"

Karaman o an konuşur:
"Musluman'ı rahat bırakmadık,
Kızılbaş'a ok fırlattık,
Kanikey ile Tinikey,
İki kızı ver bana,
Karlıga seni almam,
Başına (sana) verdim özgürlük".
Bindiği atı ala idi,
Kılçıkları kara idi,
Gönlündeki amacı,
Yerine gelmiş gibi olur,
Karlıga kadar güzelin,
İçinden gönlü çok sever,
Kuplandı kadar çocuğu.
Kanikey ile Tinikey,
İki güzeli yolladı,
Karaman kadar batıra,
Güçlü doğan Karlıga,
Kurtardı kendi başını.
Dört idi, şimdi altı oldu,
Baş başa geldi dört börü,
Akşam olunca yaklaşıp,
Bir tepe başı yatarlar.
Dördünün hızlı atları,
Karınlarını yere değdirir.
At çantasındaki aşından,

Бұйырған дәмін татады.
Ұйқы көрмей төрт батыр,
Таң сарғайып атады,
Таң Шолпаны батады.
Масыл, масыл, масыл ма,
Аққа құлпы жасырма.
Ғашық боп жүрген Қарлыға,
Қараманнан шыға алмай,
Жүрегінен қан құсып,
Басын қосқан сықылды.
Қобландыдай асылға.
Мұратына жеткендей,
Бұлаңдаған Қарлыға
Отыра кеткен асыла,
Сауғада басы жүргенде
Жоламаушы еді қасына.
Тас түлектей түледі,
Еркіндік алып басына
Таң атқасын төрт көкжал
Қару-жарақ киініп,
Бір құдайға сыйынып,
Енді атына мінеді.
Денеге сауыт киеді,
Беліне байлап болатты
Қарына найза іледі.
Алшағырдың шәріне
Туын ұстап батырлар,
Қала аузына келеді.
Шаһарға жақын келгенде
Ақ сұңқар құстай шүйіліп,
Қабағы тастай түйіліп,
Арыстан туған Қобыланды,
Күн шығуға қарамай,
Ат қоюға ойланды,
Ата-анасы, ел-жұрты,
Асыра қыпшақ баласы,
Жатқаннан соң байлауда.
Қақпаның келіп аузына,
Батыр Қобылан ақырды,
Нар түйедей бақырды.
«Алшағыр!» деп шақырды.
«Ау, Алшағыр, Алшағыр!

Nasip olan yemeği yerler,
Uyumadan dört batır,
Sararan tanı karşılarlar,
Çolpan yıldızı batır,
Gizli laf kaybolur mu?
Süte kilidi koyar mı?
Aşk olan Karlığa,
Karaman'ın yanından uzaklaşamayıp,
Yüreğinden kan kusarak,
Beraberce olur gibi gözüdür,
Kuplandı kadar asile.
Muradına erişmiş gibi oldu,
Güzelce yürüyen Karlığa,
Otura otura bekleyen,
Başı zor anlarda,
Yaklaşamazdı yanına.
Güzel kız daha güzelleşti,
Özgürlük değdi başına,
Tan atınca dört börü,
Silahlarını takarak,
Bir Hudây'a dua ederek
Atına yine binerler.
Üzerine zırhı giyerler,
Beline bağlayıp çeliği,
Bileğine nayza ilerler.
Alşagır'ın şehrine,
Bayrağını tutan batırlar,
Şehir kapısına gelirler.
Şehire yakınca geldiklerinde,
Ak şahin gibi toplanarak,
Kaşlarını taşça kapatarak,
Arslan doğan Kuplandı,
Güneş doğmasını bekletmeden,
Atı çekmeyi (saldırmayı) düşündü,
Ata, annesi, il, yurdu,
Güçlü Kıpçak çocuğu,
Yatmışken bağlı halde,
Kapının önüne gelerek
Batır Kuplan seslendi,
Buğra gibi bağırды.
“Alşagır!” deyip, çağырды.
“Hey, Alşagır, Alşagır!

Сөзіме құлақ сал, Шағыр!
Менің атым Қобыланды
Әуелі өзін алдан шық,
Алды-артыңды қармай шық,
Қалдырмастай жалмай шық,
Арманда қапы қалмай шық!
Қара қасқа атың міне шық,
Оқ өтпес тоның кие шық,
Қарыңа сүңгі іле шық»,
Белес-белес бел еді,
Хан болғалы Алшағыр
Асып жүрген айласы
Мұсылманнан қанша ердің
Басын жойған ер еді,
Қызылбастың пілі еді.
Қобыландының дауысы
Құлағына келеді.
Естіген соң дауысын,
Шешесінің сөзіне,
Енді Алшағыр сенеді.
Шыдай алмай Алшағыр,
Үстіне сауыт киеді,
Беліне байлап болатын
Қарына найза іледі.
Ертеден шапса кешке озған
Ылдидан шапса, төске озған.
Томағалы қасқа азбан,
Алтын тұрман ер салып
Енді атына мінеді.
Қара қасқа тұлпардың
Құйрығын шарт түйеді,
Шақырып тұрған батырға
«Қорықты дер,-деп бармасам»
Алдынан жүре береді.
Сол уақыттар болғанда,
Түлкідей көзін жайнатып,
Қаруын бойда қайнатып
Тасқа шаншып найзасын,
Қарыс сүйем бойлатып,
Қобылекең келді бұл жақтан
Тайбуырыл атты ойнатып.
Жайықтың бойы қамыс-ты,

Dinle beni, sen Şagır!
Adım benim Kuplandı
İlkönce kendin yalnız çık,
Ön-arkanı sile çık,
Hiçbir şeyi bırakmayıp
Hayalli halini bırak, çık!
Kara ala atını bine çık,
Kurşun geçirmez elbiseni giye çık,
Bileğine nayza ile çık”,
Tepe tepeli il idi,
Han olalı Alşagır,
Kurnazlığı fazla,
Müzlümanın kaç erini
Kafasız bırakan er idi,
Kızılbaş’ın fili idi.
Kuplandı’yın seslenişi
Kulağına değdi.
İşitince sesini,
Annesinin sözüne,
Şimdi Aşagır inanır.
Dayanamadan Alşagır,
Üzerine zırhı giyecek,
Beline bağlayıp çeliğini,
Bileğine nayza ilecek.
Erkenden koşarsa akşam yetişen
Aşağıdan koşarsa tepeye ulaşan
İri gövdeli güzel ata,
Altın eğerini koyacak,
Şimdi de atına biniyor.
Kara ala atının,
Kuyruğunu kısa bağlar,
Çağıran sesli batıra
“Korktu, der, eğer gitmezsem”
Diyerek, önüne karşı yürür.
O vakitler sularda,
Gözü tilkiyin gözünce parlayıp,
Silahları üzerine sığmayıp
Taşa saplayıp nayzasını,
Çok yakından sallaya,
Kuplan geldi bu yandan
Tayburıl atını oynatıp.
Cayığın (Cayık/Ural nehri) boyu kamışlı,

Бермейміз деп намысты.
Екі батыр екпінмен
Жақындасып қалысты.
Өшігіп жүрген батырдар,
Бір ауыз сөзге келмей-ақ,
Шегінісіп екеуі,
Еменнен найза салысты.
Итерісіп тұрысты,
Ат тізесін бүгісті,
Бүгісе-бүгісе тұрысты,
Бір-біріне ұмтылып,
Тақымдары құрысты,
Он саусағы қарысты
Бірін-бірі ала алмай.
Біреуі дүние сала алмай,
Қақырғаны қан татып,
Түкіргені жын татып,
Қақырғанда қан ішті,
Түкіргенде жын ішті,
Жанынан күдер үзісті,
Қанжарменен қармасты,
Семсерменен серместі,
Сөйтіп ойын ойнасты,
Шыбын жанын қинасты.

Қанжар қалды қайысып,
Семсер қалды майысып,
Ерлерің жаннан түңілді.

От шығады ұртынан,
Үмітін үзді Алшағыр
Шаһары, байтақ жұртынан.
Сол уқыттар болғанда,
Домаланып барып жығылды
Қарақасқа аттың сыртынан,
Сонда жатып құлайды.
Артық туған Қобланды
Ерегіскен дұшпанның
Басын жоймай қоймайды.
Есіктің алды кендір-ді,
Қобыландыдай батырың
Найзасын ырғап ендірді.

Veremeyiz diye namusu,
İki batır hızıyla
Bir biriyle yaklaşıp.
Öcükmiş olan batırlar,
Tek laf bile atmadan,
Geri çekilerek ikisi,
Meşeyle nayza sançlaştı.
İtiştiler, duruştu,
At dizisini büküştu,
Büktü, çekti, duruştu,
Bir birini iterek,
Bacakları felç oldu,
On parmağı felç oldu,
Bir birini yıkamaz,
Birisi öbür dünyaya gidemeyip
Bolgamları kan tadiyla,
Tükürükleri cin tadiyla,
Bolgamlarıyla kan içti,
Tükürdüklerinde cin içti,
Canlarından bezdiler,
Hançerlerle çarpıştı,
Semser ile salladı,
Böylece oyun oynadı.
Sinek (zerre) kadar olan
canlarını boğarak,
Hançer gitti eğildi,
Semser de gitti eğildi,
Erlер (birbirlerinin) canlarını
perişan ettiler.
Alev çıkar ağızlarından,
Ümitini keser gibi Alşagır,
Şehrinden, kalabalık yurdundan.
O vakitler olduğunda
Yuvarlana çöktü yıkıldı,
Kara ala atın arkasından,
Yere düştü yatıyor.
Güçlü doğan Kuplandı,
Karşısındaki düşmanınını,
Başını kesmeden bırakmaz.
Kapının önü ipliydi,
Kuplandı kadar batırın,
Nayzasını sallaya vurdu,

Алшағырдай дұшпанын
Ат саурына міндірді.
Қатуланып Қобыланды
Түгі шығып білектен,
Етке тоқтар қайрат па,
Өтіп кетті сүйектен.
Қайта тартса шықпайды
Қобыланды ердің найзасы
Қанмен қатыс жібектен.
Алшағыр ханды өлтіріп,
Дұшпанның күнін қуырып,
Артықша тартып найзасын,
Күшпенен алды суырып.
Алшағырдың соңынан
Белгілі судың сағасы,
Қызылбастың ағасы,
Құртқаны алар сапарда
Өлтіріп кеткен Қобланды,
Шауып шықты қаладан
Қырық бес кез баяғы
Қызыл ердің баласы.
Ағанас пен Тоғанас
Қаладан шықты екі жас.
Әкесін Қоблан өлтіріп,
Құртқаны алған жерінде,
Көктім Аймақ елінде
Ежелден кекті, болған қас,
Ағасы еді Ағанас,
Інісі еді Тоғанас.
Қаладан шығып екі жас,
Қобландыдай батырға,
Көздерінен ағып жас,
Ортаға алып екеулеп,
Келе салды найзаны,
Таптырмай ақыл, айланы.
Қараспан таудай алысып,
Еменнен найза салысып,
Олар екеу, бұл жалғыз,
Қарсыласып, шабысып,
Дұшпанын Қоблан табады,
Енді ортаға алады.
Пірлері кәміл қолдады

Алшағыр kadar дұшманını
Атын arkasına bindirdi.
Güçlenerek Kuplandı
Tüyleri dikilip bileklerinden,
Kasları delen sert vuruş,
Saplandı, geçti kemikten.
Geri çekip alamaz
Kuplandı kahramanın nayzasını.
Kanla kurudu ipeği,
Alşagır Han'ı öldürdü,
Düşmanının günlerini kısalttı,
Fazlaca değdirdi nayzasını,
Güçlülle geri çekti nayzasını.
Alşagır'ın arkasından,
Bilinen nehrin suları,
Kızılbaşlıların ağabeyi,
Kurtka'yı alacak sefer sonrası,
Öldürüp giden Kuplandı,
Koşarak çıktı şehirden,
Kırık beş kere eskisi gibi
Kızıl erin çocuğu,
Aganas ile Toganas,
Şehirden çıktı iki genç.
Babasını Kuplan öldürüp,
Kurtka'yı alan yerinde,
Köktüm Ayman ilinde,
Eskiden kinli öc tutan,
Ağabeyi idi Aganas,
Kadeşi idi Toganas.
Şehirdenm çıkıp iki genç,
Kuplandı kadar batıra,
Gözlerinden akıp yaş,
Ortasına aldılar ikisi,
Geldi çekti nayzayı,
Bulundurmadan akıl ve çareyi.
Karaspan dağları kadar mücadele ederek
Meşeden nayza çekerek,
Onlar iki, bu yalnız,
Karşılaştı, çekişti,
Düşmanını Kuplan bulur,
Şimdi ortaya alırlar.
Pirleri tamamen destekler,

Қобландыдай баланы.
Көңілге кінә болмаса,
Қоблекеннің бөксесін
Бурыл аттың үстінен
Қисайтып кетіп барады.
Қобландының ауғанын
Қарлыға көзі шалады.
Жетіп келіп Қарлыға,
Ағанасты сол жерден
Алып тастай береді.
Қисайған Бурыл үстіне
Түзеліп Қоблан мінеді.
Жеке бір жалғыз қалғасын,
Тоғанасты Қобланды
О да бүріп іледі.
Бұл екеуінің артынан
Көкқасқа атпен Ақтайлақ
Ұрысқа шықты жағдайлап.
Орақ шығып бұ жақтан,
Ақтайлақты сол жерде
Іліп тастай береді.
Ақтайлақтың соңынан,
Баласы еді Наркызыл,
Шығып еді қаладан,
Қараман шығып бұ жақтан,
Бұл-дағы іліп тастады.
Қазан басты қара дәу
Шығып еді қаладан,
Қарлыға іліп тастады.
Қалмақтың қара батыры
Шығып еді қаладан,
Қоблекен іліп тастады.
Қылышпенен ұрады,
Осылайша батырлар,
Келгендерін қалмақтың,
Кезек кезек төртеуі
Баудай шаншып тұрады.
Сонша ердің соңында,
Күмбезді найза қолында,
Ағын судың сағасы,
Берен тонның жағасы,
Қызылбастың ағасы,

Kuplandı kadar çocuğu,
Gönülde öfke olmazsa,
Kuplandı'yın kalçasını,
Burıl atın üstünden,
Yana çekerek giderler.
Kuplandı'yın çekildiğini,
Karlığa fark eder,
Geldi yetiştı Karlığa
Aganas'ı yerinden
Çekti attı uzağa.
Yanaşan Burıl'ın sırtına,
Doğru Kuplan binecek,
Baş başa yalnız kalınca,
Hazırlandı Kuplandı,
O da çekip vuracak.
Bu ikisinin arkasından,
Ak ala atla Aktaylak,
Savaşmaya çıktı usulce.
Orak çıktı o yandan,
Aktaylağı o yerde,
Çekip vurur yanaştırmaz.
Aktaylağın arkasından,
Çocuğu idi Narkızıl,
Çıkıp idi şehirden,
Karaman çıkıp bu yandan,
Bu da çeker yanaştırmaz.
Dev kadar kazan kafalı,
Çıkmış idi şehirden,
Karlığa çekti vuracak.
Kalmakların kara batırı,
Çıkıp idi şehirden,
Kuplandı çarptı vuracak.
Kılıcı ile vuruyor,
Bu şekilde batırlar,
Gelenlerin Kalmak'ın
Sırasıyla dördüsü,
Ot biçmiş gibi kesiyor.
O kadar erlerin arkasından,
Kubbeli nayza elinde,
Akan suyun kenarı,
Süslü kürkün yakası,
Kızılbaş'ın ağabeyi,

Көбікті ханның баласы
Құндыз бөрік басында,
Әскері бар қасында,
Өзі он бес жасында,
Сүйіншіге қыз алып,
Күйеу боп жатқан осында
Үстіне дұшпан келгесін,
Байлауда қалған Қоблан
Босағанын білгесін,
Ұрыспасқа айла таба алмай,
Үстіне сауыт киеді.
Болатты байлап жанына,
Қарына найза іледі
Қаланың аузын аштырып,
Біршымбай шықты қаладан.
Шыға салып Біршымбай,
Ала кетті жағадан:
«Көрсетіңдер,- деп,- ерлікті
Мен көрмеген манадан!»
Келуімен Біршымбай,
Бөтен сөзге қарамай,
Қобландыны бір шаншып,
Қарлығаны бір шаншып,
Қараманды бір шаншып,
Ер Орақты бір шаншып,
Көкала атпен Біршымбай
Сыпыртып өтіп жөнелді
Және айналып толғанып,
Найзасын және қолға алып,
Ер Орақты бір шаншып,
Қараманды бір шаншып,
Қарлығаны бір шаншып,
Қобландыны бір шаншып,
Сыпыртып өтіп жөнелді.
Етіне киген жейде еді,
Маңдайы шып-шып терледі.
Біршымбайдың қайраты
Барған сайын өрледі.
Самсап тұрған ерлерді
Бір адамдай көрмеді.
Осылайша Біршымбай
Үш-үштен найза түйреді,

Köbüktü Han'ın çocuğu,
Kunduz borkü başında,
Askeri var yanında,
Kendisi on beş yaşında,
Müjdeye diye kız alıp,
Güvey oğlu olmaya burada,
Üzerine düşman gelince,
Bağlı bulunan Kuplan'ın,
Serbest olduğunu öğrenince,
Savaşmaktan başka çare yok,
Üzerine zırhı giyerek.
Çeliği üzerine takarak,
Bileğine nayza çekerek,
Şehrin kapısını açtırıp,
Birşimbay çıktı şehirden.
Çıktığında Birşimbay,
Tutuverdi yakadan:
“Hani, gösterin hani erliği,
Ben henüz göremeyen usulü!”
Gelince de Birşimbay,
Boş laflarla meşgul olmadan,
Kuplandı'ya saldırıp,
Karlıga'yı vurarak,
Karaman'ı çarparak,
Er Orak'ı bir vurup,
Ak ala atlı Birşimbay,
Sildi gitti yöneldi.
Yine vurmaya yöneldi,
Nayzasını ele aldı,
Er Orak'ı bir sançtı,
Karaman'ı bir sançtı,
Karlıga'yı bir sançtı,
Kuplandı'yı bir sançıp,
Süpürdü sildi yöneldi.
Üzerine giydiği elbise,
Alını yavaşça terledi.
Birşimbay'ın gayreti,
Gittikçe de yükseldi.
Dizilip duran erleri,
Tek kişi kadar görmedi.
Bu şekilde Birşimbay,
Üç üçten nayza sançtı,

Етіне найза ендірді.
Үш-үштен найза тигесін,
Етіне найза енгесін,
Төрт көкжал да меңдеді.
Меңдегенін көргесін,
Қарлыға сұлу сөйледі
«Мал шыдамас жауырға,
Жан шыдамас бауырға.
Сендер мұнда тұра тұр,
Есебін тауып, жігіттер,
Өлтірейін мен,- деді.
Менен күші әкемнің
Бір батпандай артық-ты.
Әкемнен күші мұның да
Сегіз батпан тартыпты.
Үстіндегі сауыттан
Атсаң - оғың өтпейді,
Шапсаң - қылыш кеспейді.
Оған қылар амалы
Көк желкенің тұсында
Кем соғылған төрт көзі
Жел соғарлық шамалы.
Өлтіріп кетсе мені егер,
Көк желкеден атыңдар,
Жігіттер, болмай ғапыл-ай».
Мінген аты кер еді,
Атасы әйел демесең,
Қарлыға қыз да ер еді.
Қобландыдай батырың
Қарлығаға сенеді.
«Есебін тауып, айламен
Өлтірмесем, болмас», - деп,
Бөркін жұлып алады.
Шашын жайып Қарлыға,
Ақмоншақ атты қамшылап,
Ерлердің шығып қасынан,
Біршымбайдың алдынан
Қарлыға шауып барады

Etine nayza sapladı.
Üçer nayza değince,
Etine nayza saplanınca,
Dört börü de toparlandı.
Toparlandıklarını görünce,
Karlıға güzel konuştu:
“Hayvan dayanamaz sancıya,
Ferd dayanamaz kardeşе,
Sizler burada bekleyedurun,
İcabını bulur iğitler,
Öldüreyim ki, ben, dedi,
Benden babamın kuvveti
Bir batpan²⁵ daha fazlaydı,
Babamın gücü o halde,
Sekiz ölçü çekmişti.
Üstündeki zırhısından,
Vurarsan okun delmez,
Çarparsan kılıç kesmez.
Buna yapacak tek çare,
Boynunun tam arkasında,
Eksi vardır dört ölçü,
Havalandırmak için usulce.
Öldürürse beni eğer,
Boyununun arksasından vurunuz,
İğitler, aman yanlış olmasın”.
Bindiği at güzeldi,
Soyu karı demezsen,
Karlıға kız da er idi.
Kuplandı kadar batırın,
Karlıға'ya emindir.
“İcabını bulup kurnazlıkla,
Öldürmezsem, olmaz”, diye,
Börkünü başından atar.
Saçlarını yaydı Karlıға
Akmonşak atını kamçılıayıp,
Erlerin uzaklaştı yanlarından,
Birşimbay'ın önünden,
Karlıға koşup gidiyor.

²⁵ batpan (batman); iki okkadan sekiz okkaya kadar değişebilen sıvı ve tahlıl ölçüsü. TULUM, Mertol (1991): *Temel Türkçe Sözlük-Kâmûs-ı Türki'nin Sâdeleştirilmiş ve Genişletilmiş Basımı*, I.cilt; 99 s., İstanbul.

Жетіп барып сөйлейді,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Айналайын Біршымбай,
Сал құлағың сөзіме.
Сен кеткесін, Біршымбай,
Шәһәрді басып көп дұшпан,
Еліңе ойран салғаны.
Байлаудан қашып Қобланды,
Әскер жиып барғаны.
Қайратқа әкең жарамай,
Қаза тауып қалғаны.
Дұшпанды қырып, шырағым,
Бәріңді алдым босатып,
Бір жанымды аямай.
Жалғыздық түсті басыма,
Серікке атаң жарамай.
Қашып еді үш батыр,
Жалғыз қудым шыдамай.
Енді өлсем де арман жоқ,
Көрсетті енді бір Құдай.
Мені танып, шырағым,
Атыңның басын бұрмадың.
Қайратыңнан айналып,
Жалғыз бауырым, Біршымбай,
Болайын сенің құрбаның.
Менен қашқан үш дұшпан
Мынау келіп тұрғаны.
Сөзімді тыңда, шырағым,
Жалғыздық түсіп басыма,
Көңілімде бар қапа.
Бұл дұшпанды ала алмай,
Басына қайғы сала алмай,
Ақыл-айла таба алмай,
Басымды саған қоса алмай,
Жаудың тұрмын қасында,
Жаралы болған басымды
Адам көрмес жерге апар.
Қайтып келіп, үш ерден
Найза сұғып кек әпер.
Бір туғызған, шырағым,
Екеуімізді бір Құдай.
Туғаны көрсе кемшілік,

Хızılıca yanına geliyor,
Geline de şöyle der:
“Yavrum benim Birşimbay,
Dinle beni, dikkatlice,
Sen gittikten sonra, Birşimbay,
Şehri bastı çok düşman,
İlini ettiler param parça.
Bağlı halden kaçan Kuplandı,
Asker topladı ve yöneldi.
Karşılaşamadı senin baban,
Ölmüştür ondan sonrası.
Düşmanını ezer, yavrum,
Hepsini ben kurtardım,
Canımı sadaka ederek.
Yalnızlık geldi başıma,
Dostluğunu atan koruyamadı,
Kaçtığıнда üç batır,
Yalnız kovaladım dayanamadan.
Bundan sonra ölürsem muradım yok,
Gösterir şimdi bir Hudây.
Beni tanıyan yavrum,
Atının başını çekmedin,
Severdim senin gayretlerini,
Tek kardeşim Birşimbay,
Kurban olayım senin için.
Benden kaçan üç düşman,
Bak bunlara, onlar gelmiştir.
Sözümü dinle yavrum,
Yalnızlık geldi başıma,
Gönlümde karanlık.
Bir düşmanı yenemeyip,
Başına kaygı veremeyip,
İcabını arap bulamayıp,
Başımı sana yanaştıramayıp,
Düşmanın dururum yanında.
Yaralanmış olan başımı,
İnsan göremez yere götür.
Geri dön de üç erden,
Nayza sapla, kin getir.
Beraber doğan kardeşim,
İkimizi bir Hudaу,
Görürse bizim ağladığımızı,

Кімнің жаны шыдайды?!»
Жара қатты, жан тәтті,
Басынан бөркін жұлып ап,
Бірге туған Қарлыға
Алдына келіп жылайды,
Біршымбай сонда сөйлейді:
«Ой, апеке, білмедім,
Жау ішінде жүргенің,
Кім екенің көрмедім.
Толықсыған найзамды
Оңды-солды сермедім.
Кетгі көзім қарайып,
Кім екенің білмедім.
Бері жүргін, жан апа,
Тауға апарып қояйын,
Қайтып келіп, үш ерге
Найзамды кезек ұрайын».
Алдына түсіп барады,
Қарлығадай сұлуың
Алды-артына қарады.
Көк желкенің тұсы деп,
Өлер жерің осы деп,
Жайымен бара жатқанда
Найзаны алып ұрады.
Біршымбайдай серкеден,
Тозады мақпал көрпеден,
Назары әрмен ауғанда,
Өз апасы Қарлыға
Найзаны салды желкеден
Біршымбай мінген ала ат-ты,
Ала атты шауып сұлатты,
«Жан апа» деп жылапты.
Жан апасы құрысын,
Біршымбайды Қарлыға
Айламенен құлатты.
Біршымбайды өлтірді,
Сәтіне ісін келтірді.
Көкала атты жетелеп,
Жүрер жолын төтелеп,
Ерлігін анық білдірді,
Үш батырға келеді.
Келгеннен соң Қарлыға,

Kimin gönlü dayanır?!”.
Yara sıkıcı, can tatlı,
Başından borkünü atarmış,
Beraber doğan Karlığa,
Önünde durur ağlar,
Birşimbay o an konuşur:
“Hey, ablacığım, bilemedim,
Düşman içinde bulunduğunu,
Kim olduğunu göremedim.
Hazır bulunan nayzamı,
Sağa-sola salladım.
Gitti gözüm karayarak,
Kim olduğunu fark edemedim.
Bana doğru yürü, can abla,
Dağa götüreyim, bakayım,
Geri dönüp üç ere,
Nayzamı sırasıyla vurayım”.
Önünde yürüyüp gider,
Karlığa kadar güzelin,
Arkasına önüne bakındı.
Boyununun tam ortası deyip,
Ölecek yerin burası deyip,
Yavaşça gidiyor olduğunda,
Nayzayı alıp tam vurur.
Birşimbay kadar iğitin,
Eskirir ipek battanye de,
Dikkatı uzaklayınca,
Öz ablası Karlığa,
Nayzayı sapladı boynuna.
Birşimbay’ın bindiği ala at idi,
Ala atı kesti, düşürdü,
“Can abla” dedirtti, ağlattı.
Can ablası gebersin,
Birşimbay’ı Karlığa,
Kurnazlığıyla yıkıverdi.
Birşimbay’ı öldürdü,
İşin çaresini buldu.
Ak ala atını yürüterek,
Gider yolunu kısaltarak,
Erliğini açıkça bildirdi,
Üç batıra gelerek,
Geldikten sonra Karlığa,

Көңілі тасып, шат болып,
Қарлығаға сенеді.
Көрген адам таңданар
Қарлығаның пормына.
Көп дұшпанын мұқатып,
Құдайы қалап ерлерді,
Істері келді орнына.
Қарлыға мінген кер ме еді,
Қапияда Біршымбай
Айламенен өледі.
Қарлыға айла қылмаса,
Күшті туған Біршымбай
Дұшпанға болар ер ме еді?!
Қарлыға менен Қоблан,
Қараман, Орақ – төртеуі
Бастарын қосып батырлар,
Намыстарын бермеді.
Қобланды ердің бақыты
Барған сайын өрледі.
Біршымбайдың соңынан
Ешкім шықпай қаладан,
Баспақты сиыр танадан,
Алтын-күміс шарадан,
Жүгін тиеп шанаға,
Токтар бас боп көп қыпшақ,
Шуылдап шықты қаладан,
Қалмай қатын-баладан.
Есіктің алды Есіл-ді,
Есілдің талы кесілді,
Үлкен қақпа алдында
Қаладан шығып көп Қыпшақ
Қойдай маңырап шуылдап,
Қозыдай маңырап дуылдап,
Қобыландыға қосылды,
Ертеңгі күн бесінде.
Қабыл болды бұл сапар
Қобыланды ердің мұраты.
Құтылып жаудан ел-жұрты,
Есендік-саулық сұрады
Көп мұқатып дұшпанды,
Ерлердің көңілі тынады.
Алшағыр ханның шәһәрін,

Morali yüksek, mutlu,
Karlığa'ya inanırlar.
Gören kişi şaşırır,
Karlığa'nın işine.
Çok düşmanlarını perişan ederek,
Hudây'ı destekleyip erleri,
İşleri geldi yerine.
Karlığa binen ala mı idi,
Ansızlığını Birşimbay,
Kurnazlığını kurbanı oldu.
Karlığa çare bulmaz ise,
Güçlü doğan Birşimbay,
Düşman kılacak er mi idi?!
Karlığa ile Kuplan,
Karaman, Orak dördüsü,
Toplanarak batırlar
Namusça durdu savaştılar.
Kuplandı erin mutluluğu,
Git gide yükseldi.
Birşimbay'ın arkasından,
Kimse çıkmadan şehirden,
Tabalı, sütü sığırdan,
Altın gümüşlü kutudan,
Mülkünü yükleyip kayaklı arabaya
Kalkar oldu kalabalık Kıpçaklar,
Seslenerek çıktı şehirden,
Karı-çocuk demeden.
Kapının önünde Esil (nehri) geçerci,
Esil'in ağacı kesildi,
Büyük kapı önünde
Şehirden çıkıp kalabalık Kıpçak
Koyun gibi gürölde,
Kuzu kadar memelep
Kuplandı'yla beraber
Ertesi günü öğleyin.
Kabul gördü bu sefer
Kuplandı er'in muradı.
Kurtuldu ili düşmandan,
Esenlik-sağlık sorarlar,
Fazla yıpratmış düşmanlarını
Erler hallerinden memnunar,
Alşagır Han'ın şehrini,

Бүкіл Қыпшақ жабылып,
Он сегіз күн шабады.
Атаңа нәлет ит қалмақ
Іздегенін табады.
Қыпшаққа тиген Алшағыр
Бүтін жұртын жалмады.
Алтын-күміс, бар малын
Ырғап-жырғап алады,
Артық бақыт табады.
Шауып жаудың қаласын,
«Шырағым» деп жұбатты
Жылаған Қыпшақ баласын.
Олжа малға толтырған
Қараспан таудың сағасын.
Белдемше буды беліне,
Белгілі болды еліне,
Нан піседі деміне.
Қалың Қыпшақ, көп Қият
Көп олжаға кенелді.
Дұшпаннан алған көп малды,
Қараспан тауын бетке алып,
Ызғытып айдап жөнелді.
Артық туған Қобланның
Келмеді дұшпан шеніне.
Ойлаған оның мұратын
Келтірді Тәңірім жөніне.
Үш ай, үш күн дегенде,
Қараспан тауын жағалап,
Азаулы деген көліне
Токтар басы көп Қыпшақ
Келіп қонды баяғы.
Алшағыр шауып зарлатып,
Бөлініп көшкен жеріне
Құланнан атқан қодықты,
Көлден тартқан борықты
Қалың Қыпшақ жағалап,
Қараспан тауға қоныпты.
Кемшілік көріп кәпірден,
Пенде болып байланған,
Жылаған Қыпшақ баласы
Бұрынғыдан екі есе
Бақ-дәулетке жолықты.

Bütün Kıpçaklar ele alıp,
On sekiz gün işgal ederler.
Babanı satayım it Kalmak,
Aradığını buldular.
Kıpçaklara dokunan Alşagır,
Bütün yudunu yok etti.
Altın-gümüş, mülkünü,
Toplaya, tanelep paylaşıp,
Fazlasıyla mutlu olurlar.
İşgal ederek düşmanın şehrini,
“Yavrum”, deyip oyaladı,
Ağlayan Kıpçaklı çocukları.
Kazanan mülke dolduran,
Karaspan dağlarının eteğini.
Önlük astı beline,
Tanınır oldu yurduna,
Ekmek pişer nefesine.
Kalbalık Kıpçaklarla çok Kıyat,
Fazlasıyla gelen mülkü aldı.
Düşmandan elde eden çok mülkü,
Karaspan dağlarını öne alıp,
Koşturarak sürdü yöneldi.
Güçlü doğan Kuplan’ın,
Gelemedi düşman karşısına,
Düşünen O’nun muradını
Getirdi Tanrı’m yerine.
Üç ay, üç gün geçtiğinde,
Karaspan dağlarına değerek,
Azaulı adına bir göle,
Başında Toktar, Kıpçaklar
Gelip yerleşti eskisi gibi.
Alşagır işgal eden ağlatıp,
Çaresiz bıraktığı toprağına
Yabani eşekle evcil hayvanları,
Gölden çeken balığı,
Kalabalık Kıpçak yanaşarak,
Karaspan dağlarına yerleştiler.
Yabancılık çeken kafirden,
Çaresiz halde bağlanan,
Ağlayan Kıpçak çocuğu,
Eskisinden iki kat büyüklüğünde,
Zenginlikle bolluğu paylaştılar.

Келіп қонды көп Қыпшақ
«Азаулы» деген көліне.
Бұрынғыдан көп артық
Дәулет бітті еліне.
Артық туған Қобыланның
Ісі келді жөніне,
Келмеді дұшпан шеніне,
Қалмақтан алған көп олжа,
Әділдік пен батырың
Жиып алып көп халқын,
Бөліп берді еліне,
Пақыр, кедей, кеміне.
Кедейі байға теңеліп,
Риза болды бәрі де
Қобыланды сынды еріне.
Ешкі малдың серкесін,
Ақсақал жер шекесін.
Ұзын сөзді қысқартып,
Енді айтайын төтесін.
Отыз күн ұдай ойын қып,
Қырық күн ұдай тойын қып,
Қобландыдай батырға
Құртқа сынды сұлудың
Осы жерде қиды некесін.
Батырың менен Құртқаны
Тоқсан екі қатын жеңгелеп,
Қия кесіп жал қойды,
Аяқ тола бал қойды.
Құмырсқа бел, тал бойлы
Тоқсан екі қатындар
Жал мен жая асады.
«Батырға жеңге болдым» - деп,
Қуанып, судай тасады.
Бірін-бірі жұлмалап,
Алдынан шашу шашады.
Қатарлап қамқа басады,
«Шаршап келген шырақтың
Етіне де батар», - деп,
Әр қамқаны бір сілкіп,
Тегістігін басады.

Gelip yerleşti çok Kıpçak,
“Azauli” (Kırım civarı) adına gölüne.
Eskisinden daha fazla,
Hazine geldi iline.
Güçlü doğan Kuplandı,
İşi-gücü düzeldi,
Bulunamadı O’na râkibi
Kalmuk’tan kalan çok mülkü
Adaletle batır’ın,
Topladı yurdun halkını
Bölüp verdi yurduna,
Fakir, yoksul, sakata.
Fakirin varlığı zengine eşit oldu,
Memnun oldu hepsi de
Kuplandı gibi Er’ine.
Keçi, hayvanların sağlamını,
İhtiyar yer alını,
Uzun lafı kısaltıp,
Şimdi demeliyim kısacasını.
Otuz gün boyu oyun yaparak,
Kırk gün boyunca düğün yaparak,
Kuplandı kadar batıra,
Kurtka kadar güzelin,
Bu yerde kestiler nikâhını.
Batır ile Kurtka’yı,
Doksan iki karı yürüterek,
Usulce kesti (pişen) at etini,
Kutuları doldura doldura bal koydu.
Karınca (incecik) bel, yüksek boylu,
Doksan iki karılar,
Cal ve caya²⁶ iktam ettiler.
“Batıra yenge oldum”, diye,
Sevinçten su gibi kaynarlar.
Bir birleriyle sarılarak,
Önlerinden şaşuv atarlar.
Sırasıyla keçe koyarlar,
“Yorularak yetişen yavruyun,
Etlerine hiçbir şey dürtmesin”, diye,
Her bir keçeyi sallayıp,
Yumuşak, düz olmasına bakarlar.

²⁶ at etinden seçkin yemek türleri.

Күн қызылы батқанда,
Ауылдың алды жатқанда,
Тоқсан екі қатындар
Қобландыны жетелеп,
Ақ отауды төтелеп,
Құртқаға тіккен ақ орда
Батырды әкеп енгізді
Белі қылдай, беті айдай
Құртқаны оған көргізді.
Тұра тұрсын бұл сөзім
Айтамын рас, шын сөзім,
Кетейін тағы баян ғып,
Қарлыға сұлу не ғыпты?
Қаншама еңбек қылса да,
Қобланды батыр алмайды,
Сөзіне құлақ салмайды,
Қараманға бармайды,
Не қыларын біле алмай
Қарлыға сұлу зарлайды.
Жалғыздық түсті басына,
Ешкім келмей қасына.
Қобландыға өкпелеп,
Сегіз құлақ ақ шатыр
Таудың тікті басына.
Жата берді бұл жалғыз,
Еріп шыққан батырым,
Көрсеткенің осы ма?
Жата тұрсын тау жайлап
Қарлығадай сұлуың,
Ақмоншақ ат астында.
Қобландыдай батырын
Кеңеске жиып жақынын,
Қарындасы Қарлығаш
Ораққа берді той қылып.
Күйеу қылып Орақты,
Тігеді алтын шатырын.
Қызын беріп Тоқтарбай,
Қайырлы етіп ақырын,
Отыз күн ұдай ойын қып,
Қырық күн ұдай тойын қып,
Қарындасын ұзатқан
Қазына артып, жүк тиеп

Güneş kırmızısı battığında,
Köyün uyuyanı uyuduğunda,
Doksan iki karılar,
Kuplandı'yı yürütüp,
Ak çadıra kısa yollayarak,
Kurtka'ya diken ak ordaya (köşke),
Batırı içerisine getirdi.
Beli kıl gibi, yüzü ay gibi,
Kurtka'yı O'na gösterdi.
Bekleyedursun bu lafım,
Söylerim doğrusunu, gerçek sözümü,
Devam ederek beyan edeyim,
Karlığa güzel ne yapmış?
Ne kadar emeği geçse bile,
Kuplandı batır almazmış,
Lafını hiç dinlemezmiş,
Karaman'a gitmezmiş,
Ne yapacağını şaşırp,
Karlığa güzel ağlarmış.
Yalnızlık geldi başına,
Kimse gelmez yanına,
Kuplandı'ya küserek,
Sekiz minareli ak çadır,
Dağın dikti tepesine.
Bulunmaya devam etti yalnızca,
Beraber çıkan batırım,
Gösterdiğin bu muydu?
Yata dursun dağlarda,
Karlığa kadar güzelin,
Akmonşak atı elinde.
Kuplandı kadar batırın,
Toplandıya çağırdı yakınlarını,
Kızkardeşi Karlığaş,
Orak adına şölen yaparak,
Eşi yaptı Orak'ı,
Dikecek altın çadırını.
Kızını verip Toktarbay,
Hayırlı (mutlu) yaparak arkasını,
Otuz günce oyun yaptırarak,
Kırk gün boyu düğününü yaparak,
Kız kardeşini uzatan,
Hazine yükleyip, mülk veren,

Қобландыдай батырың.

Әлкисса, Қараман батыр
Қобландыға Құртқаны қосып,
Қобланды қарындасы
Қарлығашты ұзатқан соң,
еліне қайтпақ болды.
«Алшағырдың қарындасы
Қанікей, Тінікей екі қызды
алуға той қыламын, тойыма
кел», - деп Қобланды,
Құртқаны шақырды.
Қараманның тойына бара
жатып, орта жолда тіккен
Қарлығаның шатырына
Қобланды, Құртқа кез келеді.

Қарамандай батыры
Қыпшақты тауға қондырып,
Көңілдерін тындырып,
Құртқаны қосып Қобланға,
Шын достығын білдіріп,
Қобландыдай құрдастан
Қайтуға рұқсат сұрайды.
Жаманның тілі кекесін,
Жақсы болса жолдасың,
Мұратыңа жетесің.
Қараман құрдас сөйлейді:
«Қобланды менен Құртқажан
Екеуі бірдей жүрсін,- деп,
Мереке қызық тойым бар,
Көзімен кеп көрсін,- деп,
Қанікей мен Тінікей,
Өзі жүріп Қобланды,
Некесін қиып берсін,- деп,
Қараман кетгі еліне,
Нан піскендей деміне,
Кешікпей, ертең келсін», - деп
Шақырған соң Қараман,
Қобланды мен Құртқажан
Күймелі арба сүйретіп,
Сүйретуге атын үйретіп,
Үш жүз кісі қосшы алып,

Kuplandı kadar batırdır.

Karaman batır Kuplandı'ya
Kurtka'yı vererek, Kuplandı
kızkardeşi Karlıgaşı evlendirdikten
sonra yurduna dönmek istedi.
“Alşagır”ın kızkardeşi Kanıkey ve
Tinikey'yi almaya düğün yapaca-
ğım, düğünüme gel”, deyip
Kuplandı, Kurtka'yı çağırdı. Kara-
man'ın düğününe giderken, orta
yolunda Karlıga'nın çadırında
Kuplandı, Kurtka'yı rastladı.

Karaman kadar batırın,
Kıpçağı dağlara yerleştirerek,
Gönüllerini rahatlandırıp,
Kurtka'yı verip Kuplan'a,
Gerçek dostluğunu bildirip,
Kuplandı kadar kurdaştan,
Dönmeye izin sorar.
Kötüyün lafı şaşkındır,
İyi olsa yoldaşın,
Muradına erişirsin.
Karaman kurdaş şöyle der:
“Kuplandı ve Kurtka-can,
İkisi beraber yürüsün deyip,
Şölenim iyi düğünüm var,
Gözleriyle görsün deyip,
Kanıkey ile Tinikey,
Kendisi gidip Kuplandı
Nikahını kessin deyip,
Karaman gitti yurduna
Ekmek pişercesine nefesine,
Gecikmeden yarın gelsin deyip.
Çağırınca Karaman,
Kuplandı ile Kurtka-can,
Faytonlu araba çekerek,
Çekmeye atını öğretip,
Üç yüz kişi yerdimci alıp,

Қобланды, Құртқа жөнелді
Жердің жүзін күңіrentіп
Қараманның тойына.
Көреміз деп көп елді,
Қалың Қыпшақ баласы
Қараманның еліне
Сапар тартып келеді.
Арқада бар бөрікөз,
Неге ұмытсын көрген көз.
Келе жатып батырың,
Қарлыға жатқан шатырға
Талма тал түс кезінде
Қобланды, Құртқа келді кез.
Алдынан шығып Қарлыға,
Қобланды менен Құртқаға
Бір-екі ауыз айтты сөз.
Ақмоншақ ат астында,
Қамшат бөркі басында,
Атқан оғы жасыл-ды,
Көрген көзі қимайды
Қобланды сұлтан асылды.
«Сенің үшін әуелден
Бәйгіге тіктім басымды,
Төбеге түйіп шашымды,
Тауда жалғыз жатырмын
Ағызып көзден жасымды.
Осылай ма еді уағдаң,
Әуреге салдың басымды?
Шатырымды көрсет, кел,
Апекеме қасыңда!
Қобланды, саған не жаздым?
Қайда барсаң, кім айтар
Дұрыс деп қылған ісінді!»
«Апеке, түс»,- деп жалынды,
«Жездеке, қон»,- деп налынды.
Қарлығадай сұлудың
Жүрегі оттай қабынды
Құртқа сұлу батырға,
Қарлыға жылап тұрғасын,
Түсейік деп жалынды.
Арқада бар қарағай,
Қатты қылды бір Құдай

Kuplandı, Kurtka yöneldi.
Yer yüzünü seslendirdi,
Karaman'ın düğününe.
Göreceğiz diye hemşehirleri,
Kalbalık Kıpçak çocuğu,
Karaman'ın yurduna,
Sefer çekerek gelirler.
Arka tarafta vardır börü göz,
Nasıl unutsun gören göz.
Gelirken yolda batırın,
Karlığa bulunan çadıra,
Tam öğle zamanında,
Kuplandı, Kurtka tam değdi.
Önlerinden çıktı Karlığa,
Kuplandı ile Kurtka'ya,
Bir iki laf söz dedi.
Akmonşak atı altında,
Kunduz borkü başında,
Fırlatan oku yeşildi,
Gören gözle kıymazmış,
Kuplan asil sultan'ı.
“Senin için eskiden,
Oyuna diktim başımı,
Başımın ucuna bağladım saçlarımı,
Dağda yalnız yatarım
Akıtarak gözden yaşlarımı.
Böyle mi idi yeminin,
Zora bıraktın başımı?
Çadırımı göster, geliver,
Ablama yanındaki!
Kuplandı sana ne gibi zarar verdim?
Nereye gitsen, kim söyler
“Bu işini doğrudur”, diye”!
“Ablacığım, attan in”, diye yalvardı,
“Enişteciğim, gecele”, diye ağladı.
Karlığa kadar güzelin,
Yüreği alev alev yandı.
Kurtka güzel batıra,
Karlığa ağlayıp durunca,
İnelim diye yalvardı.
Sırt tarafta var ağaçlar,
Sertçe yaptı bir Hûday.

Қанша жылап айтса да,
Қайрылмай кетті Қобланды,
Құртқаны алып, қарамай.
Көп нәрсе түсіп өксіді
Қарлығаның ойына.
Ақ найзаға сүйеніп,
Өрең жетті Қарлыға
Шатырлы сайдың бойына.
Қобланды, Құртқа барады
Қараманның тойына.
Әділдігін айтады,
Екі ай жатып той тойлап,
Қарамандай құрдасқа
Екі қызды некелеп,
Еліне тағы қайтады.
Бірнеше күн жол жүріп,
Қобланды тағы кездесті
Қарлыға жатқан шатырға.
Қарлыға шығып алдынан,
Арыстан Қоблан батырға:
«Құюлы тұрған шай бар-ау,
Сары аяқта май бар-ау.
Сізді күтіп алуға
Қарлығада жай бар-ау.
Өзімнің әкем, ел-жұртым
Кім үшін мен қиып ем,
Білемісің, заңғар-ау?»
Қарлығадай сұлудың
Жүрегі оттай қабынды,
«Түсе гөр!- деп жалынды,
Тауда жалғыз жатырмын,
Қараманның тойына
Ала кетсең, не қылды?»
Арқада бар қарағай,
Ер жігітке мал бітпес
Шыбын жанын баламай.
Қарлығадай сұлуы
Қаншама жылап айтқанмен,
Тағы да кетті Қобланды
Құртқаны алып, қарамай
Еліне бұлар келген соң,
Ел-жұртын есен көрген соң,

Ne kadar ağlayıp dese de
Dinlemeyip gitti Kuplandı,
Kurtka'yı alıp, bakmadan,
Çok şeyler geldi hatırına,
Karlığa'nın kafasına.
Ak nayzaya yaslanarak,
Zoruna yetiştii Karlığa,
Çadırılı ovanın üzerinde
Kuplandı, Kurtka giderler
Karaman'ın düğününe.
Adaletini söylerler,
İki ay bulunup düğün yaparak,
Karaman kadar kurdaşa
İki kızın nikahını keserek,
Yurduna yine dönerler.
Birkaç gün boyu yol yürüyüp,
Kuplandı yine karşılaştı,
Karlığa bulunan çadıra.
Karlığa çıktı önünden,
Arslan Kuplan batıra:
“İçmeye hazır çay vardır,
Sarı kutuda yağ vardır.
Size servis yapmaya,
Karlığa'da yön vardır.
Kendi yurdum, öz memeleketim,
Kimin için bırakmıştım,
Bilir misin, büyüğüm?”
Karlığa kadar güzelin
Yüreği alev yanardı,
“Atından in!, diye yalvardı,
Dağlarda yalnız kalırım,
Karaman'ın düğününe,
Götürseydin, ne olurdu?”
Arka tarafta vardır ağaçlar,
Ere, iğite mülk gelmez
Alın terisi çalışmadan.
Karlığa kadar güzelin,
Ne kadar ağlayıp dese de,
Yine gitti Kuplandı
Kurtka'yı alıp, bakmadan.
Yurduna bunlar gelince,
Memleketini esen görünce,

Қобланды мен Құртқаның
Қосылғанына санаулы
Сегіз ай мерзім өткен соң,
Тоғыз ай, он күн жүзінде
Перзенттің туар күні боп,
Сұлу Құртқа толғатты.
Ер толғағы тым қатты,
Ұйқы көрмей, түн қатты.
Ел ішінде Құртқажан
Адамнан озған сымбатты.
Сол уақыттар болғанда,
Төбесі жерге тарс етті,
Маңдайы күнге жарқ етті.
Қырық бір қатын жиылған
Көтеріп алып баланы,
Құндаққа орап салады.
Талпынғанда жас бала,
Құндағы дал-дал болады.
Арыстан туған екен деп,
Асыра жұрты қуанды.
Сүйінші сұрап жан-жаққа,
Қолдарына ту алды.
Тоғыз күн жиып ел-жұртын,
Ат қоймаққа балаға
Қобланды батыр той қылды.
Електен өтсең - Есенбай,
Қыс қыстауы Бұқаржай,
Қалың Қыпшақ, көп ноғай.
Жұрт жақсысы баланың
Атын қойды Бөкенбай.
Келді Бөкен бір жасқа,
Бір жасына келгенде,
Оғын тартты жартасқа
Келді Бөкен екіге,
Жан қарамас бетіне.
Екіге келген баланың
Нан піскендей лебіне.
Келді Бөкен үшіне,
Үшке келген жас бала
Қара тасты көтерер,
Естіген риза күшін
Келді Бөкен төртіне,

Kuplandı ile Kurtka'nın,
Evlendiklerini sayınca,
Sekiz ay kadar geçtikçe,
Dokuz ay, on gün zarfında,
Çocuğun doğacak günü olunca,
Güzel Kurtka zorlaştı.
Er doğması çok sertti,
Uyku görmeden gece geçirdi,
İl içinde Kurtka-can,
İnsanoğlunun en güzeli
O anlar olunca,
Tepesi yere tam değdi,
Alını güneşe parladı.
Kırk bir kadın yığılan,
Kaldırdı çocuk doğanı,
Çocuk bezine sardılar.
Hareket edince bebekci,
Bezleri param parça yırtıldı
Arslan doğmuştur diye,
Fazlasıyla yurdu neşelendi.
Mujde sordular etrafından,
Ellerine bayrak aldılar.
Dokuz gündür toplayıp il-yurdunu,
Ad vermeye çocuğa
Kuplandı batır şölen yaptı.
Kenardan geçsen – Esenbay,
Kış kışlağı – Bukarcay,
Kalabalık Kıpçak, çok Nogay,
Yurt otoritesi çocuğun,
Adını verdi – Bökenbay.
Geldi Böken bir yaşına,
Bir yaşına geldiğinde,
Okunu çekti uçuruma,
Gelmiştir Böken ikiye,
Can bakamaz yüzüne,
İkiye gelen çocuğun,
Ekmek pişer nefesine.
Geldi Böken üçüne,
Üçe gelen gencecik çocuk,
Kara taşı kaldırır,
Duyan razılar kuvvetine.
Gelmiştir Böken dördüne

Төртке бала келгенде,
Ат шапсам деп ойлайды
Қызылбастың кентіне.
Келді бала бесіне,
Беске келген баланың
Күндіз-түні қайғысы
Жау түседі есіне.
Келді Бөкен алтыға,
Алтыға жеткен баланың
Артық тиді пайдасы
Қыпшақтың бүкіл халқына.
Алты жасар Бөкенбай
Атаның түсіп салтына,
Таулар күйіп, тас жанған
Бөкенбайдай береннің
Екпіндеген зарпына.
Қарамай алды-артына,
Енді мініп атына,
Қазынадан қамқа киеді.
«Өзімнің еншім болсын», - деп,
Өкім құла атқа мінеді,
Алладан пәрмен тіледі.
Таулы жерден сырғытып,
Ойпаң жерден қарғытып,
Аяңдамай желеді.
Өзі алты жасында,
Сусар бөркі басында,
Өкім құла ат астында,
Жолдасы жоқ қасында,
Бөлінбеген ұйқыға,
Жыртылмаған құлпыға,
Көңілі кетті көрмекке
Отарда жатқан тау жайлап
Естеміс жатқан жылқыға.
Бөкенбайдай жас берен
Жылқыны іздеп барғасын,
Бауырап малды алғасын,
Токсан құлмен Естеміс
Баланың қылған ісіне
Риза тауып қалғасын,
Қараспан таудың басына
Жаңадан қоныс салғасын,

Dörde çocuk girdiğinde,
At koştursam mı diye düşünür,
Kızılbaş'ın kentine.
Geldi çocuk beşine,
Beşi dolduran çocuğun,
Gece gündüz tüm derti,
Düşman gelir aklına.
Doldurdu Böken altı yaşını,
Altıya gelen çocuğun,
Fazlasıyla değdi faydası,
Kıpçağın bütün halkına.
Altı yaşındaki Bökenbay
Atanın örf-âdeti yoluyla,
Dağları devrir, taşı yakar,
Bökenbay kadar güçlüyün,
Yükselen otoritesine.
Bakmadan önü-arkasına,
Şimdi bindi atına,
Hazineden zırhı giyer,
“Kendime ait olsun”, diye,
Öküm adına ala ata biner,
Allah'tan destek diler.
Dağlı yerlerden kayarak,
Ovalı yerden zıplayarak,
Çok rahat koşturur,
Kendisi altı yaşında,
Kunduz (paçalı) börtü başında,
Ala atın üzerinde,
Yoldaşı yok yanında,
Kesilmeyen uykuya,
Takılmayan kilitte,
Gönlü kaydı görmeğe,
Sürüde yatan dağlar içinde,
Estemis'in atlarını.
Bökenbay kadar genç güçlü,
Yılkıları görmek isteyince,
Beğenen hayvanı görünce,
Doksan kulla Estemis,
Çocuğun yapan işine,
Memnun olunca,
Karaspan dağlarının başına,
Yeniden çadırını dikince

Ойыны күшті жас арыстан
Қолына найза алғасын,
Астына мініп дөненді,
Үстіне киген беренді,
Жылқыға бала барғасын,
Қолқанат пен құйрыққа
Қобланды батыр кенелді.

Әлқисса, енді бұл жерде
тұра тұрсын, ендігі сөзді
Көбіктінің жиені Шошай
ханнан естіңіз. Шошай
дейтін батыр қырық мың
әскер алып, Қыпшақты
шабамын, нағашымның
кегін аламын деп, іздеп
келген жері.

Бір күндері болғанда,
Таң сарғайып атқанда,
Шолпан жұлдыз батқанда,
Қызарып күн шыққанда,
Қобланды ұйықтап жатқанда,
Жылқыға Бөкен кеткенде,
Қалың елді жайлаған
Қатарлап бие байлаған,
Тау етегін бойлаған,
Тозаң қалың шаң басты
Дарбаза алды есікті.
Дүбірді Құртқа есітті,
«Жау келді деп оятсам,
Сұлтаным шошыр», - десіпті.
Шабуылдап қызылбас,
Найзамен келіп тірейді
Қобланды жатқан есікті.
Ертесі мен кеші жоқ
Берсе Құдай несіпті.
Құртқа сынды сұлуың
Батырдың басын құшақтап,
Тізесінің үстіне
Қырмызы қызыл көрпемен
Отырып Құртқа желпиді.
Осы келген қызылбас

Oyunu kuvvetli genç arslan,
Ellerine nayza aldıkça,
Üzerine atın binince,
Üzerine giyen cübbeyle,
Atlara çocuk gidince,
Yardımcı ile bekçiyi
Kuplandı batır seyretti.

Şimdi burada keseduralım, son-
rakisini Köbüktü'nün yeğeni Şoşay
Han'dan duyalım. Şoşay adına batır
kırk bin askeriyle “Kıpçakları işgal
edeceğim, dayimin kinini alaca-
ğım”, diye arayıp geldiği yer riva-
yetidir.

Bir günleri olduğunda,
Tan sararıp attığında
Çolpan yıldızı battığında,
Kızarak güneş çıktığında,
Kuplandı uyuduğunda,
Böken yıldırlara gittiğinde,
İllerini kalabalıkça mekan edinen,
Sırasıyla kırsağını sütünü sağan,
Dağların kenarında bulunan,
Koyu kara toz gözüktü,
Kapının yerine büyük kapı çekildi.
Gürlüğü Kuplandı işitti,
“Düşman geldi diye uyandırsam,
Sultanım şaşırır” diye söylemiş.
Saldırınca Kızılbaş,
Nayza ile dürterler,
Kuplandı yatan kapıyı,
Ertesi yok, gecikmesi yok,
Verirse Hüday nasipti.
Kurtka kadar güzelin,
Batırın başını kucaklayıp,
Dizisinin üstüne,
Kırmızı güzel battaniye ile,
Oturup Kurtka üfler.
Bu kere gelen Kızılbaş,

Жая десең, жал екен,
Шекер десең, бал екен,
О да өз жұртында нар екен.
Жаңа емес, басында
Ескі кегі бар екен.
Қызылбасқа жан тартқан,
Қазақ десе - оқ атқан,
Қабағына қар қатқан,
Кірпігіне мұз қатқан,
Қызылбастың жұртында
Көбіктінің жиені
Шошай дейтін хан екен.
Өз әскерін шақырып,
Қаһармандай ақырып,
Сонда Шошай сөйлейді,
Сөйлегенде бұй дейді:
«Жүк көтерер кара нар,
Жалаңаш Қоблан жатқанда
Қатынының қойнында,
Өлтіруге маған ар!
Келіндер бері, киінсін,
Алдын-артын жиынсын,
Аруағына сыйынсын.
Айбатыма шыдамай,
Үрейі ұшып, күйінсін!»
Хан айтқасын, болсын деп,
Қызылбастың әскері
Екпіндеп елді басқанмен,
Тау түбіне тоқталды,
Шиыршық атып шоқталды,
Көптігіне мақтанды.
Қолына бір-бір оқты алды,
Атуға мерген жакты алды.
Қозы Көрпеш – Баяндай
Өлім Хақтан аянды-ай,
Орамалдың ісімен
Жаудың даусын есітіп,
Қобланды шошып оянды-ай.
Жаудан шошып денесі,
Жүрегі мұздап қабынды,
Қобланды сынды батырың
Ұшып тұрып орнынан,

At eti kadar tatlı,
Şeker kadar bal kadar,
O da kendi yurdunda otoriteymiş.
Yeni değil başında,
Eski kini var imiş.
Kızılbaş'ı destekleyen,
Kazak için ok fırlatan,
Kaşlarına kar donan,
Kırpıklarına buz duran,
Kızılbaşlıların yurduna,
Köbüktü'yün yeğeni
Şoşay adına Han imiş.
Öz askerlerini çağırıp,
Kahraman gibi bağırıp,
O an Şoşay şöyle der,
Söyleyince böyle der:
“Yük kaldırır kara deve,
Kuplan çıplak yattığında,
Karısının kucağında,
Öldüremem namussuzca!
Buraya gelin giyinsin,
Önünü arkasını toplansın,
Ruhlarına dua etsin.
Benim tipime dayanamayıp,
Korksun, ürsün, ağlasın!”
Han deyince olsun diye,
Kızılbaşın askeri,
Gidişatıyla ili basınca,
Dağ dibinde durakladı,
Güç biriktirdi, ayarlandı,
Kalabalık olduklarına övündü.
Ellerine birer ok aldı,
İyi atıcı er aldı.
Kuzu Körpeş Bayan kadar,
Ölümü Hak'tan gelirmiş,
Silgiyin kokusuyla,
Düşmanın sesini işitip,
Kuplandı haykırarak uyandı.
Düşmandan korkup bedeni,
Yüreğini buz kapladı,
Kuplandı kadar batırın,
Sıçrayarak kalktı yerinden,

Іс келеді қолынан,
Бөрігі жоқ,- тақияшаң
Шапаны жоқ,- жейдешең,
Шалбары жоқ,- дамбалшаң,
Үйде тұрған найзаның
Түбінен ұстап алады.
Ұйқыдан шошып оянған,
Сасқалақтап қалады.
Үйінің барып сыртына,
Қатуланып ақырып,
Дауыстап айқай салады.
Қобландыдай батырдың
Даусы жерді жарады,
Ертеңгі даусы батырдың
Айшылық жерді алады.
Қатуланып ақырды,
Нар түйедей бақырды
Есіктің алды дұшпанды
Даусыменен қорқытып,
Нар қамыстай жапырды.
Найзасын алып сүйретіп,
Үйден шықты далаға.
Батырың тұрып сыйынды
Жеті кәміл бабаға,
«Кім айтар екен және,- деп,
Жылқыда Бөкен балаға?»
Іздеп келген бұл жауға
Найзаменен шабақтап,
Қасқырдай тиіп тамақтап,
Берер еді сыбаға,
Келтіріп өзін тобаға!
Жүгіре басып Құртқа да,
Ақырда тұрған Бурылды
Шығарып ептеп алады,
Беліне терлік салады.
Базардан келген қасық-ты,
Бурылына кідіріп,
Ер салғанша асықты.
Арыстан туған батырың
Қайрат қылар демейді
Қызылбас дінсіз жасық-ты.
Құралын ердің даярлап,

Іші yapar elleriyle,
Börügü yok, küçük şapka,
Cübbesi yok, gömleğiyle,
Pantolonu yok, donuyla,
Çadırdan duran naysasını,
Dibinden tutar kaldırır.
Uykudan korkup uyanan,
Şaşırır kalır aniden,
Evinin çıkar arkasına
Şiddetle bağırarak,
Yüksek sesle seslenir.
Kuplandı kadar batırın,
Sesi yeri deiecek gibi,
Sabahki sesi batırın,
Ay sürecek mesafeye ulaşır.
Güçlenerek seslendi,
Deve gibi bağırды
Kapının önündeki düşmanlarını,
Sesi ile korkutup,
Yoğun kamış gibi yıkıverdi.
Naysasını alıp çekerek,
Evinden çıktı dışarıya.
Batırın durup dua eder,
Yedi gerçek babaya,
“Kim haber verir yine”, diye,
Yıldılarda buluan Böken’e?”.
Arayıp gelen bu düşmana,
Naysasını sallayarak,
Kurtlar gibi dişleyip,
Verirdi ki alacağını,
Aklını başına toplatırdı!
Koşarak atlayıp Kurtka da,
Ahırda bulunan Burıl’ı,
Uslulce çıkarır alır,
Beline keçe koyar.
Pazardan gelen kaşıktı,
Burıl’ına duraklayıp,
Aceleyle eğer koydu.
Arslan doğan batırın,
Gayret eder gücüyle,
Kızılbaş dinsiz güçsüzdü.
Silahlarını erin hazırlayıp,

Құртқа сынды сұлуың
Жүгіре аяқ басыпты.
Бурыл қолға тигесін,
Қару-жарақ кигесін,
Кәміл пір мәдет бергесін,
Батырым судай тасыпты.
Елге шапқан қызылбас,
Батырдың қорқып зәрінен,
Жылысып тауға қашыпты.
Арыстан туған Қобланды
Бурылға мініп алады,
Ақырып айғай салады.
Бурыл атты ойнатып,
Алдына дабыл қағады.
«Қызылбас, шыққын жеке»,- деп,
Қасына жетіп барады.
Қызылбастың Шошай хан:
«Алды-артымды жияйын»,- деп,
Қобландыдай батырдан
Үш күн пұрсат сұрады.
«Арманда қалдым демесін»,- деп,
Бұл сөзін қабыл қылады.
Тұра тұрсын бұл сөзім,
Сол уақыттар болғанда
Қалың шаңды көргесін,
Жау келгенін білгесін,
Батырдың даусын есітіп,
Өлейін десе, жан тәтті,
Кірейін десе, көр қатты,
Адамнан өткен сымбатты,
Сөйлеген сөзі бал тәтті,
Жеті жыл толық толғанша
Тауда жалғыз бұл жатты
Жалғыздықтан тарығып,
Күдерін үзіп Қобланнан,
Ертелі-кеш зар қакты,
Басынан бағы тайғасын,
Болғанмен қанша ардақты,
Ақмоншақ атпен Қарлыға
Жетіп келді орғытып
Қобланның соңынан.
Бұл да қалмай шаңынан,

Kurtka kadar güzelin,
Koşa koşa yaparmış.
Burıl ele değince,
Silah zırhını giyince,
Gerçek Pîrlер destek verince,
Batırım su gibi taşımış.
İle saldıran Kızılbaş,
Batırın korkup tipinden,
Çeklip dağa kaçmıştır.
Arslan doğan Kuplandı,
Burıl'ın çöktü sırtına,
Bağırarak seslenir.
Burıl atını oynatarak,
Önündeki davula vurur.
“Kızılbaş, çıkın baş başa”, diye,
Yanına hızlıca yaklaşır.
Kızılbaş'ın Şoşay Han'ı:
“Önümü arkamı toparlayım”, diye,
Kuplandı kadar batırdan,
Üç gün süreyle izin istedi.
“Çaresizlikle öldüm demesin”, diye,
Bu isteğini kabul eder.
Bekleyedursun bu sözüm,
O vaktiler olduğunda,
Yoğun tozları görünce,
Düşmanın saldırdığını bilince,
Batırın sesini işitip,
Öleyin derse canı tatlı,
Gireyim derse mezar (toprağı) sert,
Kişiden ileri çok güzel,
Söylediği laf balca tatlı,
Yedi yıl tam dolunca,
Dağlarda yattı bu yalnız.
Yalnızlıktan canı sıkılarak,
Bağını kopararak Kuplan'dan,
Erteli-geç ağladı.,
Başından baht kaçınca,
Olası ne kadar değerli,
Akmonşak atıyla Karlıға,
Çabuk geldi koşarak
Kuplandı'yın arkasından.
Bu da kalmadan tozundan,

Қалың шуды көргесін,
Жау екенін білгесін,
Батырдың даусын есітіп,
Мінген аты көк бесті
Ақмоншақ аттың інісін
Ор қояндай сырғытып,
Сейілдің ұлы Қараман
О да келді соңынан,
Батырға бұл да қосылды.
Келеді деген бұларды
Жоқ еді тіпті есінде
Қараманның артынан
Бұ да бір қалмай салтынан,
Ағар таудың бұлағы,
Ертемен тұрып танертең
Дәрет алып жүргенде,
Дауыс пенен тозаңды
Қарындасы Қарлығаш
Естіген екен құлағы:
«Көкемнің даусы келді,- деп,
Бір нәрсе оған болды», - деп,
Шыдатпайды Орақты,
Қарлығаштай кемеңгер
Бірге туған шырағы,
Жақынның болмас жырағы:
«Тезірек баршы, батырым,
Көкем мен сенің жолыңа
Мен бір құрбан лағың!»
Күрең атты даярлап,
Беліне терлік салады,
Батырды қолдан мінігізіп,
Көлденеңдеп тұрады.
Жіңішке жирен атпенен
Орақ та жетіп барады.
Ер Орақтың соңынан
Бөлінбеген ұйқыдан,
Жыртылмаған құлпыдан,
Батырдың даусын есітіп,
Қалың шаңды көргесін,
Жау екенін білгесін,
Өзі алты жасында,
Сусар бөркі басында,

Yoğun gürültüyü işitince,
Düşman olduğunu öğrenince,
Batırın sesini işitip,
Bindiği atı ak attı,
Akmonşak atın kardeşi,
Tavşan gibi zıplatıp,
Seyil'in oğlu Karaman,
O da geldi arkasından
Batırın bulundu yanında.
Gelecek diye bunları,
Yok idi bile, aklında.
Karaman'ın arkasından,
Bu da bırakmayıp alışkanlığını,
Akar dağın pınarı,
Erkenden kalkıp sabahtan,
Abdest aldığı anlarda,
Sesle yoğun tozları,
Kız kardeşi Karlıgaş,
Fark etmişti kulağı:
“Ağabeyimin sesi geldi, diye,
O'na bir şey olmuştur”, diye,
Dayandırmayıp Orak'ı,
Karlıgaş kadar çok bilgin,
Beraber doğan çırağı,
Yakının olmaz uzağı:
“Çabukça gidiver, batırım,
Ağabeyim ve senin yolunda
Ben bir kurbanlık keçiyim!”.
Ala atı hazırlayıp,
Beline keçe koyar,
Batırı eliyle bindirip,
Destekleyip durur.
Zayıfça kırmızı-sarı atıyla,
Orak ta gitti yöneldi.
Er Orağın arkasından,
Bölünmeyen uykusu,
Alınmayan kilitten,
Batırın sesini işitip,
Yoğun tozları görünce,
Düşman olduklarını bilince,
Kendisi altı yaşında,
Kunduz borkü başında,

Өкім құла ат астында,
Естеміс ер бар қасында,
Қабағы тастай түйіліп,
Ақ сұңқар құстай шүйіліп,
Ойыны күшті арыстан
Алты жасар Бөкенбай
О да келді жылқыдан
Бөкенбайдың соңынан
Топпақ жалды торы атпен
Қайың құрық қарында,
Бар қаруы бойында,
Естеміс келді соңынан.
Алам деп жаудың жолынан,
Алтауы бірге қосылды,
Ақ бөкендей жосылды.
Алтауы тұрды кеңесіп,
Басын қосып бесінде.
Жалғызбын деген батырың
Еркінше шауып көсілді.
Арқада бар бөрі көз,
Жақсыда ғой тәуір сөз,
Неге ұмытсын көрген көз!
Пұрсаты қалмақ біткесін,
Хан Шошай мен Қобланды
Шаншысуға келді кез.
Жекпе-жекке дегенде,
Жекеленіп найза төнгенде,
Бірін-бірі екеуі
Шаншамыз енді дегенде,
Сол уақыттар болғанда,
Қарлыға келді соңынан,
Қайрат қылды қолынан:
«Өш алғанда, өш жоқ,- деп,
Кек алғанда, кек жоқ,- деп,
Шошай ханның алдында
Кегімді мен де алдым,- деп,
Атым әйел болса да,
Жүзімді төмен салдың»,- деп,
Қобландыға Қарлыға
Найзаны салды қоңынан.
Қапияда іс қылып,
Қайратына кенелді.

Ала атı altında,
Estemis er var yanında,
Kaşları sertçe kapanıp,
Ak şahin gibi uçacak,
Oyunu güçlü arslan,
Altı yaşındaki Bökenbay,
O da geldi at sürüsünden.
Bökenbay'ın arkasından,
Kalın saçlı ala atın üzerinde,
Huş ağaçtan yapılmış tuzağı bileğinde
Bütün silahları üzerinde,
Estemis geldi arkasından.
Alayım diye düşmanın elinden,
Altısı bir araya geldiler,
Ak sayga gibi koştular.
Altısı durur, keneşti,
Toplandılar ögle sonrası.
Yalnızım diyen batırın,
Rahatça hızlı koştu.
Bozkırda vardır börü göz,
İyide vardır güzel söz,
Neden unutsun ki, gören göz!
Çaresi tükenen Kalmak'ın
Han Şoşay ile Kuplandı,
Sançlaşmaya karşı geldiler.
Baş başlarına geldiklerinde,
Nayzaları başa dikildiğinde
Birisini biri, ikisi,
Sançarız dediklerinde,
O anlar olduğunda,
Karlıga geldi arkasından
Gayret sarfetti gücüyle:
“Öcünü alanın öcü yok, diye,
Kin alanın kini yok, diye,
Şoşay Han'a yönelik
Öcümü ben de aldım, diye,
Zadım karı olsa da,
Yüzümü aşağı doğru kaydırдын, diye
Kuplandı'ya Karlıga
Nayzasını sapladı eliyle.
Ansızın bür türlü iş yaptı
Kuvvetli olduğunu kanıtladı.

Байлап берді дұшпанға
Қобландыдай беренді.
Батырды аттан түсіріп,
Оған да бұған қарамай,
Ақ шатырды бетке алып,
Қараспан тауға жөнелді.
Жеті жыл жатып зарығып,
Кіжініп жүрген бұрын да,
Ешкімге айтпай сырын да.
Қобланды аттан түскесін,
Басынан бағы көшкесін,
Жаудың көңілі өскесін,
Қызылбас мінген ала-ды,
Шамасы келер күн болса,
Қылуға қайрат жарады:
Біреуі шаншып найзамен,
Біреуі келіп қызылбастың
Шоқпарменен ұрады.
Ортасынан шығармай,
Ұстаймыз деп Бурылды,
Қаншама әскер қамады.
Жан серігі Бурыл ат:
«Мінуге жайың бар ма?»- деп,
Қобландыны шыр айналып,
Қасқырша шауып дұшпанға,
Айналақтап қарады.
Омар менен Оспандай,
Ай мүйізді қошқардай,
Ұстатпайды Бурыл ат
Қамалаған дұшпанға-ай.
Жанына қысым келгесін,
Соншама әскер үстінен
Гулеп ұшты аспанға
Жерде ұстамай қамалап,
Кім ұстасын аспанда-ай!
Сол уақыттар болғанда,
Бурыл атты көргесін,
Түскенін ердің білгесін,
Сейілдің ұлы Қараман
Тік ұмтылды ортаға.
Бурыл атты көргесін,
Болғанын бір іс білгесін,

Бағлайып verdi дұшмана,
Kuplandı kadar batırı.
Batırı attan indirip,
Sağa sola bakmadan,
Ak çadıra dosdoğru,
Karaspan Dağlarına yöneldi.
Yedi yıl yatıp zor anla,
Kinini saklayıp eskiden,
Kimseye demeden sırrın da,
Kuplan attan inince,
Başından baht kayınca,
Düşmanın morali yükselince,
Kızılbaş'ın bineni ala at,
Çaresi bulunan gün gelince,
Yapmaya gayret sarfetti:
Birisi sançtı nayzayla,
Birisi gelip Kızılbaşlının,
Şokparı ile tam vurur.
Ortalarından çıkartmadan,
Yakalayacağız diye Burıl'ı,
Kalabalık asker kapladı.
Can dostu olan Burıl at:
“Binecek hâlin var mıdır”, diye,
Kuplandı'nın etrafında dönerek,
Kurtça saldırıp düşmana,
Sağa sola bakındı.
Omar ile Ospan'ı,
Boynu büyük koç gibiler,
Yakalatmaz Burıl at,
Etrafindaki düşmana.
Canı ciddi zorlanınca,
Sayısızca (düşman) askeri üstünden,
Zıplaya uçtu göklere.
Yerde yakalamayan,
Kim yakalar ki göklerde!
O anlar olduğunda,
Burıl atı görünce,
Erin attan indiğini öğrenince,
Seyil'in oğlu Karaman,
Dikçe zıpladı ortaya.
Burıl atı görünce,
Yapılan işi öğrenince,

Жіңішке жирен атпенен
Ұмтылды Орақ ортаға.
Тайбурылды көргесін,
Түскенін ердің білгесін,
Өзі алты жасында,
Сусар бөрік басында,
Өкім құла ат астында,
Қабағы тастай түйіліп,
Ақ сұңқар құстай шүйіліп,
Етек-жеңі жиылып,
Арыстан туған Бөкенбай
О да ұмтылды ортаға.
Балтасы тасқа өтеді,
Балаға көңілі бітеді.
Бәрінен бұрын Бөкенбай
Жүрген жерін есік қып,
Әкесінің үстіне
Бөкенбай келіп жетеді.
Көп тұруға шыдамай,
Шуылдаған қызылбас
Баладан қашып кетеді.
Тайбурылды көргесін,
Түскенін ердің білгесін,
Токпақ жалды торы атпен
Естеміс шапты ортаға.
Қайың құрық қарында
Ортасынан бөледі.
Арыстандай ақырып,
Ортаға бұлар кіреді.
Екі қолын сыбанып,
Қос етегін түрініп,
Бұл да айтулы ер еді,
Қойға тиген қасқырдай
Қызылбасты бүледі.
Қобландының үстіне
Бұл да жетіп келеді.
Жаралы болып қалғанын
Батырдың келіп көреді.
«Уа, сұлтаным», - деп Естеміс,
Қобландының үстіне
Нар түйедей шөгеді.
Құртқаға хабар беруге

Zayıfça ala atıyla,
Zıpladı Orak ortaya.
Tayburıl'ı görünce,
Er'in indiğini öğrenince,
Kendisi altı yaşında,
Kunduz borkü başında,
Öküm adına atı altında,
Kaşları taş gibi kapanarak,
Ak şahin gibisine bakarak,
Eteğini paçasını toplayarak,
Arslan doğan Bökenbay,
O da atladı ortaya.
Baltası taşı kesecek,
Çocuğa gönül dolacak,
Herkesten önce Bökenbay,
Geçtiği yerleri kapı yaparak,
Babasının yanına,
Bökenbay geldi, yetişti.
Fazla durmaya dayanamayıp,
Gürültü yapan Kızılbaş,
Çocuktan kaçıp giderler.
Tayburıl'ı görünce,
İndiğini erin görünce,
İnce saçlı ala atla
Estemis koştı ortaya.
Huş ağacı tuzak elinde,
Ortasından kırıyor.
Arslan gibi bağırır,
Ortaya bunlar girerler.
İki elini çekerek,
İki paçasını бүkerek,
Bu da tanınmış er idi.
Koyuna saldıran kurt gibi,
Kızılbaş'ı kesermiş.
Kuplandı'yın yanına
Bu da gelir yetişir.
Yaralı olarak bulunduğunu,
Batırın gelip bakarmış.
“Hey, sulatım”, diye Estemis,
Kuplandı'yın yanına,
Dev deve gibi çökermiş.
Kurtka'ya haber vermeye

Енді атына мінеді.
Ақ орамал басында,
Тоқпақ жал ат астында,
Құртқаға жетіп келеді,
Келіп сөйлей береді:
«Жаралы батыр болды,- деп,
Жатырсың неғып сен?- дейді.
Жарасын батыр байлауға
Ақ дәрісін аюдың
Тезірек алып жүр,- дейді.
Қансырап, қаны азайса,
Кетеді әлі шын,- дейді.
Құртқа сынды сұлуға,-
Бол, атыңа мін,- дейді.
Жаралы болған сұлтаным,
Қылайық оған ем»,- дейді.
Құртқа естіп жүгіріп,
Құлады батыр дегесін,
Көзінен жасы төгіліп,
Сасқанының белгісі
Етегіне сүрініп,
Құртқа сынды сұлуың
Алдырады жорғаны.
Естемістей шалыңыз
Ақырып еді қуырып:
«Болыңдар,- деп,- тезірек!
Бетіне жанды қаратпай,
Жауатын күндей торлады
Қобландының үстіне
Тез қондыр,- деп,- орданы!»
Қобландыдай сұлтаным,
Бұл сапарың болмады

Әлқисса, бұлар тұра
тұрсын, ендігі сөзді
Қобландыдан естіңіз.
Қобланды есінен танып
қалып, бір уақыта есін
жиып, баласын шақырып
алып, айтқан сөзі:

Бір уақыттар болғанда,
Кете жаздап арманда,

Şimdi de atına binermiş.
Ak örtüsü başında,
Kalın saçlı at altında,
Kurtka'ya koşup gelirmiş.
Gelince şöyle söylermiş:
“Batır yaralanmıştır, diye,
Sen de böyle ne yapıyorsun?”, diye.
Yarasını batırın bağlamaya,
Ak ilacını ayıyın,
Çabukça al ve gidelim”, der.
Kanı dökülerek azalınca,
Gider azalır gayreti, diye,
Kurtka kadar güzele,
Çabukça atına bin”, dedi.
Yaralı bulunan sultana,
Yapalım ona tedavi, dedi.
Kurtka işitti, koşarak,
Düştü batır deyince,
Gözünden yaşları dökülüp,
Şaşırannın işareti,
Eteğine kayarak,
Kurtka kadar güzelin,
Getirtir hızlı atını.
Estemis kadar ihtiyar,
Bağırdı yüksek sesle:
“Hadi çabuk kırırlayın!, diye
Yüzüne kimseyi baktırmadan.
Yağış olacak gün gibi
Kuplandı'yın üzerine,
Çabuk dikin diye çadırları,
Kuplandı kadar sulatım,
Bu seferin, bak, olmadı.

Bunları burada bırakaduralım,
sonrakisini Kuplandı'dan duyalım.
Kuplandı kriz geçirerek, bir anlar
kendine gelince çocuğunu yanına
çağırarak söyledikleri:

Bir anlar olduğunda,
Gidecekti (ölecekti) çaresizlikle,

Қобландыдай батырың,
Тәніне найза тигесін,
Үстінен тозаң өткесін,
Көзін ашып қарады,
Жан-жаққа көзін салады,
Есін жиып алады.
Қызылбас қашып салақтап,
Өкім құла атпен бұлақтап,
Шұбалып шапқан баласын
Батырдың көзі шалады.
Шақырып алып баласын,
Қобланды батыр сөйлейді,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Електен өтсең - Есенбай,
Қыс қыстауы Бұқаржай.
Сені берген иемнен
Айналайын бір Құдай,
Дәмем еді осындай.
Сен болмасаң, тік шауып,
Кім жетер еді үстіме-ай!
Қостанып шыққан елінен
Көк шекпенді көк бөрі
Қызылбастан хан Шошай.
Менен туған ұл болсаң,
Бөкенбай, қалма соңынан,
Найзаңды салмай қоңынан!»
Жеті пірге тапсырды,
Түрегеліп орнынан:
«Омар менен Оспаным,
Үстімдегі жеті пір,
Бөкенбай, саған қосқаным.
Ханнан бүкпей тіземді,
Батырдан бүкпей тіземді,
Бір қатыннан мен шөктім,
Өлгенше кетпес пұшпаным!
Қапияда іс қылды
Ойламаған дұшпаным».
Әке сөзін есітіп,
Жөней берді Бөкенбай
«Токта, Шошай, токта,- деп,
Токта!»- деп бала ұмтылды.
«Қашпа, Шошай, қашпа,- деп,

Kuplandı kadar batırın,
Bedenine nayza değince,
Üstüne toz oturunca,
Gözünü açıp bakarmış,
Etrafını seyreder,
Aklını başına toplar.
Kızılbaş gitti kaçarak,
Öküm atla sallanarak,
Uslulce saldıran çocuğunu,
Batırın gözü çarparmış.
Çağırdı yanına çocuğunu,
Kuplandı batır konuşur,
Konuştuğunda şöyle der:
“Engelden geçsen – Esenbay,
Kış kışlağı Bukarcay,
Seni veren Tanrımdan,
Sevinirim Allah’ım,
Muradım idi bu işler.
Sen olmazsan dik koşan,
Kim yetiştirdi ben zavallıya!
Yemek yiyip çıkan yurdundan,
Gök cübbeli gök börü,
Kızılbaş’tan Han Şoşay.
Benim sevdiğim oğlum isen
Bökenbay, bırakma arkasından,
Nayzanı sapla sırtından!
Yedi Pire dua etti,
Kalktılar yerlerinden:
“Omar ile Ospan’ım,
Üstümdeki yedi Pir,
Bökenbay’ım sana emanet.
Han’dan бүкүlmeyen dizlerim,
Batırdan бүкүlmeyen dizlerim,
Bir kadından чөктү dizlerim,
Өлүнцeye dek durur zararı!
Ansızlığın іш yaptı,
Aklımda olmayan düşmanım”.
Baba sözünü ішитip,
Yöneliverdi Bökenbay.
“Dur, hadi dur, Şoşay, deyip,
Dur”, diye çocuk koşturdu.
“Kaçma, kaçma Şoşay, deyip,

«Қашпа!»- деп бала ұмтылды.
Арқада құлан топтады,
Мерген мылтық оқтады.
«Қайтер бала дейсің»,- деп,
Қосынды Шошай тоқтатты.
Бала екенін білгесін,
Көріп Шошай қорықпады.
Жайықтың бойы қамыс-ты,
«Бермеймін,- деп,- намысты»,
Бала да болса таймады,
Саз балшықтай жабысты.
Емен сапты сүңгімен
Еңкейістеп шегініп
Еменнен найза салысты.
Қарсыласып шабысты,
Бірін-бірі қағысты.
Бөкенбай мінген құла ат-ты,
Құла атпен шауып бұлатты,
Бөкенбайдай батырға
Тәңірім беріп қуатты.
Ертемен жаумен алысып,
Қайратын жұртқа сынатты.
Кіші бесін болғанда,
Қызылбастың Шошайын
Бөкенбай аттан құлатты.
Шошай ханның әскері,
Сүйегіне шаба алмай,
«Ой, бауырым»,- деп жылапты.
Қарамен менен Ораққа
Қайратын бала сынатты,
Қызылбасты құлатты.
Орақтың келіп жанына,
Бөкенбай батыр сөйлейді:
«Көкемді мана көрмедім,
Аз ба, көп пе жарасы
Анығын оның білмедім.
Мен көкеме барайын,
Жақсы ма, жаман ба сұрайын.
Мен келгенше, екеуің
Әскеріне қалмақтың
Тарттыра тұр сазайын».
Бұл сөзді айтып Бөкенбай,

“Қаңма” diye çocuk zıpladı.
Bozkırda geyik topladı,
Atıcı tüfeğini okladı.
“Ne yapabilir ki, bu çocuk”, diye
Askerini Şoşay durdurdu.
Çocuk oluşunu öğrenince,
Gördü Şoşay, korkmadı.
Çayık nehrinin boyu kamışlıydı,
“Vermeyeceğim namusu”, deyip,
Çocuk ta olsa vaz geçmedi,
Göl çamuru gibi yapıştı.
Meşe saplı nayzayla,
Eğilerek itişti,
Ağaçla nayza sançıştı.
Karşı karşıya koşuştu,
Bir birlerini çekerler.
Bökenbay binen ala at idi,
Ala atla koşarak tozlattı,
Bökenbay kadar batıra,
Tanrım veren kuvveti.
Erkenden düşmanla savaşarak,
Gayretini yurduna denetti.
Öğle sonrası gelince,
Kızılbaşlıların Şoşay’ını,
Bökenbay atından devirdi.
Şoşay Han’ın askerleri,
Cesetine doğru koşamayıp,
“Hey, kardeşim”, diye ağladı.
Karaman ile Orak’a,
Gücünü çocuk gösterdi,
Kızılbaş’ı devirdi.
Orak’ın gelip yanına,
Bökenbay batır söyledi:
“Ağabeyimi o an görmedim,
Az mıdır, çok mu yarası,
Doğrusunu hala bilmedim,
Ben yardıma gideyim,
İyi mi, kötü müdür sorayım.
Ben gelince ikiniz,
Askerlerini Kalmağın,
Canlarından bezdirin, gebertin”.
Bu sözü deyip Bökenbay,

Елге шауып жөнелді.
Оңдайды ғой Жасаған
Оңдармын деген пендесін.
Тыңдап кара, жарандар,
Бөкенбай ердің кеңесін.
Шауып шығып көреді
Бөкенбай батыр Құртқаның
Ордасының төбесін.
Үйге жақын келгенде,
Түсемін енді дегенде,
Қыл шашын байлап қылаңдап,
Шашбауын байлап сылаңдап,
Өз үйінен Құртқажан
Бөкенбайдың алдынан
Шыға келді бұлаңдап.
Алдынан шығып сөйледі:
«Көкеңнің бардың сөзімен,
Ердің дұшпан ізінен.
Менің жаным құрбандық,
Айналайын Бөкенбай,
Көкең мен сенің өзіңнен.
Дұшпанның бардың соңынан,
Алдың дұшпан жолынан.
Менің жаным құрбандық,
Айналайын Бөкенбай,
Көкең мен сенің жолыңнан.
Ерегескен дұшпанға
Намысты бермей қолыңнан,
Айырып алдың көкеңді
Қызылбастың қолынан,
Секілді қарға тобынан.
Тайбурылға міне алмай,
Қарына найза іле алмай,
Тұра алмай көкең орнынан
Найзаның салған зорынан,
Бурыл ат ұшып аспанға,
Ұстатпаған дұшпанға
Қамаған оңы-солынан.
Менің жаным құрбандық,
Айналайын Бөкенбай,
Көкең мен сенің жолыңнан.
Түйенің көркі нар қылып,

Yurda doğru koşturur.
Destek verir Yaratan,
İyi baktığı ferdine,
Dinleyin beni, hey millet,
Bökenbay erin keneşti.
Koşarak çıktığında fark eder,
Bökenbay barır Kurtka'nın,
Ordusunun (köşk) başına.
Çadıra yakın geldiğinde,
İneceğim şimdi dediğinde,
İnce güzel saçlarını bağlayıp,
Süs eşyalarını seslendirip,
Evinden Kurtka-can,
Bökenbay'ın önüne,
Çıkıverdi güzelce.
Önüne çıktı konuştu:
“Ağabeyin lafiyla
Takip ettin düşman izlerini.
Ben canımı feda edeyim,
Yavrum benim Bökenbay,
Ağabeyin için senin için.
Düşmanını gittin arkasından,
Kestin düşman yolunu,
Benim canım kurbanlık,
Yavrum benim Bökenbay,
Ağabeyinin ve senin yolundan.
Azar duyan düşmana,
Namusu vermedin elinden,
Çektin kendine (kurtardın) ağabeyini,
Kızlıbaş'ın ellerinden,
Gibisine karga sürüsünden,
Tayburıl'a binemeyip,
Bileğine nayza ilemeyip,
Yerinden doğru kalkamayıp,
Nayzanın değdiği zorundan,
Burıl at uçtu göklere,
Tutturmadı düşmana,
Çeviren sağını, solunu.
Benim canım kurbanlık,
Severim benim Bökenbay,
Ağabeyin ve senin yolunu.
Devenin güzelliği büyük olmasdır,

Өзеннің көркі жар қылып,
Көкең аттан түскенде,
Шулады ел-жұрт зар қылып.
Жаратушы бір Құдай
Он сегіз мың ғаламды
Жоқтан өзі бар қылып.
«Ханнан бүкпей тіземді,
Батырдан бүкпей тіземді,
Бір қатыннан шөктім,- деп,
Қапияда тізе бүктім»,- деп,

Жатыр көкең ар қылып,
Үйдің ішін шар қылып.
Барма көкең қасына,
Қарамас көздің жасына.
Қаһары келіп жатқанда,
Шынымен шабар басыңды.
Ашуланып сұлтаным,
Ішпей отыр асын да.
Жарасын жақсы дарулап,
Мен отырмын қасында.
Тілімді алсаң, Бөкенжан,
Ертемен тұрып, атпай таң,
Бұлаңдаған Бурылды
Білдірмей алып берейін.
Астыңа оны мінсейші,
Алты құлаш ақ семсер
Көрсетпей алып берейін,
Қынай белге ілсейші.
Ойпаң жерден орғытып,
Тегіс жерден сырғытып,
Аяңдамай желсейші.
Көп дұшпанның ортасында
Көкенді шаншып найзамен
Тауға кеткен Қарлыға,
Шамаң келер күн болса,
Түсіріп аттан жетелеп,
Көкенді сөйтіп көрсейші.

Nehrin biçimi uçurum bulundurmadr,
Ağabeyin attan düştüğünde,
Ağladı ili, yurdu,
Yaratandır bir Hudây,
On sekiz bin âlemi,
Eksini kendisi var edip.
“Han’a бүkmedin dizimi,
Batırdan бүkmedim dizimi,
Bir karıdan çöktüm, deyip,
Beklenmedik (anda) dizimi бүktüm,
deyip,
Yatıyordur ağabeyin öfkeyle,
Ev, etrafına rahat vermeyip.
Gitme ağabeyin yanına,
Bakmaz gözün yaşına.
Morali bozuk anlarda,
Gerçekten keser başını.
Öfkelenip sultanım,
Yemek yemesini bile kesmiştir.
Yaralarını iyice ilaçlayıp,
Ben bulunurum yanında.
Sözümü dinlersen Bökencan
Erkenden kalkıp tan atmadan,
Güzелce koşan Burıl’ı,
Gizlice sana getireyim.
Üzerine onun binsene,
Altı kulaş²⁷ ak semser,
Göstermeden alıp vereyim,
Beline sıkıca taksana.
Tepeli yerlerden zıplayıp,
Düz yerlerden kayarak,
Ara vermeden koştursan.
Kalabalık düşmanın ortasında,
Ağabeyini sançıp nayzasıyla,
Dağa giden Karlıға,
Gücün yeter gün olsa,
İndirip attan yaya yürüterek,
Ağabeyine bunları (rehin halinde)

²⁷ kulaş-kulaç, İnsan iki kolunu açtığında birinin ucundan diğerinin ucuna dek olan, iki mimar arşını değerindeki uzunluk ölçüsü. TULUM, Mertol (1991): *Temel Türkçe Sözlük-Kâmûs-ı Türkî'nin Sâdeleştirilmiş ve Genişletilmiş Basımı*, III cilt, 762 s., İstanbul.

Жалғаны жоқсөзімнің,
Шырағым, қозым, сенсейші!
Барар болсаң, шырағым,
Тапсыратын сөзім бар,
Бұл сөзімді білсейші».
Бөкенбайдай батырың
Құртқаның тыңдап ақылын:
«Әкел,- деді,- Бурылды»
Қайырын сұрап, ақырын.
Бұлаңдаған Бурылды
Бөкенбайға мінгізді.
Алты құлаш ақ семсер
Қынай белге ілгізді.
Бурылына мінген соң,
Бөктеріп тасты желгізді,
Желмек түгіл, шапқызды,
Жарлардан қарғып атқызды.
Жығылмасын Құртқаға
Бөкенбай батыр білгізді.
Ат үстінен еңкейіп,
Тас көтеріп өңгеріп,
Кереметін көргізді.
Құртқаның көңлі сенгесін,
Жығылмасын білгесін,
Шақырып алып баласын,
Құртқа сұлу сөйлейді:
«Бұл жібердім базардың
Бояғы мен бөзіне.
Салса, жылқы тоқтайды
Арқаның бөрі көзіне.
Айналайын Бөкенбай,
Салғын құлақ сөзіме.
Шамаң келер күн болса,
Қарлығадай сұлуға
Қан жұтқызба аузына!
Көп жақсылық іс қылған
Көкеңнің-дағы өзіне.
Көкеңе қылған Қарлығаның
Жақсылығы көп еді.
Тапсырғаным осынша:
Жазым жерде жоқ қылсаң,

göstersen.
Yalanı yoktur lafımın,
Yavrum, kuzum doğrudur!
Gidecek olursan yavrum
Emenet eder sözüm var,
Bu lafımı dinlersen!”.
Bökenbay kadar batırın,
Kurtka’nın dinledi önerisini:
“Getir, dedi, Burıl’ı”,
Lafının sonlarına doğru.
Güzелce yürüyen Burıl’a,
Bökenbay’ı bindirdi.
Altı kulaş ak semser,
Beline iyice bağladı.
Burıl’ına bindikçe
Dağ taşlardan koşturdu,
Hızlıca zıplattı,
Uçurumlardan atlattı.
Düşmeyeceğini Kurtka’ya,
Bökenbay batır bildirdi.
At üzerinden eğilerek,
Taş kaldırdı önüne,
Kuvvetini gösterdi.
Kurtka’nın gönlü rahatlayınca,
Yıkılmayacağını fark edince,
Çağırdı yanına çocuğu,
Kurtka güzel konuşur:
“Kumaş gönderdim pazardan,
Boyasıyla beziyle,
Çekerse atlar dururlar,
Bozkırın börtülü gözüne.
Sevdiğim benim Bökenbay,
Dinle benim lafımı,
Gücün yeter gün olsa,
Karlıға kadar güzele,
Kan yudumlatma ağzına!
Fazlasıyla iyi iş yapan,
Ağabeyin için kendinin.
Ağabeyine yaptığı Karlıға’nın,
İyiliğı pek çoktur.
Şu sözlerim istediğim olsun:
Beklenmedik yerde yok edersen,

Өкпелермін өзіңе
Өлгенше көрмен жүзінді,
Есіт менің сөзімді»
Бөкенбайдай батырын
Құртқаның сөзін есітіп,
Аққа белін шешіпті:
«Жамандық өзі қылмаса,
Мен тимеймін,- десіпті.
Әкесі кәпір Қарлыға
Көп дұшпанның ішінде
Көкемді менің шаншыпты.
Түсіріп аттан көкемді,
Қараспан тауға қашыпты.
Ақмоншақ атты көсілтіп,
Күдерден күдер асыпты.
Мұны ойламай Қарлыға,
Мұншама неге асықты?
Әлі білмей жүр ме екен
Асыл менен жасықты!
Сенің сөзің болмаса,
Тақымға салып сүйретіп,
Қабырғасын күйретіп,
Ойнатар едім асықты».
Бұл сөзді айтып болғасын,
Бөкенбайдай берен-ді,
Астына мініп дөненді,
Торғынға өзін бөледі.
Қарлығаның ізінен
Бөкенбей батыр жөнелді.
Тайбырылды «шүү!» дейді,
Құбылып бурыл гулейді,
Табаны жерге тимейді,
Алмас қылыш сартылдап,
Алтын жүген жарқылдап,
Өмілдірік сом алтын
Омырауда алқылдап,
Буырыл аяқ басқан жер
Ойыла жаздап солқылдап,
Шаңы аспанға бұрқылдап,
Бөкен батыр келеді.
Қарлығадай сұлу да
Келмесе екен дейді екен

Küserim sana ciddice,
Ölünceye kadar yüzünü görmem,
Dikkate al bu dediklerimi”.
Bökenbay kadar batırın,
Kurtka’yın sözünü işitip,
Aka (süte) belini soyarmış:
“Kendisi kötülük yapmazsa,
Ben de dokunmam”, diyormuş.
Babası kâfir Karlığa,
Kalabalık düşmanın içinde,
Ağabeyimi benim sançmış.
İndirmiştir atından ağabeyimi,
Karaspan Dağlarına kaçmıştır.
Akmonşak atı koşturarak,
Tepeden tepe açmıştır,
Bunu düşünmeden Karlığa,
Niçin ki bu kadar acele etmiştir?,
Yoksa daha bilmiyor muymuş
Asil ile sahteyi!
Senin sözün olmazsa,
Bacağa çeker sürerim,
Kaburgalarını mahveder,
Oynatardım kemiklerini”.
Bu lafı deyip bitince,
Bökenbay kadar batırın,
Üstüne atladı ala atın,
İpeğe kendini sarardı.
Karlığa’nın izinden,
Bökenbay batır yöneldi.
Tayburıl’a “git” dedi,
Hızlıca batır koşturur,
Tırnağı yere değmezdi.
Elmas kılıç çakırtı yaparak,
Altınlı üzengisi parlayarak,
At süsleri saf altın,
Göğsünde asılı sallanıp,
Burıl’ın bastığı yerler,
Çukur bırakır titreyip,
Tozları göğe atarak,
Böken batır devam eder.
Karlığa kadar güzel de,
Keşke gelmezse idi diye,

Қобландының баласын.
Бала да болса қайратқа
Байқаған екен сұлуың
Манағы жерде шамасын.
О да қоймай тұр екен
Көп жад етіп бабасын
Келе жатып Бөкенбай
Қараспан таудың басында
Ақмоншақ атпен көлбеңдеп
Көлденеңдеп жүргенін
Бөкенбай бала көреді
Қарлығаның қарасын.
«Қашпа, Қарлыға, қашпа»,
Бөкенбай батыр ұмтылды.
«Қашпасаң, бала, саспа», - деп,
Қарлыға қарсы ұмтылды.
Бөкенбай келіп бұл жақтан,
Қарлығаға сөйлейді:
«Ай, Қарлыға, қашпаймын,
Қайратым бар деп таспаймын,
Дұшпаннан қорқып саспаймын
Құртқаның айтқан сөзі бар,
Тапсырған қатты кезі бар,
Табаныма баспаймын.
Қанша айтсаң, сонша айт,
Қарлыға, сені шанышпаймын»
Бөкенбай айтып болғасын,
Үлектен туған маядай,
Мая жолдан тая ма-ай,

Баланың сөзіне қарамай,
Бөкенбайға Қарлыға
Найзасын салды аямай,
Қанша айтса да Бөкенбай,
Қарлыға бұған қарамай.
Есіктің алды кендір-ді,
Етіне найза ендірді.
Аямасын білгесін,
Етіне найза енгесін,
Толғамалы ақ сүңгі
Толғап алып Бөкенбай,
Қақ жүректен Қарлығаға

Dilermiş Kuplandı'ym çocuğunu.
Çocuk ta olsa gayretli,
Fark etmiştir bunu güzelin,
Önceki sefer deminde.
O da bırakmak istemez,
Başladığı işi babası için,
Gelirken yolda Bökenbay,
Karaspan Dağlarının başında,
Akmonşak atı oynatarak,
Devamlı kontrol ettiğini,
Bökenbay çocuk görecek
Karlığa'yı bulunan.
деп, “Kaçma Karlığa, kaçma!” , deyip,
Bökenbay batır koşturdu.
“Kendin kaçmazsan, bekle” , deyip,
Karlığa karşı koşturdu.
Bökenbay gelip bu yandan,
Karlığa'ya konuşur:
“Hey, Karlığa, ben kaçmam,
Güçlüyüm diye hiç taşmam,
Düşmanımdan da hiç korkmam.
Kurtla'nın diyen sözü var,
Emanet kılan işi var,
O'nu hiç gözardı edemem.
Ne kadar dersen o kadar konuş,
Karlığa, seni ben sançmam” .
Bökenbay dedikten sonra,
Ağacın bir yağrağı gib,
Yaprak yolundan (çubuğundan)
bezer miydi,
Çocuğun sözüne bakmadan,
Bökenbay'a Karlığa,
Nayzasını sapladı derince,
Ne kadar derse de Bökenbay,
Karlığa lafını dinlemedi.
Kapının önü iplidir,
Etine nayza saplattı.
Durmayacağını bilince,
Etine nayza saplanınca
Güzelce tuttu ak nayzasını,
Güçlenerek Bökenbay,
Karlığa'nın tam yüreği diye

Бөкен де найза төндірді,
Жанған отын сөндірді.
Сауыттың көзі тарқалып,
Алысканда екеуі
Жүрген жерін ор қылды.
Сол уақыттар болғанда,
Қарлығадай сұлуды
Ақмоншақ аттың саурынан
Дөңгелентіп төндіріп,
Ат көтіне міндіріп,
Найзаны ырғап ендіріп,
Жығылар мезгіл болғанда,
Қарлыға сұлу сөйледі,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Бұл жібердім базардың
Бояғы мен бөзіне.
Салса, жылқы тоқтайды
Арқаның бөрі көзіне.
Айналайын Бөкенбай,
Салғын құлақ сөзіме.
Жасың кіші болса да,
Құлдығым бар өзіңе.
Өлтірер болсаң, шырағым,
Үйдегі жатқан көкеңнің
Көрсетіп өлтір көзіне,
Түсіп тұрмын тезіңе.
Түйенің көркі нар еді,
Өзеннің көркі жар еді.
Өзімнің әкем, ел-жұртым,
Соның үшін қырып ем
Сенің жынды әкең
Не жазығым бар еді?»
Бөкенбайдай батырың,
Қарлыға бұл сөзді айтқасын,
Найзасын тартып алады.
Ақмоншақ аттың үстіне
Түзетіп қызды салады.
Босанса, қашып кетер деп,
Ақмоншақ атты жетелеп,
Жүретін жолын төтелеп,
Ауылға алып барады.
Қарлыға сұлу сөкпейді

Böken de nayzasını salladı,
Yakan alevini söndürdü,
Zırhının düğmesi sökülüp,
Güreştiğinde ikisi,
Bastığı yerde çukur kaldı.
O anlar sularında,
Karlığa kadar güzeli,
Akmonşak atın üzerinden,
Dolandırırıp döndürüp,
Atın gödüne bindirip,
Nayzası iyice saplayıp,
Yıkılacak vakit geldiğinde,
Karlığa güzel konuştu,
Konuştuğunda şöyle der:
“Kumaş göturdüm pazara,
Boyasıyla beziyle,
Çekirse atlar dururlar,
Bozkırın börülü gözüne.
Yavrum benim Bökenbay,
Dinleyin bu sözümü.
Yaşın küçük olsa bile,
Kul gibiyim karşında.
Ödüreceksen yavrum,
Evdeki yatan ağabeyin,
Göstererek öldür beni sen,
Avucundayım yavrum.
Devenin güzelliği büyük olmasıdır,
Nehrin güzelliği uçurumdur,
Kendi babam, il-yurdum.
O’nun için kestiylim,
Senin aptal babana,
Günahım benim ne idi?”.
Bökenbay kadar batırın,
Karlığa bu sözü deyince,
Nayzasını çekip alırdı.
Akmonşak atın üzerine,
Düzeltir kızı, koyardı.
Serbestse kaçır gider deyip,
Akmonşak atı iple yürüterek,
Gidecek yolunu keserek,
Koyüne alıp götürür.
Karlığa güzel küsmezdi,

Бөкенбайдай баланы.
Қарлығаны іздеп ауылдан
Шығып еді таң ата.
Үйге түсті Бурылмен
Құтпан ауып, ел жата.
Қарлығаны жетелеп,
Бөкенбай елге келеді.
Қос тұлпардың дүбірін
Сұлу Құртқа біледі.
Құтпаннан қалмай келер деп,
Құртқа да күтіп тұр еді.
Жүгіріп шығып далаға,
Бөкенбайды көреді.
«Қарлығаны алып келді», - деп,
Батырға хабар береді.
Қарлығаны жетелеп,
Баласы үйге енеді.
Сағынып жатқан баласын
Батыр Қоблан көреді.
Ұшып тұрып орнынан,
Бөкенбайды сүйеді.
Қарлығаны көргесін,
Баласы алып келгесін,
Сегіз жыл жатып далада,
Қарлыға сұлу күйгесін,
Ақыл кіріп батырға
Найзаның ұшы тигесін,
Ашуын тастап батырың,
Аққа белін шешіпті,
Көңілі бір тасып өсіпті:
«Бұл елдің қайда молдасы,
Қарлығадай сұлудың
Некесін қисын», - десіпті.
Қобландыдай батырдың
Қарлығадай сұлуды
Алайын деп жатқанын
Қараман құрдас есітті.
Қараман сонда сөйледі:
«Менен туған ұл болса,
Қобландының ұлы деуші едім,
Қобландының баласын
Өзімнің ұлым деуші едім.

Bökenbay kadar çocuğa.
Karlığa'yı arayıp köyünden,
Çıkmıştı erken tan ata.
Eve geldi Burilla,
Geceleyin ili uyurken.
Karlığa'yı yürüterek,
Bökenbay yurda geliyor.
Çift tulparın sesini,
Güzel Kurtka fark etti.
Gece fazla yoğunlaşmadan,
Kurtka da hazır bekler.
Koşarak çıktı dışarıya,
Bökenbay'ı fark etti.
“Karlığa'yı alıp geldi”, diye,
Batıra haber yolladı.
Karlığa'yı yönlendirerek,
Çocuğu eve giriyor.
Arayıp özlediği çocuğunu,
Batır Kuplan görüyor.
Sıçrayarak kalktı yerinden,
Bökenbay'ı öpüyor.
Karlığa'yı görünce,
Çocuğu alıp geleni,
Sekiz yıl kalan bozkırda,
Karlığa güzel yanınca,
Aklını başına toplayıp batırın,
Nayzanın ucu değince,
Küsmesini bırakıp batırın,
Aka (süte) belini soyardı,
Gönlü dolup taşıyor:
Bu yurdun nerde mullası (imamı),
Karlığa kadar güzelin,
Nikahını kessin”, demişti.
Kuplandı kadar batırın,
Karlığa kadar güzele,
Evleneceği hâlini,
Karaman kurdaş işitti.
Karaman o an konuşur:
“Benden doğan oğlan ise,
Kuplandı'yın oğlanı der idim,
Kuplandı'yın çocuğunu,
Kendi oğlumdur der idim,

Баламның тапқан олжасын
Бізге әкелсе, болмай ма?
Теке менен тушадан
Түгендеп сойып, той қылып,
Екеуінің некесін
Қиып қоссам, болмай ма?
Сұлу сурет қоласың,
Шаба алмай жүйрік боласың.
Қарлығадай сұлу да
Сегіз жыл тауда бос жатты.
Шығармас па едім көңілінен
Екеуінің кінәсын!»
Қараманның бұл сөзін
Қобланды батыр естіді.
Бөкенбайға сөйледі,
Сөйлегенде бұй деді:
«Түйенің көркі нар, балам,
Өзеннің көркі жар, балам.
Әкеңіз қатты кейіпті,
Алып келген анаңды
Әкеңіздің алдына
Тезірек алып бар, балам».
Батырдың сөзін есітіп,
Бөкенбай мінді күн шықпай
Жылқыдан ұстап дөненді
Торғынға өзін бөледі
Қарлығадай шешесін
Ақмоншақ атпен жетектеп,
Қараманға жөнелді.
Қараман, Орақ екеуі
Қызылбасты адақтап
Найзамен қуып шабақтап,
Қойға тиген қасқырдай
Алқымынан тамақтап,
Алды-артына қарамай
Қызылбас қашып салақтап,
Найзасына сүйеніп
Екі батыр тұр еді.
Қарлығаны жетелеп,
Алып келген баланы
Бұл екеуі көреді.
Әкелгесін Қараман

Çocuğumun elde eden müjdesini,
Bize getirse olmaz mıydı?
Koçlar ile boğadan,
Seçerek keser düğün yapar,
İkisinin nikahını,
Ben kessem olmaz mıydı?
Güzelce olan bir iştir,
Hızlı koşmadan hızlı olursun,
Karlığa kadar güzel de,
Sekiz yıldır dağda boşuna kalmıştır.
Atamazdım ben gönlümden,
İkisinin günahlarını!”
Karaman’ın bu lafını,
Kuplandı batır işitti.
Bökenbay’a söyledi,
Söylediğinde bötle dedi:
“Devenin güzelliği büyük değildir,
Nehrin güzelliği uçurum bulundurmaz
Babanız fazla üzölmüş,
Alıp gelen anneniz,
Babanızın önüne,
Çabukça götör, çocuğum”.
Batırın sözünü duyunca,
Bökenbay bindi güneş doğmadan
Atlardan tuttu ala atı.
Kendini ince ipeğe sarıyor,
Karlıga kadar annesini,
Akmonşak atla yürüterek,
Karaman’a yöneldi.
Karaman, Orak ikisi,
Kızılbaşlıyı alay ederek,
Nayzayla dürtüp, kovalayarak,
Koyuna saldıran kurt gibi,
Boynundan sıkarak,
Önü-arkasına bakmadan,
Kızılbaş gider topallanarak,
Nayzasına yaslanarak,
İki batır dururlar.
Karlıga’yi ele alarak,
Alıp gelen çocuğu
Bu ikisi görüyor.
Getirdikçe Karaman,

Қарлыға мен Бөкенді,
Ертіп алып Орақты,
Қайрылмайды бұл елге,
Еліне алып жөнеді.
Еліне келіп Қараман,
Алпыс бие бұл сойып,
Алты ру ел шақырды.
Жетпіс бие бұл сойып,
Жеті ру ел шақырды.
Жұрт мақтады бұл жерде
Қарамандай батырды.
Ұзын көлдің басына
Жағалай тіккен шатырды,
Қобланды мен Құртқаны
Тойға кел деп шақырды.
Кешке шейін тіккізді
Жүз сексен басты ордасын.
Той аяғы өткесін,
Мереке қызық біткесін,
Шақырып алған Қыпшақтан
Қобландыдай жолбарысын
«Көңіліңнен кінәң кетсін», - деп,
Оңаша берген қолына
Қарлыға сынды жолдасын.
Қасына адам келтірмей,
Қараман өзі тыңдады
Қарлыға, Қоблан құрдасын.
«Қалдырмай сөйле бәрін де
Іште кінәң қалмасын.
Бір-біріне нақақтан
Өтірік жала болмасын».
Қараман бұл сөзді айтқасын,
Қарлыға бастап сөйлейді,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Ауылдың алды бел, - дейді
Белден көшер ел, - дейді
Көл қатырған сең, - дейді,
Қобланды батыр, айтайын,
Қараман отыр ортада,
Құлағың сал сен, - дейді.
Басыңа ғашық болдым ғой,
Көргеннен соң мен саған,

Karlıga ile Böken'i,
Yanlarına alıp Orak'ı,
Bakmaz şimdi bu yurda,
İllerine aldı yöneldi.
Memleketine gelip Karaman,
Altmış kısrak kestirdi,
Altı boy millet çağırdı.
Yetmiş kısrak ta bu kesti,
Yetmiş boylu halkı davet etti.
Millet övdü bu yerde,
Karaman kadar batırı.
Uzunca gölün başında,
Kenarca dizili çadırlar,
Kuplandı ile Kurtka'yı,
Düğüne gel diye çağırdı.
Akşama kadar diktirdi,
Yüz seksen başlı (tane) köşkünü,
Düğün sonu gelince,
Eğlence, şarkı bitince,
Çağırıp alan Kıpçak'tan,
Kuplandı kadar kaplanın.
“Gönlünden günah silinsin”, diye,
Gizli veren eline,
Karlıga kadar yoldaşın.
Yanına kimseyi yanaştırmadan,
Karaman kendisi dinledi,
Karlıga, Kuplan kurdaşını.
“Bırakma, hepsini söyle, diye,
İçinde tereddüt kalmасын.
Birbirini hak etmeden,
Yanlı́ş bela olmasın”.
Karaman bu sözü deyince,
Karlıga başlayıp konuştu,
Konuştuğunda şöyle dedi:
“Köyün de önü tepeymiş,
Tepeden göçer el imiş,
Gölü donduran buz imiş,
Kuplandı batır söyleyeyim,
Karaman otur ortada,
Dikkatle dinle, sen, demiş,
Sana ben aşk olmuşumdur,
Gördükten sonra ben, demiş,

Басыңа басым тең,- дейді.
Бір сен үшін ауылдан
Ел-жұртымның бәрін де
Қиып шықтым мен,- дейді.
Қисық та болса, әркімнің
Өзіне ісі жөн,- дейді,
Әуел бастан, айтайын,
Қараман, тыңда сен,- дейді,
Қараман менен екеуінді
Тақымына қыстырып,
Қалыңнан соққан қарсақтай
Ақмоншақ атпен Көбікті
Қалаға алып келгенде,
Қол-аяғың байланып,
Абактыда жатқанда,
Мына отырған Қарама
Ұмыттың ба, не деді?
Алдырып атың мінгізіп,
Көбіктіден жасырып,
Сауытыңды тығып кигізіп,
Найзаңды білекке ілгізіп,
Өзімнің әкем Көбікті
Ақылын айтып өлтірттім.
Білдің бе, Қоблан, кім үшін?
Оны да жалғыз сен үшін!
Басыңа ғашық болдым ғой,
Басыңа басым тең үшін.
Ол асылды білмедің,
Асылды көзге ілмедің,
Алшағыр еліңді алғанда,
Қараспан құлап қалғанда,
Бұрыл ат ақсап жүре алмай,
Қараман тастап жұртына,
Өзің жалғыз қалғанда,
Басыңа қайғы салғанда,
Қайрылып барған сонда кім?
Білдің бе, Қоблан, кім үшін?
Оны да жалғыз сен үшін!
Алшағыр еліңді алғанда
Басыңа қаза салғанда,
Батырдың бәрін тауысып,
Біршымбай жалғыз қалғанда,

Баşıма басым еш, demiş,
Bir senin için köyümden,
İl-yurdumun hepsini,
Bıraktım, çıktım ben, demiş,
Yuvarlak olsa da herkesin,
Kendisine yakışır öz işi,
En başından deyim ki,
Karaman, dinle, sen, demiş,
Karaman ile ikinizi,
Bacağına sıkıştırarak,
Ormandan vuran karsak gibi,
Akmonşak atla Köbüktü,
Şehire alıp geldiğinde,
Elle ayağını bağlı iken,
Hapiste yattığında,
Şu oturan Karaman,
Unuttun mu, ne dediğini?
Aldırttı atını bindirip,
Köbüktü'den gizlice,
Zırhını gizli gidirip,
Nayzanı bileğine astırıp,
Kendi babam Köbüktü,
Nasihatını söyleyip öldürttüm.
Bilir misin, Kuplan kimin için?
O'nu da yalnız senin için!
Sana ben aşk olmuşumdur,
Başıma басым еш olması için.
O asili bilmedin,
Asili gözünle görmedin,
Alşagır senin yurdunu işgal ettiğinde,
Karaspan düşüp yattığında
Burıl at koşamaz topal halinde
Karaman bırakıp ilinde,
Sen kendi yalnız kaldığında,
Başına kaygı geldiğinde,
(Geri) Dönerek gelen kim idi?
Bildin mi, Kuplan, kimin için?
Hepsi de yalnız senin için!
Alşagır ilini işgal ettiğinde,
Başına bela geldiğinde,
Batırların tümü ölünce,
Birşimbay yalnız kaldığında,

Төртеүмізге найза салғанда,
Төртеүмізден сән кетіп,
Кеудемізден жан кетіп,
Найза орнынан қан кетіп,

Екі қолдан әл кетіп,
Сандалып тұрған кезінде,
Ақ бетімде тұлымым,
Бірге туған құлыным,
Омыртқаға біткен жұлыным,
Керіле біткен жауырыным,
Бірге туған бауырым,
Қолқанатым, құйрығым,
Судан шыққан сүйрігім,
Суырылып озған жүйрігім,
Жалғыз інім Біршымбай
Өзім шаншып өлтірдім,
Кемеліне келтірдім,
Білдің бе, Қоблан, кім үшін?
Оны да жалғыз сен үшін!
Басыңа басым тең үшін!
Ол асылды білмедің,
Асылды көзге ілмедің.
Еліңді жинап алғанда,
Арманың болмай жалғанда,
Қараспан тауға ызғытып,
Олжа малды салғанда,
Мен келмедім есіңе,
Некелеп Құртқаны алғанда.
Қараспан тауын қаңғырып,
Көңілге қайғы толғанда,
Мен келмедім ойыңа.
Шатырым сайдың бойында,
Қасыңа жолдас кісі ертіп,
Қараманның шықтың тойына.
Талма тал түс шағында
Шатырыма келдің кез
«Түстене кет, батыр», - деп,
Жалындық қанша сонда біз?
«Түсейік» деді Құртқа да,
Құлағыңа бір алмай,
Қайрылмай кеттің, батыр, сіз!

Dördümüze nayza saplandığında,
Dördümüzün keyfimiz kaçarak,
Göğsümüzden can kayarak,
Nayzanın saplandığı yerden kan
damlayıp,
İki elimizde kuvvet azalıp,
Şaşıp duran anlarda,
Ak yüzümde güzel koyu saçlarım,
Beraber doğan kulunum,
Omurgadaki damarım,
Yayıla yetişen omuzum,
Beraber doğan kardeşim,
Kolkanatım, kuyruğum,
Sudan çıkan balığım,
Yarıştan gelen hızlım
Yalnız kardeşim Birşimbay'ı
Kendim sançtım, öldürdüm,
Yok ettim, sildim,
Bilir misin, Kuplan, kim için?
O'nu da yalnız senin için!
Başıma baş dost için!
O asili anlamadın,
Asili dikkate almadın.
Yurdunu toplayıp aldığında,
Mutlu idin dünyada,
Karaspan Dağlarını sararak,
Kazanan hayvanları kovaladığında,
Ben yoktum senin hatırında,
Nikahlayıp Kurtka'yı aldığında.
Karaspan Dağlarında dolaşarak,
Gönüle acı dolduğunda,
Ben yoktum senin aklında.
Çadırım ova üzerinde,
Yanına yoldaş kişi alarak,
Karaman'ın çıktın düğününe.
Tam öğle zamanında,
Çadırıma tam değdin.
“Yemeğe buyur, batır”, deyip,
Yalvardık biz kaç kere?
“Girelim” demişti Kurtka da,
Kulağına bile değmedi,
Durmadan gittin, batır, siz!

Ақша бір жауған қар еді,
Ғарыптың көңілі тар еді.
Қайрылмайтын соншама,
Қанша күнәм бар еді?
Мұнан кейін, Қобланды,
Қараманның бардың тойына,
Мен келмедім ойыңа.
Әділдігіңді айтқанда,
Той аяғын өткізіп,
Елге тағы қайтқанда,
Алдыңда тұрды ақ шатыр,
Шақыруда болдық біз пақыр
Жаныңда Құртқа серігің
Қиылса да түсуге,
Қайрылмай кеттің, сіз, батыр!
Қанша күнәм болса да,
Сонша көңлің қалса да,
Сонда Шошай алдында
Етпетіңнен бір салдым,
Ескі кекті бір алдым.
Алдыңа келдім, аяма!
Көңліңде болса сенің де,
Әлі қырқып сомсаң да,
Бір алғанмын кегімді!!
Қараман құрдас, ризамын
Қарама-қарсы айтқызып,
Тартқаттың көңіл шерімді.
Бүгін өлсем де арман жоқ,
Шығарып көңіл кірімді
Қараман құрдас тыңдасын,
Қобландыдай сұлтаным,
Қалдырмай сөйле мұңыңды,
Өтірік айтпай, шыныңды».
Сонда Қоблан сөйлейді,
Сөйлегенде бұй дейді:
«Жақсы айтасың, Қарлыға,
Алланың кең ғой жарлығы.
Ауылдың алды бел еді,
Белден көшкен ел еді,
Көл қатырған сең еді.
Аз ғана емес, қызылбас
Бірталай жатқан ел еді.

Yavaşça yağan kar idi,
Garibin gönlü dar idi,
Ağırlanamazmış, bu kadar
Ne günahım var idi?
Bundan sonra Kuplandı,
Karaman'ın vardı düğününe,
Ben aklımda bile yok idim.
Adaletini söyleyince,
Düğün sofrasını toplayınca,
Yurda yine dönünce,
Önünde durdu ak çadır,
Çağırmaqla meşgulduk biz gariban.
Yanında Kurtka yoldaşın,
İstese bile durmaya,
Durmadan gittin, sen batır!
Ne kadar günahım olsa da,
Ne kadar bana küssen de,
O an Şoşay önünde,
Yüzünü yere doğru yıkmıştım,
Eski kinimi bir aldım.
Önüne geldim, hiç acıma!
Gönlünde varsa senin de,
Şimdi kesip kurutsan da,
Bir aldım ben kinimi!
Karaman kurdaş, razıyım,
Karşı karşıya söyletip,
Fırsat verdin acımı bildirmeye.
Bugün ölürsem de hiç ağlamam,
Dışa sarktım gönül acımı.
Karaman kurdaş dinlesin,
Kuplan kadar sultanım,
Bırakmadan söyle şikayetini,
Yalan deme, gerçeği söyle”.
O anda Kuplan konuşur,
Konuştuğunda şöyle der:
“İyi diyorsun, Karlığa,
Allah'ın ağırdır kararı,
Köyün önünde yükseklik vardır,
Yükseklerden göçen il idi,
Gölü donduran buz idi.
Az degildir Kızılbaş,
Kendi başına il idi.

Әркімнің ісі өзіне
Қисық та болса жөн еді,
Ақ торғынға бөледі.
«Шырағым қандай болад?»- деп,
Өлгенше өмірің тіледі
Өзіңнің әкең Көбікті
Ақылын айтып өлтірдің,
Әкеңнен жақын кім еді?
Қара Қыпшақ Қобланды,
Танимысың, нең еді?
Сөзіңнің айтқан бәрі рас,
Басыма басың тең еді
Саған жұрт қайтіп сенеді?
Мұның аз боп, Қарлыға,
Ақ бетінде тұлымың,
Бірге туған құлының,
Омыртқаға біткен жұлының,
Керіле біткен жауырының,
Бірге туған бауырың,
Қолқанатың, құйрығың,
Судан шыққан сүйірің,
Жалғыз інің Біршымбай
Өзің шаншып өлтірдің,
Кемеліне келтірдің.
Ініңнен жақын кім еді?
Қара Қыпшақ Қобланды,
Танимысың, нең еді?
Әкең менен ініңе
Сонша қастық қылғанда,
Кімге достық қыласың,
Саған Қыпшақ нағып сенеді?!
Діқан еккен егінді,
Есен алса, тегін-ді,
Бұл сөзден сұлу жеңілді.
Қобландының аяғын
Қарлыға сұлу жығылды.
Ешкі малдың серкесін,
Ақсақал жер шекесін,
Ұзын сөзді қысқартып,
Енді айтайын төтесін.
Отыз күн ұдай ойын қып,
Қырық күн ұдай тойын қып,

Herkesin işi kendine,
Yanlış olsa da yön idi,
Ak ipeğe sarardı.
“Yavrum, ne olacak”, diye,
Ölünceye kadar hayat dilerdi,
Kendi baban Köbüktü,
Çaresini buldun öldürdün,
Babandan yakın kim idi?
Kara Kıpçak Kuplandı,
Tanır mısın, neyin idi?
Dediklerinin hepsi doğru,
Başıma başın denk idi,
Sana yurt nasıl inanır?
Bunun az gibi Karlığa,
Ak yüzünde baş örtün,
Beraber doğan kulunun
Omurgadaki damarın,
Sırtındaki kemiğin,
Beraber doğan kardeşin,
Kolkanatın, kuyruğun,
Sudan çıkan balığın,
Yalnız kardeşin Birşimbay,
Kendin sançtın öldürdün,
Eceline götürdün.
Kardeşinden yakın kim idi?
Kara Kıpçak Kuplandı,
Tanır mısın, neyin idi?
Baban ile kardeşine,
O kadar kötülük yapan,
Kime ki, iyilik yaparsın,
Sana Kıpçak nasıl inanır?
Çiftçi eker ekini,
Sağlam alırsa bedava,
Bu laftan güzel yenildi.
Kuplandı’yın bacağına,
Karlığa güzel yıkıldı.
Keçi hayvanın uyanığını,
İhtyar (aksakal) yer alnını (alın etini),
Uzun lafı kısaltarak,
Şimdi geçeyim kısacasına.
Otuz gün boyu oyun yaparak,
Kırk günce düğün yaparak,

Қарлығадай сұлудың
Қобланды сынды батырға
Қарамандай құрдасы
Осы жерде қиды некесін.
Қарлығадай сұлуың
Сегіз жыл жатып бір тауда,
Мұратын солай өтесін.
Асықпасаң сабыр қып,
Талаптансаң ұмтылып,
Мақсұтына ақыр жетесін.
Қобланды, Құртқа, Қарлыға,
Көк пәуеске күймесін,
Күйменің іліп түймесін,
Қарлыға сұлу көреді
Дәуірдің тәтті жемісін.
Қарлыға, Құртқа көрсетіп,
Қалың Қыпшақ еліне
Татулықтың белгісін,
Мақсатқа жеткен осылай,
Елге жайып үлгісін.
Аяғы мұның әлі бар,
Қарлығадан ұл туар,
Ұлының аты Киікбай,
Талабы таудай бикті-ай.
Киікбай атқа мінгенде,
Көп Қыпшаққа күн туар,
Қызылбасқа түн туар.
Бұл өзі бөлек бір кисса
Киікбайдай батырдың.
Тоқтаттым бұлай ақырын,
Сөйлесе, сөздің жүйесін
Келтірер біздей ақының.

Karlığa kadar güzelin,
Kuplandı kadar batıra,
Karaman kadar kurdaşı,
Bu yerde kesti nikâhını,
Karlığa adar güzelin,
Sekiz yıl kalarak bu dağlarda,
Muradına bu şekilde erişsin.
Acele etmezsen sabır et,
İstersen gönlüne inanarak,
Maksadına sonunda ulaşırısın.
Kuplandı, Kurtka, Karlığa,
Süslü mavi faytonu,
Faytonun kapatıp düğmesini,
Karlığa güzel tadına varır,
Devrin tatlı meyvesinin.
Karlığa, Kurtka gösterip,
Kalabalık Kıpçak yurduna,
Dostluğun simgesini,
Maksadına ulaşır böylece,
Yurda oldu bir örnek.
Sonrası da devam eder,
Karlığa'dan oğlan doğar,
Oğlunun adı Kiyikbay,
Talebi, hayali dağ kadar,
Kiyikbay ata bindiğinde,
Kalabalık Kıpçak'a güneş doğar,
Kızılbaşlıları ise karanlık kaplar.
Bu farklı hikâyledir,
Kiyikbay kadar batırın.
Durdurdum böyle efsanemi,
Söylerse sözün asilini,
Güzelce bulur bu şair.